

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AHMED KÂMİL'İN (SELİM NÜZHET
GERÇEK) CANVERMEZLER TEKKESİ İSİMLİ
ROMANI
(İNCELEME-METİN)**

SÜMEYYE TURAL ÇİVİCİ
15723009

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ALİ YILDIZ

İSTANBUL
2017

T.Ç.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED KÂMİL'İN (SELİM NÜZHET
GERÇEK) CANVERMEZLER TEKKESİ İSİMLİ
ROMANI
(İNCELEME-METİN)

SÜMEYYE TURAL ÇİVİCİ
15723009

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 07.10.2017

Tezin Savunulduğu Tarih: 21.10.2017

Tez Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

İmza:

Tez Danışmanı :

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Ali Yıldız
Prof. Dr. Yakup Selih
Yrd. Doç. Dr. Fırat Kargıllı

İSTANBUL
KASIM, 2017

ÖZ

**AHMED KÂMİL'İN (SELİM NÜZHET GERÇEK) CANVERMEZLER
TEKKESİ İSİMLİ ROMANI
(İNCELEME-METİN)
Sümeyye Tural Çivici
Kasım, 2017**

Türk edebiyatı farklı dönemlerde farklı milletlerin edebiyatlarıyla etkileşim içine girmiş, bu edebiyatları etkilediği gibi aynı zamanda da onlardan etkilenmiştir. Bu etkilenmenin bir sonucu olarak da adapte, bir diğer ismiyle uyarlama eserler ortaya çıkmıştır. Adapte eserler, Türk edebiyatının her döneminde önemli bir yer tutmuştur. Daha çok yaptığı bibliyografya çalışmalarıyla bilinen, ilk derleme müdürümüz olan Selim Nüzhet Gerçek'in de Fransız yazar Claude Farrère'den adapte ettiği Canvermezler Tekkesi isimli bir eseri vardır. Selim Nüzhet'in Ahmed Kâmil müstearıyla neşrettiği bu roman 1921 yılında *İleri* gazetesinde tefrika edilmeye başlanmış, 1922 yılında ise kitap olarak basılmıştır.

Yaptığımız bu çalışmayla Selim Nüzhet Gerçek'in pek bilinmeyen bu eserini eski harflerden yeni harflere aktardık. Bu çalışmamızla Türk edebiyatının unutulmuş bu değerli eserini gün yüzüne çıkarmayı amaçladık. Eski harflerden yeni harflere aktardığımız metin hakkında yaptığımız incelemeyle de eserin değerini ortaya çıkarmayı amaçladık. Çalışmamızın 'Giriş' bölümünde 'Selim Nüzhet Gerçek'in Hayatı ve Eserleri' başlığı adı altında Selim Nüzhet'in aile, çalışma ve eğitim hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde eserlerinin içeriğine de kısaca değinilmiştir. Bu bölümden sonra ise çalışmamızın ana bölümlerinden birini oluşturan Canvermezler Tekkesi romanının incelemesi ve bu incelemeden elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Tezimizin son bölümünde çalışmamızın ana bölümlerinden bir diğerini oluşturan Canvermezler Tekkesi romanının Latin harflerine aktarılmış hali yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Selim Nüzhet Gerçek, Ahmed Kâmil, Canvermezler Tekkesi, Adapte eser

ABSTRACT

THE NOVEL OF CANVERMEZLER TEKKESİ BY AHMED KÂMİL (SELİM NÜZHET GERÇEK) (ANALYSIS- TEXT)

**Sümeyye Tural Çivici
November, 2017**

The Turkish literature had interaction with different societies' literatures, during different periods. The interaction was mutual; it not only affected these literatures but also affected by them. As a result of these interaction, adapted works come into existence. These adapted works had an important place in each period of Turkish literature. The first collected works manager Selim Nüzhet Gerçek, who is well known with his bibliography works, has a piece called Canvermezler Tekkesi adapted from the work of French writer Claude Farrère. This novel released by Selim Nüzhet under his penname Ahmed Kâmil and was run chapter in the newspaper called *İleri* during 1921 and published as a book in 1922.

With this study, we transferred the less-known novel from old letters to modern ones. We aimed to reveal the value of it. In the introduction part of our research there is information about the family, career and education life of Selim Nüzhet under the title of "Life and Works of Selim Nüzhet". Furthermore, we mentioned about his works briefly in this part. After this part, the examination of Canvermezler Tekkesi and the results of this examination takes part. In the latest part of thesis, Canvermezler Tekkesi takes part in Latin characters.

Key Words: Selim Nüzhet Gerçek, Ahmed Kâmil, Canvermezler Tekkesi, Adapted Works

ÖN SÖZ

Türk edebiyatı, tarihten günümüze kadar çeşitli coğrafyalarda ortaya çıkan birçok edebiyattan etkilenmiştir. Özellikle Tanzimat döneminden başlamak üzere Türk edebiyatının en çok etkilendiği edebiyatlardan biri de Fransız edebiyatı olmuştur. Türk edebiyatı üzerindeki Fransız etkisi eserlerde hem biçim hem de içerik alanında kendini göstermiştir. Fransız edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki etkisi, Fransızca eserlerden yapılan çeviri ve adapte eserlerin sayısının da artmasına neden olmuştur. Bu etki, özellikle Tanzimat döneminde başlamış ve bu dönemden itibaren Türk edebiyatçılarının büyük bir kısmı ya kendi ülkelerinde Fransızca eğitim veren kurumlarda eğitim görmüş, ya da yurtdışında Fransızca öğrenmişlerdir.

Cenevre’de edebiyat eğitimi alan ve Türk edebiyatına birçok eser kazandırmış bir yazarımız olan Selim Nüzhet Gerçek, her ne kadar tiyatro ve bibliyografya üzerine yaptığı çalışmalarla bilinse de biri Fransızcadan çeviri, diğeri de yine Fransızca bir eserden adapte olmak üzere iki romanı vardır. Selim Nüzhet’in Ahmed Kâmil müstearıyla neşrettiği *Canvermezler Tekkesi* isimli romanı Fransız yazar *Claude Farrère*’nin bir kitabından adaptedir. İlk önce *İleri* gazetesinde tefrika edilen, daha sonra ise kitap olarak basılan bu eser, konusu bakımından orijinal olmasa da içindeki karakterlerin, mekânın ve diğer unsurların başarılı bir şekilde millileştirilmesi sonucu özgün bir eser olmayı başarmıştır.

Eski harflerle yayımlanan birçok eser gibi Canvermezler Tekkesi de kütüphane rafları arasında nisyâna terk edilmiştir. Canvermezler Tekkesi hakkında bir inceleme ile bu romanın yeni harflere aktarılmış metninden oluşan elimizdeki tez, bu nisyâna bir son vermek ve bu eserin Türk edebiyatında yeniden söz konusu olmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Yaptığım bu çalışmada bana yardımcı olan tez danışmanım Yrd. Doç Dr. Ali Yıldız’a emeklerinden dolayı çok teşekkür ederim. TÜBİTAK 2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı desteğiyle hazırladığım bu teze olan katkılarından dolayı TÜBİTAK’a, aldığım her kararında olduğu gibi akademik hayata girme kararında da beni destekleyen anneme ve babama, yapmış olduğum bu çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen kardeşime ve tez çalışmam sırasında gösterdiği özveri ve güveniyle beni başarabileceğime inandıran eşime çok teşekkür ederim.

İstanbul, Kasım, 2017

Sümeyye Tural Çivici

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Selim Nüzhet Gerçek'in Hayatı.....	1
1.2. Eserleri.....	4
1.2.1. Çeviri ve Romanları.....	4
1.2.1.1. Canvermezler Tekkesi	4
1.2.1.2. Unutulan Adam.....	4
1.2.2. Türk Matbaacılığı Tarihi.....	4
1.2.2.1. Türk Matbuat Tarihi	4
1.2.2.2. Türk Gazeteciliği: 1831-1931.....	5
1.2.2.3. Almanak 1933.....	5
1.2.2.4. Türk Taş Basmacılığı.....	5
1.2.3. Tiyatro.....	5
1.2.3.1. Türk Temaşası: Meddah, Karagöz, Ortaoyunu.....	5
1.2.3.2. Salıncak Sefası.....	5
1.2.3.3. Gülme Komşuna	6
1.2.3.4. Türklerde Tiyatro.....	6
1.2.3.5. Tiyatro Bilgisi.....	6
1.2.3.6. Tiyatro Tarihi.....	6

1.2.3.7. Çifte Nikâh.....	6
1.2.4. Bibliyografya	6
1.2.5. Diğer Eserleri.....	7
1.2.5.1. Türk Harfleri.....	7
1.2.5.2. Atalar Sözü	7
1.2.5.3. İstanbul'dan Ben de Geçtim	7
1.2.5.4. Hadikatü'l- Cevami Nam Eserin Elifbaî Fihristidir.....	7
1.2.6. Yazılarının Çıktığı Gazete ve Dergiler	7
2. ROMANIN TAHLİLİ.....	8
2.1. Romanın Tanıtımı.....	8
2.2. Romanın Özeti	8
2.3. Romanın Şekil Özellikleri	12
2.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı	14
2.5. Kişiler	17
2.5.1. Ali Nâil Bey	19
2.5.2. Meliha	21
2.5.3. Hasan Bâkî Efendi	23
2.5.4. Mehmet Şerif Efendi ve Ali Vasfî Efendi	25
2.6. Zaman	26
2.7. Mekân	29
2.8. Vak'a / Olay Örgüsü.....	33
3. SONUÇ.....	39
4. METİN (CANVERMEZLER TEKKESİ)	41
KAYNAKÇA	187
ÖZ GEÇMİŞ.....	189

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Romandaki Fonksiyonlarına Göre Kişiler.....	17
---	----

KISALTMALAR

age . :	Adı geçen eser
bs. :	Baskı
c. :	Cilt
ev. :	Çeviren
haz. :	Hazırlayan
S :	Sayı
s :	Sayfa
TDV :	Türkiye Diyanet Vakfı

1. GİRİŞ

1.1. Selim Nüzhet Gerçek'in Hayatı

Selim Nüzhet Gerçek 1891 yılında İstanbul'un Rumelihisarı semtinde bir yalıda doğdu. Annesi 1787-1820 yılları arasında Yanya Sancağı Mutasarrıflığı yapmış bir Osmanlı veziri olan Tepedenli Ali Paşa'nın torunlarından Emine Neyyir Hanım (öl.1928) babası ise Hazine-i Evrak¹ (1883- 1884), İnsaniyet (1883) ve Ceride(1908- 1909) adlı yayınların kurucusu ve sahibi olan, devrin Millî Eğitim Müdürlerinden Mahmud Celâleddin Bey'dir (1857-1917). Ağabeyi Türk edebiyatına önemli eserler kazandırmış ünlü edebiyatçı Abdülhak Şinasi Hisar'dır(1883- 1963).

Selim Nüzhet İlköğrenimine Rumelihisarı'ndaki Gazi Osman Paşa İlkokulu'nda başladıysa da kısa bir süre sonra da Galatasaray Sultanisi'ne girdi ve 1910 yılında aynı okulun Türkçe bölümünden mezun oldu. Mezun olduğu yıl Cenevre Üniversitesi Edebiyat Fakültesine girdi ve yükseköğrenimini burada tamamladı. 1914 yılında mezun olmasına rağmen aynı yıl patlak veren Birinci Dünya Savaşı yüzünden yedi yıl daha Avrupa'da kalmak zorunda kaldı. Avrupa'da kalmak

¹“Dergiyi bir süre Samipaşazâde Abdalbâkî ile birlikte, daha sonraları tek başına yayınlamıştı. Küçük boy, tek formalık olan bu dergi cumartesi günleri çıkardı. 1881-82 yıllarında iki yıl yayınlandı. İlk yıl ‘umumiyyet itibariyle fûnûna dair risale-i edebiye’ alt başlığını taşımaktayken, ikinci yıl yalnızca ‘Risale-i edebiye’ ikinci başlığıyla yetinmiştir. İlk sayısı 1 Mayıs 1297 (14 Mayıs 1881) tarihini, son sayısı da 30 Nisan 1298 (13 Mayıs 1882) tarihini taşır. İlk yıl 48, ikinci yıl 15 sayı çıkmıştır. 2-48. Sayılarda tarih yoktur. Milli Kütüphanede tam koleksiyonu vardır. (Herhalde S. N. Gerçek'in ölümünden çok sonra satın alınan kitaplığından çıkmış olacak.) İstanbul Üniversitesi Merkez Kitaplığı'nda ilk yılın, Erzurum Atatürk Üniversitesi'ndeki Seyfettin Özege koleksiyonunda ikinci yılın tam koleksiyonu bulunur. Sultan İkinci Abdülhamit'in sansür yönetimine açıkça kafa tutan dergide, Namık Kemal ve Abdülhak Hamit Tarhan'ın yazı ve şiirleri yayınlandığı gibi, Halit Ziya Uşaklıgil'in daha okul sıralarındayken yazdığı ilk yazılarına rastlanır.” M. Türker Acaroğlu, “İlk Derleme Müdürü Selim Nüzhet Gerçek”, (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001): 4.

zorunda kaldığı bu süre içinde Avrupa'daki Türk Yurtları bünyesinde Milli Mücadele için çalıştı. Bu sırada tiyatroyla ilgili ilmi çalışmalar yaptı. Çocukken biriktirmeye başladığı kitaplarını bir yangında kaybetmesi üzerine Avrupa'da geçirdiği süre boyunca tekrar toplamaya başladı ve bu kaynaklar ileride yapacağı çalışmaların temelini oluşturdu.

Selim Nüzhet Gerçek ancak 1921 yılında yurda dönebildi. Avrupa'dan döndükten sonra ihtiyat zabiti olarak askere yazıldı. Fakat cepheye çağrılmadı. Yurda döndükten sonra *Celal Nuri İleri*'nin (1887-1939) *Yarın* mecmuasında ve *İleri* gazetesinde çeşitli görevlerde çalıştı ve aynı gazetede yazıları yayımlandı. 1923 yılında Darülbeyt'te tarihi oyunları sahneye koymakla görevlendirildi fakat bu görevi uzun sürmedi. Bu tarihten sonra Robert Kolej'de Türkçe ve tarih hocalığının yanı sıra on yıl boyunca sürdüreceği okulun Türkçe sekreterliği görevine atandı. "1933 yılında Cumhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetiyle Maarif Vekâleti tarafından Ankara'da açılması düşünülen neşriyat sergisini düzenlemek ve bu maksatla beş yıl içinde yeni harflerle basılan kitapların bibliyografyasını hazırlamakla görevlendirildi."² Bu görevin ardından 9 Temmuz 1934 yılında Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'ne tayin edilen Gerçek, ölümüne kadar burada çalıştı.

12 Aralık 1945'te beyin kanaması nedeniyle kaldırıldığı Yerebatan Sağlık Yurdu'nda elli dört yaşında vefat etti.

Abdülhak Şinasi Hisar, kardeşi Selim Nüzhet Gerçek'in ölümünün dördüncü yıldönümü dolayısıyla yazdığı yazıda³ onun fazla olan iş yüküne rağmen kendisine ricada bulunan kimseyi reddetmeyerek '*ya ihtisasını göstermek yahut gönlünü eğlendirmek için birtakım işlerle daha uğraşmayı*' kabul ettiğini söyler. Hisar, Selim Nüzhet'in kişiliği ve çalışma hayatı hakkında çok önemli bilgiler içeren bu yazısına şöyle devam eder:

" Her hafta yazılacak tiyatro tenkitleri ve vaktinde yetiştirilecek yazılar, bibliyografyalar, bütün bu meşguliyetlerle dolu ve taşkın görünen hayat, bu her biri muhtelif işlerle yüklü geçen saatler, bu her biri bir göç arabası kadar tıklım tıklım dolu geçen günler,

² Ali Birinci "Selim Nüzhet Gerçek", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.14, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,1996):26

³ Abdülhak Şinasi Hisar, "Selim Nüzhet Gerçek," **Akşam**, 12 Aralık 1949, 4

bütün bu maddi zahmetlerin bir hikmeti vardı. Bütün bunlar onun ihtiyacını duyduğu bir ahlakî ferahlık, bir gönül rahatı, bir vicdan huzuru, bir izzetinefis gururu, hülâsa bir maneviyat için hayalinde taşıdığı nazlı bir itikad ve hülyaya toz kondurmamak içindi. Nice zamanlardan beri sarf edilmiş bunca zahmet, dikkat ve emek ve bütün bunların mükâfatını ancak günün veya gecenin mahrem bir saniyesinde, bir vakt-i merhununda kendi kendine şahadeti idi. Ruhunun içinde kendi hakkında duyduğu itimada sadık kalmak isteği ve kendi hakkında beslediği bir gurura layık olma emeliydi. ”⁴

Görüldüğü gibi abisi, Selim Nüzhet’in kısacık ömründe bu kadar çok işi yapmış ve başarmış olmasını böyle bir manevi emele bağlar. Yazının devamında Abdülhak Şinasi Hisar, Selim Nüzhet’in kişiliği hakkında şu bilgileri verir:

“Selim Nüzhet pek sıhhatli, faal, hayata âşık, her gayrete atılmağa hazır, her aksiliğe eyvallah demeğe alışık, iğne ile kuyu kazmağa razı görünürdü. Kendini yıpratın bütün bu mesaiye hamaratlıkla atılır ve birkaç işi birden başarmağa çalışırdı. Vakitlerinin yiye küçük zahmetlere katlanma usulü, günlerinin meşgalelerine mütemadiyen ötekinin berikinin ricalariyle gördüğü işleri ilave etmek fedakârlığı, bu daima kendisinden verme, bu mütemadi didinme gözlerimize çarpardı. Dalgın, meşgul, yorgun olarak, genç senelerini artık geçirmiş olduğunu duymayarak, sıhhatine güvenir ve yorulmaktan bıkmazdı.

Konforu tam olmayan küçük apartmanını bile bazan gelen misafirlerine terk eder, gecesini geçirmek için üstündeki esvabiyle, daha konforsuz bir otele giderdi. Birçok memurlarımız gibi yarı asker, yarı derviş ömrü sürerdi.

Biri kendisine kuvvetlerini fazla yordugunu söylediği zaman haksız bir tecavüze maruz kalmış gibi alınarak ve pek yorgun görüldüğü söylendiği zaman bir itimatsızlığa uğramış gibi canı sıkılarak hastalığı kendine kondurmak istemez, hep can sıkıntısından bahsederdi.

Ben kendisine ‘Kardeşim kendini nafile yere üzüyor, yıpratıyorsun!’ dediğim zaman o omuzlarını kaldırarak ve başını sallayarak dervişane bir eda ile ‘Sağlık olsun!’ demeği adet edinmişti. Onda selameti sükûtta bulan vahim bir hal sezerdim.”⁵

Abdülhak Şinasi Hisar’ın, kardeşi hakkında yazdıkları bize Selim Nüzhet’in kişiliğini onu en yakından tanıyan birinin ağzından öğrenme imkânı vermiştir.

Selim Nüzhet’in niçin abisinin soyadı olan Hisar’ı değil de Gerçek soyadını aldığını onu tanıtan başlıca yazılardan birini yazan Faik Reşit Unat şöyle açıklar:⁶

⁴ Hisar, **age**, 4

⁵ Hisar, **age**, 4

⁶ Faik Reşit Unat, “Türk Kütüphaneciliğine Hizmet Edenler:5 Selim Nüzhet Gerçek 1891-1945”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, c.2, sayı 1-2 (Ankara1953):40

“ Selim, tarihi şahsiyetlerimiz arasında İstanbul’da ilk defa (1719) İtfaiye teşkilatını kurmuş olan Gerçek Davud’a (öl. 1733) hususi bir sempati besler, onun bu güç fakat hayırlı işi başarmaktaki rolünü anar ve memlekette herhangi bir işin Gerçek Davud’u, yani ilk kurucusu olmak idealini överdi. Böylece derleme idaresinin hakikaten Gerçek Davud’u oldu ve sırf bu duygunun tesiri altında kendisini çok bağlı olduğu büyük kardeşi Abdülhak Şinasi’den ve Hisar’dan bir bakıma uzaklaştıran Gerçek soyadını, yeni giriştiği işin bu ilk günlerinde aldı.”

Görüldüğü gibi Selim Nüzhet, yaptığı işi gayet ciddiye almış ve ölümüne kadar sürekli olarak çalışarak önemli işler başarmıştır.

Selim Nüzhet Gerçek’in mezarı Merkezefendi Kabristanı’ndadır.

1.2. Eserleri

1.2.1. Çeviri ve Romanları

1.2.1.1. Canvermezler Tekkesi

Bu roman Selim Nüzhet Gerçek’in Ahmed Kamil müstearıyla neşredilmiştir. Roman Fransız yazar Claude Farrère’den adepte edilmiştir. Kitap ilk önce *İleri* gazetesinde tefrika edilmiştir. Bu gazetede tefrika Eylül 1921’de başlamıştır. Romanın kitap olarak basımı 1922 yılında olmuştur. 168 sayfalık bir roman olup içinde 14 adet resim vardır.

1.2.1.2. Unutulan Adam

Selim Nüzhet’in Ahmed Kâmil müstearıyla neşrettiği bir başka kitabıdır. Roman *Pierre Benoit*’dan (1886- 1902) tercümedir. Seksen sayfalık bu roman tıpkı Canvermezler Tekkesi’nde olduğu gibi önce *İleri* gazetesinde tefrika edilmiş daha sonra İstanbul’da Evkaf Matbaası tarafından 1923 yılında kitap olarak basılmıştır.

1.2.2. Türk Matbaacılığı Tarihi

1.2.2.1. Türk Matbuat Tarihi

İstanbul’da ilki 1928’de (İstanbul, 92 s., Matbaa-i Ebuzziya), ikincisi ise 1939’da (İstanbul, 111+47 s., Devlet Basımevi) olmak üzere iki kez basılmıştır. Kitapta matbaanın Avrupa’da ve Türkiye’de kuruluşu ile Türkiye’deki matbaaların

kuruluş tarihleri ve sayfaları hakkında bilgi verilmiştir. 1993 yılında Tarihü't-tibâ'a fi Türkiye adıyla Arapça'ya çevrilmiştir.

1.2.2.2. Türk Gazeteciliği: 1831-1931

Kitap İstanbul Matbuat Cemiyeti tarafından 1931 yılında İstanbul'da Devlet Matbaası'na bastırılmıştır. 92 sayfası metin, 65 sayfası da vesikaların ve gazetelerin tıpkıbasımları olmak üzere 157 sayfalık bu eser Türk gazeteciliğine dair eserlerin ilki olması münasebetiyle kendisinden sonra yapılacak olan araştırmalara kaynak olmuştur.

1.2.2.3. Almanak 1933

1933 yılında İstanbul Matbuat Cemiyeti tarafından 288+ 32 sayfa olarak Devlet Matbaası'na bastırılmıştır. 1831- 1928 yılları arasında Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin bir listesinin de bulunduğu eser, Türk basınının o günkü durumu, matbuat dünyasının kayıpları ve İstanbul kitapçıları hakkındaki yazıları ihtiva eder.

1.2.2.4. Türk Taş Basmacılığı

İstanbul, 1939, 31+14 s., Devlet Basımevi.

Eserde taş baskı usulünün nasıl ortaya çıktığı ve Türkiye'ye girişi anlatılmış, ayrıca bu metotla basılan ilk kitaplardan örnekler verilmiştir.

1.2.3. Tiyatro

1.2.3.1. Türk Temaşası: Meddah, Karagöz, Ortaoyunu

Kitapta Meddah, Karagöz ve Ortaoyunu hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Kitabın 151 sayfadan oluşan ilk baskısı 1931'de (İstanbul, Matbaa-i Ebbüzziya), 159 sayfalık ikinci baskısı ise 1942'de (İstanbul, Kanaat Kitabevi) yapılmıştır.

1.2.3.2. Salıncak Sefası

(İstanbul, 1931. 46 s., Akşam Matbaası, İktbal Kütüphanesi)

Selim Nüzhet Gerçek bu eserinde Hellmut Ritter'den aldığı Karagöz metnini diğer üç hayalciden aldığı metinlerle karşılaştırmış ve ortaya yeni bir metin çıkarmıştır.

1.2.3.3. Gülme Komşuna

54 sayfalık bir ortaoyunu metni olan bu eseri Selim Nüzhet musikişinas Râuf Yekta Bey ile birlikte yayımlamıştır. Eser, İstanbul'da İkbâl Kitabevi tarafından 1931 yılında basılmıştır.

1.2.3.4. Türklerde Tiyatro

Ankara Başvekâlet Matbaası tarafından basılan ve 14 sayfadan ibaret olan bu eser, Türk Tarihinin Ana Hatları kitabında yer almak üzere hazırlanmış özet mahiyetinde bir eserdir.

1.2.3.5. Tiyatro Bilgisi

Bu eser İstanbul'da 1944 yılında Türkiye Yayınevi tarafından basılan, 144 sayfalık bu eser, Selim Nüzhet'in Akşam gazetesinde 1942 yılında yayımladığı tiyatroyla ilgili yazıların bir kısmını içermektedir.

1.2.3.6. Tiyatro Tarihi

Yunan ve Latin tiyatrosuna dair bir eser olan Tiyatro Tarihi, 63 sayfadan oluşur. 1944 yılında İstanbul'da Türkiye Yayınevi tarafından basılmıştır.

1.2.3.7. Çifte Nikâh

İstanbul'da Türkiye Yayınevi tarafından 1944 yılında basılan bu eser, 32 sayfadan oluşur. Bir tiyatro oyunu olan bu eseri Selim Nüzhet Fransızca'dan tercüme etmiştir.

1.2.4. Bibliyografya

Selim Nüzhet Cumhuriyetin kabulü ile onuncu yılı arasını kapsayan ‘‘Türkiye Bibliyografyası’’ (İstanbul 1939) çalışmasını 1928'den sonrasını da kapsayacak şekilde düzenler ver yayımlar.

‘‘Tanzimat Devri İçin Bir Bibliyografya’’ (Faik Reşit Unat ile birlikte, Tanzimat, İstanbul 1940, s.879-990) Selim Nüzhet'in bir başka çalışmasıdır.

1.2.5. Diğer Eserleri

1.2.5.1. Türk Harfleri

İstanbul,1939

1.2.5.2. Atalar Sözü

Sadi G. Kırımlı ile birlikte, İstanbul 1939, 1961

1.2.5.3. İstanbul'dan Ben de Geçtim

Selim Nüzhet Gerçek'in Yedigün, Yeni Sabah, Perde ve Sahne, Akşam, Tarihten Sesler, Aylık Ansiklopedi gazete, Ansiklopedi ve dergilerde yer alan İstanbul'a dair yazılarından oluşan eserdir. Ali Birinci ve İsmail Kara tarafından derlenen yazıları bu kitapta toplanmıştır.

İstanbul: Kitabevi,1997. 296 s.

1.2.5.4. Hadikatü'l- Cevami Nam Eserin Elifbaî Fihristidir

Ayvansarayî Hüseyin Efendi'nin Hadikatü'l- Cevamî adlı eserin fihristidir. Selim Nüzhet bu eserine imzasını koymamıştır. 16 sayfalık bu çalışma 1928 yılında İstanbul'da basılmıştır.

1.2.6. Yazılarının Çıktığı Gazete ve Dergiler

Milliyet(1932), Yeni Türk Mecmuası(1932),Ülkü(1934), Cumhuriyet(1937-1938), Yeni Sabah(1939), Yedigün(1940-1942), Yücel(1941), Perde ve Sahne(1941-1942), Akşam(1941-1945), Tarihten Sesler(1943), Tasvîr-i Efkâr(1943), İstanbul(1943), Ulus(1944)

2. ROMANIN TAHLİLİ

2.1. Romanın Tanıtımı

Canvermezler Tekkesi Selim Nüzhet Gerçek'in Ahmed Kâmil müstearıyla neşrettiği ilk romanıdır. Canvermezler Tekkesi ilk olarak 1921 yılında *İleri* gazetesinde tefrika edilmiş, daha sonra 1922 yılında *Kitabhane-i Sudi* tarafından kitap olarak basılmıştır. Eserin ikinci bir baskısı yapılmamıştır.

Eser, Fransız yazar Claude Farrère'nin *La Maison Des Hommes Vivants*⁷ adlı romanından adaptedir. Claude Farrère'nin bu romanı, Hamdi Varoğlu tarafından Ölmez Adamlar'ın Evi⁸ ismiyle Türkçe'ye çevrilmiş ve 1956 yılında basılmıştır. Bu kitabın çevirisi ve Canvermezler Tekkesi romanı karşılaştırıldığında bu iki eserin konularının bire bir aynı olduğu, Canvermezler Tekkesi'nde eserin orijinalinden farklı olarak romandaki kişi ve mekânların değiştirildiği görülür. Değiştirilen kişilerin kimliklerine uygun olarak bazı yerlerde çok küçük değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca Canvermezler Tekkesi'nde anlatılan olayları tasvir eden on dört adet resim vardır. Bunun dışında romana herhangi bir ekleme yapılmamış, romandan herhangi bir bölüm de çıkartılmamıştır.

2.2. Romanın Özeti

Ali Nâil Bey, mezarlıkta bir mezarın başında başından geçenleri anlatır:

Ali Nâil Bey, kendisi adına balıkçılık yapan Halil Çavuş'tan bir mektup alır. Mektupta Karadeniz'de çıkan fırtınada kayıklarının ziyana uğradığı, çalışanlarından Hasan Çavuş'un hastalandığı ve para gerektiği yazılıdır. Mektubu okuyan Ali Nâil Bey yardım için balıkçıların yanına, Kilyos'a gitmeye karar verir. Akrabası Râmi Paşa'yı arayarak orada bulunan yedek atının hazırlanıp Rumeli Kavağı'na gönderilmesini ister. Kendisi ise İstanbul'daki işlerini ayarladıktan sonra Rumeli Kavağı'na gönderilmesini istediği atı Ceylan'ı alıp Kilyos'a gitmek üzere vapura

⁷ Claude Farrère, *La Maison Des Hommes Vivants*, 1911

⁸ Claude Farrère, *Ölmez Adamlar'ın Evi*, çev. Hamdi Varoğlu, İstanbul, 1955

biner. Boğaz'da gördüğü eski bir tabya ona sevgilisi Meliha'yı hatırlatır çünkü Ali Nâil Bey, Meliha'yı ilk kez bu harap temeller önünde, sandalda görmüştür. Vapur'da Boğaz'ın rüzgârlı, soğuk ve haşın olduğuna dikkat eden Ali Nâil Bey, Kilyos yollarının da böyle olabileceğini ve yolu şaşırabileceğini düşünür. Fakat bu düşünceyi hemen kovar.

Ali Nâil Bey Rumeli Kavağı iskelesine geldiğinde Râmi Paşa'nın seyisinin, atı Ceylan'la birlikte kendisini beklediğini görür. Seyise köşktekilerin ne âlemde olduklarını sorduktan sonra atına atlayarak derhal yola çıkar. Onun bu acelesini gören sokaktan geçen iki kadından birisinin diğerine "acele işe şeytan karışır" dediğini duyar fakat bu söze gereken önemi atfetmez.

Sisli ve yağmurlu bir havada Kilyos yolunu takip eden Ali Nâil Bey, yolunun üzerinde o zamana kadar görmediği garip ve harap bir kule görür ve bu kuleden etrafa çürümüş bir şeylerin kokusunun, bir ölüm kokusunun dağıldığı vehmine kapılır. Biraz ilerledikten sonra bir yol ayrımına gelir ve sağa döneceği yerde sola dönerek yanlış yönde ilerler. Kayalıklarla ve çalılıklarla kaplı bu yolda atı Ceylan'ın ayağı kırılır. Çok sevdiği atını tabancısıyla vurmak zorunda kalan Ali Nâil Bey, yoluna yürüyerek devam eder. Ancak yağmurlu ve sisli olan havanın kararmasıyla birlikte taşlık ve çalılık olan bu bilmediği yolda ne yapacağını iyice şaşırır. Bu esnada birinin kendisine doğru yaklaşmakta olduğunu görür. Yaklaşan kişinin bir kadın olduğunu fark etmesiyle hâsıl olan şaşkınlığı, bu kişinin sevgilisi Meliha olduğunu anlamasıyla iyice artar. Meliha hızlı bir şekilde Ali Nâil Bey'in yanından geçer, fakat onu görmez. Ali Nâil Bey'in sesini de duymaz. Meliha'nın peşinden giden Ali Nâil Bey bir süre sonra onu gözden kaybeder. Karanlıkta hiçbir yeri göremeyen Ali Nâil Bey, çaresizlikten ve yorgunluktan bulunduğu yerde uyuyakalır.

Uyandığında elinde feneriyle bir ihtiyarın kendisini izlediğini görür. Bu ihtiyar Ali Nâil Bey'e yakınlarda bir kulübede yaşadığını, isterse geceyi orada geçirip sabah olunca yoluna devam edebileceğini söyler. Ali Nâil Bey kendisine garip gelen bu adamın teklifini başta kabul etmese de gece yarısı bilmediği ve tehlikelerle dolu olan bir yolda ilerlemenin mümkün olmadığını düşünerek ihtiyarın evine gitmeye razı olur. Köylü gibi giyinmiş olmasına rağmen gayet "katibâne" konuşan bu ihtiyar, yolda Ali Nâil Bey'in hiç görmediği tehlikeleri görerek onu uyarmasıyla da Ali Nâil Bey'in dikkatini çeker.

Eve vardıklarında onları ihtiyarın babası karşılar. Baba ile oğul birbirine o kadar çok benzemektedirler ki Ali Nâil Bey hayretler içinde kalır. İhtiyar, babasına Ali Nâil Bey'in durumunu anlatır ve Ali Nâil Bey dinlenmesi için bir odaya götürülür. Ali Nâil Bey, kendisine verilen odaya giderken ona tanıdık gelen fakat bir türlü nerden tanıdığını çıkaramadığı bir koku duyar. Odaya girmesinin ardından kapının arkadan kilitlendiğini fark ettiğinde duyduğu dehşet, odaya girerken aldığı kokunun sevgilisi Meliha'ya ait olduğunu keşfetmesiyle kıskançlığa dönüşür. Elinde silahıyla sabah olmasını beklerken kendisini bulan ihtiyar gelir ve uyumadığını gördüğü Ali Nâil Bey'e diğer odada ev ahalisiyle birlikte oturmasını teklif eder. İhtiyarın teklifini kabul eden Ali Nâil Bey ihtiyarın arkasından yürür.

Ali Nâil Bey, götürüldüğü odada diğerleri kadar ihtiyar olmamakla birlikte yine de yaşlı bir adamın oturduğunu görür. Tedbir için kapıya en yakın bir noktaya oturan Ali Nâil Bey, bu adamın diğer iki ihtiyarın peder ve büyük pederleri olduğunu, büyük pederin isminin Hasan Bâkî, oğlunun isminin Ali Vasfî ve torununun, yani kendisini bulan ihtiyarın isminin de Mehmet Şerîf olduğunu öğrenir.

Ali Nâil Bey, Meliha'nın orada bulunma sebebini sorunca Hasan Bâkî Efendi oğlu Ali Vasfî'nin engel olmak istemesine rağmen anlatmaya başlar. Hasan Bâkî Efendi yüz yetmiş beş yaşındadır. Bu kadar uzun yaşamasını ise babası öldükten sonra ona sahip çıkan Kont dö Sen Jermen'den⁹ öğrendiği sırra borçludur. Kont dö Sen Jermen, fennî mahiyette olan uzun hayatın sırrı sayesinde çok uzun yıllar yaşamış ve bu sırrı Hasan Bâkî Efendi'ye miras bırakmıştır. Hasan Bâkî Efendi ise bu sırrı oğlu ve torunuyla paylaşmış, kendilerine Canvermezler ismini vermiştir.

Canvermezler, yaşamlarını uzatabilmek için çevrelerindeki sağlıklı insanları teşhis ettikten sonra onların bilinçleri kapalı bir şekilde evlerine gelmelerini sağlarlar. Evlerine gelen bu insanlara yaptıkları bir takım şeylerle onların sağlıklı ve genç vücutlardan aldıkları hayat hücrelerini kendi ihtiyarlayan vücutlarına aktarırlar. "Hayat ameleleri" olarak niteledikleri bu insanların hayatlarını kısaltma pahasına kendi hayatlarını uzatan bu ihtiyarlar, yaptıklarının kötü bir şey olmadığını iddia ederler. Ali Nâil Bey'in Meliha'nın orada ne işi olduğunu ısrarla sorması üzerine

⁹ The Count of St. Germain

Hasan Bâkî Efendi Meliha'nın da hayat amelelerinden biri olduğunu, bu nedenle orada bulunduğunu itiraf eder.

Hasan Bâkî Efendi bunları anlatırken, Ali Nâil Bey kendisine nüzul inmiş gibi hareketsiz kalır. Nihayet kendisine bir söz hakkı verildiğinde Meliha'yı da alarak oradan uzaklaşmak ister fakat Hasan Bâkî Efendi, Canvermezler hakkında öğrendiklerinden sonra bunun mümkün olmadığını söyler. Tüm yaptıklarına rağmen dünyanın en namuslu adamları olduklarını, bu yüzden de Ali Nâil Bey'i öldüremeyeceklerini fakat serbest de bırakamayacaklarını söyleyen Hasan Bâkî Efendi, oğlu ve torunuyla Ali Nâil Bey'in durumunun ne olacağı hakkında konuşur. Sonunda Ali Nâil Bey yerine bulunacak bir cesetle herkese onun öldüğüne inandırılmasına, Ali Nâil Bey'in de bir müddet Canvermezler'le birlikte yaşamasına karar verilir. Buna göre Hasan Bâkî Efendi Ali Nâil Bey üzerinde tam olarak ne olduğunu açıklamadığı bir operasyon gerçekleştirecektir. Ali Nâil Bey Meliha'nın bir daha o eve gelmemesi şartıyla kendisine yapılacak her şeyi kabul eder.

Kendisine yapılacak işlemde önce bir isteği olup olmadığı sorulan Ali Nâil Bey, Meliha ile bir saat yalnız kalmak ister. Bu isteği yerine getirilir. Meliha, uykusundan uyanıp bir saat boyunca Ali Nâil Bey'le konuşup görüşmesine rağmen Canvermezler'in evinde bir odada olduğunun farkına bile varmaz. Kendisini Ali Nâil Bey'le her zaman buluştukları bir odada zanneder. Bir saatin sonunda Meliha tekrar uykuya dalarken Ali Nâil Bey yapılacak "ameliyat" için tekrar Canvermezler'in bulunduğu odaya götürülür.

Ali Nâil Bey ışıkları gayet kısıp bir odada, oturduğu koltuğun karşısında tıpkı kendisine benzeyen bir gölge görür. Bu gölge Hasan Bâkî Efendi'nin yaptığı birtakım şeylerle gittikçe Ali Nâil Bey'in aynısı olan bir hayalet dönüşür. Ali Nâil Bey'in kimliğini belirten kâğıtlar bu gölgenin cebine koyulur ve hayalet kapıyı açıp gider. Artık Ali Nâil Bey olan biteni bu hayaletin gözünden görmektedir.

Hayalet, Ali Nâil Bey'in geçtiği yollardan geçerek bir uçurumun kenarına gelip oradan düşer. Ali Nâil Bey de koltukta oturduğu yerden düşer. Derin bir uykudan sonra yatağında yattığı yerden hayaletin gözünden cesedi bulmaya gelenlerin onu kendisi sanmalarını ve düştüğü dereden çıkarmalarını, kefenleyerek bir tabuta koymalarını izler. Tüm bunları izlerken de çenesinden hızla çıkıp uzayan beyaz

sakallarını, kırışan alnını da hayretle görür. Canvermezler'in evine geldiğinde otuz üç yaşında olan Ali Nâil Bey şimdi yaşını tahmin bile edemediği ihtiyar bir adamdır.

Ali Nâil Bey, olup biteni yatağından izlerken Ali Vasfî ve Mehmet Şerif Efendiler onun yanına gelerek Hasan Bâkî Efendi'nin onunla görüşmek istediğini fakat kendisi çok yorgun olduğu için yatağından çıkamadığını söylerler. Bu nedenle de Ali Nâil Bey yatağından kaldırılır ve renkli cam kaplı bir bölmeyle ayrılmış bir odada bu bölmenin arkasında yatan Hasan Bâkî Efendi'nin yanına götürülür.

Hasan Bâkî Efendi Ali Nâil Bey'e yaptığı şey sonucunda Ali Nâil Bey'in beklenmedik bir şekilde yaşlanmış olmasından üzgün olsa da pişman olmadığını, Canvermezler'in selameti için doğru olanı yaptığını ve bu yaşlı haliyle kimsenin onu tanımayacağı cihetle artık serbest olduğunu söyler.

Ali Nâil Bey serbest bırakılınca nereye olduğunu bilmeden ve hiç yorulmadan yürür. Vasıl olduğu yerin evi olduğunu, bu evde kendisi sanılan hayaletin cenazesinin kaldırıldığını görür. Cenaze evine gelen sevgilisi Meliha'nın kendisini tanımayıp dilenci zannederek para vermesi üzerine artık öldüğüne kanaat getirerek hayaletin gömüldüğü mezarın başında insanları uyarmak adına başından geçen hikâyeyi baştan sona yazarak ölümünü bekler.

2.3. Romanın Şekil Özellikleri

Canvermezler Tekkesi romanı yüz altmış sekiz sayfalık bir hacme sahiptir. Roman otuz dokuz bölümden müteşekkil gibi görünmektedir. Fakat muhtemelen basımdan kaynaklanan bir hata sonucu bazı bölümlerin numaralandırılmasında yanlışlık yapılmıştır. Bu yanlışlıklar düzeltildiğinde romanın otuz dört bölümden oluştuğu görülür.

Romanda ilk altı bölümün numaralandırmasında herhangi bir hata yapılmamıştır. Altıncı bölümden sonraki bölüm yedi olarak numaralandırılması gerekirken sekiz olarak numaralandırılmıştır. Sekiz olarak numaralandırılan bölümden on dokuz olarak numaralandırılan bölüme kadar numaralandırma sırayla yapılmış, on dokuzdan sonra yirmi olarak numaralandırılması gereken bölüm yirmi bir olarak numaralandırılmıştır. Yirmi birden sonra yirmi iki olarak

numaralandırılması gereken bölüm yirmi üç, ondan sonraki bölüm de yirmi beş olarak numaralandırılmıştır. Yirmi beşle otuz dört arası doğru bir şekilde numaralandırılmış, fakat daha sonraki bölümün numarasının otuz beş olarak yazılması gerekirken bu bölümün numarası otuz altı olarak yazılmıştır. Otuz altıdan otuz dokuza kadarki sıralamada herhangi bir hata yoktur.

Romandaki bölümlerin numaralandırma sırası şu şekildedir:

1, 2, 3, 4, 5, **6, 8**, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, **19, 21, 23, 25**, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, **34, 36**, 37, 38, 39.

Kitapta yer alan bölümlerin sayfa sayısı bir ile on altı sayfa arasında değişmektedir. Sayfa sayısının ondan fazla olduğu bölüm sayısı azdır.

Bölümlerin uzunluğu veya kısalığı ile romanın içeriği arasında bir uyum vardır. Romanda olayların hızlı geliştiği, hareketin çok olduğu yerlerde bölümlerin sayfa sayısı daha azdır ve bir bölümden diğerine geçiş daha hızlıdır. Olayların daha ağır ilerlediği, hareketin daha az olduğu bölümler ise diğerlerine nazaran daha uzundur.

Kitapta on dört adet resim bulunmaktadır. Bu resimler, anlatılan olayı canlandıran, sayfanın üçte birini kaplayan çizimlerden oluşmaktadır.

Çizimlerin muhtevaları ve sayfalara göre dağılımları şu şekildedir:

Resim 1: Ali Nâil Bey'in atı Ceylan'la birlikte yola çıkışı (s.11)

Resim 2: Ali Nâil Bey'in atı Ceylan'ı vurarak yoluna devam etmesi (s.19)

Resim 3: Meliha (s.24)

Resim 5: Ali Nâil Bey ile Meliha'nın ın ağaçlar altında öpüşmesi (s.28)

Resim 6: Mehmet Şerif Efendi'nin Ali Nâil Bey'i bulması (s. 41)

Resim 7: Mehmet Şerif Efendi (s.45)

Resim 7: Canvermezler'in evi (s.58)

Resim 8: Ali Nâil Bey'in bulunduğu odadaki üçüzlü şamdan (s.64)

Resim 9: Hasan Bâkî Efendi, Ali Vasfi Efendi ve Mehmet Şerif Efendi (s.67)

Resim 10: Ağının üstünde duran bir örümcek (s.108)

Resim 11: Hasan Bâkî Efendi (s.112)

Resim 12: Meliha'nın Canvermezler'in evinde uyuması (s.132)

Resim 13: Ali Nâil Bey ile Meliha'nın bir ağacın altında oturmaları (s.135)

Resim 14: Ali Nâil Bey'in, evinin önünde olan biteni izlemesi (s.166)

Canvermezler Tekkesi romanında kitabın on dört tane resim içerdiği yazmakla birlikte bu resimlerin çizerinin kim olduğuna dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

2.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Canvermezler Tekkesi, otobiyografik yöntemin hâkim olduğu bir romandır. Anlatıcının ve anlatılanın aynı olduğu bu romandaki her şey romanın başkahramanı Ali Nâil Bey'in gözünden anlatılmıştır. Roman, Ali Nâil Bey'in başından geçenleri anlatmasına dayanan bir kurgu özelliğine sahiptir. Romanın böyle bir kurgu yapısına sahip olması onun ben anlatıcı yöntemiyle anlatılmasında ve romana hâkim olan bakış açısının ben anlatıcıya ait olmasında önemli bir etken olmuştur.

Romanın ben anlatıcı tarafından anlatılması bazı olumlu ve olumsuz özellikleri de beraberinde getirmiştir. Bir kere "otobiyografik anlatım yönteminde romanın konusu da anlatıcısı da aynı kişi olduğundan bakış açısı çok dardır."¹⁰ Biz olaylara sadece Ali Nâil Bey'in gözünden baktığımız için olayları yine onun bakış açısına göre değerlendirmek durumunda kalırız. Bu da olayları çok yönlü olarak görmemizi engeller.

Romanın ben anlatıcıyla anlatılmış olması okuyucunun roman kahramanıyla özdeşleşmesini sağlayacağından bu anlatım türüyle anlatılan romanlarda diğer anlatım türlerine göre anlatılan romanlara göre daha samimi bir ortam vardır ve aynı zamanda "birinci şahıs ile yazılan bir eserin hikâyecisi muhakkak surette sempattir."¹¹ Ben anlatıcıyla anlatılan bir romanda kendimizi roman kahramanının yerine koyarak onun başından geçenleri anlamakta avantajlı bir konuma geliriz.

¹⁰ Ü. Aytür, **Henry James ve Roman Sanatı**, 1977, s.31.

¹¹ Wurmser, A. "Romanda Ben", İstanbul, Sayı 69, 1.10. 1946'dan aktaran Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, 2011, 250.

Canvermezler Tekkesi romanının tek bir kişinin bakış açısından anlatılmasından kaynaklanan olumsuzlukları gidermek için yazar bazı tekniklere başvurmuştur. Bunlardan biri mektup tekniğidir. Ali Nâil Bey, başından geçenleri anlatmaya “Vak’ının başlangıcına Balıkçıların reisi Halil Çavuş’tan aldığım bir mektup sebep oldu.” (s.5) diye başlar ve mektubu aşağıda verildiği gibi üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan aktarır:

“Velinimetzâde efendim.

Fırtınadan dolayı kayıkların ikisi külli hasara uğradı. Can ziyanı yoksa da Hasan Çavuş hastadır. Yatıyor. Bizde bir para kalmadı. Ağlar birbirine karıştı. Denizin şiddetinden dolayı kayığa yönelemiyoruz. Burada çapulcular türedi, bırakıp ayrılamıyorum. Her ne kadar zahmet olacaksa da bu ahvâli görüp beraberce yapılacak işe karar vermek üzere serî’an bu canibe gelseniz fena olmaz. Gerek tamirat, gerek nevale, gerek Hasan Çavuş’un bakılması için külli miktarda paraya ihtiyacımız vardır. Bâkî yine siz bilirsiniz efendim.

İmza: Halil Çavuş” (s.6)

Görüldüğü gibi mektup, romanın anlatıcısının hiçbir müdahalesi olmadan, Halil Çavuş’un ağzından yazıldığı şekliyle verilmiştir. Mektupla birlikte Ali Nâil Bey dışında başka bir kahramanın, yazdığı bir mektupla da olsa anlatıma dâhil olduğunu görürüz. Mektubun romanda olduğu gibi verilmesiyle, anlatıcı dışında biri daha anlatıma dâhil edilir. Bununla aynı zamanda olayın inandırıcılığı da kuvvetlendirilmiş olur.

Romanın tek bir kişinin bakış açısından anlatılmasından kaynaklanan, olaylara dar bir çerçeveden ve taraflı olarak bakma problemiyle başa çıkabilmek için yazarın kullandığı bir başka yöntem de diyalog tekniğidir. Ali Nâil Bey’in diyalog içinde olduğu kişilerin konuşmaları direkt olarak verildiğinden, anlatıma hem bir canlılık katılmış, hem de bakış açısının dar olmasından kaynaklanan problemlerden biraz daha uzaklaşmıştır. Özellikle Hasan Bâkî Efendi’nin kendisini ve düşüncelerini anlattığı bölümlerde Ali Nâil Bey’in bakış açısından kurtularak Hasan Bâkî Efendinin düşüncelerini kendi ağzından öğrenmiş oluruz. Örneğin Hasan Bâkî Efendi’nin edebiyat hakkındaki şu görüşlerini bir aracı olmadan doğrudan doğruya onun ağzından öğreniriz:

“Bizim zamanımızda edebiyat bilakis kalenderâne idi. Meşrebimizi açar, bizi rindâne bir vadiye sevk ederdi. Hâlbuki bugün, bu edebiyat denilen şey, hülyaperver zihinlere birçok tahrifatı mucip oluyor.” (s.94)

Kişilerin olaylara bakış tarzı bize onların kişilikleri hakkında da bilgi verir. Romanda Ali Nâil Bey’in bakış açısının yanında bazı bölümlerde Hasan Bâkî Efendi’nin bakış açısını da görürüz. Hasan Bâkî Efendi’nin özellikle kendisini anlattığı bölümlerde, onu herhangi bir aracı olmadan bizzat kendisinin ağzından öğrendiğimizden, onun Ali Nâil Bey’in anlattığı Hasan Bâkî Efendi’den ayrı olarak nasıl bir insan olduğu hakkında bilgi sahibi oluruz.

Canvermezler Tekkesi romanında kullanılan bir başka teknik de geriye dönüş tekniğidir. Roman, yaşlı bir adamın başından geçenleri anlatmasıyla başlar. Anlatıcı bize geçmişte yaşadıklarını anlatır. Geçmişte yaşadıklarını anlatırken de yer yer bu geçmişin içinde de geriye dönüş tekniğini uygulayarak daha eskilere gider. Örneğin Ali Nâil Bey’in Kilyos’a doğru yola çıkmak için bindiği vapurda aklına sevgilisi Meliha ile olan anıları gelir. Yine, kaybolduğu Kilyos yolunda Meliha’yı görünce Meliha’yla olan ısını anlatır. Ali Nâil Bey’den başka, Hasan Bâkî Efendi’nin uzun yaşamanın sırrını nasıl öğrendiğini anlattığı bölümde de geriye dönüş tekniği uygulanır.

Romanda tasvir önemli bir yer tutar. Romandaki olaylar, mekânlar ve kişiler tasvir edilirken genellikle anlatıcının ruh hali dikkate alınmış ve tasvirler onun ruh haline göre yapılmıştır. Örneğin Ali Nâil Bey, tehlikelerle dolu olan kaybolduğu yolda Mehmet Şerif Efendi’yle birlikte Canvermezler’in evine doğru ilerlerken, tehlikeli bulduğu yolun hep kötü yönlerini görmüş ve çevreyi de bu psikolojiyle tasvir etmiştir. Oysa aynı yola bakan bir başkası çevredeki olumsuzluklar yerine güzellikleri de görebilir. Hasan Bâkî Efendi’nin Ali Nâil Bey’e söylediği şu sözler bunun kanıtı niteliğindedir:

“Asrınız alafrangalığı taklit ederek nafil bir zahmet ve gayretle yoruluyor ve vasıl olduğu neticenin felaket olduğunu hesap edemeyerek üstelik buna bir de “medeniyet” diyor. Fakat gözleri bu kaba şeylerle dolduğu için asıl halis güzellikleri görüp onlardan zevkyâb olabilmelerini artık bilmiyor, ne kadar yazık! Siz bile eminim ki deminden çiseleyen yağmur altında ve hayal meyal seçilen bu sis içinde yürürken ancak yolun fenalığına dikkat etmiş, düşmekten korkmuş, geceden ürkmüş fakat gözlerinizi kaldırıp bir defa olsun etrafınızdaki muhteşem güzellikleri, gecenin renkleri içinde yavaş yavaş boğulan tabiatın muazzam manzaralarını görmemişsinizdir.” (s.128).

Görüldüğü gibi Canvermezler Tekkesi romanında anlatıcı aynı zamanda romanın başkahramanıdır. Ben anlatıcıyla anlatılan romanda mektup, geriye dönüş ve diyalog teknikleri kullanılmak suretiyle romanın ben anlatıcıyla anlatılmasından kaynaklanan olayları ve kişileri dar bir çerçeveden görme problemi en aza indirilmeye çalışılmıştır. Romanın kahraman anlatıcının gözünden anlatılması, romanın inandırıcılığının artması, romanda samimi bir hava oluşması gibi olumlu özellikleri de beraberinde getirmiştir. Tasvirin önemli bir yer tuttuğu romanda kişi, mekân ve olaylar izlenimci bir bakış açısıyla tasvir edilmiştir.

2.5. Kişiler

Canvermezler Tekkesi romanı kalabalık sayılamayacak bir şahıs kadrosu etrafında şekillenir. Romanın başkahramanını Ali Nâil Bey olarak belirlemek mümkündür. Zira romanda Ali Nâil Bey, başından geçen olayları anlatmaktadır ve doğal olarak bu olayların merkezinde yine Ali Nâil Bey vardır.

Kahramanların vak'a zincirindeki fonksiyonları birbirinden farklıdır. Onların bu fonksiyonlarını dikkate alarak romandaki kahramanları birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar, ikinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar ve romanda sadece ismi geçen kahramanlar olarak üç kısma ayırabiliriz.

Tablo 1: Romandaki Fonksiyonlarına Göre Kişiler

Birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar	İkinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar	Sadece ismi geçen kahramanlar
---	--	-------------------------------

Ali Nâil Bey Meliha Hanım Hasan Bâkî Efendi Mehmet Şerif Efendi Ali Vasfi Efendi	Halil Çavuş Mösyö Şaptal'ın kâtibi Hanın kâhyası Dilenci kadın ve çocuğu Yolun kenarından geçen iki ihtiyar kadın Meliha'nın annesi Râmi Paşa'nın seyisi Meliha'nın kalfası Kerim Paşa Jandarmalar Polisler Çocuklar, imamlar, askerler, zabıcalar	Hasan Çavuş Râmi Paşa Meliha'nın babası Meliha'nın kocası Hasan Bâkî Efendi'nin pederi Hasan Bâkî Efendi'nin karısı Laz kayıkçı Comte of St. Jermen
--	---	--

Romanda birinci derecede fonksiyon sahibi olan şahıslardan Ali Nâil Bey başkarakter, Hasan Bâkî Efendi, Ali Vasfi Efendi ve Mehmet Şerif Efendi ise kart karakterdir. İkinci dereceden fonksiyon sahibi karakterlerden yalnızca, yazdığı mektupla Ali Nâil Bey'in yola çıkmasına neden olduğu için Halil Çavuş önemli sayılabilecek bir fonksiyona sahiptir. Diğer karakterlerin hepsi figüratiftir. Bu karakterlerin vak'a üzerinde herhangi bir etkileri yoktur. Aynı şekilde romanda sadece adı geçen kahramanlar da figüratif karakterlerdir.

Romanda bir de Hikmet Bey ismi geçmektedir. Ali Nâil Bey, balıkçılarının kaza yaptığına dair bir mektup alır ve ardından Ali Nâil Bey'in telefonu çalar. Ali Nâil Bey ile telefonun karşısındaki sesin sahibi arasında şöyle bir diyalog geçer:

- “ - Alo, alo, orası neresi?
- Hikmet Bey'in yazıhanesi. Siz kimsiniz?
- Siz Hikmet Bey misiniz?
-Evet, siz?’’ (s. 7)

Bu diyalogda Ali Nâil Bey kendisini Hikmet Bey olarak tanıtmıştır. Romanın başka hiçbir yerinde Hikmet Bey ismi geçmediği gibi, Ali Nâil Bey'in bir diğer isminin Hikmet olduğuna veya telefondaki kişiye niçin kendisinin Hikmet Bey olduğunu söylediğine dair herhangi bir bilgi de yoktur.

2.5.1. Ali Nâil Bey

Canvermezler Tekkesi romanının başkahramanının ismi Ali Nâil'dir. Nâil muradına eren, kazanmış, ele geçirmiş anlamlarına gelir. Ali Nâil Bey'in başından geçenlere baktığımızda isminin anlamının tersine olarak kaybettiğini, muradına eremediğini görürüz. Burada bir ters isim sembolizasyonu vardır.

Ali Nâil Bey romanda ilk olarak ‘‘yarın değil, öbür gün ölmüş olacağını’’ (s.3) bildiği için insanları uyarmaya karar veren, bu nedenle de başından geçenleri yazan yaşlı bir adam olarak karşımıza çıkar. Bu adamın yaşı hakkında bildiğimiz tek şey ihtiyar olduğudur:

‘‘Takat-i beşeriyyenin fevkinde ihtiyar, bütün ihtiyarların ihtiyarlığından daha fazla ihtiyar.’’ (s.3)

Kaç yaşında olduğunu kendi de bilmez:

‘‘ Kaç yaşındayım? Seksen? Yüz? Yüz yirmi yaşında mıyım? Bunun aslını bilmiyorum. Bu husustaki hissimi tenvire yarayabilecek hiçbir şey yok; ne tahriri bir vesika, ne hatıra, ne şahadet! ‘’(s.4)

Romanın ikinci bölümünde Ali Nâil Bey'in gerçek yaşına dair ilk bilgiyi ediniriz. Buna göre 21 Teşrin-i Sâni Perşembe günü, yani anlatıcının olayı anlatmasından tam bir ay önce Ali Nâil Bey otuz üç yaşındadır. Ali Nâil Bey romanda iki yerde başına gelen vak'adan önce otuz üç yaşında olduğunu söylese de Mehmet Şerif Efendi'yle ilk karşılaşma anını anlatırken ‘‘o zaman otuz iki yaşında olduğum halde’’ (s.44) ifadesini kullanmıştır. Ali Nâil Bey'in doğum ve ölüm tarihlerini vermiş olması ve ayrıca bir kez daha otuz üç yaşında olduğu belirtmiş olması onun yaşını otuz üç olarak belirlememiz ve otuz iki yaşında olduğuna dair olan ifadenin yanlış olduğunu kabul etmemiz için yeterli bir sebeptir.

Bundan sonra Ali Nâil Bey'in kimliğine dair ilk bilgileri yazdıklarını okuyacak olanları anlattıklarının doğruluğuna inandırmak isteyen Ali Nâil Bey'in kendisinden öğreniriz:

‘‘Ben Ali Nâil 1296 senesinde İstanbul’da, Şehzâdebaşı’nda doğmuş ve yine İstanbul’da 1329 senesinin 22 Teşrin-i Sani gecesinde yahut aynı senenin 23 Kanun-i Evvel tarihinde vefat etmiş olan ben, tüccardan Hasib Efendizâde Ali Nail Bey’im...’’¹² (s. 25, 26)

Artık kimliğini tamamen öğrenmiş olduğumuz Ali Nâil Bey’in hayatının detaylarını inceleyebiliriz.

Ali Nâil Bey’in kaç yaşında olduğu, nerede doğduğu, babasının kim olduğu gibi bilgiler romanda açık bir şekilde verilmiş olsa da hayatına dair tafsilata gidilmemiştir.

Hasan Bâkî Efendi’nin söylediklerinden yola çıkarak evli olmadığı, çocuğunun bulunmadığı ve doğrudan doğruya bir evi olmadığı sonucuna varırız.

Râmi isimli bir paşanın akrabası olan Ali Nâil Bey’in, evli bir kadın olan Meliha’yla gizli bir birlikteliği vardır. Kahramanımızın evli bir kadınla birlikte olmaktan rahatsızlık duyduğunu belirten herhangi bir işarete rastlamayız. Ahlakî olarak böyle bir durumdan rahatsızlık duymayan Ali Nâil Bey, Canvermezler’in istediklerini yapmaması durumunda Meliha’nın onu öldürmüş olacağı izlenimini verecekleri söylendiğinde, onun insanlar gözünde namussuz bir kadın olarak görülmesine razı olmaz ve onun için kendini feda eder. Burada Ali Nâil Bey, ahlaki bir kaygıdan ziyade sevdiği kadına zarar vermekten korkan bir tavır içindedir. Bu durum bize Ali Nâil Bey’in yaşam tarzı ve ahlak anlayışı hakkında bilgi verir.

Ali Nâil Bey romanda, sevdiği için kendisinden vazgeçen fedakâr bir âşığı temsil eder. Sevgilisi için kendisine yapılacak olan her şeye, hatta ölüme bile razı olur.

Roman, Ali Nâil Bey’in hayatının çok kısa bir bölümüne ışık tutar. Buna rağmen ondaki büyük değişimi görmek mümkündür. Ali Nâil Bey, romanın başında ve sonunda aynı özellikleri taşımaz. Otuz üç yaşında genç, kuvvetli ve özgüven sahibi biriyken romanın sonunda yaşlı, aciz ve bir mezarlık başında ölümünü bekleyen biri haline gelir. Onun bu hale gelmesinde şüphesiz ki başından geçen olaylar etkili olur.

Ali Nâil Bey’in duygu ve düşüncelerini romanın başından itibaren takip edebiliriz. Romanın başında Ali Nâil Bey, kaza geçiren balıkçılarına yardıma giden

¹² Romanda geçen tarihlerde Rûmî takvim esas alınmıştır.

kararlı biri olarak karşımıza çıkar. Romanın ilerleyen kısımlarında Ali Nâil Bey'in Kilyos yolunda kaybolduğunda nasıl ümitsizliğe kapıldığını, Canvermezler'in evindeki hayretini, korkusunu, karşı çıkışını, kabullenişini ve nihayet bedeniyle birlikte ruhu da yaşlanan ve mezarı başında ölümünü bekleyen, ölümünü beklerken de insanları uyarmak adına başından geçenleri yazan bir ihtiyar olduğunu görürüz.

Canvermezler Tekkesi romanının başkişisi Ali Nâil Bey, iyi derecede bir gözlem yeteneğine sahiptir. Etrafındaki kişileri, onların tavır ve hareketlerini, içinde bulunduğu mekânı ayrıntılı bir şekilde tasvir eder.

Ali Nâil Bey, romanın başkişisi ve anlatıcısı olması hasebiyle romandaki en önemli karakterdir.

2.5.2. Meliha

Meliha, sözlük anlamı olarak güzel, şirin, sevimli demektir. Romanı incelediğimizde Meliha'nın bu özellikleri taşıdığını ve burada bir isim sembolizasyonu olduğunu söyleyebiliriz.

Meliha, romanın başkahramanı olan Ali Nâil Bey'in sevgilisidir. Genç ve güzel bir kadındır. '*Altın saçları, iki zümrüde benzeyen gözleri*'(s.10) vardır. Ali Nâil Bey, Meliha'dan ilk kez bahsettiği bölümde gözlerinin yeşil olduğunu söylese de Canvermezler'in evinde Meliha'yla buluştuğu dakikaları anlatırken Meliha'nın gözlerini '*bir deniz gibi mâi ve vâsi*' (s.137) olarak nitelemiştir.

Ali Nâil Bey, Meliha'nın karakterine ve görünüşüne dair bilgileri şu şekilde verir:

'Meliha pek canlı, oynak bir kadındı. Zarif ve ince bir güzelliği, yüzünün pembe bir rengi, mâ'î damarlarının içinde koştuğu belli olan sıcak bir kanı vardı. Uzun ve çevik bacakları dolgun, vücudu çâlâk idi ve biraz semiz olmasına rağmen tenasübü ve endamı mükemmeldi.' (s.25)

Meliha'nın babası, karısından ayrılmış zengin bir adamdır. Annesi ise '*yaşına rağmen başkalarına genç görünen*' (27) ve Beykoz'da bir yalıda yaşayan bir kadındır.

Meliha'nın kocası da tıpkı Meliha'nın babası gibi zengin bir adamdır ve bütün yıl Bâbıâlf civarında ikamet eder. Kocasının bulunduğu yerden ayrılmak istememesi

nedeniyle Meliha yazın tek başına annesinin yanına gider. Bu da Ali Nâil Bey’le olan buluşmalarını kolaylaştırır.

Meliha, ipekli çarşaflar giyinir, başını son modaya göre yapar. Ali Nâil Bey’in kaybolduğu yolda Meliha’yı gördüğünde anlattıklarına ve yine Ali Nâil Bey’in kendi cenazesinde gördüğü zaman Meliha’nın kıyafetlerini tasvirine bakarak onun yaşadığı dönemin modasına uygun giyinen bir kadın olduğunu söyleyebiliriz.

Meliha, evli olmasına rağmen kocasından başka birisiyle ilişkisi olmasına olanak tanıyan bir ahlaki yapıya sahiptir. Râmi Paşa’nın köşkünde Ali Nâil Bey’le baş başa kalmaları ve çevrelerinde kendileri gibi başka insanların da olması, kalfasının yanında Ali Nâil Bey’le buluşması, Ali Nâil Bey’le olan ilişkilerinin açığa çıkmış olmasına rağmen (s.136) çevrelerinden herhangi bir tepki aldıklarına dair romanda bir açıklama olmaması gibi durumlara baktığımızda Meliha’nın çevresinin de onun yaşam tarzına ve ahlak anlayışına uygun olduğu görülür.

Meliha, romanın başkahramanı Ali Nâil Bey üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Meliha bu etkiyi göstermek için bir şey yapmaz hatta Ali Nâil Bey üzerinde bir etkisinin olduğunun farkında bile değildir. Ali Nâil Bey, kaybolduğu yolda Meliha’yı görerek onun peşinden gittiği için yolunu daha ziyade kaybetmiş ve Ali Vasfi Efendi onu bulmuştur. Burada Meliha, Ali Nâil Bey’in kendi ayaklarıyla Canvermezler Tekkesi’ne gitmesine neden olmuştur. Ne var ki bunu yaptığından habersizdir; tıpkı Ali Nâil Bey’in canını kendisi uğruna feda etmeyi göze aldığı ve bunun için her şeyi yapmaya razı olduğu sırada derin bir uykuda her şeyden habersiz olduğu gibi. Yine Ali Nâil Bey’in artık ölü bir adam olduğunu kabul etmesinde Meliha’nın onu tanımaması etkili olmuştur. Görüldüğü gibi Meliha, kendisi farkında olmasa da romanın başkahramanı olan Ali Nâil Bey’in hayatını büyük ölçüde etkilemiştir.

Romanda Meliha, yalnızca dış görünüşü ile tanıtılmıştır. Bunun dışında onunla ilgili bildiğimiz tek şey ailesi hakkında verilen kısa bir bilgiden ve Meliha’nın davranışlarından yola çıkarak elde ettiğimiz ahlak anlayışından ibarettir. Bunlardan başka romanda Meliha’ya dair herhangi bir şey yoktur; Meliha bir karakterden ziyade tiptir. Evli olmasına rağmen başka birisi ile ilişkisi olan, güzel ve dönemine göre modern olan kadın tipidir.

2.5.3. Hasan Bâkî Efendi

Hasan Bâkî Efendi Canvermezler Tekkesi romanının kart karakteridir. Romanın başkişisi olan Ali Nâil Bey'in önündeki en büyük engeldir.

Bâkî, kelime anlamı olarak sürekli, bir şeyden artan miktar, öteki anlamlarına gelmektedir. Hasan Bâkî Efendi'nin Canvermezler'den biri olduğu ve sürekli olarak yaşamını uzattığı düşünüldüğünde, kendisine kişiliğine uygun bir isim verildiği görülür.

Hasan Bâkî Efendi, romanın önemli karakterlerinden biri olmasına rağmen romanın ilk üçte birlik kısmında kendisinden hiç bahsedilmez. İlk olarak Ali Nâil Bey'in misafir olarak kaldığı evin bir odasında bağdaş kurmuş ve genç olmamakla beraber, ötekilerden daha az yaşlı gözüken (s.66) bir adam olarak karşımıza çıkar. Yaşlı bir adam olmasından başka Hasan Bâkî Efendi hakkında verilen ilk bilgi onun sesiyle ilgili olanıdır. Ali Nâil Bey onun sesi hakkında şöyle demiştir:

“Sesi Akağalarınınkini hatırlatan, kadın sesine benzeyen, ince ve gayet garip bir sestir.” (s. 66)

Hasan Bâkî Efendi Ali Vasfî'nin babası ve Mehmet Şerif'in dedesidir. Buna rağmen oğlu ve torunundan daha genç görünür. Ali Nâil Bey onu oğlu ve torunuyla şöyle karşılaştırır:

“Şüphesiz üçünün içinde en az yaşlı o gözüküyordu. Yüzünün çizgileri daha azdı. Gayet cevval olan gözlerinin kenarları çukurlaşmamıştı. Sesi ince fakat katiyen ihtizaz etmiyordu.”

Bu kısımdan sonra Hasan Bâkî Efendi'nin kendisini anlattığı bir kısım vardır. Bu kısımda Hasan Bâkî Efendi “Anadolu'nun ücra ve şimdi ismi bile unutulmuş bir köyünde 1154 senesinde” (s.79) doğduğunu, yüz yetmiş beş yaşında olduğunu söyler. Babası Birinci Mahmud'un askerlerinden biridir. Kendisi küçük yaşta Saray-ı Hümayun'a intisap ettirilmek üzere sarayla münasebeti olan dairelerde çırak olarak istihdam edilir.

Hasan Bâkî Efendi, babası öldükten sonra “bana hakiki bir peder, bir mürebbi ve hatta bir üstad-ı küll olmuştur” dediği Kont dö Sen Jermen'den yaşamını uzatmanın sırrını öğrenmiştir. Öğrendiği bu sır sayesinde yüz yetmiş beş yaşına kadar gelmiştir. Hasan Bâkî Efendi bu sırrı öylesine benimsemiştir ki onu oğlu ve torunundan başka kimseyle paylaşmaz. Hatta çok sevdiği “gayet dilrubâ bir Çerkez

kızı, bir saraylı” (s.100) olan karısının “ağzının tebessümünü ve busesinin tadını temdit etmek imkân dâhilinde” iken onun ölümü pahasına bu sırrı gizli tutar. Aynı şekilde torununu annesinin ölümüne de müdahale etmemiştir. “Zira uzun müddet muammer olmanın sırrı bir kadın kafası içinde emniyetli bir yerde telakki edilemeyecekti.” (s.101) Hasan Bâkî Efendi’ye göre.

Hasan Bâkî Efendi, uzun yaşamanın sırrına vakıf olmaktan başka çok tesirli bakışları olan biridir. Romanda birçok yerde Ali Nâil Bey’i bakışlarıyla etkisiz hale getirmiştir. Bu duruma birkaç örnek verelim:

“Bu nazarlar karşısında gözlerim kamaşmış, kalbim delinmiş gibi ben mağlup oldum. Öfkemi birdenbire azîm bir korku istihlâf etti. Elimdeki avın kaçtığını hissettim. Ben de uyuklayan son irade-i kuvvetimle tabancamı kullanmak istedim. Fakat tetiği oynatamadım. Çünkü karşımdaki ihtiyarın gözleri yavaş yavaş, ağır ağır gözlerimden kalkmış, ellerime dönmüştü ve bu güya parmaklarımı tutan, sıkın, ezen, kıran bir tazyik idi. Tabanca elimden kaydı. Yere düştü. “ (s.77)

...

“Beni bulduğum yere mihlayan, gayri mer’î mukavemetsiz tesir, dilimi bile söylemekten, zihnimi bile işlemekten men ediyordu.” (s.92)

Hasan Bâkî Efendi, kendisi için oluşturulan profile tamamen uygun bir karakterdir. Konuşma üslubu küçük yaşta saray çevresinde bulunduğunu doğrular niteliktedir. Yine tavır ve hareketleri yüz yetmiş beş yaşında, çok şey yaşamış tecrübeli bir adamın tavır ve hareketleridir. En kızgın olduğu anlarda bile kibarlığından ödün vermez. Bu yaşına kadar sırrını açığa çıkarmadan hayatını uzatmasına olanak sağlayan bir zekâyâ sahiptir. Oğlu ve torununa danışsa da içinde bulunduğu müşkül durumdan yine kendi zekâsı sayesinde kurtulur.

Hasan Bâkî Efendi, karakter olarak inandığı şeye sımsıkı bağlanan bir özelliğe sahiptir. Daha önce belirtildiği gibi sırrı saklamak uğruna eşinin ve gelinin ölümüne kayıtsız kalmıştır. Yaptıklarının kötü bir şey olmadığına da aynı şekilde inanmıştır Hasan Bâkî Efendi. Canvermezler’in hayatını uzatmak uğruna bir Laz Kayıkçı’nın ölmüş olması onun yalnızca canını sıkmıştır. Kendi hayatını uzatmak için başkalarının hayatlarını kısaltması, hatta Laz Kayıkçı örneğinde olduğu gibi onların hayatına son vermesi bile yaptığının doğruluğunu sorgulamasına yetmemiştir. Ali Nâil Bey’e söylediği şu sözler kendilerini ne kadar masum gördüğünün kanıtı niteliğindedir:

“Siz bu saniyede memleketinizin belki en namuslu üç kişinin karşısında bulunuyorsunuz ve bu gördüğünüz el, ömründe bir kere kandamlaşına temas etmiş değildir.” (s.94)

“ Hayır efendim, biz katiyen adam öldürmeyiz. Hatta yarın, belki öbür gün siz asker olabilir, hakikaten böyle bir şey yapabilir ve buna muvafık da olursunuz. Lakin biz asla!” (s.95)

Hasan Bâkî Efendi, Ali Nâil Bey’in başına gelen kötü olayların birinci dereceden sorumlusudur. Ali Nâil Bey’e ve Meliha’ya ne olacağına o karar verir; dolayısıyla romanın akıbetini o belirler. Ali Nâil Bey’in genç bir adamken yaşlı birine dönüşmesine o neden olmuştur. Ali Nâil Bey üzerindeki diğer bir etkisi de ona Meliha için neler yapabileceğini gösterme fırsatı vermiş olmasıdır. Romandaki en baskın karakterdir. Aynı zamanda kendine has karakteristik özelliği en fazla olan kahramandır. Bakışları, konuşma üslubu, tavır ve hareketleri ile diğerlerinden ayrılır. Romanın içinde bulunduğu süre içinde hiçbir değişiklik göstermez, hep aynıdır.

Yüz yetmiş beş yaşında olmasına rağmen hayatı çok seven ve olağanüstü özellikleri olan Hasan Bâkî Efendi, romandaki belki de en ilginç karakterdir.

2.5.4. Mehmet Şerif Efendi ve Ali Vasfi Efendi

Mehmet Şerif Efendi ve Ali Vasfi Efendi romandaki kart karakterlerdendir.

Mehmet Şerif Efendi romanda karşımıza çıkan ilk Canvermez’dir. Ali Nâil Bey ormanda uyandığında, elinde feneriyle ilk olarak Mehmet Şerif Efendi’yi görür. Ali Nâil Bey onu şöyle tanıtır:

“Bu, hakikat bir ihtiyar ve şüphesiz fevkalâde yaşlı bir ihtiyardı. Bembeyaz sakalından mâ’adâ görülüyordu ki derisi çizgiler içinde kalmış, yüzü, elleri gayet zayıflamıştı. Lâkin bunlara rağmen harikulade dinç ve kavi bir ihtiyardı. Dimdik duruyor, başını yüksek tutuyordu. Diz kapakları, dirsekleri belliydi ki eski çevikliklerini muhafaza ediyordu. Uzun bacakları üstünde geniş omuzlu, iri bir vücudu vardı. Bütün manzarasından bir heybet nümâyân oluyor ve üstüne dayandığı değnek, elinde bir silah kıymeti alıyordu” (s.44)

Mehmet Şerif Efendi eski köylü kıyafetlerine rağmen gayet kâtibâne konuşur. Ali Nâil Bey’i alarak evine götürür ve babasına Ali Nâil Bey’i eve getirme sebebini anlatır. Bundan sonra Mehmet Şerif Efendi, Hasan Bâkî Efendi’ye yaptığı işlerde yardımcı olur. Romandaki fonksiyonu bundan ibarettir.

Ali Vasfi Efendi Mehmet Şerif Efendi'nin babasıdır. Bu iki karakter birbirine öyle çok benzemektedirler ki Ali Nâil Bey onu ilk gördüğünde “ bu adamın da ötekini bir ayna içinde görülen aksi olmadığını, hakikaten ayrı ayrı iki adam olduklarını” (s.53) anlamak için dönüp arkasında duran Mehmet Şerif Efendi'ye bakar.

Romanda Ali Vasfi Efendiye dair çok az şey vardır. Görünüşünden başka kendisi hakkında bildiğimiz sayılı şeylerden biri de Canvermezler'in “tasavvufla en ziyade meşgul olmuş olan â'zâsı” (s.94) olduğudur.

Ali Vasfi Efendi'nin de tıpkı Mehmet Şerif Efendi'de olduğu gibi romanda Hasan Bâkî Efendi'nin isteklerini gerçekleştiren, ona yardım eden bir karakter olmaktan başka bir işlevi yoktur.

2.6. Zaman

Canvermezler Tekkesi romanında vak'a zamanı üç gündür. Buna karşılık romanın anlatma zamanı bir gündür. Vak'a zamanı ile anlatma zamanı arasında geçen süre bir aydan bir gün eksiktir. Roman'da vak'anın başlama zamanı “21 Teşrin-i Sâni 1329 Perşembe günü”¹³(s.6) olarak verilmiştir. Bunun hemen ardından anlatma zamanı verilir: “... evet geçen 21 Teşrin-i Sani'de daha bundan ancak bir ay evvel, yarın tam bir ay olacak!”

Romanda asıl vak'a kronolojik bir sırayla verilmiştir. Bazı olayların oluş zamanları “ 21 Teşrin-i Sâni 1329 Perşembe günü” (s.6), “1296 senesinde” (s.25), “1327 senesinin mayıs ayında” (s.29) örneklerinde olduğu gibi kesin bir tarih olarak verilir. Bazı olayların zamanı ise verilen kesin tarihler veya saat üzerinden üzerinden işaret edilir: “daha bundan bir ay evvel” (s.6), “tam bir sene evvel bir mehtap gecesi” (s.10), “bir çeyrek saat kadar gittik” (s.50) örneklerinde olduğu gibi. Bazen de bir dönem verilir: “Sultan Mahmud-u Sâni zaman saltanatında idi.” (s.102)

Canvermezler Tekkesi'nde vak'a zamanı, yapılan geriye dönüşlerle genişletilir. Romanda geriye dönüş tekniği ilk olarak Ali Nâil Bey'in Kilyos'a gitmek üzere

¹³ Milâdi 4 Aralık 1913 Perşembe

bindiği vapurda, Boğaz'ın ona sevgilisini hatırlatması hadisesinde uygulanır. Ali Nâil Bey, Meliha'yı ilk gördüğü zamanı şöyle anlatır:

“Tam bir sene evvel bir mehtap gecesi ona bu noktada, bu harap temeller önünde sandalda tesadüf etmiştim... Râmi Paşa'nınkilerle tanışıyordu. Sandallarımız yan yana yaklaştı. İlk defa olarak, mehtabın ziyası altında kenarları yeşillenmiş görünen altın saçlarını, iki zümrüde benzeyen gözlerini görmüş ve hayran kalmıştım.”(s.10)

Ne var ki bir başka yerde (s.22) Meliha'ya ilk kez “bundan iki sene evvel ... 1327 senesinin mayıs ayında” tesadüf ettiğini söyler. Romandan alıntı yapılan aşağıdaki satırlar Meliha'yla ilgili olayların tarihlerinin bilerek yanlış verilebileceğini anlatır:

“Meliha... Ah ismini yazmamalı, bir kadının namusuna hâlel getirebilecek böyle bir tavzihten ictinâb etmeli idim. Binâenaleyh burada - ama yalnız burada- bazı teferruatta yanlışlıklar ihdas edeceğim. Bazı tarihlerin hakikilerini silecek, bazı yerlerin isimlerini değiştirecek, hülâsa bazı vak'alar üzerine yalan söyleyeceğim. Tamamıyla anlaşılmam için bu elzemdir. Mesela haziran yerine teşrin-i sâni, otomobil yerine vapur, Yuşa Tepesi yerine Ayazma Tepesi yazarsam bunda hiçbir beis yoktur.” (s.26)

Ne var ki burada bilinçli olarak yapılan bir değişiklikten bahsetmek çok zordur. Çünkü burada tarihin bilerek değiştirilmesinden ziyade bir mantık hatası vardır. Tarih konusunda anlatıcının açık bir şekilde yanlışlığa düşmüş olduğu görülür. Bir yıl önceki tesadüfünü ikinci bir tesadüf olarak kabul etmek de mümkün değildir çünkü bu tesadüfünün ilk olduğu açıkça belirtilmiştir. Anlatıcının hafızasının “sonuna kadar yanmış bir mumun bir kenara devrilmiş fitili gibi, son şu'âlerini titreye titreye ver”mesi (s.22) yapılan bu yanlışlığın romanın kurgusuna dâhil olduğunu düşündürse de bu yanlışlığa anlatıcıdan ziyade romanın yazarının sebep olduğu fikri daha makul görünür.

Romanda yapılan geriye dönüşler bazı yerlerde Meliha'nın nasıl biri olduğu (s.25), Meliha'nın ailesinin kim olduğu (s.26) örneklerinde olduğu gibi roman kahramanını tanıtmaya amacıyla kullanılmıştır. Bunun dışında bazen asıl vak'a için önemli olan bir olayı (Ali Nâil Bey ile Meliha'nın buluşması ve Meliha'nın başından geçen esrarengiz olay s.31- 35) anlatmak için kullanılırken, bazen de Hasan Bâkî Efendi'nin uzun yaşamın sırrını nasıl ve kimden öğrendiği örneğinde olduğu gibi (s.80-83) olayların aydınlatılması için kullanılmıştır.

Canvermezler Tekkesi romanında zaman sembolik bir unsur olarak da kullanılmıştır. Zamanın sembolik olarak kullanıldığı birkaç örnekle konuyu daha da açık hale getirelim:

Hasan Bâkî Efendi'nin ortaya çıkardığı hayalet, uçurumdan düşmeden hemen önce Ali Nâil Bey içinde bulunduğu manzarayı "solgun semanın ufkunda taze bir kan gibi kızıl bir leke, şafağı gösterdi" (s.151) diye tasvir eder ve hemen ardından hayalet uçurumdan düşer. Görüldüğü gibi burada şafağın sökmesi sırasındaki kızılık kana benzetilmiştir. Normalde şafağın sökmesi aydınlığı, umudu çağrıştırırken burada ölümü çağrıştırır. Bir başka örnekte Ali Nâil Bey'in kendisine ait olduğu sanılan mezarın başında, başından geçen vak'ayı yazmaya başladığında günün hangi saatinde olduğunu bilmesek de vak'anın yarısına geldiğinde "öğle güneşi mezarlığın siyah selvilerini yaldızlıyor" (s. 144). Hikâyenin sonuna gelindiğinde kızıl sema önce "mor ve paslı bir renge" bürünür (s.166), daha sonra "güneş semada guruba yakın" (s.167) ve nihayet güneş guruba büstün yaklaşıp kızılaştığında (s.168) anlatıcı anlatacağı her şeyi bitirmiş ve ölümünü bekliyordur. Görüldüğü gibi günle birlikte hem anlatılacak vak'anın hem de anlatıcının ömrünün sonuna gelinmiştir.

Romanda zaman, kahramanların psikolojik durumlarıyla da uyumlu bir çizgide seyreder. Romanda geçen güzel olaylar bahar ve yaz aylarında gerçekleşirken olumsuz olaylar sonbahar ve kış aylarında gerçekleşir. Örneğin Ali Nâil Bey Meliha'yı bir bahar ayı olan mayıs ayında tanır ve daha sonra "ona bir haziran gecesindeki bir davet esnasında" (s.29) tesadüf eder. "Bir eylül sabahı" (s.29) onun başından geçen esrarengiz olayı öğrenir. Vak'aya sebep olan mektubu aldığı anda Teşrin-i Sâni yani aralık ayındadır. Mektubu almasının üzerinden bir ay geçtiğine göre mezarlıkta ölümünü beklerken ocak ayındadır. Görüldüğü gibi baharla başlayan mutlu olaylar sonbaharda Meliha'nın başından geçen esrarengiz olayla yerini olumsuz olaylara bırakmaya başlar ve nihayet kış ayları olan aralık ve ocak aylarında Ali Nâil Bey'in ve romanın sonunu getiren olaylar vuku bulur.

Romanda yaşanan olayların tarihinin açık olarak verilmesi ve zaman çizgisinin net bir şekilde takip edilebilmesi, romanda anlatılan olayların inandırıcılığını artırmıştır. Ayrıca üç gün gibi kısa bir sürede kahramanın başından geçen olayların fazlalığı ve ilginçliği romanı daha heyecanlı bir hale getirirken aynı zamanda ona psikolojik bir derinlik de katmıştır.

Görüldüğü üzere Canvermezler Tekkesi romanında zaman olaylar ve kişilerden bağımsız değildir. Üç günlük vak'a zamanı geriye dönüşlerle genişletilmiş ve bu geriye dönüşler romana genişlik ve derinlik kazandırmıştır. Zamanın sembolik olarak kullanıldığı örnekler de gösteriyor ki zaman, Canvermezler Tekkesi romanı için önemli bir unsurdur.

2.7. Mekân

Canvermezler Tekkesi romanında mekân hem olaylar için bir atmosfer yaratmak hem de kahramanların psikolojik durumu hakkında bilgi vermek amacıyla kullanılmıştır. Romandaki başlıca mekânlar Ali Nâil Bey'in yazıhanesi, Kilyos yolu'ndaki ormanlık alan, Canvermezler'in evi ve mezarlıktır.

Romanda mekân, olaylar için bir fon oluşturmaktan ziyade işlevsel olarak kullanılmıştır. Genellikle empresyonist bir gözle tasvir edilen mekân, aynı zamanda ona bakan kişinin psikolojisi hakkında ipucu vermesi yönüyle de dikkate değerdir. Vak'anın başlangıcına Ali Nâil Bey'in aldığı bir mektup sebep olur. Ali Nâil Bey bu mektubu aldığı anda yazıhanesindedir; burada başına gelecek kötü olaylardan habersizdir ve bu olaylar onun çok uzağındadır. Dolayısıyla Ali Nâil Bey'in "sevdiğim yazıhanem" (s.8) dediği bu mekân olumlu olarak çizilmiştir. "Kilyos'a gitmeye karar verdiğim bu esnada idarehanem bana bir kat daha sevimli, sıcak ve müsterih gözüktü." (s.8) diyen Ali Nâil Bey, Kilyos'a gitmeye karar verdiği anda başına gelecekleri sezmiş gibi içinde bulunduğu mekânı olduğundan daha da olumlu görmeye başlar.

Mekân, romanda bazen de geriye dönüş yapılarak bazı olayların anlatılmasında bir araç olarak kullanılmıştır:

"Yeni Mahalle'den kalkıp Fırıldak Bahçesi'nin önünden geçtikten sonra denizde temelleri ıslanan eski bir tabyanın harabesini görünce gayriihtiyarî bir surette zihnime eski tatlı hâtıralar geldi. Harap bir şatonun bakıyyesine benzeyen bu taş yığınları hayatımda büyük bir mevki işgal eden bir kadının hatırasını canlandırdı: Tam bir sene evvel bir mehtap gecesi ona bu noktada, bu harap temeller önünde sandalda tesadüf etmiştim... Râmi Paşa'nın kilerle tanışıyordu. Sandallarımız yan yana yaklaştı. İlk defa olarak, mehtabın ziyası altında kenarları yeşillenmiş görünen altın saçlarını, iki zümrüde benzeyen gözlerini görmüş ve hayran kalmıştım.

Eski tabyanın duvarları bugünkü solgun deniz karşısında yükseliyordu. Hafızamda yavaş yavaş bu hatıralar daha canlanmaya başladı. O sevgili kadınla bu civarlarda gece ve gündüz, kaç defa buluşmuş ve görüşmüştük.” (s.10)

Ali Nâil Bey’in yazıhanesinden sonra olumlu olarak tasvir edilen bir diğer mekân Râmi Paşa’nın köşküdür. Bu köşk adeta Ali Nâil Bey’le Meliha’nın mutlu anlarını daha da güzelleştirmek için vardır. Romandan alınan şu satırlar bunun kanıtı niteliğindedir.

“Köşk uzaktan Boğaziçi’ne hâkim idi. Duvarla muhât olan bahçesi, çarşı yollarına doğru iniyordu. Bu gece bahçede tatlı ışıklı fenerler vardı. İşte Meliha’yı ikinci defa olarak burada gördüm. Ayın zıyasını hatırlatan maşlahı vücudunun güzelliğini sarıyor, fakat kapayamıyordu. Onu bu kadar güzel bir hâlde görünce beni şiddetli bir emel istilâ etti. Denize nâzır bir sedd üstünde onunla karşı karşıya gelmiştik. Uzaktan bir keman sesi duyuluyordu. Aşağıda rıhtımda başka adamların başka kadınlarla kol kola gezindiklerini gördük. Ağaçlar arasında sandım ki bir çift gölge yürüyerek önümüze geldi ve şüphesiz onlar da bizim vücudumuzu teşhis ederek çekilip gittiler. Şimdi Meliha ile ben bahçenin parmaklıklarına (24) dayanarak, yavaşça konuşuyorduk ve nafile, saçma, abes, lüzumsuz sözler söyleyerek, asıl ehemmiyetli sözleri içimizde saklıyorduk.

Bu musâhabemiz uzun bir müddet devam etti. Ağaçlar arasında fenerler birer birer sönüyordu. Karşıkı dağların arkasından kırmızımtırak bir ay doğarak Boğaz’ın suları üzerine parıldayan selvisini salladı. “

Bunun dışında Ali Nâil Bey’le Meliha’nın buluşup dolaştıkları Beykoz civarındaki geniş ve تنها araziler de romanda olumlu olaylara tanıklık eden bir başka mekândır.

“Beykoz’un bir meziyeti de etrafında gezecek hâlî birtakım yolları, vâsî arazisi bulunmasıydı. İşte böylece, ben Râmî Paşa’nın köşkünde kaldığım zamanlar vapurla yahut sandalla bu kıyıya geçerdim ve gezinmek için bu civarda hemen her zaman hâlî ve pek güzel yollar, kırlar bulurdum.” (s.28)

Görüldüğü gibi Beykoz, Ali Nâil Bey’le Meliha’nın baş başa dolaşabilmeleri için uygun bir ortam olması yönüyle romanda olumlu olarak çizilen bir mekân olmuştur.

Ali Nâil Bey’in çok sevdiği yazıhanesinden çıkıp Kilyos’a doğru yola koyulmasından sonra mekânla ilgili olumlu tek bir şeye rastlamayız. Mesela vapur Rumeli Kavağı iskelesine yanaştıkça Ali Nâil Bey’e göre “Kavak çıplak dağları, hali arazisiyle Boğaziçi’ne benzemeyen ve daha ceyyid ve تنها başka bir yer -belki adaları- hatırlatan bir manzara irâ’e ediyordu. İskele pek تنها idi. Havaya akşamın

karaltısı şimdiden çökmüş gibi idi.” (s.11) Görüldüğü gibi mekân, daha yolun başında sanki Ali Nâil Bey’in başına gelecekleri haber verir gibi olumsuzdur.

Rumeli Kavağı, romanda tehlikenin ve esrarengiz olayların merkezi gibidir. Ali Nâil Bey vapurdan Rumeli Kavağı iskelesinde inip yola devam ettikçe mekânın olumsuzluğu da artar. Kocaman taşlar, kayalar, karanlık çukurlar ve çalılıklarla kaplı bir yol üstünde atı ayağını kırınca onu vurmak zorunda kalır ve yola yürüyerek devam eder. Yine Meliha’nın başına gelen esrarengiz olayın merkezinde Rumeli Kavağı vardır. Meliha, Rumeli Kavağı’na gidip bir gün sonra evine döner fakat oraya ne için gittiğini, orada ne yaptığını bir türlü hatırlamaz.

Romanda mekâna dâhil edebileceğimiz bazı eşya ve yapıların sembolik olarak kullanıldığını görürüz. Ali Nail Bey yola çıktığında bir kule görür. Karanlık içinde yükselen kule bütün etrafına hâkimdir. Ali Nâil Bey aldığı çürümüş yaprak kokusuna benzer kokunun kuleden geldiğini düşünür ve şöyle der:

”Bana bütün bu koku o kuleden dökülüyor gibi geldi ve o kuleden bütün etrafa çürümüş şeylerin kokusu, bir ölüm kokusu dağılıyor vehmine kapıldım. Nahoş bir his omuzlarımdan aşağı bütün vücudumu raşelerle sarstı. “ (s.13)

Ali Nâil Bey’in kuleden etrafa ölüm kokusu dağıldığı vehmine kapılmasının sebebini daha sonra Canvermezler’in evinde “ çatının sol tarafına doğru, müphem bir şey, daha pek yüksek bir gölge” (s.52) olduğunu ve bu gölgenin “ evin yalnız o köşesinde bulunan bir kat yahut bir kule” olduğunu öğrendiğimizde anlarız. Başkalarının hayatlarından çalarak kendi hayatlarını uzatan Canvermezler’in evinin yanındaki kuleden böyle bir koku gelmesi garip değildir. Görüldüğü üzere burada kule, sembolik lam ifade etmektedir.

Ali Nâil Bey’in ilk kez Canvermezler’in evine giderken gördüğü uçurum ve aşağısındaki derenin olduğu yer, romandaki diğer önemli mekânlardandır. Ali Nâil Bey buradan geçerken gördüğü manzarayı şöyle tasvir eder:

“ Burada kenarları uzamış otlarla o kadar muntazam bir surette örtülü bir çukur vardı ki insan onun mevcudiyetini göremeden evvel pek kolaylıkla düşebilecekti. Toprağı ayağımla yoklayarak nasıl birdenbire bir boşluğa kaydığını, bu boşluğun bütün kenarlarının uzun otlarla nasıl adeta süslü gibi gözüktüğünü, uçurumun dibini ve orada beyaz çakıl taşları arasından kayan yeşilimtırak bir suyu gördüm. Uçurum öyle yekpare bir tarzda aşağı kadar iniyordu ki, kazara bu çukura doğru fazla bir adım atmış olan bir adam tutunabilecek hiçbir

nokta bulamadan şüphesiz bu uçurumun dibine, beyaz çakıl taşlar arasından kayan bu yeşilimtırak suyun içine kadar yuvarlanacaktı.” (s.50)

Hasan Bâkî Efendi, Ali Nâil Bey yerine geçecek bir ceset bulunmasına karar verildiğinde oğlu ve torununa hitaben “Domuz Dere içinde bir ceset...” (117) der. Daha sonra anlarız ki bu dere, Ali Nâil Bey’in kaybolduğu yolda gördüğü deredir. Ali Nâil Bey dereyi ikici olarak hayaletin gözünden görür:

“Akan bir su... Yeşil yosunlar... Yüksek, yalçın bir kaya, bir uçurum... Akan sularla yıkanmış bembeyaz çakıl taşları ve onların sivri uçları üstünde bir ceset...” (s.152)

Bu dere ve derenin bulunduğu yer daha ilk tasvir edildiğinde burada korkunç bir şeyler olacağı sezdirilmiştir. Nitekim öyle de olmuştur. Ali Nâil Bey’in düşmekten korktuğu bu dereye kendisi değil ama hayaleti düşmüş, bu da Ali Nâil Bey’in madden olmasa da manen ölümüne sebep olmuştur.

Canvermezler’in evi romandaki dar ve kapalı mekânlar arasındadır. Romana ismini veren Canvermezler Tekkesi romandaki asıl olayların gerçekleştiği yerdir. Bireyler arasındaki ilişkinin yoğun olduğu bu kısımda dar ve kapalı bir mekân seçilmiş olması yerinde bir tercihtir. Râmî Paşa’nın köşkü ne kadar güzel ve iç açııcıysa Canvermezler’in evi de o nispette iç karartıcıdır:

“Büyük ağaçların yanında ne pek alçak, ne çok yüksek, ne pek büyük, ne çok küçük, iki kat, sade bir evin karşısında bulunduğumuzu gördüm. Evin yanından yola devam eden alçak bahçe duvarında demir parmaklıklı bir kapı vardı. Beyaz sakallı adam bu parmaklığın iki demiri arasına elini sokarak gizli bir sürmeyi (52) çekti; sonra itince demir kapı hazin bir sesle inleyerek açıldı. Yorgun ayaklarımla bakımsız, üstünde uzun otlar biten bir yere bastığımı anladım. Başımız üstünde, yüksek ağaçların dallarından dökülen daha siyah gölgeler vardı. Bir adımda evin bu harap bahçeye açılan kapısının önüne vardık. Ağaçlardan dökülen zulmetle karanlığı artmış bu bahçe içinde siyahlıktan başka o kadar bir şey göremiyordum ki evin bu cephesini hiç seçemedim. Hatta bugün yine görsem belki tanımam. Fakat şunu biliyorum ki iki basamaklı bir merdiven çıktım. Evet, saydım; hariçte iki basamak vardı. Bir de çatının sol tarafına doğru, müphem bir şey, daha pek yüksek bir gölge vardı. Belki evin yalnız o köşesinde bulunan bir kat yahut bir kule...

İhtimal bu kadar tarifle bu evi o civarda arasanız bulabilirsiniz!... Kapısı tahtadandır; üstünde demirden iki tokmak var. Bunlar, vuracak noktaları incelik aşağı doğru sıyrılan birer halkadır. “

Dağlık ve تنها bir arazide insana korku veren bir görüntüye sahip bu evin içi de dışından pek farklı değildir. . “Birer kenarda yanan iki küçük lamba”nın “iyice tenvir ede”mediği, “gayet müphem bir surette kirlenmiş, siyahlanmaya yüz tutmuş

badanalı dört divar’’ (s.53) vardır ve ‘‘bu dîvârların her birisinin ortasında alçarak, pek eski zaman evlerinde görüldüğü gibi küçük kapılar’’ açılır. Ali Nâil Bey dinlenmesi için bir odaya götürülürken duvarda ‘‘Farisi lisanıyla yazılmış bir beyit olduğunu görür gibi’’ (s.56) olur. Beyiti okumak için vakti olmasa da duvarda farklı bir lisanla yazılı bir beyitin olması bize o evin içinde yaşayan insanlar hakkında malumat verir.

Romanda mekân, romanın kurgusu gereği bazı önemli hadiselerin gerçekleşebilmesi için de önemlidir. Hasan Bâkî Efendi başkalarından aldıkları hayatı kendilerine aktarabilmek için işlemin yapılacağı odanın ‘‘iyice kapalı, sâkit, nîm karanlık ve bilhassa şimalden cenuba müteveccih olması iktiza’’ ettiğini ‘‘bunun da sebebinin bir âdemden çıkıp diğerine geçecek bu zerrâtın devir ve tayarânında küre-i arzın mu’avenet- tabî’yesinden istifade edebilmek’’ (s. 92) olduğunu söyler. Görüldüğü gibi burada mekânın nasıl olması gerektiği ayrıntısıyla belirtilmiştir.

Canvermezler Tekkesi romanında geçen mekânların sonuncusu mezarlıktır. Ali Nâil Bey bu mezarlıkta, kendisine ait olduğu sanılan mezarın başında başından geçen olayları yazmaktadır. Ne var ki burası Ali Nâil Bey’in gözünden olumsuz bir yermiş gibi anlatılmaz. Aksine o, burayı çok güzel bulur. Ali Nâil Bey’in şu sözleriyle nihayet bulan romanda mekânın kişilerin psikolojisini yansıttığı gerçeği bir kez daha doğrulanmış olur:

‘‘Güneş guruba büsbütün yaklaştı ve gittikçe kızılaştı. Şimdi semada sanki kanıyor. Mahaza pek güzel. Bütün semada tek bir bulut yok. Kışın soğuk rüzgârı artık kesb-i sükût etti. Yüksek serviler soğuktan titreşip oynaşmıyor ve garip, siyah zirvelerini kanatmaya başlıyor. Semanın ve dünyanın üstünde muhteşem ve güzel bir sulh ve sükût var ve bu sulh ve sükûnet bana da sirayet ediyor. Elveda. ‘‘ (s.168)

2.8. Vak’a / Olay Örgüsü

Canvermezler Tekkesi romanı asıl kıymetini vak’asının ilginçliğinden alır. Roman bundan bir ay evvel otuz üç yaşında olmasına rağmen şimdi kaç yaşında olduğunu bile bilemeyecek kadar ihtiyar olan birinin, insanları uyarmak için başından geçenleri yazmaya karar vermesiyle başlar. Daha romanın başında sezdirilen metafizik unsurlar roman boyunca vak’ayı ilginç kılmaya ve vak’anın merakla takip edilmesine olanak tanır.

Romanın vak'asını incelemeye geçmeden önce şunu bir kez daha belirtmek gerekir: Romanın tanıtımı kısmında da değindiğimiz gibi roman, Fransız yazarı Claude Farrare'nin bir romanından uyarlamadır. Dolayısıyla roman, vak'asının konusu bakımından orijinal değildir. Bununla birlikte romandaki kişiler ve mekânlar öyle güzel bir şekilde yerleştirilmiştir ki okuyucu romanda geçen vak'anın İstanbul'da ve yerel halktan birinin başından geçen bir vak'a olduğuna inanmakta zorlanmaz. Vak'a orijinal olmasa da başarılı bir şekilde millileştirilerek okuyucunun beğenisine sunulmuştur.

Canvermezler Tekkesi'nin olay örgüsü romanın başkahramanı Ali Nâil Bey'in başından geçen olaylarla şekillenir. Anlatımda çerçeve hikâye biçimi tercih edilmiştir. Çerçeveyi oluşturan vak'a da "ancak birkaç günden beri ihtiyar" olan ve ölümüne ancak "kırk sekiz saat" (s.4) kalan Ali Nâil Bey, insanları şöyle uyarır:

"Hayır, sakın beni deli sanmayın. Deli değilim. Bütün kuvve-i aklıma sahibim ve öleceğim! İşte yalan söylememek için iki mühim saik ve işte sözümün hakikatinden şüphe etmemek için iki mühim sebep! Aman Allah aşkına olsun, sakın sözümün doğruluğundan şüpheye düşmeyiniz ey, yazdığım bu defteri okuyacak ve vak'anın hikâyesini duyacak olanlar, sakın ciddiyetinden şüphe etmeyiniz. Bahsedeceğim şey, sizin hepiniz için mevcut olan büyük bir tehlikedir. Bu tehlike oğlunuzun, kızınızın, hareminizin, dostlarınızın selametini ve hayatını tehdit ediyor. Sakın bunu anlamayı ihmal etmeyin, omuzlarınızı silkip de geçmeyiniz. Ben deli değilim, fakat siz ölüm tehlikesi içindesiniz! Eğlenmeyiniz, gülmeyiniz. Okuyunuz, anlayınız ve uyanınız ve sonra ne yapmak iktiza ederse onu yapınız!

Aman, titreyen elimi mazur görünüz! Sakın harfleri birbirine karışan bu yazımı okumakta müşkülât çekerek vazgeçmeyiniz: Bu kurşun kalemi yolun tozları içinde buldum. Ucu yenmiş ve benim kıvrılmayan parmaklarımın kolayca tutabilmesine mani olacak bir surette kısalmış! Bu defterin sahifeleri de bana az geliyor. Onları çabuk doldurmaktan korkarak yazımı mümkün mertebe sıkılaştırıyorum. Çünkü başka kâğıdım yok. Binâenaleyh düşündüğüm gibi yazıyorum. Allah aşkına şüphe etmeyin, okuyun, anlayın ve inanın" (s.5)

Ali Nâil Bey, bir mezarlıkta insanları uyarmak için başından geçenleri yazarak ölümünü bekler. Asıl vak'anın çerçevesini oluşturan bu kısım aksiyon bakımından zengin olmamakla birlikte dikkatleri asıl vak'aya çekmek ve okuyucuda merak duygusu uyandırmak bakımından önemlidir.

Asıl vak'ayı oluşturan vak'a parçalarının ilki Ali Nâil Bey'in Halil Çavuş'tan aldığı mektupla başlar. Karadeniz'de çıkan fırtınada balıkçıların kaza yaptığını öğrenen Ali Nâil Bey, onlara yardım götürmek için hemen yola çıkar. Bu andan

itibaren de aksilikler Ali Nâil Bey'in peşini bırakmaz. Vapura gitmek için bindiği araba bir dilenci kadının çocuğuna çarpmaktan son anda kurtulur. Vapurdan Rumeli Kavağı iskelesinde inip, atıyla Kilyos yoluna düştükten kısa bir süre sonra kaybolduğunu anlar. Gittikçe kötüleşen yolda atı ayağını kırar ve Ali Nâil Bey onu tabancasıyla vurmak zorunda kalır. Yolun ve hava koşullarının iyice kötüleştiği bir sırada, kaybolduğu ıssız ve tehlikeli yolda sevgilisi Meliha'yı görür fakat Meliha onu görmez, onun sesini de duymaz. Meliha'yı takip etmek için onun peşinden koşar fakat onu gözden kaybetmekle kalmaz, bilmediği bu yolda iyice kaybolur.

Ali Nâil Bey, kaybolduğu yolda Meliha'yı görüp onu tekrar kaybettikten sonra Meliha ile olan ısını anlatır. Buna göre Ali Nâil Bey, Meliha ile buluştukları birgün onun zayıfladığını farkederek. Biraz konuştuktan sonra Meliha'nın Rumeli Kavağı'na gittiğini, orada bir gece kaldığını, fakat oraya ne için gittiğini ve orada ne yaptığını hatırlamadığını öğrenir. Bu vak'a parçasıyla birlikte asıl vak'a hakkında hem ipuçları verilmiş hem de asıl vak'a gittikçe daha karmaşık hale getirilmiştir.

Alınan kötü bir haberle başlayan vak'adaki gerilim bütün roman boyunca artarak devam eder. Romana başından sonuna kadar bir gerilimin hâkim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu gerilim sadece Ali Nâil Bey'in Meliha'yla olan tanışmalarını anlattığı yerde yok olur. Onun dışında bütün romana hâkimdir.

Canvermezler Tekkesi romanının olay örgüsü Ali Nâil Bey ile Canvermezler arasındaki çatışmayla şekillenir. Ali Nâil Bey ve Canvermezler arasında bir çatışma olması neredeyse kaçınılmazdır çünkü bu adamların yaşları, mizaçları, yaşam tarzları ve dünya görüşleri birbirinden tamamen farklıdır.

Ali Nâil Bey otuz üç yaşındadır; İstanbul'da yaşar. Ticaretle uğraşır ve akrabası Râmi Paşa'nın evindeki bir davet sırasında Meliha'yla tanışmış olmasından anlıyoruz ki sosyal hayatı canlı biridir. Sevddiği kadın için her fedakârlığı yapar; onun için canından bile vazgeçer. Buna mukabil Canvermezler ihtiyardır. Yaşadıkları “yerin muayyen bir ismi” olmasa da insanlardan uzak ıssız bir yerde yaşarlar. Uzun yaşamanın sırrını saklı tutmak için sevdikleri kadınların ölümüne kayıtsız kalırlar. Görüldüğü gibi bu kadar farklı olan insanların aralarında bir çatışma olması da gayet tabiidir.

Asıl vak'ayı oluşturan vak'a parçası Ali Nâil Bey'in kaybolduğu yerde Mehmet Şerif Efendi'nin onu bulmasıyla devam eder. Ali Nâil Bey, kendisine garip

gelen bu adamın evine gitme davetini kabul etmek istemez; ne var ki daveti kabul etmekten başka çaresi de yoktur. Çünkü kaybolduğu yol tehlikelerle doludur ve bununla birlikte Mehmet Şerif Efendi'nin bakışları öyle tesirlidir ki ona hayır diyemez.

Ali Nâil Bey, Canvermezler'in evinde dinlenmesi için kendisine ayrılan yerde, bir başka odada sevgilisinin olduğunu keşfettiği zaman Canvermezler'le olan çatışması da başlamış olur. Mehmet Şerif Efendi'nin gelip Ali Nâil Bey'i pederinin ve büyük pederinin olduğu diğer odaya götürmesiyle bu çatışma iyice şekillenir. Ali Nâil Bey Hasan Bâkî Efendi'nin kendisini aptal yerine koyan konuşmalarına dayanamayıp silahını çekse de Hasan Bâkî Efendi'nin bakışları onu etkisiz bırakır. Ali Nâil Bey kendisine anlatılan her şeyi dinlemek zorunda kalır.

Hasan Bâkî Efendi'nin Meliha'nın Canvermezler'in evinde ne işi olduğunu açıklamak maksadıyla anlattıkları, asıl vak'ayı oluşturan bir başka vak'a parçasını oluşturur. Bu vak'a parçası tarihi bir vak'a esas alınmak suretiyle oluşturulur. Bu tarihi vak'a romanda Hasan Bâkî Efendi'nin ağzından şu şekilde verilmiştir:

“Malum-u devletinizdir ki o sıralarda Nadir Şah Safevîleri ortadan kaldırarak kendisi müstakillen hükümdar olmuştu. Nadir Şah'ın büyük bir emeli vardı: Şiiliği kaldırarak yerine Caferî mezhebini ikame etmek suretiyle Hristiyanlara karşı İran'ı da bizi de zayıf düşüren Şiilik Sünnilik ihtilafını izâle etmek arzusunda idi. Fakat bu hayırlı maksadını maalesef ne Memalik-i Osmaniye'nin Sünni uleması ve ne de İran'ın Şii âlimleri anlayamamışlardır. İşte bu vecihle âlem-i İslam'ın cehalet ve taassubu bu hayırlı niyetlerin bir semere vermesine mâni olmuş, bundan ise ancak Hristiyanlar istifade etmişlerdir. Rahmetli pederim daha Rusya, Avusturya seferlerinde bulunmuş ve Belgrad müsâlahasından sonra İstanbul'a avdet etmişti. Bilâhare Nadir Şah tekrar Irak'a hücum etmiş ve bütün bu İran seferleri bizi de İranîleri de zayıf düşürerek ancak Rusların menfaatine yaramıştır.

Esasen padişah, sulh taraftarı idi. Hatta o sıralarda Avusturya aleyhine ittifak eden Fransa, Lehistan ve Prusya devletleri bizi düşmanlarımız olan Avusturyalılar aleyhine harbe sürüklemeyi arzu etmişlerse de Sultan Mahmud Han harp etmeye katıyen razı olmamıştı. Diğer cihetten Nadir Şah katledilmiş ve İran ahval-i dâhiliyesi fena halde karışmış olduğu halde o cânipte de müdahale etmeyi kabul etmemiştir.” (s.80-81)

Bu tarihi vak'a, romanın asıl vak'ası için önemli olan Hasan Bâkî Efendi'nin sırrı nasıl öğrendiği ve bu sırrın ne olduğu bilgisinin verilmesine zemin hazırlaması amacıyla kullanılmıştır. Konuşmanın ilerleyen bölümünde yine tarihi bir gerçeklik ve şahsiyetten yola çıkılarak vak'anın kurgusu oluşturulmuştur.

“Sultan Mahmud Han-ı evvelin zamanında Cont dö Boneval¹⁴ namında bir asilzâde Fransız’ın ordumuza dâhil Humbaracı Ahmet Paşa diyu nam almış olduğunu tarihlerde okumuşsunuzdur. Binâenaleyh malumunuzdur. Ancak tarihin kuyûdâtı arasında rast gelinmediği cihetle malumunuz olmadığına emin olduğum bir cihet, işbu Humbaracı Ahmet Paşa’nın dalaletiyle veyahut şâyi olan hüsn-i misaliyle mi, burasını iyice tahkik edemedim. Daha ziyade maruf, daha ziyade meşhur ve daha emniyetli olan bir zatın İstanbul’a iki defa hafıyyen gelerek burada bir müddet saray mehâfiliyle temasta bulunduktan sonra yine Avrupa’ya avdet etmiş olmasıdır. Bunu zat-ı âlîlerine bendeniz hikâye edeceğim:” (s.81)

Buradan sonraki kısımda yine tarihte yaşamış biri olan ve hakkında uzun yaşamın sırrını bulduğuna dair efsaneler dolaşan The Comte of Sen Jermen vak’aya dâhil edilmiş ve Hasan Bâkî Efendi ondan, uzun yaşamın sırrını nasıl öğrendiğini anlatmıştır.

Buna göre Hasan Bâkî Efendi’nin babası Sultan Birinci Mahmud’un askerlerindendir ve kendisi de sarayla münasebeti olan çevrelerde büyümüştür. Sen Jermen Kontu, Hasan Bâkî Efendi’nin babası öldükten sonra onu “kendisine evlad-ı manevi ittihaz etmiş” (s.82) ve uzun yaşamının sırrını ona miras bırakmıştır.

Bir kurgu olan romanın içine tarihi olaylar ve kişiler katılmak suretiyle romanın inandırıcılığı arttırılmıştır. Kurguya, kendisi hakkında uzun yaşamın sırrını bulduğuna dair efsaneler olan birinin katılmış olması ve bu kişinin tarihi olay ve kişilerle ilişkilendirilerek daha inandırıcı hale getirilmesi şüphesiz ki vak’anın inandırıcılığını arttırdığı gibi, bu kişi ile münasebeti olan çevrenin yerli olması da romanın millileştirilmesinde de önemli rol oynamıştır.

Hasan Bâkî Efendi’nin anlattığı bu vak’a parçası romanın kurgusunda önemli bir yer tutar. Zira romanın başından beri hissettirilen olağandışı olayların sırrı burada çözülür.

Romanda Hasan Bâkî Efendi’nin ağzından kendi evlerinde ölmüş olan bir Laz Kayıkçının hikâyesi de anlatılmıştır fakat bu hikâye asıl vak’a için büyük bir önem teşkil etmez. Bu vak’a sadece Canvermezler’in sırlarını korumak uğruna neler yapabileceklerine dair bir örnek teşkil eder.

Sırrın anlatılmasından sonra Ali Nâil Bey’le Canvermezler arasındaki çatışma iyice belirginleşir. Artık Ali Nâil Bey, karşısındaki insanların “Başkasının eti,

¹⁴ Comte de Bonneval

başkasının kanı ile beslendikleri cihetle katil, yamyam’’ (128) olduklarını öğrenmiştir. Bunu öğrendikten sonra, onlara karşı durma düşüncesini gerçekleştirebilse vak’a çok başka yönlere gidebilecekken Ali Nâil Bey’in, sevgilisi Meliha’yla tehdit edilmiş olması vak’anın tüm seyrini değiştirir. Ali Nâil Bey sır hakkında kendisine anlatılan her şeyi dinledikten sonra sevgilisinin bir daha o eve gelmemesi şartıyla kendisine yapılacak olan her şeyi kabul eder. Sevgilisiyle bir saat yalnız kaldıktan sonra kendisini yaşlandıracak olan, kendisine benzer bir gölge/hayalet ortaya çıkarma hadisesi gerçekleştirilir. Bu hadiseden sonra Ali Nâil Bey gölgenin/hayaletin gözünden olanları izler ve sonunda serbest bırakılır.

Ali Nâil Bey’in serbest bırakıldıktan sonra doğruca evine gitmesi ve orada kendisine ait olduğu düşünülen cenazenin kaldırıldığını görmesi asıl vak’ayı oluşturan bir başka vak’a parçasını oluşturur. Burada vak’aya yön veren asıl şey Meliha’nın onu tanımaması, dilenci zannetmesi olmuştur. Ali Nâil Bey Meliha’nın onu tanımaması üzerine artık gerçekten öldüğüne karar verir ve ölümünü beklemeye başlar.

Görüldüğü gibi Canvermezler Tekkesi romanın olay örgüsünü Ali Nâil Bey’in Canvermezler’in evinde onların sırrını öğrenip yaşlanmasına neden olan ameliyatın yapılması ve sonrasında olanları kapsayan asıl vak’a ve bu vak’ayı hazırlayan veya bu vak’anın etrafında gelişen vak’a parçacıkları oluşturur. Romana baştan sona bir gerilim ve çatışma hâkimdir. Bu gerilim ve çatışmanın gerçekleşmesinde yalnızca kişiler ve olaylar değil, zaman ve mekân da etkili olmuştur.

3. SONUÇ

Başlangıçtan bugüne Türk edebiyatı diğer milletlerin edebiyatıyla etkileşim içinde olmuştur. Bu etki Türk edebiyatçılarının önce düşünce yapılarında ortaya çıkmış, daha sonra ise verilen eserlerde biçim ve içerik alanında kendini göstermiştir. Bu etkinin bir sonucu olarak da ortaya farklı türde eserler çıkmıştır. Bunlardan biri de adapte eserlerdir. Tezimizde bu adapte eserlerden birisi olan Canvermezler Tekkesi romanını inceledik.

Canvermezler Tekkesi romanı Fransız yazar *Claude Farrère*'nin *Hamdi Varoğlu* tarafından *Ölmez Adamlar'ın Evi* ismiyle Türkçe'ye çevirisi de yapılan *La Massion Des Hommes Vivants* adlı eserinden uyarlanmıştır. Selim Nüzhet Gerçek'in Ahmed Kâmil müstearıyla yayımladığı bu eser yüz altmış sekiz sayfadan müteşekkil resimli bir romandır.

Eserde romanın başkişisi Ali Nâil Bey'in başından geçenler anlatılır. Çalışanlarına yardıma giderken yolunu kaybetmesi sonucu yaşlı bir adamla karşılaşp onun evine giden Ali Nâil Bey, gittiği bu evde kendilerine Canvermezler ismini veren üç adamın hayatta kalabilmek için genç insanların vücutlarından kendi vücutlarına hayat aktardıklarını öğrenir. Ali Nâil Bey, öğrendiği bu sır nedeniyle kendisine yapılan birtakım işlemler yüzünden otuz iki yaşında olarak giridiği evden bir gece sonra saçlı ve sakalı ağarmış bir ihtiyar olarak çıkar. Herkes tarafından öldüğü zannedilen kahraman, insanları uyarmak adına başından geçenleri yazar.

Canvermezler Tekkesi, adapte bir eser olmasına rağmen özgün bir eser olabilmeyi başarmıştır. Bunda yazarın romandaki kişi ve mekânları başarılı bir şekilde yerlileştirmiş olmasının etkisi büyüktür. Romandaki kişiler, romanın yazıldığı yılda İstanbul'da karşılaşabileceğimiz, yerli halktan kişilerdir. Aynı şekilde mekân da öyledir. İstanbul'u bilen biri romanda geçen mekânları kolaylıkla tasavvur edebilir. Bu sayede okur, eseri okurken hiç yabancılık çekmez. Bu durum bize eserin başarılı bir şekilde adapte edildiğini gösterir.

Roman hakkında yaptığımız incelemede gördük ki romanda mekân ve zaman romandaki konuya uygun bir biçimde kullanılmıştır. Mekân roman için bir fon oluşturmaktan ziyade işlevsel bir şekilde romanın bir unsuru haline getirilmiştir. Aynı şekilde zaman da romanda sembolik ve işlevsel olarak kullanılmıştır. Ben anlatıcıyla anlatılan romanda, tarihte yaşamış olan gerçek kişilere ve tarihi olaylara yer verilmesi romanın inandırıcılığını arttırırken, aynı zamanda da romana samimi bir hava katmıştır. Romanın başından sonuna kadar okuyucunun merakı canlı tutulmuştur.

Yaptığımız çalışma sonucunda gördük ki Türkiye’de bibliyografya alanında önemli çalışmalar yapan ve daha çok yaptığı bu çalışmalarla bilinen Selim Nüzhet Gerçek, sadece bu alanda değil aynı zamanda roman alanında da özgün bir eser vermiş, başarılı bir yazarımızdır. Selim Nüzhet, soyadlarının farklı olması nedeniyle pek bilinmese de Türk edebiyatının önemli bir yazarı olan Abdülhak Şinasi Hisar’ın kardeşidir. O da ağabeyi gibi Türk edebiyatı için önemli eserler vermiş bir yazarımızdır. Tezimizin Selim Nüzhet’in hayatını incelediğimiz bölümünde, ağabeyinin onun ölümünün ardından yazdığı yazıdan yaptığımız alıntılarda da görüldüğü üzere Selim Nüzhet Gerçek, hayatı boyunca Türk edebiyatı için çalışmış ve bu konuda çoğu alanında ilk olan çalışmalar yapmıştır. Yaptığımız çalışma sonucunda gördük ki Selim Nüzhet, bibliyografya alanında yaptığı önemli çalışmaların yanında yazdığı romanla da Türk edebiyatına özgün bir eser kazandırmış önemli bir yazardır.

4. METİN (CANVERMEZLER TEKKESİ)

CANVERMEZLER TEKKESİ

Ahmed Kâmil

Musavver Roman

Millî Roman

14 Kıt'a Resmi Muhtevîdir

Sahib ve nâşiri:

Kitabhâne-i Suidî

İstanbul Bab-ı ali Caddesi

1922

Bugün korkular, tereddütler içinde vak'anın tam bir hikâyesini yazmaya karar verdim. Buna yarın değil öbür gün ölmüş olacağımı bildiğim için karar veriyorum. Evet, öbür gün ben mutlaka öleceğim. İhtiyarlıktan öleceğim. Bunu hissediyor, biliyorum. Binâenaleyh sükûtu bozmakla tehlikeye girmiş oluyorum. Zannediyorum ki bîhaber ve gafil olan bütün insanların istifadesi, istirahati, selameti namına bu sükûtu bozmalıyım. Çünkü insanlar hakikati bilmiyorlar. İnsanlar tehlikededirler. Ben ise artık mevcut bir âdem sayılmam. Yarın değil öbür gün ölmüş olacağım. Demek bu yazdıklarım vasiyetimdir:

Benim kardeşlerim ve hemşirelerim olan bütün adamlara, bütün kadınlara miras olarak bu Sırrın ifşasını terk ediyorum. İhtiyarlığım ve ölümüm onları ikaz etsin ve onlara yardım etsin! Benim hiç başka bir emelim kalmadı.

İlk önce benim deli olmadığımı emin olmanız lazım gelir. Kuvve-i akliyyeme tamamıyla malikim, kuvve-i vücûdiyyeme bile sahibim; mâdâm ki hiçbir hastalıkla malul değilim. Ancak ihtiyarım. Ah! Takat-i beşeriyyenin fevkinde ihtiyar, bütün ihtiyarların ihtiyarlığından daha fazla ihtiyar.

Kaç yaşındayım? Seksen? Yüz? Yüz yirmi yaşında mıyım? Bunun aslını bilmiyorum. Bu husustaki hissimi tenvîre yarayabilecek hiçbir şey yok; ne tahrirî bir vesika, ne hatıra, ne şehadet! Zîra ancak birkaç günden beri ihtiyarım ve birdenbire hâsıl olan bu tahavvüle daha alışamadım. Binâenaleyh kendi ihtiyarlığımla başkalarının ihtiyarlıkları

arasında hiçbir vecihle mukayese yapamadım. Ben böyle birdenbire ihtiyar oldum...

Üşüyorum. İhtiyarlıktan üşüyorum. Bilhassa vücudumun içi üşüyor, kemiklerim, kanım donuyor, kemiklerimim içindeki iliklerim donuyor. Yorgunum, son derece, inanamayacak bir derece yorgun! Bu öyle bir yorgunluk ki hiçbir istirahat hiçbir vecihle gidermiyor. Bütün ‘azâm ağırlaşıyor, bütün hareketlerim bana ağırlar veriyor; ağzımın içinde dişlerim titriyor, sallanıyor. Bir şey çiğnemeye yaramıyor, vücudum gittikçe öne doğru, toprağa doğru eğiliyor. Güç işitiyor, yanlış görüyorum ve bütün bu acıları gayet sıkıntılı buluyorum, çünkü hepsi yeni, hiçbirine alışamadım. Binâenaleyh yeryüzünde belki benim kadar bedbaht ve benim kadar mustarip bir adam daha yoktur. Lâkin hamd olsun ki ancak iki gün kaldı. Kırk sekiz saat, iki bin sekiz yüz seksen dakika, binâenaleyh artık hiçbir şey kalmadı! Kalan bu dakikaları hesap ettim ve kalbim ümitten çarpıyor. Evet, ümitten çarpıyor! Gerçi ölüm dehşetli bir şeydir. Yaşayanların farz ettiklerinden çok kere daha müthiş bir şey! Bunu ben biliyorum -yalnız ben- lâkin ne faidesi, ne zararı var? Benim hayatım artık bir hayat değil ki...

Hayır, sakın beni deli sanmayın. Deli değilim. Bütün kuvve-i aklıma sahibim ve öleceğim! İşte yalan söylememek için iki mühim saik ve işte sözümün hakikatinden şüphe etmemek için iki mühim sebep! Aman Allah aşkına olsun, sakın sözümün doğruluğundan şüpheyeye düşmeyiniz ey yazdığım bu defteri okuyacak ve vak’anın hikâyesini duyacak olanlar! Sakın ciddiyetinden şüphe etmeyiniz. Bahsedeceğim şey, sizin hepiniz için mevcut olan büyük bir tehlikedir. Bu tehlike oğlunuzun, kızınızın, hareminizin, dostlarınızın selametini ve hayatını tehdit ediyor. Sakın bunu anlamayı ihmal etmeyin, omuzlarınızı silkip de geçmeyiniz. Ben deli değilim, fakat siz ölüm tehlikesi içindesiniz!

Eğlenmeyiniz, gülmeyiniz. Okuyunuz, anlayınız ve uyanınız ve sonra ne yapmak iktiza ederse onu yapınız!

Aman, titreyen elimi mazur görünüz! Sakın harfleri birbirine karışan bu yazımı okumakta müşkülât çekerek vazgeçmeyiniz: Bu kurşun kalemi yolun tozları içinde buldum. Ucu yenmiş ve benim kıvrılmayan parmaklarımın kolayca tutabilmesine mani olacak bir surette kısalmış! Bu defterin sahifeleri de bana az geliyor. Onları çabuk doldurmaktan korkarak yazımı mümkün mertebe sıkılaştırıyorum. Çünkü başka kâğıdım yok. Binâenaleyh düşündüğüm gibi yazıyorum. Allah aşkına şüphe etmeyin, okuyun, anlayın ve inanın.

2

Vak'anın başlangıcına Balıkçıların reisi Halil Çavuş'tan aldığım bir mektup sebep oldu. Bu mektup öğleye yakın elime geçti.

21 Teşrin-i Sâni 1329 tarihli Perşembe günüydü. Evet, geçen 21 Teşrin-i Sani'de daha bundan ancak bir ay evvel, yarın tam bir ay olacak! Yalnız bir ay!...

O zaman daha otuz üç yaşında idim. Evet bundan bir ay evvel otuz üç yaşında idim.

Mektubu açıp okuyunca çare yok kararımı vermiş bulundum. Bu mektubu size baştan nihayete kadar yazabilirim. Bu anda bile sanki bu kâğıt gözlerimin önünde imiş gibi görüyorum:

“Velinimetzâde efendim.

Fırtınadan dolayı kayıkların ikisi küllî hasara uğradı. Can ziyarı yoksa da Hasan Çavuş hastadır. Yatıyor. Bizde bir para kalmadı. Ağlar birbirine karıştı. Denizin şiddetinden dolayı kayığa yönelemiyoruz. Burada çapulcular türedi, bırakıp ayrılamıyorum. Her ne kadar zahmet olacaksa da bu ahvâli görüp beraberce yapılacak işe karar vermek üzere serî'an bu canibe gelseniz fena olmaz. Gerek tamirat, gerek nevale, gerek Hasan Çavuş'un bakılması için küllî miktarda paraya ihtiyacımız vardır. Bâkî yine siz bilirsiniz efendim.

İmza: Halil Çavuş

Hem derhal istemediğim bir haberi almış olduğumdan canım sıkıldı, hem de bu sıkıntımı evvelki tereddüt ve endişe hissime tercih ettim. Filhakîka sermayesinin kısm-ı mühimmini vermiş olduğum Halil Çavuş, vaktiyle babamın böyle işlerine bakan doğru sözlü bir adamdı. Fakat bütün muva'idine rağmen balıkçılık işinden bahsettiği istifadeyi daha bir türlü göremiyordum.

Bilakis ben koyduğum paranın faizini bile kazanamadığımı hesap ediyordum. İki de bir umulmadık masraf kapıları açılıyordu. Şimdi de bu iş!... Filhakîka bir haftadır Karadeniz'de dehşetli bir fırtına olmuştu. Bütün tafsilâtını, batan kayıkların adedini gazetelerde okudukça bizimkilerin içinde de mutlaka bir tanesinin olsun batmış olacağına hükmediyor ve adamların hayatını merak ediyordum. Birkaç yere telgraf çektirdim bir cevap alamadım. Ne yapmalı diye düşünürken oraya birisini göndermeye karar vermişim. Yollayacağım adam idarehanede benimle iki saat istişare ettikten sonra hazırlığını yapmak için bir gün müsaade istedi. Ertesi günü gelmedi, hastayım diye haber gönderdi. Üçüncü günü ona sokakta rasgeldim ve derhal hesabını kat' ettim. Gönderebileceğim yeni birisini bulamadan bu mektup geldi. O esnada

zihnim, cumartesi sabahı için almış olduğum bir randevu ile meşguldü! Ehemmiyetli gördüğüm bu işle bizzat meşgul olmak istiyordum. Kilyos’a gidersem diyordum... İşte tam bu aralık telefon çaldı.

—Alo, alo, orası neresi?

—Hikmet Bey’in yazıhanesi. Siz kimsiniz?

—Siz Hikmet Bey misiniz?

—Evet, siz?

Mösyö Şaptal’ın kâtibiyim efendim. Cumartesi sabahı Mösyö Şaptal’la randevunuz varmış, hâlbuki arkadaşınız beyler göndereceğiniz kâğıtları daha yetiştirememişler. Onun için randevu pazartesi sabahı saat ona talik edilmiş. Mösyö Şaptal cumartesi rahatsız olmamanızı ve pazartesi onda teşrifinizi rica ediyor.

Pekâlâ! dedim, söyleyiniz ben de pazartesi onda gelirim. Pek memnundum. Ne o gün, ne cumartesi günü başka hiçbir işim yoktu. Derhal Kilyos’a gitmeye karar verdim. Büyükdere’de akrabamdan Râmi Paşa’nın köşkünde yedek bir hayvanım vardı; pek sevdiğim bir at. Oraya gittikçe ona biner hatta ona binmek için oraya gitmeye fırsat arardım. Derhal hayvanı hazırlayıp Rumeli Kavağı’na göndermelerini telefon ettim. Köprüden öğle üzeri kalkan bir vapur, Boğaziçi’nin bu son iskelesine uğruyordu. Oradan ötesi zaten bildiğim bir yoldu. Geçen sene Kilyos’a bir iki defa gidip gelmiştim.

Sevdiğim yazıhanemden ayrılmadan evvel etrafa göz gezdirerek çekmelerimi kilitledim. Üçüncü göz beni bir dakika işgal etti. Anahtar deliğe giriyor lâkin bir türlü dönmüyordu. Muvaffak oluncaya kadar kendi kendime söylendim...

Örtülü perdelerden süzülen günün ilk ziyası biraz solgun lâkin kâfi derecede odayı tenvîr ediyordu. Odanın diğer bir köşesinde ise küçük bir gaz sobası aydınlık içinde nafîle yanan bir kandil gibi garip görünüyordu. Kilyos'a gitmeye karar verdiğim bu esnada idarehanem bana bir kat daha sevimli, sıcak ve müsterih gözüktü.

Masanın üstünde Halil Çavuş'un mektubu açık duruyordu. Onu ne yapacağımı bilemiyordum. Çünkü çekmelerimi kilitlemişim. Onları tekrar açmak zahmetini ihtiyâr etmek istemiyordum. Bu mektubu aldım ve ceketimin iç cebine koydum. Dışarda sokaklar, geçen dehşetli yağmurların bakıyyesiyle daha hâlâ ıslak ve çamurlu idiler.

Önünden geçerken hanın kâhyası beni selamlamak için ağzından, bitmekte olan sigarayı yere attı. Yanıma alacağım şeyleri hazırlamak ve Kilyos'a gideceğimi söylemek üzere eve gittim.

3

Hatırlıyorum ki Sultan Mahmud türbesi önünden aşağı saptığımız esnada araba az kaldı küçük bir çocuğu çiğneyecekti. Zavallının annesi dilenci kadın, duvar kenarında uyuklarken kendisi oynaya oynaya yolun ortasına gelmiş... Önümüzden acele acele bir kenara kaçabildi.

Bâbiâlî Caddesi'nde her nedense birikmiş arabaların izdihamından biraz durmak iktiza etti. Vapuru kaçırmak korkusu ile bir iki defa saate baktım. Önümdeki beni geciktiren kalabalığın mahiyetini anlayamadan

Eminönü'ne gelmişim. Yağmur çoktan dindiği halde her taraf hâlâ ıslak gözüküyor ve semada dökülmeye hazır yağmur var gibi geliyordu.

Boğaz'ın, Haliç'in ve bütün şehrin hiçbir tarafını tek bir ziya yaldızlamıyordu. Vapura bindim. Bu saatte tenhaca olan vapurun kamarasında pencereden Boğaz'ın bildiğim manzarasına dalgın dalgın bakmaya koyulmuştum. Vapur ilerledikçe Boğaz daha dalgalı, daha haşın, daha soğuk geliyordu ve o zaman Kilyos yollarının da bundan daha rüzgârlı, daha soğuk ve daha haşın olacağını düşündüm. Acaba yolu şaşırabilir miydim? Bu bir an hatırıma geldi. Zihnimi bu ihtimal karşısında nafil yormak istemedim.

Vapur Büyükdere İskelesi'ne yanaşıyordu. Acaba bir yanlışlık olmuş mu, atım istediğim gibi Rumeli Kavağı'na gönderilmiş miydi? İskelede belki tanıdık bir çehre bulunur, belki bir haber alırım diye nafil bakındım; hiç kimseyi göremedim. Saatim vapurun biraz geç kaldığını gösteriyordu. Yeni Mahalle'den kalkıp Fırıldak Bahçesi'nin önünden geçtikten sonra denizde temelleri ıslanan eski bir tabyanın harabesini görünce gayriihtiyarî bir surette zihnime eski tatlı hâtıralar geldi. Harap bir şatonun bakıyyesine benzeyen bu taş yığınları hayatımda büyük bir mevki işgal eden bir kadının hatırasını canlandırdı: Tam bir sene evvel bir mehtap gecesi ona bu noktada, bu harap temeller önünde sandalda tesadüf etmişim... Râmi Paşa'nın kilerle tanışıyordu. Sandallarımız yan yana yaklaştı. İlk defa olarak, mehtabın ziyası altında kenarları yeşillenmiş görünen altın saçlarını, iki zümrüde benzeyen gözlerini görmüş ve hayran kalmışım.

Eski tabyanın duvarları bugünkü solgun deniz karşısında yükseliyordu. Hafızamda yavaş yavaş bu hatıralar daha canlanmaya başladı. O sevgili kadınla bu civarlarda gece ve gündüz, kaç defa buluşmuş ve görüşmüştük.

Meliha.... Meliha...! Burada benimle münasebeti olmuş olan bir kadının ismini yazmamalı idim. Şimdi bütün bu şeyleri hâlihazırda benden uzak, pek çok uzak olmasına rağmen yazmamalı idim. Mâdâmki daha o hayattadır ve daha gençtir... Hatta yalnız ismini söylemiş olmak bile fazla gelecek ve onu bilenler- bilhassa saçları sarı ve gözleri yeşil olduğunu bilenler- tanıyacaktır.

Vapur şimdi Rumeli Kavağı İskeleyi'ne yanaşıyordu. Kavak çıplak dağları, hali arazisiyle Boğaziçi'ne benzemeyen ve daha ceyyid ve تنها başka bir yer -belki adaları- hatırlatan bir manzara irâ'e ediyordu. İskele pek تنها idi. Havaya akşamın karaltısı şimdiden çökmüş gibi idi.

İskele karşısındaki yolun başında Râmi Paşa'nın seyisi atımı yularından tutmuş bekliyordu. Beni görünce, geleceğimden şüphe etmiş gibi memnun oldu. Köştekilerin ne âlemde olduklarını sordum ve

derhal atımın üstüne atladım.

Yolun kenarından geçen ihtiyar iki kadın vapurdan çıkıp ata binmemi ve süratle hareketimi aralarında hallolacak bir mesele gibi konuşuyor ve bu işte gördükleri aceleden müte'accib görünüyordular. Birisinin diğerine "Acele işe şeytan karışır" dediğini işittim. O saniye bu söze hiçbir ehemmiyet atfetmedim. Bilâhare bir an için hatırlayarak bu cümleye yeni bir mânâ verdim. Onu bu sabah seyahate karar verdiğim zamana ait bir acelenin tenkidi gibi telakki ettim. Fakat yine ona iktiza eden bütün kıymeti atfedememişim. Bu cümlemin bence hususi bir

kıymeti varmış. Zîra o gün duymuş olduğum son sözler işte bunlar oldu. O gün yerine ölümümünden evvel diyebilirim. Zîra o gün hakikatte benim son günüm değil midir?

4

Kilyos yolunu takip ediyordum. Rüzgâr çamurları kurutmuş olduğu halde yerler daha kâmilten katılaşmamış olduğundan atım hızlı adımlarla süratle ilerliyordu.

Bu at, pek sevdiğim ayakları yüksek, boynu yüksek ve bilakis vücudu kısarak ve çevik, cesaretli fakat uslu, munis bir hayvandı. Onu uzun müddet tecrübe ettikten sonra tabiatıma uygun geldiği için almıştım. İsmi Ceylan'dı. Birbirimize alışmıştık ve her ne kadar müşkülpesent isem de onda bir büyük kabahat değil hatta küçük bir kusur addedilebilecek hiçbir şey bulamıyordum. Beni bir hamlede İbrahim Paşa meralarının önüne kadar götürmüştü. Ondan ötede yol bozuktu. Hafif bir yokuş başlıyor, atın ayağı güya yıkılmış bir duvarın yol üstünde kalan taşlarına çarpıyordu. Bir raddeye geldik ki yağmur suları geçtiğimiz yeri adeta küçük bir dere haline sokmuştu. Ben bu birikmiş sulara bakarken iri yağmur taneleri düşmeye ve bu durgun ve parlak gölün üstünde karışıp kabarcıklar teşkil etmeye başladı. Atı biraz hızlılaştırdım. Sağımda Yerli Köy'ün ufak kulübecikleri, alçak damları, solumda bir mezarlığın تنها ve rüzgârla sallanan servileri göründü. Sonra yol tekrar sola saptı. Önümde basık bir semanın küçük damlalarla ağladığı düz bir vadi gördüm. Yarım saat kadar sonra dik bir yokuş,

atımı yavaşlamaya mecbur etti ve biraz sonra adım adım, aşağı kayan harap bir yolun taşları ve kumları üzerinden iniyorduk. O zaman karşımda garip ve harap bir kule gözüksü. Onu şimdiye kadar görmemiş olduğumu zannediyordum. Sonra birdenbire -acaba rüyada mı?- görmüş olduğumu hatırladım. Kule karanlık içinde yükseliyor ve bütün etrafına hâkim oluyor ve uzakta tepeler ise semalarla karışıyor gibi idi. Böylece, etrafımızda bir çember teşkil eden bu muhîtât ortasında kule güya bir yel değirmenine benziyordu ve sis gittikçe çoğalıyor ve etrafı bir perde gibi kapıyordu. İkinci defa olarak bu yağmurlu ve tefessüh hava içinde hayal meyal belli olan yarı bildiğim bir yol üstünde ilerlemenin nâhoş ve hatta belki de tehlikeli olduğunu düşündüm.

Atımı hızlatdım. O da neşe ile koşmaya başladı. Fakat zihnim yine Meliha'nın hatıralarına daldı. Birdenbire ıslak ve soğuk bir toprak ve çürümüş yaprak kokusu gibi bir koku duydum. Atımın üstünde doğrularak bu garip kokuyu daha kuvvetle şemme etmek ve terkîbâtını anlamak istedim. Bana bütün bu koku o kuleden dökölüyor gibi geldi ve o kuleden bütün etrafa çürümüş şeylerin kokusu, bir ölüm kokusu dağılıyor vehmine kapıldım. Nâhoş bir his omuzlarımdan aşağı bütün vücudumu ra'selerle sarstı.

Ceylan, hızlı koşmakta devam ediyordu. Onu şimdi biraz yolda yavaşlattım. Birbirine dayanan dört beş yamru yumru evin teşkil ettiğı siyah ve güya yumuşak tahtadan mamul bir karalının önünden - hiçbir kimseye rast gelmeyerek- geçtim. Ancak karanlık içinde yerde sürünen bir karaltı görmüşüm. Bilmem küçük bir köpek veya kedi miydi? Ondan sonra yol ikiye ayrılıyordu. Bir müddet durup hatıramı toplamak ve evvelce nerden geçmiş olduğumu düşünmek istedim. Solumda hayal meyal bir mezarlık seçiyordum. Sağımda sislere karışan bir tepe, yolu

kâmilten kapıyor gibi idi. Deniz tamamen sağımda kalmış ve ben ona muvazi bir istikamet almıştım.

Hiçbir zaman böyle iki yol arasında mütereddit kalmamıştım. Sandım ki bu yolun herhangisini intihap etsem ikisi de beni arzu ettiğim noktaya veyahut civarına isal edecek. Sola giden yolu takip etmeye karar verdim. Eğer sağa giden yola sapmış olsa idim şüphe yok ki Vak'a başıma gelmiş olmayacaktı. Tekrar yola koyulurken, sağdaki tepenin başında biriken bulutlar içinde ancak hissölunabilecek derecede hafif ve pembe bir renk seçer gibi oldum. Önüme doğru gittiğimi söylemiştim. Bu pembelik yan tarafıma isabet etmesi zaruri olan gurubun bir ziyası olamazdı. Neydi acaba? Atımın üstünde gayriihtiyari olarak çevrilip güneşin gurup ettiği noktaya baktım, baktım. Orası da karanlıktı. Kilyos'a gitmek için daha ne kadar yol kat etmek lazım geleceğini hesap edemediğimden içime bir korku çöktü. Zîra gece ilerliyordu. Karşımdaki düz dardı ve daha uzakta beliren birkaç tepe korkunç bir sükût içinde karanlıklaştıkça beni bir düşünce aldı. Bu ıssız tepeler üstünde, bu tehlikeli yollarda yalnızlığın ne demek olduğunu anladım. Artık geçtiğim yol teşhis edemediğim bir keçi yolu idi ve atımın nalları bu yol üstünde birçok kere kaydı, düşecektim.

O zaman Kilyos'a seyahatimin tefessüh ve yağmurlu bir havada at üstünde fazla imtidâd etmiş, sıkıntılı bir hatıradan çok kere daha ciddi bir felaket olabileceğini anladım.

Pek muhtemeldir ki yolumu, Uskumru Köyü'nden aşağı sapacağım yerde önüme, Ayazma Tepelerine doğru devam etmekle şaşırmıştım.

Daha büsbütün gece olmamakla beraber güneş batmış, gün bitmiş ve etrafı kâmilten karanlık istilâ etmişti. Yol, üstünden geçtiğim keçi yolu, bir çalılık içinde kâmilten saklanıyor ve etrafı kaplayan çalılıklardan fark edilemiyordu. Atım müşkülât ile bazen ayağını basacağı yeri yoklayarak ilerliyordu. Ben artık hiçbir şey göremediğimden kendimi onun itimat ettiğim sevk-i tabî'îsine terk ve teslim etmiştim. Unutmuştum ki tam bu noktada, sağ tarafta kalan, vaktiyle önünden geçmiş olduğumuz bir ayazma vardır ve bu ayazma katiyen benim geçmek istediğim yolun üstünde değil, Belgrad ormanlarının eteklerinde ve başladığı bir noktadadır. Atım bizi oraya îsâl eden bir yolu tutturmuştu ve ben bundan haberdar olamadım. Çünkü karanlıkta ne bu ayazmayı seçebildim; ne de kendimin bu yanlış yol üstünde olduğumu anladım.

O zamana kadar şöyle böyle devam eden yol birdenbire gâib olmuş, bitmiş gibi bizi geçilmez bir sahaya getirdi. Karanlık artıyordu. Gittikçe sıkılaştan ağaçlara tesadüf etmeye başladım. Bastığımız yerde kocaman taşlar, kayalar ve daha karanlık görünen çukurlar vardı.

Çalılar kâh bunları gösteriyor, kâh büsbütün örterek basılacak yeri şaşırtıyordu. Zavallı Ceylan, birkaç defa sendeledi. Sis artıyor ve başımın üstünde bulutlar sanki kalın bir tavan teşkil ediyordu.

Bu tavan yavaş yavaş üstüme iniyor, karanlık arttıkça, ağaçlar uğuldadıkça, bu siyah tavan da alçalıyordu. Derken bir ince sis beni kapladı. Bu ince sisin daha kalın bir sis tabakasının ilk kademeleri olduğunu anladım ve birdenbire öfkelenerek kendi kendime:

Allah Kilyos'un da balıkçıların da belasını versin!.. diye söylendim. Tam bu esnada hafif bir surette yukarıya doğru meyleden yol beni müte'accib eden bir tarzda aşağı doğru inmeye başladı. Buralarda hiçbir zaman böyle yokuş aşağı indiğimi hatırlamıyordum.

Esasen etrafımı teşhise mani olacak derecede bir karanlık basmıştı. Bayır aşağı bu yol da zaten çok devam etmedi. O zaman kendimi güya bir nevi çukur içinde hissettim. Atım yolu tekrar tırmanmaya başladı. "Yol" diyorum fakat artık ortada hiçbir vecihle bu yol kalmamış gibi idi. Karanlık içinde nereye bastığımızı bilmeden gidiyorduk. Artık hiçbir şey görmüyordum. Ceylan da sinirli ve gayrimemnun bir surette, tehlikeli olduğunu hissettiği bu yol üstünde âmâ gibi yürümekten duyduğu nefreti bana ihsas ediyordu.

Yol az bir müddet böyle devam ettikten sonra tekrar aşağı doğru indi ve sonra tekrar hafif bir yokuş başladı. O zaman ben, artık yolu şaşırmış olduğuma katiyen kani' oldum. Zîra artık şüphem kalmamıştı ki bir ormanın kenarını takip ediyordum. Hâlbuki gideceğim yolda böyle bir ormana tesadüf olunmazdı. Bu orman olsa olsa Belgrat Ormanı olabilirdi. Ne yapacağıma süratle karar veremeyerek bir müddet daha yolumda devam ettim. Maksadım vâsıl olacağımı ümit ettiğim tepenin üstünden etrafı görebilmek ve bulunduğum noktayı bu vecihle anlamaya çalışmaktı.

Filvâki' bu çıktığımız tepenin üstüne vasıl olduk ve hakikat ümit ettiğim gibi buradan etrafımı mümkün mertebe teşhis edebildim. Şimdi solumda daha koyu ve salıntılı gördüğüm şu karanlık, yağmurlu sis

içinde örtünmekle beraber şaşırtmayacak bir nokta-i sâbite idi. Belgrad Ormanı sisleri yırtar gibi temvîc eden bu karaltılar, seslerini duymakta olduğum ağaçlardı.

Evet, o vakit Belgrat Ormanlarının kenarında idim. Geriye dönmekten başka çare yoktu. Yapabileceğim en iyi şey, nafile yürümüş olduğumuz yoldan derhal geri dönmektir. Lâkin hatama sebebiyet veren noktaya kadar gitmeli ve o noktaya vasıl olunca ilk defa sağımda bırakmış olduğum doğru yola sapmalı idim. Lâkin acaba bu yanlış yolda ne kadar ilerlemiş, bilmeden bu cesim ormanı karanlıkta ne kadar zaman takip etmiş ve hangi bir noktasına gelmiştim? Acaba o noktayı bu karanlıkta bulabilecek, görebilecek miydim? Demek meselenin esası süratle hareket ve bir an evvel o noktaya varmaktır. Yolu bir kere bulunca geceye rağmen ilerlemek mümkün olabilecekti. Dönerken Ceylan, demin geçtiği, dikenleri ayaklarını yırtmış olan bu çetin yol üstünde tekrar yürümeye başlamadan evvel bir müddet tereddüt etti. Dizlerimi sıktım. Bulunduğumuz yerde sayarak vakit kaybetmenin sırası olmadığını anlatmak istedim. O zaman cesaretle ve hızla atıldı ve ilk iniş biter bitmez dörtnala koşmaya başladı. Böyle koşmakta uzun bir müddet devam etmedi. İkinci yokuşa tekrar tırmanmaya başladığımız zaman birdenbire altımdaki eyerin kaydığını hissettim ve Ceylan ile beraber düştüm. Çalılar üstüne düşen vücudum şiddetli bir sadme ile sarsıldı.

Lâkin bunu taşlar üstüne sukût etmeye ne kadar tercih etmiştim. Bir dakika sonra ayağa kalktım. Vücudum berelenmiş, ötem berim hafif bir surette kanamıştı. Lâkin netice itibariyle ucuz kurtulmuş ve sağlam kalmıştım. Atım ise kalkamıyordu. Üstüne eğildim, sol arka ayağı bir kayanın yarığına girmiş ve zavallı Ceylan öyle fena bir surette düşmüştü ki, bu ayağı kırılmıştı. Artık onun için bir daha ne güzel yollarda dörtnala koşmak, ne de efendisinin altında mağrur edalarla adım adım

ilerlemek tekrar etmeyecek bir saadetti. Sevk-i tabî'îsinin mühlik bulmuş olduğu bu fena yoldan artık bir daha kalkamayacaktı. Biz, ata düşkün olanlar, garip adamlarız: Atımızı dostlarımız, akrabalarımız kadar, hatta belki daha çok severiz. Zavallı Ceylan'ı böyle kalkamayacak bir hâlde görünce on yaşında bir çocuk gibi ağlamaya başlayacağımı zannettim ve derhal bu zaafa kapılmamak için biçareye yapılacak son yardımı ifa ettim: Pantolonumun arka cebinden tabancamı çıkararak namlusunu zavallı Ceylan'ın kulağına soktum ve gözlerim kapalı, tetiğini çektim. Biçarenin yaralı, büyük vücudu son bir ra'ş'e ile titredi. Ben tabancamı tekrar cebime koydum ve artık nereye gittiğimi düşünmeden önüme çıkan ikinci yokuşu tırmandım. Vasil olduğum ufak tepenin üstünde ilk rast geldiğim yüksekçe bir taş'a oturdum.

Ancak bir çeyrek saat sonra idi ki hâlimin ne olacağını düşünmeye başladım... Hâlimin ne olacağını cidden bilmiyordum. Şimdi yaya, yolumu kaybetmiş, hâlî bir arazi üstünde, karanlık içinde, yorgun ve şaşkın bir hâlde kalmıştım. Bu civarda tahmin edebildiğim meskûn yerlerin hepsinden uzakta bulunduğumu hissediyordum.

Demin çalılar içinde yürümüştüm. Bacaklarım sızlıyor, tekrar karanlıkta bu çalılar arasından geçmek zahmetini ihtiyâr edemeyeceğimi

hesap ediyordum. Artık ortalık büsbütün kararmış ve iyiden iyiye gece olmuştu.

6

Ayaklarımın bir keçi yolu aramasını tahmin ederek üstünden yürüdüğüm yolun kenarında ilk tesadüf ettiğim bir taşa oturmuştum.

Önümde uzanan karanlığa bakıyordum. Kalkmalı ve yolu takip etmeli idim. Mademki çare yoktu, ne yapıp yapıp çabalamalı ve bu soğuk ve karanlık geceden kendimi kurtarmaya çalışmalı ve bunun için elimden geleni yaparak uğraşmalıydım...

Birdenbire önümde gözlerimin hayâl meyal seçtiği taşlar arasından bir karaltının hareket ettiğini, bir karaltının yürüdüğünü tefrîk ettim. Bu, bir insan gölgesi ve sonra anladım ki bir kadın gölgesi idi. Bu gölge bana doğru yürüyor ve hızlı yürüyordu.

Müte'accib, fakat memnun, taşımın üstünden kalktım. Her şeye ihtimal verir, fakat bu yerde bu saatte bir kadına tesadüf edebileceğime ihtimal vermezdim. Ne bir köylünün, ne bir çobanın, ne de bir avcının bu yerlerden, belki gündüzün bile geçmesi muhtemel değildi. Hâlbuki ben -büyük bir şans eseri değil miydi?- bu karanlık gecede, bu yağmurlu havada buradan belki ilk geçen bir kadına tesadüf ediyordum...

Şüphe yok ki o civarda bulunan köylerin birine mensup bir kadın olacaktı ve acele acele evine dönüyordu. Nerede olduğumu iyice tayin edemediğimden içinde belki Zekeriya Köyü'ne yakın bir noktada

bulunduğumu ümit ettim. Şüphe yok ki bu kadın bu tarafın bütün yollarını biliyordu. Eğer onu korkutmadan istediğimi sorarsam, bana doğru yolu mutlaka gösterebilecekti.

Ona doğru iki üç adım attım. Çalıların arasından hayret-âver bir sürat ve suhûletle geçerek yürüyordu. Bana ancak birkaç adımlık bir mesafeye gelmişti. Birdenbire hayretten donakaldım, bulunduğum noktada mihlandım...

Bu bir köylü kadın değildi. Şimdi karanlığa alışmış gözlerimle onu az çok teşhis edebildiğim için, çarşafı seçiyor, burada tesadüf etmek insanın hatır ve hayâline gelmeyecek olan çarşafının biçimini görüyordum! Bu, şehirli bir hanım kıyafeti, son moda bir genç kadın tuvaleti idi! Elllerinde eldivenler tefrîk olunuyordu. Gayet ince bir şemsiye, açılmamış bir baston hizmetini ifa ediyordu. Bilhassa çarşafın başı daha yeni başlayan bir modaya tevfikân tanzim edilmişti. Bulunduğumuz mahal nazar-ı itibara alındığı takdirde böyle giyinmiş bir kadını burada görmek kadar gayritabii bir şey yoktu. Birdenbire dönüp etrafıma bakarak hiçbir yerin değişmediğini, ne Şişli’de ve ne de Beyoğlu’nda bulunmadığımı bir daha hayretle müşahade ettim. Etrafım aynı tefessüh, ıslak karaltı, aynı hâlî arazi idi.

Artık ağzımı açamadım. Çünkü korkmaya başlamıştım. Evet, artık korkuyordum. Gördüğüm kadın şekli ilerliyordu. Bu tutulmaz, fevkattabî’ a bir gölge, bir hayalet değildi. Çalılara basan hafif iskarpinleriyle, otlara sürünen ipekli çarşafının çıkardığı sesi duyuyordum.

Gölge önümden, ta önümden geçti. Bana hemen süründü; fakat durmadı, başını çevirmedi, bana bakmadı ve ben onun yüzünü yakından gördüm. İlk önce karşısından ve sonra da yanından gördüm. Gördüm ve tanıdım ve ağzımdan mütehayyir ve korkak bir feryat çıktı:

— Meliha!..

Çünkü bu, o idi; Meliha; sevgilim Meliha idi!.. Demin beni görmemiş olduğu gibi şimdi de sesimi işitmemiş idi ve demin benim geri dönmüş olduğum yol üstünde; çalıların aralıklarını takiben hayret-âver bir sürat ve suhûletle ile geçti ve yürüdü...

Meliha!..

Ah ismini yazmamalıydım...

Ona bundan iki sene evvel tesadüf etmişim, evet iki sene evvel, 1327'de... Mayıs'ta zannediyorum... Pek emin değilim... Bütün bu şeyler ne kadar uzak, ne kadar korkunç bir surette uzak!.. Hafızam sonuna kadar yanmış bir mumun bir kenara devrilmiş fitili gibi, son şu'âlerini titreye titreye veriyordu.

1327 senesinin mayıs ayında, işte hafızamın bu titrek şuâ'lerinin biri sayesinde maziyi kâmilten gördüm: Birbirimizle ilk önce Râmî Paşa'nın köşkünün yanındaki yangın yerinde görüşmüştük.

Aşağıda rıhtımdan köşke doğru çıkan yoldan yavaş yavaş yürümüştüm ve köşke gelmeden evvel, yangın yerinde, taşlar üstünde oturmuş olan Meliha'yı gördüm.

Yeldirmeli ve başörtülü idi. Beni görünce başını çevirdi ve kızardı ve ben böyle kızardığını fark ettiğim için gayet mahrem bir hülyasını bozmuş olduğumu anladım.

Muşa'sa' bir sema içinde güneş sıcaktı, adeta yakıyordu. Bütün Boğaziçi, bütün kâinat, çirkinlikten güzelliğe geçmiş gibi idi. Bu öyle güzel ve ilahî günlerden birisi idi ki, insanın göğsü mest olan, genişleyen kalbini taşımaya dar gelir. Meliha'nın sarı saçlarını gördüğüm zaman benim de mest olan kalbim çarpmış, içime sığamamıştı. Onun yeşil gözlerinin nazarları bana temas edince kalbimin çarpıntılarını o da

duyacak zannettim. Bilâhare birbirimize olan aşkımızın, ona gece sandaldaki tesadüfümüzden beri doğmuş olduğunu öğrendim. Zîra Meliha bana itimat ederek sonraları itiraf etti ki, sandalda benim hissiyatımı görür görmez kendisi de ısrarlı ve derin bir hissin kuvvetine râm olmuştu. Aman ya Rabbi ne inanılmaz şey! Bundan daha tam iki sene olmadan evvel!..

O muhabbeti celp etmiş olan, bu şimdiki, ölmüş bir parça deri altındaki çürümüş bir parça kemikten ibaret olan, bu şimdiki ben idim!.. Seven, sevilen bendim...

Bu tesadüfümüzden sonra, bir gece Râmî Paşa'nın köşkünde bir davet vardı. Köşk uzaktan Boğaziçi'ne hâkim idi. Duvarla muhât olan bahçesi, çarşı yollarına doğru iniyordu. Bu gece bahçede tatlı ışıklı fenerler vardı. İşte Meliha'yı ikinci defa olarak burada gördüm. Ayın ziyasını hatırlatan maşlahı vücudunun güzelliğini sarıyor, fakat kapayamıyordu. Onu bu kadar güzel bir hâlde görünce beni şiddetli bir emel istilâ etti. Denize nâzır bir set üstünde onunla karşı karşıya gelmiştik. Uzaktan bir keman sesi duyuluyordu. Aşağıda rıhtımda başka adamların başka kadınlarla kol kola gezindiklerini gördük. Ağaçlar arasında sandım ki bir çift gölge yürüyerek önümüze geldi ve şüphesiz onlar da bizim vücudumuzu teşhis ederek çekilip gittiler. Şimdi Meliha ile ben bahçenin parmaklıklarına dayanarak, yavaşça konuşuyorduk ve nafil, saçma, abes, lüzumsuz sözler söyleyerek, asıl ehemmiyetli sözleri içimizde saklıyorduk.

Bu musâhabemiz uzun bir müddet devam etti. Ağaçlar arasında fenerler birer birer sönüyordu. Karşiki dağların arkasından kırmızımtırak bir ay doğarak Boğaz'ın suları üzerine parıldayan selvisini salladı.

O esnada keman sustu. Köşke doğru gitmek için Meliha, soğumuş elini kolumun üstüne koymaya cesaret etti. Etrafımızdaki zulmet kalınlaşıyordu. Birdenbire bir heyecana kapıldım. İlk görüştüğüm gün güneşin şaşaası içinde hüsnüne hayran kaldığım bu kadını şimdi buselere müsait bu gece içinde hemen kollarımın arasında tutuyor ve saçlarının kokusunu, bütün vücudunun kokusunu teneffüs ediyordum. Birdenbire eğilerek titremeye başlayan omuzlarını sardım ve ağzımı onun kaçınmayan ağzının üstüne koydum...

Şimdi bulunduğum yerde, bunu hatırlamak ne tahammül edilmez bir ıstırap oluyor...

Meliha pek canlı, oynak bir kadındı. Zarif ve ince bir güzelliği, yüzünün pembe bir rengi, mâ'î damarlarının içinde koştuğu belli olan sıcak bir kanı vardı. Uzun ve çevik bacakları dolgun, vücudu çâlâk idi ve biraz semiz olmasına rağmen tenâsübü ve endâmı mükemmeldi.

İlk mülâkatlarımızda, dizlerimin üstünde kollarımla oynamak için sallanan küçük bir çocuğun vücudu gibi tutup salladığım bu güzel vücudun ağırlığını duymuştum. Malum olan kuvvetime rağmen, hatta benim için bile ne kadar ağır geldiğini görerek gülüyordu...

Şimdi düşümdüm ki bütün bu tafsîlât benden başkası için hâ'iz-i ehemmiyet şeyler değildir. Hâlbuki bu yazmakta olduğum hayatımın bir ruznamesi değil, hatıratım da değildir. Bu vasiyeti, kadın ve erkek herkesin öğrenmesi iktiza eden bir sırrı ihtiva ettiği için yazıyor ve onu herkesin okumasını istiyorum. Demek belki hikâyemi kısa kesmeli, bu Sır olmayan her şeyi ihmal ederek geçmeliyim. Fakat evvel-i emirde, bu vak'alarda ne kadar hakiki olduğumun bilinmesi iktiza eder. Filhakîka olduğumu iddia ettiğim şahsın hakikaten ben olduğumun teslimi lazım gelir. Ben Ali Nâil 1296 senesinde İstanbul'da, Şehzâdebaşı'nda doğmuş ve yine İstanbul'da 1329 senesinin 22 Teşrin-i Sani gecesinde yahut aynı senenin 23 Kanun-i Evvel tarihinde vefat etmiş olan ben, tüccardan Hasib Efendizâde Ali Nail Bey'im ve bu adam olduğuma dair bir vesika ibraz edemem. Bunu bir delil ile ispat edemem ve bunu ispat edemediğim için ölüyorum. Binâenaleyh iktiza eder ki, hiç olmazsa naklettiğim teferruat ve tafsilatta göstereceğim hakâyık ile size bunu temin edebilmeliyim. Bir de bir parça düşününce görüyorum ki her şey, her şey Sırra dâhildir.

Meliha ile ilk görüştüğümüz zamanlarda onu kollarım arasında kaldırarak, vücudunun ne kadar ağır geldiğini müşahade etmiştim. Sonraları aynı oyunu oynayarak, onu tekrar kaldırdığım zamanlar ise sıkletin azaldığını hissettim.

Meliha... Ah ismini yazmamalı, bir kadının namusuna halel getirebilecek böyle bir tavzihten ictinâb etmeli idim. Binâenaleyh burada - ama yalnız burada- bazı teferruatta yanlışlıklar ihdas edeceğim. Bazı

tarihlerin hakîkilerini silecek, bazı yerlerin isimlerini deĝiřtirecek, hlase bazı vak'alar üzerine yalan syleyeceĝim. Tamamıyla anlaşılmam için bu elzemdir. Mesela hazîran yerine teşrin-i sâni, otomobil yerine vapur, Yuşa Tepesi yerine Ayazma Tepesi yazarsam bunda hiçbir beis yoktur. İhtiyatlı davranmak mecburiyetindeyim. Bâhusus ki hafızamın şulesi dakikadan dakikaya azalıyor, titriyor, sönüyor ve korkunç, karanlık birkaç dakikadan sonra, tekrar yanıyor. Hafızamın şulesi de böyle, aklımın şulesi de böyle!.. Eĝer çok itina etmesem, dikkat etmesem, şüphe yok ki söylememek iktiza eden şeyleri söylerim...

Meliha zengin bir adamın kızı, zengin bir adamın haremı idi.

Babası, yaz kış Çamlıca Tepelerinin birinde, ücra bir yerde, eski harap bir köşkte ikamet ederdi. Bu harap köşkün içinde yalnız yaşar, hiçbir zaman dışarı çıkmaz, hiçbir kimseyi kabul etmezdi. Bir aile felaketi bu zavallı adamı başkalarına, İstanbul'un o zamanlar böyle şeyler duymaya alışmamış olan ahalisine gln göstererek kendi kalbini ilânihâye cerîhadâr etmişti. On iki ve belki on beş sene evvel, en kibar bir aileye mensup olan hareminden ayrılmıştı. şkdar'da olsun, İstanbul'da olsun, o zamanın mutaassıp ahalisi bu mfârakatın rezalet diye tavsif ettikleri maceralarını hâlâ söyler dururlardı. O zamanlar bu yolda gevezelik edebilmek için, böyle vak'alar sık sık tekrar etmediĝinden, geçen senelere raĝmen bu hikâyeyi hâlâ anlatanlar ve dinleyenler bulunurdu. Bana gelince, bu tarzdaki -uydurma veya hakiki-hikâyelerden bir nefret duyarım. Binâenaleyh bunu başından sonuna kadar, bir defa olsun dinlemediĝimden ben, bu karı kocanın birbirinden ne için ayrılmış olduklarını hâlâ daha adamakıllı bir surette ĝrenmedim. Esasen o zâtı ancak resmi bir iş dolayısıyla, uzaktan, bir kere görebildim. Haremine gelince, bu hanımefendinin tanıdığım ailelerle sıkı münasebeti vardı. Fakat o zamanlar kage dikkat edildiĝinden kendisiyle

görüşmedim. O, yaşına rağmen başkalarına genç gözüken bir kadındı. Beykoz'da geniş bir bahçenin içinde güzel bir yalısı vardı. Yazları beş altı ay bu yalıda vakit geçirir, senenin diğer ayları kızının ve damadının yanında İstanbul'da kalırdı. Meliha'nın kocası bütün sene Bâbıâli civarında ikamet eder, uzaklara gidip gelmek zahmetini tahammülfersa bulurdu. Meliha, yazın ağır sıcaklar bastığı zamanlar, annesinin daima rüzgârlı bahçeli, serin, odaları çok pencereli yalısına koşardı. Bu yalı eski zaman usulünde ve cidden ferahlı idi. Beykoz'un bir meziyeti de etrafında gezecek hâlî birtakım yolları, vâsî arazisi bulunmasıydı. İşte böylece, ben Râmî Paşa'nın köşkünde kaldığım zamanlar vapurla yahut sandalla bu kıyıya geçerdim ve gezinmek için bu civarda hemen her zaman hâlî ve pek güzel yollar, kırlar bulurdum.

Meliha'nın beraber sokağa çıktığı, emanetini kazanmış bir kalfası vardı. Onu bir yerde bırakır, biz ayrılır giderdik. Bu hâlî yerlerde müsâra'at ve memnuniyetimizi çoğaltan bir lezzet vardı. Hiçbir gün

bizim için
muhâtaralı
olabilecek
bir tesadüf
vak'a
olmadı.
Hatta yolu
büsbütün
kimsesiz,

etrafı kâmilten تنها hissettiğimiz zamanlar, bir ağaç önünde dururduk ve ben onu o kadar sevdiğim saçlarından öperdim. Bazen de devrilmiş ağaçların, birikmiş çalılarının, onların teşkil ettiği sedirler üstüne otururduk. Meliha yeldirmesini açar, bazen de kumlar, yapraklar ile bir

çocuk gibi oynardı. Avdetimizde bıraktığımız yerde sigarasını içen kalfayı bulurduk.

Evet, iyi hesap ettim. Meliha'yı 1327 senesinin mayıs ayında, Büyükdere'de Râmî Paşa köşkünün yanındaki yangın yerinde tanımış, bundan sonra ona bir hazîran gecesindeki bir davet esnasında köşkün bahçesinde tesadüf etmiştim. Bundan biraz, tahminen on beş yirmi gün sonra ilk defa olarak onu kollarımın arasında kaldırıp kanepenin üstünden yatağına götürdüm ve taşıdığım bu vücut, uzun boylu, etli bir kadının iyi teşekkül etmiş, inceliğine, zarafetine rağmen kavi olan bir vücut idi ve kollarıma ağır geliyordu.

Aradan birkaç hafta geçti. Altı hafta mı, sekiz hafta mı? Öyle bir şey... Nihayet belki on hafta, daha fazla değil! Bir eylül sabahı erken, onunla kırlarda gezindikten sonra yan yana oturduk. O sabah aynı oyunu tekrar ederek onu kollarım arasında kaldırmak istedim. Meliha biraz yorgun, hızlı hızlı nefes alarak yanımda oturuyor ve gülümsüyordu. Üstüne doğru eğildim ve kollarımla vücudunu kavradım. Gülerek:

— Nâfile, yorgunsun beni şimdi kaldıramazsın!..

dedi. Ben de muvaffak olacağımdan şüpheliydim. Ancak, bütün kuvvetimi toplayarak bir tecrübe edeyim dedim. Fakat hayretler içinde kaldım. Hemen hiçbir zahmet hissetmeden oturduğu yerden onu kaldırırvermiştim ve kollarımda tuttuğum bu vücut bana hafif, acayip bir tarzda hafif gözüktü.

Sönen hafızam bazen fazla parlayan bir mum gibi gayet aydınlık bir şule veriyor.

Bu defa da pek iyi, pek iyi hatırlıyorum: Meliha'yı tutup yatırmış olduğum yerden kaldırıncı Meliha'nın arkasındaki, eteklerindeki küçük dikenli çalıları, takılmış kalmış olan otları silktim, düşürdüm... Çimen, etrafımızda yeşil bir hâre teşkil ediyordu. Görünmez bir noktadan bir suyun şarılması aksediyordu. Boğaziçi derin ve ruhânî bir sükût içinde idi. Meliha kolları ile boynuma asılarak, ayaklarını havaya kaldırdı ve başını kendisine doğru çekti. Bu defa dikkat ediyordum: Yine o geçen defaki gibi ağır olmadığını bir kere daha hissetmiş oldum. Uzakta bıraktığımız kalfaya doğru yan yana yürürken ona bir sual îrâd etmekten kendimi alamadım:

— Gözüm, Meliha bu son günler rahatsız olmadınız ya?

Ta'accüb etti:

— Ben mi?

— Evet, siz -dedim- biraz yorgun gibisiniz.

Meliha güldü:

— Ne söylediğinizi bilmiyorsunuz azizim. Bilakis! Hiç kendimi bu kadar iyi hissetmemiştim.

Gezişimizden sonraki dinlenişimiz genç vücudunu tahrik etmişti. Pek iyi olduğu şüphesiz doğru idi. Bu, gözle görülen bir hakikatti. Pembe yanakları mercan gibi parlıyordu. Meliha, kendisini nasıl

bulduğumu gözlerimden okudu ve bütün neşesiyle gülmekte devam ederek:

—Sahihten azizim, iyi ki söylediniz de hatırıma geldi... Bakın, az kaldı düşünmeyecektim, doğrusu! Elbette bana acımanız iktiza eder. Gözlerimin altı ne kadar kesiktir, kim bilir? Kim bilir yüzüm ne kadar bozulmuş, saçlarım ne kadar birbirine girmiştir? Beni her gören deminki mübalağalarınızı anlayacaktır diye korkuyordum. Bunlar yüzümde yazılı olmalı... Evet, pek yorgunum. Fakat sizin farz ettiğiniz tarzda değil... Bilakis!

O zaman bu muammanın hikmeti bu olabileceğini düşündüm. Kendisini pek çok seven bir âşığının yanında, genç bir kadının zayıflaması ve bu za'îfiyetine rağmen, yanaklarıyla dudaklarının rengi, onu sıhhatte farz ettirmesi pek kabil olan bir şeydi. Gizli bir ateş insanı solduracağı yerde bilakis daha sıhhatte gösterebilir.

Fakat kendi kendime hesap ediyordum: Bütün hafta zarfında Meliha ile ancak bir gün buluşmuştuk. Altı günlük istirahatın bir gün ne kadar yorulmuş olsa bile böyle bir genç kadını dinlendirmeye kâfi gelmesi iktiza ederdi.

Evet, altı gün... Bu gezindiğimiz gün buluştuğumuz günlerin yedincisi idi...

—Meliha -dedim- Salı gününde biz ne yaptık?

— Salı gününden biri mi?

— Salı gününden biri, evet! Ya? Salı gününü unuttunuz demek öyle mi? Teşekkür ederim!

— Ah sanki unutulmamaya layık bir gündü! Aman ya Rabbi siz erkekler kendinize ne kadar ehemmiyet verirsiniz!

Biraz durdu ve düşündü. Sonra dedi ki:

— Zaten salıdan beri hiçbir şey de yapmadım... Yalnız... Bakın az kaldı unutacaktım. Perşembe günü Rumeli Kavağı'na gittim...

— Bana haber vermeden mi? Kıskançlığımı tahrik ediyorsunuz!

dedim. Meliha birdenbire durarak yüzünü bana çevirdi ve yüzüme hayretle bakan gözleri içinden bütün simasının, kalbimiz içinde mevcudiyetinden haberdâr olmadığımız bir hissimizi keşfettiğimiz zamanlar irâ'e ettiği hayreti görüyordum. Tıpkı kendi kendisini şaşırtan bir sual irâd eder gibi tekrar etti:

— Size haber vermeden mi?

dedi. Sonra nazarlarını müphem bir noktaya akıtarak:

— Sahih! Size haber vermemiştim...

diye söylendi. Cidden acayip bir şaşkınlığa tutulmuştu. İlk önce bununla eğlendim. Ona dedim ki:

— Şüphesiz o gün bizim salı günkü mülâkatımızdan daha ziyade hatırlınızda kalmaya lâayık bir işiniz vardı?

Eliyle iki defa, alnını okşadı. Güneşin aksettiği parmaklarının ucunda dört pembe ziyâ gördüm...

— Mülâkatımızdan daha ziyade hatırdâ kalmaya lâayık bir iş mi? Ne işi? Tıpkı rüyalarda konuşulduğu gibi konuşuyordu. Dalgın bir çocuğun nazar-ı dikkatini celp etmek için bağırıldığı gibi sesimi yükselttim:

— Aman azizim! Ne işi diye onu ben size soruyordum!

Meliha ani bir ra'se ile titredi ve sesinin perdesini değiştirerek:

— Affedin azizim! Sahih biraz dalmıştım... - dedi- Perşembe günü mü? Evet, perşembe günü Rumeli Kavağı'na gittim. Vapurla...

— Rumeli Kavağı'na ne diye gittiniz? Orada ne işiniz vardı sanki?

— Ne işim mi vardı?

Birdenbire yine bir rüya görmeye başlamış gibi idi. Dudakları bir müddet açılıp açılmamakta tereddüt etti. Nihayet açıldı. Fakat her bir kelimeyi güya pek büyük bir zahmetle söylüyor gibi idi.

— Çünkü işim vardı... Rumeli Kavağı'nda... İnanmazsanız işte...

Yeldirmesinin altında mendilinin doldurduğu küçücük çıkının içinden bir kâğıt, bir mukavva parçası çıkardı:

— İşte biletim!

Şaşırmış, elinden bir tek delikli küçük mukavva parçasını yani Şirket-i Hayriye biletini almıştım.

— Biletiniz mi? Nasıl oldu da vapurdan çıkarken vermediniz? Nasıl oldu da sizde kaldı?

Bana hayretten açılan gözleriyle baktı.

— Ben, bilmem ki! Ne bileyim? Biletimi istemediler bende kaldı!

Birbirine yaklaşan kaşları arasında mütefekkir bir çizgi belirliyor, bütün yüzü, hafızasını bir fikir üzerinde şiddetle yorduşunu irâ'e ediyordu. Lâkin hatırasını, toplayamamış gibi, çehresinin düşünen hutûtu bozularak itiraf etti:

— İnanmayacaksınız. İnanılacak şey de değil ya! Adeta utanıyorum ama ne ise! Ben size olduğu gibi doğrusunu söyleyeyim! Çünkü hakîkati bilmenizi tercih ederim... Perşembe günü Rumeli Kavağı'na ne için gitmiş olduğumu şimdi ben de bilmiyorum! Unutmuşum! Hatta şaşıyorum. Şüphesiz orada hiçbir işim olmaması iktiza ederdi! Acaba vardı da unutmuş muyum? Ama bu işim sanki ne olabilirdi? En garibi orada ne yapmış olduğumu bir türlü

hatırlayamıyorum! Perşembe günü sabahı gittim; cuma günü akşamı avdet ettim. Hem de pek yorgun bir surette! Demek ki orada bir gece kaldım?

Ben de hayretten donakalmış, bulunduğum yere saplanmışım.

— Gece mi kaldınız? Nerede? Geceyi nerede geçirdiniz? Ya evdekiler? Onlar ne dediler? Anneniz ne dedi? Ya siz kocanıza nereye gittiğinizi söylemediniz mi? Bu nasıl olur? Bana hiçbir geceyi dışarda geçiremediğinizi, annenizden, kocanızdan çekindiğinizi kırk kere söylemediniz miydi?

Aman ya Rabbi! Geçen aylar içinde onunla beraber geçen iki geceyi istihsâl edinceye kadar neler çekmiş olduğumu ben bilirim...

Meliha sinirli bir tarzda yürümesini hızlandırarak:

— İşin en tuhaf ciheti de orası ya! Yalıdan ayrılmadan evvel nereye gideceğimi anneme anlatmışım, lâkin ona ne söylemiş olduğumu şimdi bir türlü hatırıma getiremiyorum!

— Aman Meliha! Pek şaşıyorum doğrusu! Peki, ya avdet ettiğiniz zaman ne oldu? Anneniz elbette size ne yaptığınızı sormuştur zannederim!

— Evet... Hatta ne demiş olduğunu tamamıyla hatırlıyorum. Bana aynıyla bu kelimeleri kullanarak dedi ki: “Nasıl memnun musun, işin düzeldi mi Melihacığım?” ben de bir sevk-i tabî ile:” Evet, hamdolsun işim düzeldi, memnunum” diye cevap verdim. Başka bir şey sormadı!

— Peki, o sormadı fakat siz Rumeli Kavağı’nda ne yaptınız? Vapurdan çıkınca nereye gittiniz? Rumeli Kavağı’nda nereye gidilebilir?

— Sahih, doğru söylüyorsunuz... Ama ben de bilmiyorum ki nereye gittim...

— Olur şey değil! Bu nasıl olur Meliha, bu nasıl olur?

— Sahih hatırlamıyorum... Zihnim o kadar karışık ki... Rumeli Kavağı'na bu seyahat, bu macera... Hafızam içinde sanki garip ve karanlık bir boşluk teşkil ediyor. Hatta bu boşluğa bakmak istediğim zaman da şuram... Şuram ağrıyor...

Aynı zamanda parmaklarıyla şakaklarını, alnının altında iki kaşlarının arasını işaret ederek gösterdi ve ben onun bütün simasını dikkatle tecessüs ederek gözlerinin içini okumaya çalıştığım esnada birdenbire iri ve sıcak yaşlarla ağlamaya başladı ve o zaman artık bu gözyaşlarını dudaklarımla kurutmaktan başka bir şey düşünmedim.

9

Çünkü onu seviyordum.

Şimdi burada bu kelimeyi yazmak, sevmek diyebilmek bir facia olur!

Fakat lazım, yazmalıyım. Anlatayım ki beni okuyan erkek ve kadın herkes anlasın ve inansın...

Evet, onu seviyordum.

Belki bir adamın bir kadını, bir gece mehtapta, bir gün güneşin altında tesadüf ettiği ve sonra yine bir kere mehtapta görüştüğü, onu güzel bulduğu, bunu kendisine söylediği ve nihayet kollarının arasına aldığı bir kadını sevmesi bazılarına pek çok acayip ve inanılmaz bir şey tarzında gözükecektir. Lâkin siz ey kadın ve erkek bütün beni okuyanlar!

Hatırlasanıza, düşünsenize! Siz, hepiniz de böyle birbirinize tesadüf ettiniz, birbirinizi beğendiniz, sevdiniz, istediniz, aldınız? Belki evvelleri birbirinizi sevmiyordunuz. Hırsınız, belki bir meraktan ibaretti. Kollarınızı ilk defa olarak, birbirinize ilk derâgûş için açtığınız zamana kendi kendinize belki de: “İlk fakat sonuncu derâgûş!” diye düşünüyordunuz. Filhakîka çok kereler bu ilk derâgûş sonuncusu olur.

Fakat bazen de -Hatırlasanıza!- birbirinize verdiğiniz buselerin tadı dudaklarınızda kalırdı. Merak bir aşka, geçici hırs daimî bir iştiyâka inkılap ederdi. Belki ilk önceleri: “Bir gece için!” diye düşündünüz. Sonra: “Birkaç gece!” dediniz. Sonraları da: “Ne kadar zaman, ne kadar gün, ne kadar gece mümkün olursa, o kadar!” dediniz ve nihayet - hatırlasanız a!- “Kaç gece yaşarsanız o kadar!” diye söylendiniz.

Bilirim bilirim, insan bu rüyayı, bu hülyayı uzun müddet taşıyamaz. Vücut çarçabuk yorulur. Zihin, vücuttan daha evvel bıkar.

İlk önce birbirimizi bir ebediyet için istiyorduk. Hâlbuki altı ay sonra birbirimizi aldatır, birbirimizden intikam alır, nefret eder, unuturuz. Bütün bunları biliyorum lâkin ne zarar var? Birbirimize ebediyeti vaat ettiğimiz zamanlar da herhalde samimiyiz. Birbirimizin yalnız bir küll teşkil ettiğimizi düşündüğümüz zamanlar da samimi, özü doğru adamlarız. İnsan bu zamanlar hayatının yarısını teşkil eden diğer bir kısmının ziyaından ise ölümü kendisi kabule razı olur. Sevdiğini kurtarmak için ölümden çekinmez.

Kadın erkek ey beni okuyanlar, beni anlamak için bu hakikatleri hatırlayınız, cümlenizin bildiği bu şeyleri düşününüz.

Hikâyeme devam ediyorum: Gece olmuştu. Benim sonuncu günüm olan Teşrin-i Sâni 1329 tarihli günden sonra gelen 22 Teşrin-i Sâni'nin gecesi. Ben, Belgrat Ormanları kenarında, Ayazma Tepeleri önünde, bir mezarlık ve bir ayazma civarında, iyice tayin edemediğim bir noktada bulunuyordum. Ağzımdan hayret ve haşyetle bir nida çıkmıştı:

— Meliha!

Çünkü bu, o idi. Evet, bu tefessüh, soğuk gecede, bu kimsesiz yerde, yapayalnız olarak geçen, giden Meliha idi. Bu kış gecesinin yağmuru altında, zarif çarşafıyla, her zamanki tuvaletiyle, çalılar arasında yürüyen, önümden geçen giden o idi; sevgilim Meliha idi ve beni işitmemişe, görmemişe benziyordu. Çalılar arasında hayret-âver bir sürat ve sehveletle yürüyordu... Hayretim, bir dakika kadar beni bulduğum noktaya mıhladı. Kalbim hareketten durdu sanıyordum. Sonra da delicesine çarpınmaya başladı. Bir hamlede ben de hızla onu takibe koyuldum.

O, şimdi ikinci ve üçüncü yokuşların arasındaki çalılı yoldan gidiyor, kayıyordu. Dikenli çalıların teşkil ettiği maniye rağmen pek hızlı ilerliyordu. Tutturduğu yolda önüne doğru gidiyordu ve gittiği yer büsbütün zulmet, girdiği nokta mutlak bir karanlıktı. O karanlığın önünde, vücudunun siyah gölgesini etrafın daha hafif siyahlığı içinde iyice seçiyordum. Çarşafının etekleri çalılar arasında kayboluyordu. Şemsiyesinin sapı, eldiveninin rengi, yoksa elinde tuttuğu başka bir şey

mi idi? Mücâvir-i zulmet içinde gözlere ayrıca görünen bir nokta, daha açık bir renk gözlerime onu işaret eden bir nişandı.

Ben de onun arkasından koştum. Bastığım yeri göremiyor ve basılmayacak yerlere basıyordum. Çalıların altında bazen de taşlar ve kayalar vardı. Bu kayalık derin oyuklarla yarılı, delik deşik idi. Deminden Ceylan ayağını bu deliklerden biri içine kaydırıp kırılmış olduğu gibi şimdi de ben bir iki defa düştüm. Diz kapaklarım berelenmiş olarak kaldığım defalar Meliha'yı işaret eden hafif rengin benden daha uzaklaşmış olduğunu, kalbimde büyük bir haşyetle, dehşetle gördüm. Bütün sesimin kuvvetiyle boğazımı yırtarcasına tekrar:

— Meliha!

diye haykırdım, fakat beni işitmedi. Şimdi onun üçüncü yokuştan yukarı tırmandığını görüyor, gözlerimle hissediyordum. Zîra gittikçe karanlığa dalıyor, artık onu işaret eden o açık renk bile hiç gözükmemeye başlıyordu ve ben korkunun verdiği bir cesaretle, düşmekten korkmayarak koşuyordum. Fakat ayaklarım muttasıl çalılara, taşlara çarpıyor ve ikide bir kendime rağmen duruyordum. Bu suretle, süratle ilerleyemiyor ve bilakis onu takipte geri kalıyordum. Üçüncü yokuştan sonra o büsbütün karanlığa kalb oldu ve ben yokuşun üstüne tırmandığım zaman, artık etrafımda zulmetten başka hiçbir şey göremedim...

Gecenin karanlığı içinde, taşlar üstünde, çalılar arasında koşmaya devam ediyordum. Hiç ümidim kalmamış olduğu halde, firar eden Meliha'yı yakalayabilmek, ona yetişmek bence bir ihtiyaç olmuştu. Bu acayip sırrı anlamaktan başka bir isteğim kalmamıştı. Bütün kalbim, bütün kuvvetimle üstünde onun izleri mevcut farz ettiğim bu yollarda onu takibe koşuyor, onu bozulan aklımın bakiyesiyle arıyor, fakat karanlıkta bir şey bulamıyordum. Tekrar kayalıkların üstünden aşağıya

doğru iniyordum. Sonra solumda yine meçhul bazı kayalıklar ve çalılar arasında, gözlerime bir ziya gibi bir şey görüldüğü için etrafa doğru koşmaya başladım. Taştan taşa sıçırıyor, mecnun gibi kendimi her tehlikeye rağmen, meçhul karanlıklara atıyordum. Bazen de ayağım kayıyor, o zaman diz üstü düşüyor, ellerimle tutuyor, esvaplarımı taş, kaya parçaları, çalılar yırtıyor ve yine kalkıyor, yine koşuyordum. Artık ayaklarım, dizlerim, ellerim, yüzüm berelenmiş, kanıyordu. Bütün hüviyetimde daha mislini duymamış olduğum bir korkuyu, bir acıyı duyuyordum ve böyle uzun ve pek uzun müddet koştum. Takatım büsbütün kesilince, artık nefes alacak kuvvetim kalmayınca, ayakta duramadığımdan olduğum yere yıkılıverdim. Düşerken hissettim ki bütün kuvvetlerimi bitirmiş, bitmiştim. O zaman bilmediğim bir noktada, yerde bir ölü gibi kaldım ve birdenbire insan kendi ahlakî ve maddî kuvvetlerinin hudutlarını aşmış, geçmiş olduğu zamanlarda vaki olduğu gibi, üstüme bir uyku çöktü. Gözlerimi acılar mı korku mu kapadı? Üstüme bir yıldırım gibi evet bir yıldırım gibi, rüyasız, hudutsuz, kat'î bir uyku çöktü.

11

Böyle ne kadar zaman uyumuşum, bunu bilemiyorum. Garip, fakat malum bir his beni uykumdan birdenbire çekti, uyandırdı. Bu yanımda bir yabancının mevcudiyeti, vücudumun üstünde onun nazarlarını hissetmişti. Ben bir yanıma doğru uzanmış, yatmış ve kanayan yüzümü kıvrılan kolumun arasındaki boşluğa sokmuştum. Binâenaleyh kapalı gözlerim yere matuf idi. Bir şey görmüyordum. Fakat bu vücudun

mevcudiyeti ve bu nazarların ağırlığı adeta bana çarptı, beni uyandırdı. Filhakîka çok kereler uyurken böyle birisinin yaklaştığını ve bana baktığını hemen herkes gibi ben de duymuştum. Lâkin bu hissim hiçbir vakit bu kadar vuzuh ve şiddet kesb etmemişti.

Mevcudiyeti ve nazarlarıyla bana bu kadar nüfuzlu bir adamın başka hiçbir kimseye benzememesi iktiza ettiğini düşündüm.

Ben o zaman -eski bir zaman gibi uzakta kalmış olan o vakitte - genç, kuvvetli, cesur bir adamdım. Birdenbire kalkıp da mevcudiyetini hissettiğim bu adama karşı kendim de isbat-ı mevcudiyet edeceğim yerde ve uyanmış olduğum halde vaziyetimi bozmadan, uyumakta devam ediyormuş gibi kalıyor ve etrafımı tarassut ediyordum.

Yalnız aralık ettiğim göz kapaklarım arasından, bir parça çalılık ve bir adımlık bir yer görebiliyordum. Yavaş yavaş bu bir adımlık yer, bu bir parça çalılık sarı ve titrek bir ziyâ ile aydınlanıyordu. O zaman

başımın üstünde bir fenerin sallandığını anladım ve güya o saniyede uyanmış gibi süratle ayağa kalktım.

Karşımda pek ihtiyar bir adam ayakta duruyordu. Bu pek, pek ihtiyar bir adamdı. Zîra karanlık içinde kalmış gözlerimi kamaştıran fenerin ziyalarına rağmen, ilk nazarda göğsü üstüne uzanan geniş ve uzun bembeyaz bir sakalı olduğunu gördüm. Fakat bana hitap eden sesi bir ihtiyarın sesine benzemiyordu. Bu son derece vakur ve derin bir ses olmasına rağmen ihtiyarlarıncı gibi titremiyor, bilakis pek celî bir surette aks ediyor ve hiç yorgun gözükmiyordu. Ben buna da şaşıtm. Bana irâd ettiği sualin şu naklettiğim tarzda, böylece, kısa ve kıvrak oluşuna da şaşıtm:

— Burada ne arıyorsunuz efendim?

Bu sualle muhatap olacağımı hiç farz etmezdim. Bulunduğum mahal ve bilhassa bulunduğum hal nazar-ı itibara alınırca, bu sual bana pek nezaketli görünmüyordu. Lâkin onu irâd eden adamın benim hiç olmazsa iki katımdan fazla yaşlı bir sinde bulunduğunu düşünerek ben de imkân olduğu kadar nezaketle cevap verdim:

-Görüyorsunuz ya efendim -dedim- yolumu gaib ettim, buraya düştüm...

Feneri hâlâ başımın üstünde sallanarak gözlerimi kamaştırıyordu.

Fakat benimkilerine bakan bu bir çift gözü iyice görüyordum. Bu gözler bana garip bir tarzda parlak ve nazarları pek ziyade keskin gözüktü. İhtiyar, vakur sesi ve kısa sözüyle ısrar ederek dedi ki:

— Yolunuzu mu kaybettiniz? Buradan geçmek için nerden geliyordunuz, nereye gidiyordunuz?

Bu katmerli sual bana o kadar dokundu ki bir köylünün ağzından duyduğum bu sözün muntazam kâtibâne lisanına hayret etmeye bile imkân bulamadım. Biraz sert bir sesle dedim ki:

— Rumeli Kavağı’ndan geliyorum, Kilyos’a gidecektim. Fakat sağıma sapacağım yerde yolumu şaşırarak öne doğru devam etmişim. Atım düştü, ayağı kırıldı. Sonra ben de karanlık içinde öteye beriye yürüdüm, fakat bir türlü yolumu bulamadım.

Bu izahatım beyaz sakallı ihtiyarı aşağı yukarı tatmin eder gibi oldu. Fenerini yüzümden çevirerek etrafın hâlî ve vahşi görünen manzarasını tenvîr etti. O zaman kayalar ve taşlar arasında öyle bir noktada bulunduğumu gördüm ki benim buraya gelişim hakikat kimi olsa müte’accib ederdi.

Hatta ben de bu taş yığını içinde, bu saatte kendimden başka birisinin de burada isbat-ı vücud ettiğine şaşarak aynı suali îrâd ettim:

— Ya siz nasıl olur da burada bulunuyorsunuz? dedim. Müphem bir tavırla solumuzda kayalar, taşlar üstündeki bir tepeyi göstererek:

— Yukarıdan sizi gördüm...

dedi ve sustu. Ben de sustum.

Şimdi feneriyle gözlerimi kamaştırmadığı için karşımdaki adamı tecessüs ediyordum. Bu, hakikat bir ihtiyar ve şüphesiz fevkalâde yaşlı bir ihtiyardı. Bembeyaz sakalından mâ’adâ görülüyordu ki derisi çizgiler içinde kalmış, yüzü, elleri gayet zayıflamıştı. Lâkin bunlara rağmen harikulade dinç ve kavi bir ihtiyardı. Dimdik duruyor, başını yüksek tutuyordu. Diz kapakları, dirsekleri belliydi ki eski çevikliklerini muhafaza ediyordu. Uzun bacakları üstünde geniş omuzlu, iri bir vücudu vardı. Bütün manzarasından bir heybet nümâyân oluyor ve üstüne dayandığı değnek, elinde bir silah kıymeti alıyordu. Belki seksen yaşındaki bu adam karşısında ben, o zaman otuz iki yaşında olduğum halde kendimi küçük, naçiz hissettim ve bir sevk-i tabî’î ile elimi cebimdeki tabancaya götürdüm. Tabancanın sekiz kurşunundan yalnız bir tanesi, demin zavallı Ceylan’ı vurmuş olanı noksandı. Fakat bir

saniye sonra elimi silahıma götürmüş olan bu korkunun lüzumsuzluğunu düşünerek telaşımdan kendi kendime mahcup oldum ve söze devam ettim. Gayet nezaketle:

— Size daha teşekkür etmedim efendim, -dedim- beni mazur görünüz. Uyku sersemliği ile birdenbire mu'âvenetinizi anlayamamıştım. Belki hayatınızı tehlikeye koyarak bu muhataralı yoldan bana yardım etmek için geldiniz. Size ne kadar minnettar olduğumu tarif edemem. Belki hayatımı kurtarmış oluyorsunuz. Bendeniz tüccardan merhum Hasib Efendizâde Ali Nâil Bey'im. İnşallah bundan böyle teşerrüf ederiz.

Susarak, karşımdakinin de hüviyetini bildirmesini bekledim. Lâkin ihtiyar hiçbir cevap vermedi. Fakat beni fevkalade itina ile dinlediği görülüyordu. Ben devam ettim:

— Kilyos'ta benim hesabıma balık tutan adamlarım vardır. Zavallılar fırtınada kazazede olarak hastalandılar. Ben de onlara imdada gidiyordum. Karanlık, yolumu şaşırmama sebebiyet verdi. Acaba delaletinizle yoluma devam edemez miyim? Bana doğru yolu gösterebilir misiniz?

Karşımdaki adama işte böyle sözlerle hitap ederken gözlerimle de onu tecessüs ediyordum. Birdenbire esvapları nazar-ı dikkatime çarptı.

Şüphesiz bu esvaplarda şaşılacak hiçbir şey yoktu. Hatta böyle bir köylünün arkasında bulunması, gece saatinde, dağ üstünde, gayet tabii görünebilirdi. Fakat ona hitap eden cümlem

ağzımda bittiği esnada, ihtiyar adamın kıyafeti ile onunla aramızda cereyan eden muhavere-i kâtibânenin tezadı, daha yeni kendine gelen zihnimde birdenbire belirdi ve buna ta'accüb ederek yeniden bir korku duymaya başladım. Hatta onun bana verdiği şu cevabı yarım duyabildim. O bana diyordu ki:

— Doğru yolu mu soruyorsunuz efendim? En fena yolu tutmuşsunuz, en fena yolu!

O zaman ben de سوالimi irâd etmek için kendi kendime cehd ettim:

— Peki ama hülâsa neredeyim? Kilyos'tan pek uzakta mıyım?

—Evet, pek uzakta!

—Öyle ise neredeyim? Bulunduğumuz yerin adı nedir?

—Bu yerin muayyen bir ismi yoktur. Her halde olsa bile sizin tanıyacağınız bir isim değil.

— Canım efendim, dedim, imkânı yok yolumdan bu kadar uzaklaşmış olamam. Şüphe yok ki Rumeli Kavağı'yla Kilyos'un arasında, lâkin içeri doğru bir noktadayım. Demek gideceğim yerden nihayet iki saatlik bir yolda olmalıyım.

Değneği tutan eli yavaşça kalkarak sallanan fenerin hayal meyal gösterdiği muhiti işaret etti ve tekrar yere vurarak:

— Velew ki iki saatlik bir yol olsa bile -dedi- bu zifirî karanlıkta iki saat yürümek kimin kârıdır?

Fener, bulunduğumuz kayalık, taşlık yeri kısmen tenvîr ederek doğrudan doğruya bunun imkânsızlığını gösteriyor gibi idi. Bir sevk-i tabî'î ile yalan söyleyerek:

—Burada bekleyim de ne yapayım? dedim. Elbette yoluma gitmeye çalışmalıyım. Rica ederim, lütfen gidebileceğim yolu gösterebilir misiniz? Size ayrıca minnettar olacağım.

Değneği ile adeta yıkılıverecek gibi duran bir taş yığınının aşağısını göstererek:

— En evvel buradan inmeli!

dedi. Tereddüt etmiyor gibi davrandım.

—Teşekkür ederim, peki sonra?

dedim ve hatta kemâl-i cesaretle, bu taş yığınının teşkil ettiği karışık merdivenin bir basamağına ayağımı koydum, fakat derhal, karanlık içinde vücudumun ağırlığıyla beraber bu seyahatin imkânsızlığı katiyen zahir ve sabit olunca, bu adamın karşısında ne yapacağımı şaşırarak, dişlerim arasında, kendi kendime söylendim:

—Aman ya Rabbi! Böyle bir gecede, bu taşların üstünde yürüyen kulların da var!

Bu sözü yalnız kendim için ağzımın içinde mırıldanmıştım. Benden beş on adım ötede duran karşımdaki ihtiyarın bunları işitmesine maddeten imkân yoktu. Buna rağmen karanlık içinden, demin beni uyandırmış olan gözlerin temasına benzer bir tesir hissettim. Harikulâde keskin ve parlak gözleri olan bu adamın nazarlarının üstüme konduğunu ağırlıklarından anladım ve adeta üstüme hücum edecek diye bekledim.

İhtiyar, yerinden kımıldanmamıştı. Gözleri benimkilerin üzerine merkûzdu. Fakat bu nazarların manâsı katiyen bâridâne değildi. Hatta bu vakur hutûta mâlik sîmâ üstünde -böyle bir adamdan hiç beklenmeyen-

bir tebessümün belirlediğini bile hissederek gibi idim. Ağzını açtı ve sesi gayet sâkitâne, hatta himâyekarâne idi. Deminki kısa sualleri sorarken bana sert görünmüş olmasını şimdiki yumuşaklığıyla mukayese ederek daha iyi anlıyordum.

— Size bir nasihat verip vermemekte tereddüt ediyordum. Fakat tereddüte mahal kalmadı. Sizi bulduğunuz tehlike içinde bırakmaya kâ'il olamam. Zîra bu karanlıkta bu taşların üstünde beş dakika geçmeden yuvarlanarak kolunuzu bacağınızı kıracağınız muhakkaktır. Benden de ayrılıp bir kere düştünüz mü artık bu civardan imdadınıza gelebilecek kimseyi beklemeyin. O zaman ma'âzallâh haliniz ne olacak? Demin bindiğiniz atın başına gelen felaketten mütenebbih olmaz mısınız? Binâenaleyh, sözümü dinleyin ve yolunuza devam etmek için yarın sabahı bekleyin. Hayatınızı nafil yere tehlikeye koymamış olursunuz.

Bir müddet sustuktan sonra dedi ki:

— Bu civardan bu vakit geçmek için insan benim gibi dağlık araziye alışkın bir köylü olmalı.

Bu sözü duyar duymaz birkaç saat evvelki diğer tesadüfümü hatırladım. Gözlerimi kapayarak hafızama nakşolmuş olan Meliha'nın timsalini, Meliha'nın görmüyor, duymuyor gibi sâmit, sâkit, çalılar arasından hayret-âver bir sürat ve suhûletle giden timsalini görür gibi oldum ve o esnada, üçüncü defa olarak, bana bakan bu gözlerden taşan harikulâde tesirin maddî bir temas kuvvetiyle yüzüme konduğunu duydum ve sevk-i tabî'i ile duyduğum korku adeta gözlerimi büyüttü. Bu nazarlar hâlâ benimkilerine merkûzdu. Fakat ne düşündüklerini anlamak imkânsızdı.

O zaman zihnimde garip bir şüphe, bir endişe belirdi. Bu adam, bu ihtiyar adam, bu acayip adam acaba... Zihnimden geçen şeyleri görüyor,

zihninden geçen fikirleri okuyor, ben onun sesini duyduğum gibi o da hafı fikirleri anlıyor muydu?

Birdenbire bir karar almış gibi:

— Bende hâne buraya yakındır -dedi- Lütfen benimle birlikte gelin. Sabaha kadar bir dam altında kalmış olursunuz. Hava soğuk. Gecenin de yarısı!

Korkudan büyüyen gözlerim hayretten daha çok açıldı. Buraya yakın bir yerde bir ev mi vardı?

Lâkin o, hayretimden haberdarmış gibi başını sallayarak:

— Evet, evimiz buraya yakın bir yerdedir -dedi- Benimle geliniz efendim...

Dikkat ettim ki şimdi büyük bir mülâyemet ve tatlılıkla konuşuyordu. Lâkin ben artık mümâna'at edemeyeceğim bir emir almış gibi idim ve bu emre tabi'yetle ihtiyarın arkasından yürüdüm.

12

Devrilmiş kayalar, birbirine karışan çalılar, ayaklarımız altından kayıp yuvarlanan taşlar arasından beyaz sakallı adam seri adımlarla ilerliyordu ve elindeki değnek ancak yolumuz üstündeki çalıları açmaya yarıyordu. Ben de onun arkasından yürüyordum ve ona yetişmekte zahmet çekiyor, sık sık nefes alıyordum.

Böylece birbirimizin ardı sıra, acele acele yürüyerek belki bir çeyrek saat kadar gittik. Sonra ihtiyar birdenbire bana doğru döndü:

— Aman dikkat ediniz!

dedi. Değneğin ucuyla sağımızda -benim göremediğim- bir mâni veya bir tehlikeyi işaret ediyordu. İhtiyatla yürüyerek durduğu yerde ona yaklaştım ve sallanan fenerinin ziyasıyla gösterdiği şeyi görerek garip bir ra’şe ile titredim.

Burada kenarları uzamış otlarla o kadar muntazam bir surette örtülü bir çukur vardı ki insan onun mevcudiyetini göremeden evvel pek kolaylıkla düşebilecekti. Toprağı ayağımla yoklayarak nasıl birdenbire bir boşluğa kaydığını, bu boşluğun bütün kenarlarının uzun otlarla nasıl adeta süslü gibi gözüktüğünü, uçurumun dibini ve orada beyaz çakıl taşları arasından kayan yeşilimtırak bir suyu gördüm. Uçurum öyle yekpare bir tarzda aşağı kadar iniyordu ki, kazara bu çukura doğru fazla bir adım atmış olan bir adam tutunabilecek hiçbir nokta bulamadan şüphesiz bu uçurumun dibine, beyaz çakıl taşlar arasından kayan bu yeşilimtırak suyun içine kadar yuvarlanacaktı.

İhtiyar adam:

— Sola sapacağız!...

dedi. Uzun adımlarını sıklaştırarak ilerliyordu. Ben de onu takip ettim.

Önümde giden fenerin döktüğü ziya ile gördüğüm yerler şimdi bana büsbütün yeni ve garip bir manzara irâ’e ediyordu. Burası artık Ceylan’ın ayağını kırmış olduğu taşlık arazi, Meliha’yı nâfile yere takip etmiş olduğum çalılıklar değil, dümdüz bir yol, yemyeşil bir kırdı. İhtiyar, seri adımlarla muttasıl ilerliyordu. Bana evinin daha yakında bulunduğunu söylemiş olduğunu düşündüm. Geçtiğimiz yerin manzarası yine değişti ve yeşil kır geride kaldı. Yine çalılar arasından bir yokuş tırmandık. Karşımıza büyük büyük ağaçlar çıktı. İhtimal ki Belgrad Ormanı’ndan tek tük ayrılmış ağaçlı bir yol üstünde idik. Bütün bu yolu gece karanlığında gördüğüm ve şimdi hatırlayabildiğim kadar böyle

uzun uzun tarif ettiğimin sebebi var: Belki bu yazdıklarımı okuyacak olan sizler, ormanın kenarında, uçurumun civarında, taşlık, kayalık bir yerin yakınında bulunan, fakat muayyen bir suretle kendimin de bilmediğim, yolunu benim de ayrıca tarif edemeyeceğim, yalnız olsam hani ihtimal ki benim de bulamayacağım bu evi belki siz aramaya kâ'il olursunuz. Bu evin bulunmasına çalışmalıyım. Mâdâm ki sırrın ihtifâ-gâhıdır.

Biz yirmi dakikalık bir mesafe kat ettikten sonra oraya kolayca vasıl olduk. Gecenin karanlığı içinde önümde daha siyah bir karanlık belirdi. Büyük ağaçların yanında ne pek alçak, ne çok yüksek, ne pek büyük, ne çok küçük, iki kat, sade bir evin karşısında bulunduğumuzu gördüm. Evin yanından yola devam eden alçak bahçe duvarında demir parmaklıklı bir kapı vardı. Beyaz sakallı adam bu parmaklığın iki demiri arasına elini sokarak gizli bir sürmeyi çekti; sonra itince demir kapı hazin bir sesle inleyerek açıldı. Yorgun ayaklarımla bakımsız, üstünde uzun otlar biten bir yere bastığımı anladım. Başımız üstünde, yüksek ağaçların dallarından dökülen daha siyah gölgeler vardı. Bir adımda evin bu harap bahçeye açılan kapısının önüne vardık. Ağaçlardan dökülen zulmetle karanlığı artmış bu bahçe içinde siyahlıktan başka o kadar bir şey göremiyordum ki evin bu cephesini hiç seçemedim. Hatta bugün yine görsem belki tanımam. Fakat şunu biliyorum ki iki basamaklı bir merdiven çıktım. Evet, saydım; hariçte iki basamak vardı. Bir de çatının sol tarafına doğru, müphem bir şey, daha pek yüksek bir gölge vardı. Belki evin yalnız o köşesinde bulunan bir kat yahut bir kule...

İhtimal bu kadar tarifle bu evi o civarda arasanız bulabilirsiniz!... Kapısı tahtadandır; üstünde demirden iki tokmak var. Bunlar, vuracak noktaları incelip aşağı doğru sıyrılan birer halkadır.

Eliyle bu halkayı kaldırmadan evvel feneri tutan ihtiyar durup bana baktı. Katı gözleri beni ürküten bir şule ile parıldıyordu. Fakat gittikçe alıştığım ses bermutat sakın ve ağzından çıkan cümleler her zamanki gibi kısa kısa, nazikâne ve kâtibâne idi. O derecede ki içimdeki korku bu defa da sükûnet buldu ve bu defa da ben, ürken, çekinen, dövüşmek, kavga etmek isteyen sevk-i tabiîme kapılmaktan men edildim. İhtiyar:

— Sizden bir şey istirham edeceğim -diyordu- Lütfen mümkün olduğu kadar az gürültü ediniz. Bize kapıyı açacak olan zât pederimdir. İhtiyarlığı gayet sükûna muhtaçtır...

Müte'accibâne işittiğim bu sözlerin sadâsına, kapıya vurulan demir tokmağın madenî sesi garip bir tarzda karıştı. Sandım ki bu demirin çıkardığı ses benim hayretimin bir aks-i sadâsı gibi idi. Nasıl, şimdi karşımda duran ve şüphesiz seksenini geçkin şu adamın pederi mi vardı?

Tokmağı, demir üstüne arka arkaya iki defa ve bu çifte çalışan biraz sonra yine ilk defa gibi tek bir kere daha vurdu ve o zaman kapı açıldı.

13

Girdiğimiz sofa bana oldukça vâsi' göründü. Birer kenarda yanan iki küçük lamba onu iyice tenvîr edemiyordu. Gayet müphem bir surette kirlenmiş, siyahlanmaya yüz tutmuş badanalı dört dîvâr gördüm. Bu dîvârların her birisinin ortasında alçarak, pek eski zaman evlerinde görüldüğü gibi küçük kapılar açılıyordu. Yegâne nazar-ı dikkatimi celp

eden şey, bu sofaya geçmek için kapı açıldığı zaman iki basamak daha çıkılmak lazım gelmesi idi. Basamaklardan çıkınca, hasır döşeli sofada tam karşımda, bana yol vermiş olan rehberime o kadar müşâbih bir ihtiyar gördüm ki, bir sevk-i tabî'î ile arkama dönüp de bu adamın da ötekinin bir ayna içinde görülen aksi olmadığını, hakikaten ayrı ayrı iki adam olduklarını gözlerimle tahkik ettim. Karşımdaki adamda da aynı uzun, geniş ve kardan beyaz sakal, aynı vakur ve sâkit gözler vardı. Ben hayretten donup arkama bakmıştım. Bana yol vermiş olan rehberim daha orada, arkamızdan kapıyı kapamakla meşgul idi. İhtiyarlar, baba ile oğul, hakikaten iki tane idiler. Oğlu, babasının önünde hürmetle eğilerek el öptü ve bundan sonra, artık bu oğlu babasından, ona karşı irâ'e ettiği bu hürmet sayesinde tefrîk edebildim. İkisi de bana ihtiyar, ikisi de yüz yaşında oldukları hissini veriyorlardı. Fakat ne garipti, bana ikisi de hayret-âver bir surette genç, dinç ve kuvvetli görünüyorlardı.

Hayretten durmuş olduğum noktadan ev sahibini hürmetle selamladım. Bana eliyle selamımı iade etti. Fakat şaştım; hiçbir kelime söylemedi. Gözleri gayet vazih bir merak ile yüzümden ayrılmıyordu. Nihayet bir saniye bu nazarlar benim üstümden çekildi ve hissettim ki, âmirâne bir surette rehberim olan ihtiyarın yüzüne bakıyor, sükût içinde onu isticvap ediyordu.

O zaman oğlu babasına dedi ki:

— Buna uçurumun civarında, taşlık içinde rast geldim. Yolu kaybetmiş, orada yatıyordu. Kendisini buraya getirdiğime iyi ettim zannediyorum.

Güya uykuda bulunanlar var da onları uyandırmaktan korkuyor gibi şimdi yavaş bir sesle konuşuyordu. Susunca bir sükût başladı. Bana pek uzun görünen bu müddet zarfında ben ne yapacağımı düşünüyordum. Nihayet babası da oğluna dedi ki:

— Evet oğlum, ben de iyi yaptığınızı ümit ederim.

O da yavaş bir sesle konuşuyordu.

Aralarındaki müfrit ve eski zaman nezaketi ta'accübümü mucip oldu. O zaman oğluna hitap etmek için geçmiş bir asrın usul-ü nezaketini isti'mâl eden bu ihtiyarın tarz-ı telebbüsüne dikkat etmek hatırıma geldi. O da tıpkı oğlunun giydiği köylü esvabını giyiyordu. Yalnız ayaklarında kenarları lastikli ince kunduralar vardı.

Oğlu babasına benim macerayı nakletmeye başladı ve gördüm ki hiçbir tafsîlâtı kaçırmıyordu.

— Bey bir tacirdir, diyordu, tüccardan Hasib Efendizâde Ali Nâîl Bey'dir. Kilyos'ta fırtınadan kazazede olan balıkçılarına imdâd etmek için bir an evvel oraya gitmek arzu ediyor. İşte bunun içindir ki ben de bu gecelik bizde misafir olup dinlenmesini ve yarın sabah da bu gece yaptığı gibi yanlışı yollarda nâfile yere dolaşacağına, doğru gideceği mahale gitmesini tavsiye ettim. Çünkü Ali Nâîl Bey, kendisine irâ'e-i tarîk edebilecek bir canlı kula rast gelmemiş. İşte Kilyos yolundan bu kadar aykırı bir surette uzaklaşıp bu cânibe müteveccih olmasının sebebi de bu olsa gerektir.

Bu sözler içinde bir şey nazar-ı dikkatime çarptı. Bulunduğumuz mahallin hâlî, تنها, kimsesiz olduğu temin edilmek isteniyordu. Benim yüzüme bakan bu iki çift göze, ne kastettiklerini anlayabilmek için, ben de olanca dikkatimle baktım. Yüzlerindeki hutûtun birisi bile oynamıyordu ve oğluna cevap veren pederin sesi de gayet sakin ve tabî bir surette aksetti. Fakat gariptir ki, harfiyen ilk vermiş olduğu cevabı tekrar etti.

— Peki oğlum, ben de iyi yaptığınızı ümit ederim.

dedi. Teşekkür etmek için zihnen ne diyebileceğimi araştırdım. Lâkin söyleyeceğime daha karar vermeden evvel ev sahibi, parmağıyla dört kapıdan bir tanesini işaret ederek, oğluna hitaben:

— Öyle ise beyi bir an evvel yatırmak iktiza eder. Onu odaya götürün ve aydınlık verin.

dedi. İlk rehberim önüme geçerek bırakmış olduğu yerden aldığı feneriyle yolumu tenvîr ediyordu.

Bastığımız hasır üstünde ayaklarımız hışırtılı bir ses çıkarıyordu. Fenerin ziyası ise badanalı duvarların üstünde yuvarlak, garip bir şule sallandırıyor. Duvarın birine bir levha ta’lik edilmiş bulunduğunu, hatta bu levhanın Farisî lisanıyla yazılmış bir beyit olduğunu görür gibi oldum; lâkin vaktim olmadı.

Rehber, önümüzdeki kapının üstünden üç kalın ve demir çubuk kaldırıyordu. Bu, babasının parmağıyla işaret etmiş olduğu küçük kapılardan birisi idi. Şimdi duvara yaklaşmış olduğundan, bu kapının cihetinde olan diğer kapının da aynen böyle demir çubuklarla sürmeli olduğunu gördüm. O kapının altında bir parmak kadar bir aralık vardı ve hatta buradan ılık bir hava geliyordu.

Buna dikkat ettiğim esnada öteki ihtiyar, yani geniş sofanın ortasında duran ve gözleriyle beni süzmekte devam eden peder, birden üstümüze doğru yürüdü ve adımları hafif olduğu halde, hasır üstünde tıpkı bizimkiler gibi hışırtılı bir ses çıkardı. Ayakta durarak beklediğim noktadan ona baktım. Eliyle bir işaret yaptı ve bu defa bana hitap ederek:

— Evvela, dedi, az kalsın unutacaktım. Çatımız altında sizin odaya yakın bir odada bu gece bir hasta vardır. Hatırınızdan çıkmasın da ona göre odanızda hiçbir gürültü etmemeye itina edin.

Bu evde bana ikinci defa olmak üzere gürültü yapmamak tavsiye olunuyordu ve her iki defasında da başka başka bir sebep serd olunuyordu.

O esnada pek firari bir his bana bir ra'se verdi. Tamamen hakikati söylemek için anlatmalıyım ki bu ra'seyi duyan doğrudan doğruya ben değildim; fakat içimizde yaşayan ve biz uyuduğumuz zaman kendi halinde uyanık duran, kendine mahsus bir hafızası olan o meçhul, gayrişuurî benliğimdi. Yanımızdaki kapının aralığından ılık bir hava esiyordu. Sofa hayli soğuk olduğundan, şüphe yok ki altı aralık olan bu kapının kapadığı odada ya bir soba veyahut bir mangal vardı.

Bu ılık hava ile birlikte bir koku geliyordu. Bu, vehleten şâmmemi şaşırtmış olan fakat tanıyamamış, hatırlayamamış olduğum bir rayiha idi. Onu şemme edince o gayrişuurî benliğim tanıdı ve ben, bir şey anlamadan evvel, içeri girdim. O kapalı kapının arkasında ne olduğunu, kimin bulunduğunu anlamadan evvel bana gösterilen, benim için açılan kapıdan içeri girdim...

14

Bu açılan kapıdan içeri girince yine hasır döşeli, dar bir yol vardı ve bu yolun ucunda diğer bir kapı daha açılıyordu. Bu kapıdan geçince rehberim altı basamaklı bir merdiven tenvîr etti. Bu merdiven de hasır döşeli idi. Kenarlarındaki küçük parmaklık ise fevkalâde eskimiş, düşecek gibi sallanıyordu. Basamaklarla çıktığımız noktada açılan sonuncu bir kapıdan, rehberim beni içeri soktu. Şimdi gayet karanlık bir

odaya girmiştim. Yanlışlıkla bir yere çarpmak korkusu beni kapı önünde durdurdu. Elindeki fener ile burasını biraz tenvîr eden rehberim, yerde duran üçüzlü kocaman bir şamdanı yaktı. Oda böyle tenvîr edilince bana eski zaman odalarının umumiyetle sevimli manzarasını irâ'e etti. Burada eşya olarak bu üçüzlü büyük şamdan, yerde yayılmış, üstü örtülü bir yatak ve bir de iskemle vardı. Bu iskemle de gayet âdî bir kahvehâne iskemlesiydi. Rehberim bana burasını gösterdikten sonra:

— Geceniz hayır olsun efendim -dedi- Yatak temizdir. Müsterihâne uyuyunuz. Yarın ben sizi uyandırırım.

— İnşallah yarın sabah.... Erken... Erken...

— Hay hay... Erken, erken... Şafakta.... Hatta belki biraz daha evvel...

Bu cümleyi de tabii buldum. İstirahate muhtaç olan vücudum buraya ısınıyor gibi idi. Ben de:

— Geceniz hayır olsun!

dedim. İhtiyar, kapıyı çekti ve gitti. Adımlarını önce eski kenarlı merdivenin, sonra hasır döşeli yolun üstünde duydum. Sonra son kapının açıldığını ve kapandığını ve

-ta'accübten ziyade haşyetle- üç ubuklu uzun ve kalın sürmenin kapandığını işittim. Bu evin kat'î sükûnu içinde sürmeler şikâyet eder

gibi bir ses çıkardılar. O zaman soyunmadan evvel üstü örtülü yatağın ayakucunda duran alçak ve âdî kahve iskemlesi üzerine oturdum.

Biraz düşünmek, kendimi bulmak, fikirlerimi toplamak için oturmuştum. Lâkin oturur oturmaz tefekkürâtıma beklenmez bir his, umulmadık bir tecessüs mani oldu. Bulunduğum odanın dört duvarı üzerine gözlerimi gezdirdim. Bunlar da badanalı fakat kirlenmiş dört çıplak duvardı. Eşyanın fakirliği bir defa daha nazarıma çarptı. Ancak şamdan yegâne kıymettar bir şeydi. Bu odanın içinde bu gibi boş, eski ve kapanık odalarda duyulan küf kokusunu teneffüs etmek hiç ta'accübümü mûcib olmayacaktı. Hâlbuki şâmmeme aks eden böyle bir koku değildi. Bilakis bütün oda ılık ve zîhayât bir rayiha ile dolmuş gibi idi. Öyle bir rayiha ki bana demin önünden geçtiğim o kapalı kapının altından gelen öteki kokuyu hatırlattı. Filhakîka bu aynî bir koku değildi fakat aynî cinsten bir koku idi. Temiz evlerde, bilhassa kadınların yaşadığı odalarda duyulan ve ancak taze bir vücuttan intişâr eden ince kokuya zam olmasıyla hâsıl olan mürekkep rayihalarından birisi idi. Uzun uzun nefes alıyor ve kokladığım bu havayı tahlil etmeye çalışıyordum. İçinde muhakkak lavanta çiçeği, gül suyu ve bir şebboy kokulu lavanta vardı. O zaman deminki rayihayı hatırlayarak düşündüm ki onun esası leylak olacaktı. Düşününce bütün vücudumu sarsan bir ra'se beni hayran, öfkeli, çılgın bir surette ayağa kaldırdı. Zîra bu leylak kelimesi zihnimde birdenbire büyük bir ziya îkâd etmişti. Bundan evvelki duyduğum, o esası leylak olan rayiha, bildiğim ve bütün hüviyetimde tesirini, tadını, mukavemet edilemez cazibesini duyduğum bir rayiha idi. Bu sevgilimin, Meliha'nın rayihası idi!

Boğazımı sıkın bu dehşetli heyecan arasında birden gayet ehemmiyetsiz bir fikir belirerek bana yeniden bir sükûn dem verdi. Bu fikir de kapalı odada rayihasını duymuş olduğum Meliha'nın bulunduğu

idi. Bana şimdi ayân olan bu hakikati idrak etmemek için ben cidden kör, cidden safdil ve cidden deli olmalıydım ve bu hakikat bana çoktan, bir saatten fazla bir zamandan beri ayân olmalıydı. Karşımdaki adamın ağzında garip bulduğum ilk sözleri duyar duymaz düşünmeli, mukayese etmeli ve idrak etmeliydim.

Bütün asabıma bu kadar ra'seler, bu kadar âteşin hatıralarla nakşolunan o leylak rayihasını nasıl olmuştu da duyar duymaz tanımamış ve arkamdan sürülmüş olan üç demir çubuk beni bu odaya kapamadan bu hapishaneye zavallı, iktidarsız bir mahpus gibi tıklımdan evvel anlayamamıştım?

Ben şimdi cidden elinden bir şey gelmeyecek mahpus mu idim?

Hemen sakın bir tavırla elimi silahıma götürdüm. İsti'mâl olunabilecek daha yedi kurşun vardı. Böyle elimden hiçbir şey gelmeyecek bir mahpus olabilir mi idim? Şüphesiz hayır. Mademki yedi tane kurşunum vardı... Gözlerimle kapıyı tarassut ederek yavaşça tabancayı açtım. Evet, yedi kurşun da yerinde idi. Onları tekrar yerleştirdim. Şafakta beni uyandırmaya geleceklerdi değil mi? O zaman yapılacak şeyi görürdük. O zamana kadar düşünmek için de vakit vardı. Saatime baktım: İki buçuğa geliyordu. Şafağa daha çok zaman vardı. İskemleden kalkarak yatağa yaklaştım; üstündeki örtüyü kaldırdım. Çarşaf, yastık yüzleri gayet ince ve yumuşaktı. Yorganlar da kalın ve güzel, pamuklu idi. O lavantalı nisvî rayiha bu yataktan terşih ediyordu. Bana verilen ve şüphesiz benim için istihzâr edilmiş olmayan bu yatak kimin için hazırlanmıştı? Duvarın arasından fikren başka bir odayı, başka bir yatağı görüyordum. Meliha! Sıcak o yatak içinde de uyumuş bir kadını bir hançer gibi tahammülsüz, vahşi bir kıskançlık bana saplandı. Aman ya Rabbi! Bu meçhul yatak içinde Meliha... Fakat birdenbire bir hayret, derin ve hudutsuz bir hayret kıskançlığımı yendi.

Meliha bu saatte sahih burada mı idi? Niçin, nasıl oluyordu da burada idi?

Hangi nâkâbil izah olan sihir kuvvetiyle? Ne için, hangi esrarlı, müphem, gayrikabil izah, maksat için? Kıskanıyor mu idim? Hayır canım! Kıskanmak, bu kar gibi beyaz sakallı adamları kıskanmak gayrikabilidi. Onları kıskanamazdım.

Şüphe yok ki bu evde mevzû-i bahs olan bir aşk ve alaka olmamalı idi. Lâkin öyle ise ne olabilirdi? Acaba...

Üçüzlü şamdandaki mumların ziyaları oynuyordu. Şüphesiz bu pencereler de adamakıllı kapanmıyor ve odanın içinde dışarının rüzgârları dolaşıyordu.

Bu oda, bu hapishanede iki tane pencere vardı. Bunlara yaklaştım. Elimi cama dayayarak nazarımı hariçteki karanlığa daldırdım. Hiç, hiçbir şey görünmüyordu. Yalnız bir siyahlık, kalın, gözlerime kadar gelen bir siyahlık, kafesli pencerenin haricinde demir çubuklar vardı. Bu çubukları demirleri arasını bir sarmaşık sarmış, onları sanki birbirine rapt etmişti. Evet, burası mahpustu.

Bitişik duvarın öteki tarafında duyduğum adımlar bir müddet sükûtu ihlal etti. Sonra yeniden kat'î bir sükût başladı. Şimdi olduğum gibi, yatağa yatmış ve her şeye muntazır bekliyordum. Üstümde esvaplar, ayaklarımda çizmeler, elimde silah bekliyor ve hızlı nefes almaktan çekiniyordum.

Yavaş yavaş kalbime bir sükûnet gelmişti. Olduğum gibi yatağa yatmış, elimde silah hazırdım. Artık elim, asabî bir ra'se ile bile titremiyordu. Başıma bir vak'a geleceğine, bir mücadele etmek zaruretinde kalacağıma eminim ve galip çıkmak mecburiyetti. Asabım üzerine kuvvetle icrâ-yı tesir ederek beni teskin eden yeni âmillerdi. Yalnız bir şeye şaşıyordum:

Bu saatte, bu yerde, belki de Meliha'nın yanında bulunuşum, fakat buna rağmen onunla temas edemeyişim ve yine bir vak'anın hudûs etmesi... İşte bu garip idi. Bunu anlamıyordum. Lâkin anlamaya da artık ihtiyacım kalmamış gibi idi ve anlamak meselesini sonraya -dönüş ve muzafferiyet zamanından sonraki saniyeye- tehir ediyordum.

Üçüzlü şamdanın mumları hâlâ yanıyordu. Gözlerime şimdiden kısalmış gibi göründüler. Bir defa daha saatime baktım. Saat şimdi üçtü. Mumlar da geceden evvel bitecek gibi idiler. İnsanın tabancasını iyi kullanabilmek için görmek zaruriyetinde bulunduğunu düşündüm. Kalktım ve şamdana yaklaşarak üç mumun ikisini üfledim. Bunun üzerine tekrar yatağa uzandım. Çizmelerim önceleri odanın içinde bir gürültü çıkartmıştı. Yerde keçe bulunduğunu hesap etmediğimden, arzuma rağmen avdetimde çizmemin ucunu yatağın altında görmediğim alçak ve kenarı tahta bir kerevete çarptı ve -eğer tecessüs olunuyorsam- evin sükûtu içinde bir iki duvar öteden işitilebilecek bir ses çıkardı. Zihnimden ancak bu fikri geçirebilecek kadar vakit bulmuştum ki, tahtanın çıkardığı sese bir cevap gibi, sofadaki demir çubukların yerinden oynadığını demirlerin iniltiye benzer seslerinden anladım.

Asabi bir ra'se ile derhal kendimi yataktan kalkmış, ayakta buldum. Birdenbire silahıma sarılarak, kapı açılır açılmaz gelenin

üzerine boşaltmaya hazırlanmak için kendimi tuttum. Esasen hariçten nazikâne bir surette kapıya vuruldu. Sonra kapı açıldı ve açılan bu kapının önünde ev sahiplerinden birisini - tefrîk edemedim hangisini-birbirine müşabih, uzun, geniş, bembeyaz sakallı ihtiyarların bir tanesini gördüm. Bîhareket kapının önünde duruyordu. Odaya girmedi. Gözleri ilk nazarda beni baştan aşağı kadar süzmüş ve olduğum gibi esvabıyla ve çizmesiyle soyunup yatmamış olmasında şüphe olmayan ve her ihtimale karşı hazır bulunmak isteyen bir adam kılığında görmüştü. Üç mumun şüphesiz ikisinin şüphesiz ihtiyaten söndürülmüş olduğunu ve yalnız bir tanesinin yandığını gördü ve ben bana tecessüsle bakan bu gözlerin nazarları içinde, seri, derhal sönen bir şule gördüm. Bir defa daha tevârüd etmiş olan bir fikir zihnimden geçti. Bana dik dik bakan bu parlak, keskin nazarlar acaba yüzümden daha ilerisini, beynimin içindeki fikirleri çırpıplak görüyorlar mıydı? O zaman ihtiyar adam söze başladı:

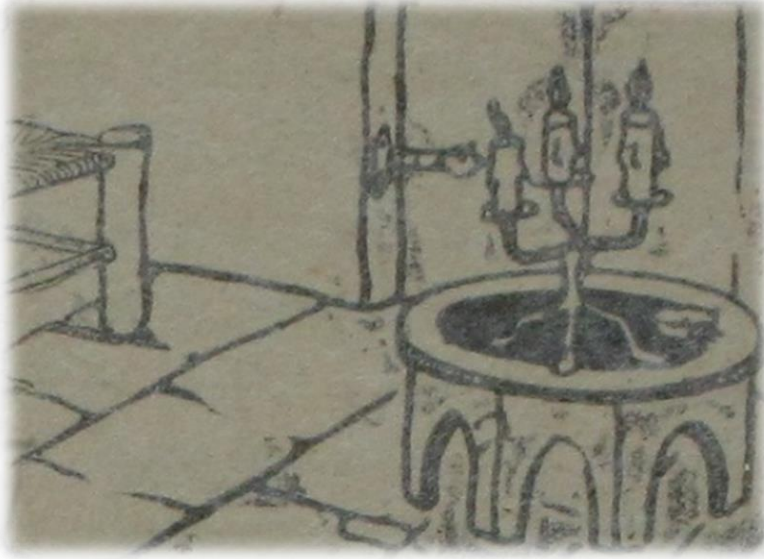
— Görülüyor ki uyumuyorsunuz -dedi- Doğrusu biz de buna ihtimal vermiyorduk. Mademki uykunuz yokmuş, bu boş odada yalnız sıkılacağınız yerde hep beraber oturduğumuz odaya lütfen teşrif eder misiniz? Emin olunuz ki bu hem sizin için ve hem bizim için daha iyi olacak!

Şimdi kendimi toplamıştım. Tereddüt etmeden cevap verdim:

— Peki!

dedim ve kendisine doğru yürüdüm. Beni önüne geçirmek için kenara çekiliyordu. Fakat ben öne geçmeyi kabul etmedim. Belki ihtiyatkâr fikrimi anladı ki ısrar etmedi ve benim önüme düşerek:

— Ben size yol göstereyim.

dedi. Sofaya gelince
demin içinden
sevgilimin
rayihasının geldiğini
düşünmüş olduğum
kapının önünde
durdum. Fakat
çağırıldığım yer bu
oda değil, daha
şimdilik bu oda
değildi.

Filhakîka

ihtiyar adam sofanın karşı tarafına geçmişti. Benim yürümediğimi ve burada durmuş olduğumu görünce beni çağırdı:

— Buraya efendim, lütfen buraya buyuracaksınız....

dedi. Karşiki kapıların birisini açmıştı. Burada benim kapımdaki gibi ince ve uzun bir yol yoktu. Alçak ve küçük kapı açılır açılmaz, doğrudan doğruya gayet vâsi' sofadan daha vasi ve alçak tavanlı bir odaya giriliyordu.

Girer girmez gayet şiddetli bir ziyadan gözlerim kamaştı. Orada, ateş ocağın iki yanında, biri ayaklı bir eski zaman saatinin, diğeri de ensiz ve yükserek bir konsolun üstüne konmuş iki büyükçe lamba yanıyordu. Bununla beraber ötede biri de şamdanlar içinde teker veyahut çiftler mumlar da vardı. Kapının karşı tarafında kısmen bir keçe ile örtülmüş bir pencerenin önündeki sedirde oturan öteki ihtiyarı ve onun üst tarafında bağdaş kurmuş ve daha görmemiş olduğum diğeri birisini gördüm. Bu adam genç olmamakla beraber, ötekilerden daha az yaşlı gözüküyordu. Ben girer girmez ikisi de yerlerinden kımıldayarak: "Buyurun!" diye selam verdiler.

Fakat ben kapının eşiği hizasında duruyor, kapının örtülüp örtülmediğine dikkat ediyordum. Tanımadığım adam eliyle bir yeri işaret ettikten sonra: "Buyursanız a" diyerek daha vâzih bir surette beni

oturmaya dikkat etti. Fakat ben evzâ' ve harekâtımla kabul edemeyeceğimi gösterdim. O zaman kendisi de ayağa kalkarak:

— Nasıl arzu buyrulursa. Maksudınızı anlıyorum.

dedi. Sesi Akağalarınınkini hatırlatan, kadın sesine benzeyen, ince ve gayet garip bir sestti.

Yavaş yavaş yürüyerek benim önüme kadar geldi ve kenar duvarların birisindeki küçük bir sedire oturdu. Öteki ihtiyarlar da, kendisi güya âmirleri imiş gibi onun sağında ve solunda oturdular. Filvâki' âmirleri imiş... Bana tekrar:

— Buyurun oturun beyefendi -dedi- Bu gece Tanrı misafirimizsiniz evvelbeevvel zât-ı âliyyelerinden taleb-i afv etmekliğime müsaade-i devletlerini istirham edeceğim. Misafiri uykusundan alıkoymak, nâkâbil-i afv ve müsamaha bir kusur, bir kabahattir. Ancak ihtimal ki zât-ı devletleri de adamakıllı uyuyamıyordunuz. Bu takdirde affınıza mazhar olacağımı ümit edebilirim. Bir an için susarak eliyle sağındaki ve solundaki ihtiyarları göstererek:

— Efendiler zevât-ı muteberedir. Ama yaşadığımız zaman, mekân, bilhassa inziva nazar-ı itibara alınırsa biraz vahşi gözükmekte mazurdurlar. Eğer taksiratları hakkında vehham ve alingan bir zât-ı şerîfe izahat vermek iktiza etse maazallah buna insanın ne vakti yetişir ne de emeği... Zât-ı devletlerinin ne vehham, ne de alingan olmadıkları hakkında ise kanaat-ı kâfiyem vardır. Ma'ahâzâ yine müsaade-i devletlerine iğtiraren maruz bulunduğunuz kabalığın birinci ve en ehemmiyetlisi hakkında zât-ı aliyyelerinden taleb-i afv edeceğim. O kabahat de şudur ki lütfen ve mürüvveten ism-i devletinizi beyan buyurduğunuz esnada (sol tarafındaki ihtiyarı göstererek) efendi de isim

ve hüviyetini bildirmeli idi; yapmamış. Bu hususta kendisini takdir

ederek iktiza eden dersi verdim. Artık mütebâkîyesi müsamaha ve afv-ı mürüvvet-i seniyyenize kalmıştır. Efendi-i mûmâileyhin ismi dâ'îleri Mehmet Şerif Efendidir. (Sağ tarafındaki ihtiyarı göstererek) Efendi ise pederleri Ali Vasfi Efendi'dir. Bendenize

gelince mûmâileyhümün peder ve büyük pederleri El Hakîr Hasan Bâkî kölenizim. Mâdâm ki şimdi anane-i kadîmemize tevfikân ismen de birbirimizle tanıştık, artık lütfen keremen kusurlarımızı bize bağışlayarak ayakta kalmakta ısrar buyurmazsınız ümidindeyim.

Odanın arkama doğru isabet eden kapısı ardına kadar açık kalmıştı. Ona doğru bir nazar atfettim ve bana söylenen ve beklemekten çok uzak olduğum bu garip nutuk ile büsbütün şaşırılmış ve sersem olmuşum. Bana edilen ricaya imtisâlen ben de odanın diğer yan duvarı önündeki bir sedirin ucuna oturdum. O zaman diğer ihtiyarlar da bana imtisâlen yerleştiler.

Hasan Bâkî Efendi kapıyı işaret ederek:

— Aman! Aman! Buradan da ne soğuk bir rüzgâr esiyor!

dedi. Mehmet Şerîf Efendi hemen nezaketle yerinden atılarak kapıya doğru gidiyordu. Lâkin ben daha evvel tetik davrandım ve kapıya daha evvel vasıl olarak onu kendim kaparken âdî bir tokmaktan başka bir suretle kapanmadığını gördüm. Hasan Bâkî Efendi teşekkür etti:

— Size binlerce şükran olsun beyefendi -dedi- Fakat bu da bir nezaket-i müfrîte efendim. Bu zahmeti ihtiyâr edecek ne vardı? Neden dolayı hafidim bendenizi bu hizmetten mahrum ettiniz?

dedi. Ben de Mehmet Şerif Efendi de yerlerimize oturmuştuk. Şimdi sükût içinde bütün odaya göz gezdiriyor, içinde bir parça ateşin kızarttığı ocağa, şamdanlara ve odanın ortasında yuvarlak ve kenarlarında muhtelif mumlar yanan sade bir avizeye, tahtaları siyahlanmış tavana, pencereleri nîm örten keçelere ve kenardaki sedirlerin üstünü örten gayet güzel ve eski kumaşlara bakıyordum. Beni gittikçe bir hayret istila ediyordu. Öyle bir hayret ki yanında bundan evvelki ta'accüblerim bir şey değildi. Bundan evvelki hayretim sönük ve geçmiş gibi idi. Karşımdaki ev sahiplerine, asır-dîdeye benzeyen kara sakallı iki eş ihtiyara ve onların babası, büyükbabası olduğunu iddia eden bu adama bakıyordum. Şüphesiz üçünün içinde en az yaşlı o gözüküyordu. Yüzünün çizgileri daha azdı. Gayet cevval olan gözlerinin kenarları çukurlaşmamıştı. Sesi ince fakat katiyen ihtizaz etmiyordu.

Hâlbuki ecdada sahip, hâkim o idi. İnanılır şey miydi? Sükût imtidâd ediyordu. Bir tarafta onlar, bir tarafta ben karşı karşıya idik ve böylece onlar aşağı yukarı bir heybet-i hâkime teşkil ediyorlar gibi idi. Ortada Hasan Bâkî Efendi reis, oğlu ve hafidi iki yanında azalardı. Ya ben? Ben ne idim? Müttehem mi, mahkûm mu idim?

Sükût bana çok uzuyor gibi geldi. Yavaş yavaş üstüme dikilen o üç çift gözden bîzâr olarak tekrar nazarlarımı çevirdim. Bir defa daha bütün odanın teferruatına baktım. Hakikat burası alçak bir oda idi. Ne sofa, ne de alelade bir oda... İskemleler mütenevvi' ve muhtelif eşkâlde idi. İçinde âdîsi, yaldızlı ve atlas döşemeli de vardı. Duvarların badanası nispeten temizce idi. Birtakım levhalar asılı idi. Bir tanesini okudum: ‘‘Hüvelbâkî’’. Halılar, şilteler, kenarları yastıklarla örtülü,

üstünde oturduğumuz sedirlerden mâ'adâ bu odanın eşyası birkaç iskemle ve masa ve odanın bir kenarındaki dolabın önünde yerlerde sürünmesine rağmen kıymetli oldukları anlaşılan, şekilleri garip, acayip, muhtelif birçok çanak çömlekti. Gözlerim bu edevata ilişmiş olduğu esnada Hasan Bâkî Efendi şiddetle öksürdü ve sonra gürültülü bir surette arka arkaya birçok aksırdı. Gördüm ki elinde bir enfiye kutusunu tutuyordu. Lâkin bu enfiyeden çekmiş, şimdi kutuyu tekrar cebine yerleştiriyordu. Bundan sonra da bana hitaben ve gayet mülayim bir sesle:

— Nâil Bey oğlumuz -dedi- Evvelbeevvel zât-ı aliyyelerini hakk-ı devletlerinde hiçbir sui fikrimiz bulunmadığı bâbında tamamen temin ve tatmin etmek arzusundayım. Hiçbir sui fikrimiz bulunmadıktan başka bilakis öyle bir niyetimiz vardır ki hakk-ı devletlerinde elimizden geldiği nispette yardım etmeye bizi teşvik edecektir. Son zamanlardaki hayat müşkülâtı bize pek çok dokundu. Bizi cidden sarstı. Hakikat! İşte belki şekl-i zâhirimiz itibariyle dağ şakîlerinden bir farkımız kalmadı. Mamafih görünüşe aldanmamalıdır. Kılık kıyafetimize maneviyatımız cihetinden tefavvuk etmekteyiz. Bunu da inşallah zât-ı aliyyenize ispat edeceğiz!

Bir müddet susarak, çıkardığı tabakasından tekrar enfiye çekti ve biraz düşünür gibi oldu:

— Beyefendi -dedi- sözün kısası size karşı kurnazlık edecek değiliz. Biz de bilmukabele şeref ve haysiyet-i zâtiyenize istinat edeceğiz. Ma'rûf ve muhterem bir aileye mensupsunuz. Bizi daha iyi tanıdığınız zaman bize emniyet etmekten çekinecek bir cihet olmadığını tasdik buyuracaksınız. O halde hulûs-i kalp ile te'âtî-i kelâm edelim. Lütfen bizi tenvîr ediniz. Zât-ı âlinizi az zaman evvel bu fakirhanemizin civarına doğrudan doğruya sevk-i tesadûf mü düşürdü idi?

Cevap vermeye vakit bulamadım. Acûl bir tarzda beni eliyle susturdu:

—Müsaadenizle meramımı anlatayım. Bu inzivâgâhımızı ziyaret kastıyla teşrif buyrulmadığı malumdur. Maksadım latife etmek değil. Zât-ı âlilerinden böyle bir hakikatin itirafını talep etmek abesle iştigal olur. Burası malum! Bir saat evveline kadar huzurunuzda bulunan üçümüzün de isim ve cismimizin hatır ve hayalinizden geçmediği bile muhtemeldir. Bu doğru değil mi? Evet, elbette öyle olacak. Bu hususta işte ittifak ediyoruz. Mamafih fakirhanemizin civarına bu geceki ziyaretiniz büsbütün tesadüf de olmayabilir. Hepsini söyleyeyim mi? Deminden hafidim zât-ı âlîlerini cidden garip bir mevkide bulmuş. Rumeli Kavağı'ndan Kilyos'a gidiyormuşsunuz! Peki, hûdangerde, sözünüze inanmamazlık hatırımdan geçmez. Bununla beraber gariptir ki bulunduğunuz mahale vasıl olmak için arzu ettiğiniz noktadan muttasıl uzaklaşmanız iktiza etmiş. Yolda müsâdif olduğunuz çalılık bir taraftan, taşlık kayalık diğer taraftan yolunuza hâil olması iktiza ederdi. Nasıl olmuş da, gökte yıldız arayan müneccim misali, nerelerden geçtiğinize dikkat buyurmamışsınız? Binâenaleyh, zât-ı âlîleri gibi tâmmü'l-akl ve maşallah cesur bir zâtın şüphe yok ki esbsüvâr olarak ilk defa geçmediği bir yol üstünde bu kadar şaşırmış olması, mazur görün ama doğrusu hayret-âverdir. O civarlarda mezarlıklar da vardır. Şüphesiz önlerinden geçmiş olacaksınız. Acaba rivayet olunduğu gibi gözlerinize birtakım nurlar görünerek, doğru yoldan bu kadar tebâüdünüze sebebiyet mi verdi? Bendeniz düşündükçe bu ihtimali daha vârid ve makul görüyorum. Acaba zât-ı âlîleri de böyle bir ziyâ-yı muğfile kapılarak fakirhanemizin civarına kadar sürüklendiniz mi yoksa?

Sükût ederek dikkatli dikkatli yüzüme baktı.

Fakat o tamamıyla ifade ve tekrar edemediğim bu nutkuna başlar başlamaz ben esasen neticesini tahmin etmiştim. Binâenaleyh beni, bu son suali zerre kadar müte'accib etmedi. Zaten ihtiyar, nutkunu bir ibzâl-i kelâm ile acele acele fakat uzun cümlelerle söylüyordu. Binâenaleyh, kendi kendime sonuncu defa olarak düşünmeye vakit bulmuştum. Gece mezarlığa inen nurlardan, ziyâ-yı muğfilden bahseder etmez ben de kararımı vermiş bulundum:

Sağ elim yavaşça, cebimdeki tabancaya doğru uzandı. Sol ayağımı kerevetin önüne doğru çektim ve tetik durdum. Böylece derhal atılıp dövüşmeye hazır, başımı kaldırdım ve tereddüt etmeden:

— Kâfi! -dedim- Tesadüf mü, mezarlıkta gezen nur mu, ziyâ-yı muğfıl mi nasıl isterseniz öyle olsun! İntihâbı size ait. Size hiçbir cevap verecek değilim. Bilakis sizi isticvap edeceğim!

Ne kendisi, ne de etrafındaki iki ihtiyar, gözlerini bile kırpmadılar. Kendisi beni kelâma teşvik eden geveze bir adam tarzında tebessüm ediyordu ve bu tebessüm bile ağzından sıyrılmadı. O zaman tabancamı adamakıllı elime aldım.

— Ben de size karşı kurnazlık edecek değilim! Sizden derhal açık bir söz beklerim. Zîra beni iğfal için harf-i vâhid yalan söylememek menafi'-i hayâtiyeniz iktizasındandır. Bunu bilmiş olun da ona göre cevap verin. Uzun söze ne hacet; sizin dediğiniz gibi: Sözün kısası efendi! Bana söyleyin: Meliha Hanım isminde genç bir kadın vardır, onu tanır mısınız?

Meliha'nın ismini gayet vazih bir surette telaffuz ettim ve karşımdaki ihtiyar, Hasan Bâkî Efendi, her zamankinden daha mütebessim bir tarzda bir cevap tasvîb olmak üzere "Hay hay!" der gibi başını eğdi ve ellerini indirdi.

— Pekâlâ, dedim. Öyle ise cevap verin; bu hanımın, bu gece, bu saatte, bu evde mahpus bulunduğu vâki' midir?

Eğmiş olduğu başını yavaş yavaş kaldırdı. Açık bir surette duran elleri havada muğlak bir vaziyet aldı. Ağzındaki tebessüm, dudaklarında müphem bir şekil aldı.

— Mahpus mu dediniz? Hayır, mahpus değildir. Filvâki' ism-i şerîfini söylediğiniz bu hanım, dediğiniz gibi bu gece, bu saatte, çatımızın altında bulunuyor. Lâkin artık şüphem kalmadığı vecihle mâdâm ki demin kendisine yolumuz üstünde rast geldiniz, siz de gözlerinizle görmüşsünüzdür ki kendi kendine ve hiçbir cebir tehdidinde olmayarak yürüyordu. Binâenaleyh, siz onu bu dam altında mahpus farz etmekle yanlış bir telakkide bulunuyorsunuz. Bu hususta zât-ı âlîlerini temin edebilirim.

Minderi üzerinde daha rahat bağdaş kurdu. Mütebessim ve âdeta memnun gibi olan siması şimdi daha müsterih gözüktü.

Üç dört saniye kadar, ne yapacağımı şaşırarak sustum. Sonra tekrar söze başladım:

— Pekâlâ -dedim- yanılıyormuşum, itiraf-ı kusur ettim. Meliha Hanım burada serbest olarak mevcut bulunuyor diyorsunuz. Binâenaleyh, benim de kendisini görmeme hiçbir şey mani olamaz. Nerede bulunduğunu söyler misiniz? Aramızda sıhriyet vardır ve birbirimizden kaçmayız.

Muhatabımın ağzında beliren tebessüm, şimdi garip bir handenin, bir kakhahanın evveliyatı gibi açıldı. Hasan Bâkî Efendi:

Haberimiz var evladım bundan, haberimiz var. Eğer gönül ve alaka işine azıcık gülüyorsam kusura bakmayınız. Ben pek ihtiyarım. Siz de benim kadar yaşlı olsanız, bu şeylere başka gözle bakardınız. Bizim zamanımızda böyle şeylere çokluk ehemmiyet verilmezdi. Her ne hal

ise... Bu bâbda tatvîl-i kelâm etmeyelim zîra, nâhoşnut kaldığınızı görmekteyim. Canınızı sıktım ise sakın bana suiniyet atfetmeyin. Bu meseleyi unutalım. Şimdi Meliha Hanım'ı görmek meselesi kalıyor. Arzunuz bu merkezde... Filvaki' bu arzunuzun is'âfı pek kolay bir şey olurdu; ama hanım mûmâileyhâ begayet yorgunluktan nâşî uykuya yatıp da uyumamış olsa idi. Şimdilik ilk uykusundadır. Binâenaleyh kendisini uyandırmamak hususunda başka bir sebep serd etmeye hacet kalmadığına nezaket-i müsellemenizden nâşî ümidim berkemâldir.

Herif eğleniyor gibi idi. Kafamın kızıştığını duydum. Fakat sükûtum elden kaçırmamaya itina ederek:

— Fikrimden vazgeçmemin imkânı yok! -dedim- Sonuna kadar ısrar edeceğim. Eğer Meliha Hanım'ın uykusu cidden dediğiniz kadar ağırorsa, kendisini uyandırmamayı taahhüt ederim. Fakat kendisini mutlaka görmek isterim. Bunun için de benim hakkım var zannediyorum ve ümit ederim ki bu hakkımı inkâr etmezsiniz!

Bu defa Hasan Bâkî Efendi tebessüm etmekten vazgeçerek dikkatle gözlerimin ta içine baktı ve kemâl-i ciddiyetle:

— Beyefendi -dedi- Zât-ı âlîlerine malum olsun ki fakiranemizde bizim sizden hiçbir arzunuzu reddetmeye hakkımız yoktur ve zât-ı âlîlerinizin ise her şeyi talep etmeye hakkı vardır. Binâenaleyh mâdâm ki meramınız Meliha Hanım'ı görmek... Geliniz...

Çevik bir surette kalktı. Kapıyı açtı. Sofanın karşı tarafına geçti. Ben müte'accib, mütereddit, korkak, kendisini takip ediyordum. İki ihtiyarlar da ayağa kalkmışlar, benim arkamdan geliyorlardı.

Hasan Bâkî Efendi şimdi yumuşak bir sesle:

— Evladım -diyordu- Bu odaya yakın olan odanızda sizden hiç gürültü etmemenizin niçin müteaddit kereler rica edilmiş olduğunu şimdi anlayacaksınız...

Bu, filhakîka üç demir sürmeli, altındaki aralıktan esen ılık havadan demin şâmmemin o kadar bildiği o leylak rayihasını şemm etmiş olduğum odanın kapısıydı ve burası filhakîka tıpkı benimkine benzeyen, tahmin etmiş olduğum gibi boş duvarlı bir oda idi. Filhakîka, yerde de benimkinin aynı olan güzel bir yatak vardı. Bu yatağın içinde gözleri kapalı, dudakları açık, yanakları soluk Meliha yatıyor, uyuyordu. Demin bana yalan söylenilmemişti. Filvaki' uyuyordu: Gayet derin bir surette, garip, ağır, belki hayattan ziyade memâta yakın bir uyku ile uyuyordu. Hasan Bâkî Efendi bana:

Lütfen vaadinizi unutmayınız -dedi- Görüyorsunuz ya Meliha Hanım adamakıllı uyuyor. Ben de müsaadenizle size beyan ederim ki birdenbire uyandırılmaya tahammül edemeyecek bir derecede yorgundur.

Kısık bir sesle yavaş yavaş konuşuyordu. Şimdiki vakur ve ağır sesi, bidayetteki hıffet ve tebessümüyle bir tezat teşkil ediyordu.

O zaman, ruhumun içinde, kışın o dehşetli fırtınalarının birisi tarzında, müthiş bir öfke kasırgası koptu. Tabancamı elimde tutarak doğruca bu adamın, bu düşmanın üzerine yürüdüm ve tabancamın ucunu göğsüne dayayarak dedim ki:

— Susun, üçünüz de susun ve sakın bir harekette bulunmaya kalkışmayın! Yoksa üçünüzü de öldürürüm... Şimdi bana siz (Hasan Bâkî Efendi'ye bakarak) cevap verin ve sakın yalan söylemeye kalkışmayınız! Neticesi ölüm olacaktır; emin olun! Cevap veriniz: Bu kadını neye buraya getirdiniz?

Tehdit ettiğim adamı nazarlarımın altında tutuyordum. Lâkin benim gözlerime bakan gözleri, benimkilerden daha kuvvetli çıktı; beni yendi.

Bu nazarlar karşısında gözlerim kamaşmış, kalbim delinmiş gibi ben mağlup oldum. Öfkemi birdenbire azîm bir korku istihlâf etti. Elimdeki avın kaçtığını hissettim. Ben de uyuklayan son irade-i kuvvetimle tabancamı kullanmak istedim. Fakat tetiği oynatamadım. Çünkü karşımdaki ihtiyarın gözleri yavaş yavaş, ağır ağır gözlerimden kalkmış, ellerime dönmüştü ve bu güya parmaklarımı tutan, sıkın, ezen, kıran bir tazyik idi. Tabanca elimden kaydı. Yere düştü.

Hasan Bâkî Efendi o zaman aynı basık ve vakur sesiyle, güya hiçbir şey cereyan etmemiş gibi, bana cevap verdi:

—Ne hikmete mebni Meliha Hanım'ı buraya getirdiğimizi sual buyuruyorsunuz, değil mi efendim? -dedi- Bunu merak etmekte hakk-ı âlîniz vardır. Bendeniz de bu merakınızı tatmin edecek bir surette îrâd-ı cevâb edeceğim. Ma'ahâzâ hanımın rahatça uykusuna devam etmesini temin için lütfen deminden terk etmiş olduğumuz odaya avdet buyurur musunuz? Kollarımın ve ayaklarımın ikisi de serbestti(?) Ma'ahâzâ sımsıkı bağlı, sarılıyım sandım. Artık Hasan Bâkî Efendi'nin arzu ettiği, emretmediği bir harekette bulunmak bence mümkün değildi.

Bir mahpus ruhen de cismen de mahpus bulunduğumu kemâl-i vuzuh ile anlayarak aldığım bu emre sükût ile tâbi'iyet ettim. Gelmiş olduğumuz odaya geri döndüm.

Sevgili Meliha'mın uyuduğu odanın eşliğini dönmeden evvel nazarlarımı bir daha ona doğru çevirmek, ona bir daha, belki son defa olmak üzere, bir parça daha bakmak için ateşin bir ihtiyaç duydum. Fakat bu tek nazar için bana müsaade olunmadı.

Hasan Bâkî Efendi bana dedi ki:

— Oğlum Ali Nâil Bey, zât-ı şerifiniz burada ne arzu ediyorsa bunu sizden diriğ etmemizin imkân ve ihtimali yoktur. Emriniz ne ise söyleyiniz. İllâ tek bir şey vardır ki o hususta arzunuzu ifa edemeyiz. Bu yegâne şeyin ne olduğu hakkında biraz sonra müdâvele-i efkâr ederiz. İmdi bendenize deminden Meliha Hanım’a ait bazı sualler irâd ettiniz. Doğrusunu isterseniz bu bâbda size irâd-ı cevap etmemeğe kail olamam. Ancak arzu buyurduğunuz bir cevap ihtimal ki beklediğinizden daha uzun boylu olacaktır. Buna da sizce bir beis yoktur ümidindeyim. Müsaadenizle tekrar edeyim: Sizi hoşnut etmek zımnında ifa etmeyeceğim bir şey yoktur. İşbu fatihâ-yı kelâmı ve alelhusûs çok uzun süren fakat hakikat halde elzem olan bu izâhâtımla kulaklarınızı yormuş isem beni mazur görmenizi rica ederim.

Bir müddet sustu. Tabakasını çıkardı; hem kendisi çekti, hem mahdûmuna ve hafîdine uzattı. Onlar da parmaklarıyla birer tutam alarak, gayet lezzetli buldukları yüzlerinden belli olan bu enfiyeden çektiler. O zaman Hasan Bâkî Efendi devam etti:

— Beyefendi -dedi- Bendeniz ne bu civarda, hatta ne de bu şehirde dünyaya gelmiş değilim. Buradan çok uzakta, Anadolu köylerinden birinde doğdum. Doğduğum seneyi de söyleyeyim...

Ben şimdi adeta bir masal dinliyor gibi idim. Fakat Hasan Bâkî Efendi yeniden sustu. Zîra sağında oturduğu için mahdûmu Ali Vasfi Efendi olduğunu tahmin ettiğim ihtiyar, birdenbire yerden sıçrayarak

pederine doğru bir rica şeklinde açık elini uzatmıştı. Böylece fazla bir şey söylememesini, devam etmemesini rica ediyordu. Hasan Bâkî Efendi de bir dakika için filhakîka sustu. Şimdi oğluna bakıyor ve dudaklarını ona karşı müşfikâne bir tebessüm edasıyla uzatıyordu. Nihayet ince sesinin demin duymuş olduğum en müstehzi perdesiyle:

— Aman ya Rabbi... Vasfı... -dedi- Sen hâlâ çocuk musun? Bu yaşa geldin de hâlâ gözün açılmadı mı? Zannediyor musun ki misafirimiz Ali Nâil Bey’in Sır hakkında malumatı yoktur? Lüzumundan çok fazlasını düşünmüş, öğrenmiş olmasına ihtimal vermiyor musun? Binâenaleyh artık bunun üst tarafını öğrense de olur, öğrenmese de olur. Farkı yoktur; bakkal kasap hep bir hesap!

Onu bu suretle teskin ettikten sonra bana döndü ve hikâyesine devam etti:

— Efendim -dedi- Size demin söylemiş olduğum gibi, Anadolu’nun ücra ve şimdi ismi bile unutulmuş bir köyünde 1154 senesinde, evet efendim, tam 1154’te tevellüt ettim. Binâenaleyh, el-yevim bendeniz yüz yetmiş beş yaşındayım. Sakın buna şaşırmayınız. Maruzatım tamamıyla hakikat-i nâtıktır ve bu hakikati size kolaylıkla anlatıvereceğim. Hatta beyefendi, vaktimiz olsa da sükûnet-i fikrîye ile müdâvele-i kelâm etsek merakınızı tatmin etmek için size teknil hayatımı değil, zîra senelerin teknil hikâyesi mûcib-i kelâl olur. Lâkin ancak ilk elli senesinin hikâyesini söyledim. Hem merakınızı tatmin, hem de benim hakikatimi size te’mîn etmiş olurdum. Ma’ahâzâ söz sözü açar derler. Sonra çok uzaklara varmaktan çekinirim. İhtimal ki bu takdirde gerçi kış başladıysa da bile, gecemiz hikâyeyi anmama kifayet etmezdi. Binâenaleyh, müsaadenizle hikâyemi bütün bîlüzum tafsilâtından tecrit ederek yalnız esaslı cihetlerini söyleyeceğim. Pederim hakan merhum ve mağfur Sultan Mahmud-u Evvelin askerlerinden birisi

idi. Cesaret ve sadakatini her bâ ispat edegelmişti. İran saraylarında bulundu. Topal Osman Paşa Bağdat'ta şehit olduğu zaman yanında idi. Malum-u devletinizdir ki o sıralarda Nadir Şah Safevîleri ortadan kaldırarak kendisi müstakillen hükümdar olmuştu. Nadir Şah'ın büyük bir emeli vardı: Şiiliği kaldırarak yerine Caferî mezhebini ikame etmek suretiyle Hristiyanlara karşı İran'ı da bizi de zayıf düşüren Şiilik Sünnilik ihtilafını izâle etmek arzusunda idi. Fakat bu hayırlı maksadını maalesef ne Memalik-i Osmaniye'nin Sünni uleması ve ne de İran'ın Şii âlimleri anlayamamışlardır. İşte bu vecihle âlem-i İslam'ın cehalet ve taassubu bu hayırlı niyetlerin bir semere vermesine mani olmuş, bundan ise ancak Hristiyanlar istifade etmişlerdir. Rahmetli pederim daha Rusya, Avusturya seferlerinde bulunmuş ve Belgrad müsâlahasından sonra İstanbul'a avdet etmişti. Bilâhare Nadir Şah tekrar Irak'a hücum etmiş ve bütün bu İran seferleri bizi de İranîleri de zayıf düşürerek ancak Rusların menfaatine yaramıştır.

Esasen padişah, sulh taraftarı idi. Hatta o sıralarda Avusturya aleyhine ittifak eden Fransa, Lehistan ve Prusya devletleri bizi düşmanlarımız olan Avusturyalılar aleyhine harbe sürüklemeyi arzu etmişlerse de Sultan Mahmud Han harp etmeye katıyen razı olmamıştı. Diğer cihetten Nadir Şah katledilmiş ve İran ahval-i dâhiliyyesi fena halde karışmış olduğu halde o cânipte de müdahale etmeyi kabul etmemiştir. Pederimin Saray-ı Hümayûn'a doğrudan doğruya intisabı yoktu. Ma'ahâzâ şecaatiyle ve harp ve darbe taraftarlığıyla tanınmıştı. Beni daha küçük yaşında Saray-ı Hümayûn'a intisap ettirmek üzere terbiye ve sarayla münasebeti olan dairelerde çirak olarak istihdam ettiler. Sultan Mahmud Han-ı Evvel'in zamanında Kont dö Boneval¹⁵ namında bir asilzâde Fransız'ın ordumuza dâhil Humbaracı Ahmet Paşa

¹⁵ Comte de Bonneval

diyu nam almış olduğunu tarihlerde okumuşsunuzdur. Binâenaleyh malumunuzdur. Ancak tarihin kuyûdâtı arasında rast gelinmediği cihetle malumunuz olmadığına emin olduğum bir cihet, işbu Humbaracı Ahmet Paşa'nın dalaletiyle veyahut şâyi olan hüsn-i misaliyle mi, burasını iyice tahkik edemedim; daha ziyade maruf, daha ziyade meşhur ve daha emniyetli olan bir zatın İstanbul'a iki defa hafıyyen gelerek burada bir müddet saray mehâfiliyle temasta bulunduktan sonra yine Avrupa'ya avdet etmiş olmasıdır. Bunu zat-ı âlîlerine bendeniz hikâye edeceğim: Bu zatın ismi Kont dö Sen Jermen'dir¹⁶. Kendisine hizmet etmek vazifesiyle tayin olunup, zatını ilk gördüğüm gün ancak otuz yaşında kadar tahmin edilir henüz genç bir adam bulunduğunu anladım ve amma hakikat halde meğer bütün dünyanın en müsinn adamlarından birisi imiş. Zat-ı âlîleri zamanenin gençlerindenseniz, çok okumuşsunuzdur. Binâenaleyh, sizi bizim zamanımızdaki gençler gibi cahil ve dünya umûrundan bîhaber telakki ile bu meşhûd zat hakkında umum müverrihlerin kaydettiği hakâyık-ı harikuladeyi tekrar ile ıtınâb-ı kelam etmeyeceğim. Zîra me'müldür ki bu hakâyık malumunuzdur. Elbette bu fevkaltabii telakki edilen zat-ı meşhurun ismini, hayır isimlerini diyecektim, duymuşsunuzdur. Bilirsiniz ki arka arkaya Kont dö Sen Jermen, Marki dö Mön Ferza, Kont dö Bellem, Sinyor Ritödö, Kont Tezarvigi, Rahip Nemimar namları verilegelmiştir. Kendisinden bu kadar bahsettimsen bunun sebebi de hakkında duyduğum hissiyât-ı ihtiramkarânedan ibarettir. İşte bu zat pederimin vefatında, bana hakiki bir peder, bir mürebbi ve hatta bir üstad-ı küll olmuştur. Çünkü İstanbul'a hafıyyen gelip gittiği iki defa da beni kendisine evlad-ı manevî ittihaz etmişti. Filhakîka bana birdenbire ısınmadı lâkin zaman ile bütün emniyet ve muhabbetini kazandım. Dö Sen Jermen cenapları

¹⁶ The Comte de Saint Germain

efrancî 1750'den 1760'a kadar Fransa kralının misâfirü'l-hâssı sıfatıyla Versay Sarayı'na girip çıktıktan sonra, bir müddet firar ile kendisini gizlemek mecburiyetinde kalmıştı. Hafiyen franmasonların serâmedânından bulunmakla onların kendisini layığı vecihle yani bulunmamasını temin eder bir surette sakladılar. Kont dö Sen Jermen aynı zamanda Moskof memaliğinde bir ihtilal çıkarmakla da iştilal ediliyordu. Fakat İstanbul'a ilk ziyaretinden on beş yirmi sene sonraki ikinci ziyaretinde sayısını Allah'ın bildiği sinn ve sâline rağmen yüzünde ve bütün vücudunda gençliğinin taravetini muhafaza ederken bu sıhhat ve gençliğin birdenbire bozulduğunu müşahede ettim. Bunu kendisine açmaya cesaret edemeyerek, yalnız başıma gayet mahzun oluyordum. Zîra onun hiç yaşlanmayacağına kanaat getirmiştım. Fakat zaman ile

Kont öyle bir hale geldi ki artık tahammül edemeyerek bir gün kendisine derdimi açtım ve sıhhatine daha ziyade itina etmesini, kendisini ihtiyarlıktan muhafaza eden fenden istifade etmesini rica ettim. Bu sözlerle müdahaleme öfkelenmek şöyle dursun, bilakis gayet mahzun olmuş gibi gözüken bana: "Bâkî Efendi" dedi. Hem de bunu öyle bir söyleyiverdi ki ömrümde bu sesi ve kalbimi durdurmuş gibi bana gayr gelen yeisini unutamayacağım! "Bâkî Efendi" dedi. "Şunu bil ki, bu dünyada o senin bahsettiğin fennin bile tedavi edemeyeceği birtakım acılar vardır. Benim kalbimi kanatmış olan gizli cerihaya karşı fen dediğin bir şey yapamaz. Zîra kalbimden akan o gizli kanla birlikte gençlik ve hayat arzusu da akıp gitmiştir."

Bu sözleri söyler söylemez, boynunda asılı duran cevahirden bir madalyonu çıkararak, onu gözlerimin önünde açtı. O zaman bu madalyonun camı altında bir tutam lepiska renginde saç gördüm. Kont, bana söylediği sözlere devam ederek: " Bâkî Efendi -dedi- Ben orta yaşımı değil fakat gençliğimi temdit etmek istedim de işte bunun için

ölüyorum. Eğer daha uslu ve akıllı olsa idim, yüzümde birkaç çizgi ve başımda beyaz saçlar bulunmasını kabul eder ve kendimi aşk u alakadan muhafaza ederdim. Benim Sır sana geçince bu dersten istifade et ve bu mirasa layık bir adam olmaya çalış.’’

Bir hafta sonra İstanbul’dan Danimarka’ya gitti. Az bir müddet sonra vefat etmiş olduğunu duydum. Sır dediği şey bana miras kalmıştı.

Oğlum Nâil Bey, bu uzun sözlerimi mazur görmenizi rica ederim. Asıl maksadım size işbu sırrı anlatmaya sıra bulmaktı. İşte şimdi sırası geldi. Bir daha rica ederim bu uzun tafsilatımı mazur görünüz. Eğer bu tafsilatı vermesem nâkâfî ve belki yanlış bir surette anlaşılmış olacaktım. Şimdi arzunuzu yerine getirmeme hiçbir mâni kalmadı. Binâenaleyh ben de, yalana dolana müracaat etmeden, size hakikati olduğu gibi söyleyerek, Meliha Hanım’ın ne için burada bulunduğunu merakınız vecihle size anlatacağım.

17

Hasan Bâkî Efendi, cebinden çıkardığı tabakasını bir daha açmıştı. Fakat bu defa artık enfiye çekmeyerek onu avucunun içinde açık olarak tuttu ve bana hitaba devam ile dedi ki:

— Oğlum Ali Nâil Bey, kendimi âlim diye satmaya hiç niyetim yok. İlim taslamak hiçbir vecihle zevkim değildir. Ümit ederim ki siz de bu vâhî fikirde değilsinizdir. Buna rağmen şunu da itiraf edebiliriz ki, zât-ı âlînin de bendenizden hayat denilen şu muammanın hassası

hakkında memleketimizde umumiyetle ne bilinirse, bunu ikimiz de ol nispette biliriz. Ol nispette diyorum fakat hakikat halde hayat hakkında hiçbir kimse bir şey bilmez; bilmemiştir ve bilmeyecektir. Ancak yaşayanların mevcudiyetlerine talik eden bazı hadisatı bildiğimizi iddia edebiliriz. Zîra hayat mahvolup ölüm gelince bunlar da mahvolur. Bendenizin üstadım Kont dö Sen Jerman bu hakikate agâh etti. Binâenaleyh, kendimiz için faideli bir surette yürümemizin imkânı olan yegâne tarık üzerinde ilerleyerek bundan bir adım inhıraf etmemiş, hatta burada hakikat üzerinde devasa adımlarla tayy-ı mesafe etmişti. Böylece hayatının temadi edip gittiğini gören avamın farz ettiklerine rağmen bu hâlet-i hayatiyede bir sihrin, bir büyüünün kuvvet ve tesiri olmamış, lâkin ancak tecrübenin, felsefenin, muhakemenin ve isterseniz sizin anlayacağınız bir tabir ile dehanın tesiri olmuştu diyelim. Kendisinin keşfetmiş olduğu ve artık isti'mâl etmek istemeyince miras olarak bana bıraktığı Sır, uzun bir hayatın sırrı, hadd-i zâtında gayet tabî'i ve fennî mahiyette bir şeydir ve buna zât-ı âlîleri de kolayca muttali' olacaktır.

Sakın bu sırrı size fennî bir surette, anlamamanızı mucip olacak bir surette söyleyeceğimi zannetmeyin. Riyâziyyât âmilleri kadar kat'i ve vazıh olabilecek de değilim. Belki üstadım Kont dö Sen Jerman bu hususlarda muvaffak olurdu. Lâkin bendelerine gelince, bu müşkülâtı iktihâm etmeye razı olamayacak kadar cahilim. Esasen haddizatında bundan size ne?... Bütün bu işler arasında sizin ehemmiyet verdiğiniz nokta, Meliha Hanım'ın bu bâbda mevk'i ve tesiri değil midir?

Biâenaleyh, Bey Efendi, sabrınızı sui isti'mâl ettim ama işte esas meseleye geldik:

Zât-ı âlîsiz ve bendeniz ve cemi' mahlukât zî hayat oldukça biz de doğan, yaşayan, ölen ve öldü mü kendisinden evvelkiler tarafından doğrulan başkaları ile istihlâf edilen enâsırdan terkip ediyoruz. Birtakım

efkâr-ı müşkâfâne sahipleri bugün mevcut şeklin bundan on sene evvelki hallerinde kendilerini teşkil eden ânasırdan büsbütün mahrum olduğunu iddia edegelmişlerdir. Bu tebdil daimi, vücudumuzun bu lâyetegayyer surette değişmesi, zât-ı âlîlerine demin bahsettiğim hayatın, hayat-ı umûmînin, en tabî'i hâdisâtından birini teşkil eder. Ma'hazâ bahsettiğimiz bu tahavvül, her zî hayatta her an aynı suretle vâki' olmaz. Hal-i teşekkülde olan bir çocukta ihtiyarlayan her zerre, bilyerini genç iki zerreye terk eder. Bilakis bir ihtiyarın vücudunda mahvolan zerrelerin yerini kesretle yeni deriler istihlâf etmez. Hâlet-i nez'e yaklaşmış olan birisinde olan anâsır-ı hayatiyenin, zerrelerin yerine ise başkaları doğmaz; ölüm bundan hâsıl olur. Bey oğlum, işte bu hakikat-i garibe üzerine uzun bir müddet tefekkürden sonradır ki üstadım Kont dö Sen Jermen, bendenizin bugün bir asırdan beri bir mezarlıkta metfun ve kemiklerimden bile bir nişane kalmamış olması iktiza edeceği halde, zât-ı âlîleriyle teşerrüf edebilmeme imkân bahşeden Sırrın hakâyıkına vasıl olmuştur ve bu sır, hülâsa itibariyle işte şudur: Bunu açmakta bir beis görmeyerek tereddüt bile etmiyorum. Hâlbuki bu müthiş, korkunç bir sırdır. Lâkin ne yapalım, dedim ya, bu evde zât-ı âlînizin her şeyi talep etmeye hakkınız vardır ve bizce de zât-ı âlîlerine ancak bir şey reddetmeye imkân vardır. Lâkin o şey de bu değildir. O bâbda ayrıca müdâvele-i efkâr ederiz. Demek işte sır budur. Biz eğer ihtiyar oluyor, ölüyorsak, bunun sebebi anâsır-ı hayatiyemizin kendilerini istihlâf edecek yeni anâsırlar tevellüt etmek iktidarından mahrum kalmasıdır. Zîra eğer bu anasırları tevellüt etmekte devam etmiş olsalardı, hayatımızı temdit etmiş olurduk. Demek ki ihtiyarlayan vücudumuz, genç bir vücudun oyun oynar gibi kemâl-i sehveletle ifa edeceği bir hizmeti icra edebilmek kudretini zayi etmiş. Pekâlâ! Efendim... Öyle ise bizim fersûdeleşmiş vücutlarımıza ifası güç gelen vazifeyi ne için genç, dinç,

yeni bir vücuda havale etmeyelim? Bu vücut, bulunduğu çağın iktizası, iki kişi için, bunun farkında bile olmadan, kemâl-i sehveletle çalışabilir!

Bu sualime makul bir surette ne cevap verileceğini anlamak isterim ve hiçbir cevap verilemeyeceği fikir ve kanaatindeyim. Üstadım Kont dö Sen Jermen de böyle düşünüyordu. Ben de böyle düşünüyorum; mahdûmum ve hafîdim de böyle düşünmekte. İmdi, bütün tefâhür ve tekebbür bertaraf, bendeniz o fikirdeyim ki herhangi bir şey hususunda, dört adam, aynı reyde ittifak ederse, onların fikir ve reyini dört değil, kırk tane etmiş gibi telakki etmelidir.

Binâenaleyh, bu fikre sizin de hiçbir şey diyemeyeceğinizi ümit etmekteyim.

Sizin merakınızı mucip olan Meliha Hanım buraya kendi ihtiyarıyla yahut hemen hemen böyle, müstakil olarak, menâfî'-i hayatiyemiz için çalışmaya ve kendi kendilerini yeniletmeye imkân kalmamış olan bizim anâsır-ı hayatiyemizi yeniletmeye ve bu suretle bizim mukavemet-i hayatiyemizi arttırmaya gelmişlerdir.

Hasan Bâkî Efendi elinde açık tuttuğu tabakasını hafif bir gürültü ile kapattı ve bu defa enfiye çekmedi.

18

Ben hâlâ üç ihtiyarın karşılarında oturmakta idim ve aramızda hiçbir şey cereyan etmemiş gibi idi. Güya serbesttim. Bana hiçbir tazyik vâki' olmuyordu. Zahirde kalkabilir, gezebilir, düşünebilirdim. Zahirde

bu böyle! Fakat hakikat halde mukavemetsiz bir kuvvet, ezici bir yük bütün azamın her biri üstüne konulmuştu ve ben güya menzûl gibi idim. Kelimenin bütün, tam, hakiki ve feci manasıyla vücudumu, hayatımı, ruhumu kurtarmak, hatta sevdiğim kadını kurtarmak için bile, bir küçük parmağımı kaldıramayacak, bir göz kapağımı kırpamayacaktım.

Binâenaleyh Hasan Bâkî Efendi cevap istediği gibi uzattı; istediği gibi söyledi. Sükût içinde dinledim ve şüphem yoktu ki asabımın bütün tuğyânı sâkit yüzümün hutûtuna aksetmedi. Şahin bakışlı ihtiyar, ara sırada susuyordu ve o zamanlar muhitimin sükûtu içinde birtakım yaralarının, yırtıcı, vahşi kuşların kanat seslerini, duyuyor gibi oluyordum.

Birdenbire Hasan Bâkî Efendi yine söze başladı:

—Ümit ederim ki artık merakınız tatmin olmuştur -dedi- Ma'mâfih eğer ruhunuzda hâlâ tereddüt veyahut fikrinizde bir müphemiyet kaldıysa bunlara cevap vermeye hazırım. Zaten i'tikâd-ı âcizânemce meseleyi mümkün mertebe tenvîr ederek hiçbir ciheti karanlıkta bırakmamak evladır. Binâenaleyh, müsaade edin de deminki izâhât-ı esâmiyemi ikmâl edeyim ve lütfen bu yeni gevezeliğimi de mazur görün. Esasen bu sözlerim sizlere mûcib-i kelâl olursa sizin için bunlardan bir kurtuluş çaresi vardır: Uyuyunuz, arzu ederseniz uyumanıza hiçbir mani yoktur. Deminki maruzatımın hilâfına olarak şimdi vereceğim izâhâtım vak'anın tenvîr ve tefhimi için lazım gelmez. Binâenaleyh, hiçbir mazur olmaksızın isterseniz bunları dinlemeyebilirsiniz.

Mamafih, ne olursa olsun ben bu izahatı vermek arzusundayım. Aranızda sıhriyet bulunduğunu beyan buyurduğunuz Meliha Hanım, bizim menâfi'-i hayatiyemiz namına yani can ve bedenden bizi yeniletip gençleştirmeye çalışmak üzere bulunduğunu artık öğrendiniz. Kendinize

olan alaka ve merbûtiyyetinizin derecesi itibariyle ihtimal ki bizim menâfi'mize dokunan bu şey hakkında daha fazla malumat almak arzusunda olursunuz. Ben de bu bâbda zât-ı âlînizden bir şey saklamak istemem.

Size demin de söylemiş olduğum vecihle bu maruzatıma bir mukaddeme olarak birçok adamların bilhassa birçok hekimlerin ihtiyarlamış vücutlara genç bir hayat nefh etmek için ne kadar çabalamış olduklarını söyleyecek değilim. Zîra bu hususta malumatınız olmalıdır kanaatindeyim. Nefh etmek diyorum, hâlbuki güya bu fikrin tatbikatı olmak üzere birtakım kaba adamların zayıflamış bir insanın damarlarına kuvvetli bir adamın kanını akıtmak bâbında yaptıkları tecrübeleri ihtar etmek istiyorum. Fakat bunlar kara cehalet, daha doğrusu barbarlıktır. Zamane doktorları beş para etmez. Esasen onlar böyle cahilane barbarlık yapmaktan başka ne işe yarayabilirler? Kendilerine hâlihazırda ehemmiyeti görüp duydukça içimden güleceğim gelir. Hâlbuki benim zamanım daha ağır başlı idi. Her ne hal ise... Binâenaleyh, zaten tahmin etmiş olacağınızı ümit ettiğim vecihle, benim üstadım maksadına nail olmak için hiçbir çare-i tıbbiye tevesşül etmemiştir. İlm-i kimya ve ilm-i simyada yedd-i tûlâ sahibi idi. Fakat şimdikiler gibi ya baytar veyahut cerrah değildi. Aradığını çok zaman yalnız başına, uzun uzadıya arardı. Fakat bulacağını buldu.

Bu keşfin tarihi bence meçhuldür. Fakat şek ve şüpheden ârî bir hakikat varsa o da Kont dö Sen Jermen'in birkaç asırlık bir hayat ile muammer olmasıdır ve eğer bu uzun yaşamak sırrını kendisi genç çağında bulmuş olsa hem taravetini bu kadar muhafaza edebilmesine hem de o kadar yaşamasına hayret edilirdi. Bu nokta üzerinde ısrar ediyorum. Zîra üstadımın bununla muvaffakiyet ve şöhreti araması iktiza eder. Bu kadar eskiliğine rağmen bu sırrın keşfi öteden beri vâki' olmuş

olan birtakım keşfiyât ile elektriğin yeni birtakım tatbikatına benzemekten uzak değildir. İşte böylece bu büyük adamın kendi asrından birkaç asır ileride olduğunu kolayca anlayacaksınız. Size biraz buçuk elektrikten bahsettimsen sakın bunun ne kadar yeni bir şey olduğunu bilmediğime zâhib olmayınız. Lâkin o zaman üstadımın elinde bunun yerine hacet-i felsefî mevcuttu. Binâenaleyh her neyi isterse gümüşe veya altına tahvil etmek için ne cıvaya ne başka bir şeye ihtiyacı yoktu. Bazen eğlenmek üzere bir maddede mevcut bulunmayan anâsırı diğer bir maddenin üstüne geçirmek ve ona kalb ve idhâl etmekle gönlünü eğlendirirdi ve bunun için de ancak vesâit-i tıbbiyeden istifade ederdi. Bazen de bu kadar az bir şeyle iktifa etmez, tecrübelerinin ehemmiyeti çoğalırdı. Bir gün onu gözlerimle bir odadan diğer odaya kalın duvarlara ve kapalı kapılara rağmen yeni koparılmış bir gülfidanı da geçirttiğini gördüm. İşbu fidanın üstünde iki açılmış gül, gonca gül ve birçok da yapraklar vardı. Bunların hepsi bir odada iken gözden nihan oldu ve içeriki odaya ter ü taze, hiç bozulmamış bir surette arz-ı endam etti. Benim hayretten ağzım açık kalmıştı. Fakat Kont dö Sen Jermen bana burada mucib-i ta'accüb bir şey olmadığını, zîra her bir mevcudun az bir zaman için birtakım zerrâta inkılap edebileceğini ve işbu zerrâtın ise taştan duvarlar yahut tahtadan kapılar gibi birtakım mevânî'-i maddiyeden ferîh ü fahûr geçebileceğini izah etti. Bana aynî bir şey olan madde ile hareketin bir gün gelip rayihalar, sesler ve ziyalar gibi hariçte kesb-i tahkîk edebileceğini anlattı. Artık efendim uzun hayat sırrının nasıl mevki'-i tatbiki konmuş olduğunu anlamış olduğunuzdan şüphe etmek, hakk-ı devletinizde bir haksızlık olur.

Tıpkı bir altın külçesinin öylece münhasır bir mâyi' içerisinde ıslatıp kalınca, maddesinden bir parça ziyan ederek bu mâyi'e sızdığı gibi işte böyle şerâ'it-i mahsusa tahtında zî hayat bir vücutta kendi

anâsır-ı hayatiyesinden bir kısmını, bunlardan istifade eden diğer bir mevcudiyetin lehine olarak terk edebilir. İşte efendim, uzun hayatın sırrı ve ondan tarz-ı istifademiz budur.

Görüyorsunuz ya, sizden hiçbir şey saklamak niyetinde değilim. Belki size lüzumsuz gözükecek bu tafsilatı bile söylüyorum. Sizin bugünkü tâbirât-ı kelimeniz mucibince bu imalat herhangi bir odada olursa olsun icra edilebilir. Ancak işbu mahallin iyice kapalı, sakit, nîm karanlık ve bilhassa şimalden cenuba müteveccih olması iktiza eder. Bunun da sebebi bir âdemden çıkıp diğerine geçecek bu zerrâtın devir ve tayarânında küre-i arzın mu'âvenet-i tabî'yesinden istifade edebilmektir. İşte efendim şimdiye kadar merak ile öğrenmeyi arzu etmiş olduğunuz şeylerin kâffesini artık öğrenmiş olduğunuz ümidindeyim.

Beni bulduğum yere mıhlayan, gayri mer'i mukavemetsiz tesir, dilimi bile söylemekten, zihnimi bile işlemekten men ediyordu. Ancak vicdanımı istila etmemişti. Zihnimin yarısı bu tesir haricinde, vazıh kalıyordu. Hele yeisim ve ümitsizliğim hiç geçmemiş ve azalmamış idi. Hele yeisim ve ümitsizliğim hiç geçmemiş ve azalmamış fakat hiddetim bile, bu sihir ve hile ile sevgilimin, zavallı Meliha'nın kanını, hayatını çalan bu adamlar aleyhindeki öfkem bile müphem, dumanlı, titrek ve artık sönen bir şey gibi idi. Bu esnada Hasan Bâkî Efendi arada bir susarak bir mu'tâd-ı aynî müfrit nezaketle söze devam ediyordu:

— Ali Nâil Bey oğlumuz, ihtimal bu tekrarlarımla benim de bunadığma hükmedeceksiniz. Buna rağmen size şimdiye kadar müteaddit kereler söylemiş olduğum bir şeyi müsaadenizle bir daha tekrar edeceğim. O da şudur ki şu çatının altında her şey emrinize tabidir ve sizin arzularınız içinde ancak bir tanesini is'âf edemeyiz. İşte efendim maatteessüf reddetmek mecburiyetinde olduğumuz bu yegâne şey hakkında, iktiza edeceği gibi müdâvele-i efkâra başlamadan evvel lütfen

ahval-i ruhiyenizi arîz ve amik, tetkik buyurarak bize hafi olan meramlarınızı kâffen söylemeye itina ediniz. Sizi namusumla temin ederim ki bunları öğrenebilir isek ve ifası da bizim elimizden gelebilir ise, bunları harfîyen icra edeceğiz.

Güya söz sırasını bana bırakmak ister gibi sustu ve bu son sözünü söylediği esnada garip ve muallak bir his beni başımdan aşağı titretti. Bu, bütün damarlarımın hafif bir karıncalanmasıyla iptida etti. Kanım daha çabuk cevelân etmeye ve kalbim daha çabuk çarpmaya başladı ve hissettim ki beni her tarafımdan saran tazyik yavaş yavaş çözülür ve bütün ‘azâm üstüne konmuş olan o ağır yük, bana meçhul bir kuvvetle yavaş yavaş güya üstümden kaldırılıyordu. Bu daha büsbütün hürriyet değildi. Fakat artık deminki esaret, mutlaka, mefkûdiyet-i şahsiye de değildi ve Hasan Bâkî Efendi sualini daha büyük bir vuzuh ile tekrar ederek:

— Düşünün de söyleyin efendim, ne istersiniz?

dediği zaman bence samimiyetle cevap verebilmek kabil olabildi ve ben de samimiyetle kalbimin en derin ve en ateşin samimiyetiyle cevap verdim. Dedim ki:

— Hiçbir şey istemiyorum. Sevgili kadını öldürmüş olduğunuz gibi beni de öldürünüz. Hem lütfen çabuk öldürünüz; ben hazırım. Yalnız bunu isterim.

Hâlbuki bu sözlerime mukabil Hasan Bâkî Efendi, evvelce duyurmuş olduğu o müstehzi sadâsıyla güldü ve aynı zamanda o meçhul kuvvet birdenbire omuzlarımdan aşağı beni kâmilten kapladı. Bütün adelâtım ve asabım üzerinde o eski tazyik kendini yeniden hissettirdi. Yeniden güya sımsıkı sarıldım, bağlandım. Vücuden ve ruhen lâl ve ebkem kalarak galip düşmanın müstehzi sesini işittim.

— Aman Ya Rabbi! Oğlum, bu nasıl söz? Acaba meramımı hiç anlatamadım mı? Bu kadar dil döktük, hakikati söyledik, neden dolayı sizi korkuttuk? Yoksa bizi birer Kabakçı Mustafa mı zannediyorsunuz?

Omuzlarını silkti, bir müddet yine güldü ve artık biraz yorulmuş ve bıkmış bir adam vaziyetiyle enfiye kutusunu açarak:

— Anladım, anladım -dedi- Çok değil, meğer az söylemişim ve sözlerime ilaveten biraz daha tafsilât vermek icap edecek. Ali Nâil Bey, istesiniz de istemeseniz de hakikat şudur: Siz bu saniyede memleketinizin belki en namuslu üç kişinin karşısında bulunuyorsunuz ve bu gördüğünüz el, ömründe bir kere kan damlasına temas etmiş değildir. Lâkin sizi böyle yanlış muhakeme etmeye saik olan esbabı biliyorum. Oğlum, sen de bugünkü edebiyatın kurbanısınız. Bizim zamanımızda edebiyat bilakis kalenderâne idi. Meşrebimizi açar, bizi rindane bir vadiye sevk ederdi. Hâlbuki bugün, bu edebiyat denilen şey, hulyaperver zihinlere birçok tahribatı mucip oluyor. Size malum olsun ki burada kimseyi öldürmek mevzubahis olmadı. Ne Meliha Hanım'ı, ne de sizi... Mahdûmum Ali Vasfî, ailemizin tasavvufla en ziyade meşgul olmuş olan â'zâsıdır. Kâşki vakit olsa ve bir sussak da o size anlatsa idi ki bizim gibi uzun müddet muammer olmanın sırrını keşfetmiş olan hakiki zî hayat insanların, sair fanilerin kısacık hayatlarını daha da kısaltmak hem işlerine gelmez hem de yakışmaz. Hamdolsun ki nedretinden dolayı kabil-i ihmal olan birkaç vak'adan sarf-ı nazar edilirse kat'â böyle bir ölüme sebebiyet verecek bir şey değildir.

Bendeniz eğer kendi hayatımı bir asır müddet temdît etmeye muvaffak olabildim ise şundan emin olunuz ki bu asır sair hayatlardan çalınmış değildir. Hayır efendim, biz katiyen adam öldürmeyiz. Hatta yarın, belki öbür gün siz asker olabilir, hakikaten böyle bir şey yapabilir ve buna muvafık da olursunuz. Lâkin biz asla! Şimdi size doğrusunu

söyleyeyim. Fakirhaneye girip çıkmış olan bütün delikanlılarla tazeleri murâd edecek olursanız, evet ihtimal ki bunların cümlesinin içinde pek ender olarak birkaç tanesinin belki bize etmiş oldukları yardımın geçici hastalıklara tutulmak gibi ufak tefek sıkıntısını bile çekmemiş olduklarını iddia edemem. Fakat lütfen şunu nazar-ı itibara alınız ki benim gibi eski ve uslu bir hayatın bir tek gün daha temdîd-i mevcudiyet etmesi şüphesiz pek kıymettardır ve kendisi için birçok şeylerin feda olunmasına değer. Hâlbuki bu fedakârlığın sırf tesadüfî olduğunu size tekrar ederim. Biz hayat ameleleriyiz bize karşı hülâsa itibariyle bir iyilikten ibaret olan vazifelerini ifa eder etmez kemâl-i sıhhat, afiyet ve selametle kendi evlerine avdet etmektedirler. Zât-ı âlîlerinizin merak ettikleri Meliha Hanım da öyle tasvir buyurduğunuz gibi fevkalhadd nispette değildir ve yarın evine avdet edip de yemek sofrasının başında ehz-i mevk'i eder etmez hiç kimse kendisinin bir kere daha ... Kartal Tepesi'nden avdet ettiğini vezn olunsa birkaç okka eksik geleceğini anlamayacaktır. Genç, tevânâ mevcudiyeti üzerinden bizim ehz itmiş olacağımız kan, kemik ve etin miktarı ehemmiyetsiz addolunabilir. Binâenaleyh, öfkelerinizin ne kadar mübalağalı ve fuzuli olduğunu görüyorsunuz efendim. Artık bu noktayı kafi bir derece izah ettik. Sözlerinizden ancak bir şey nazar-ı dikkatimi celp etti. O da bir şey talebinde bulunmadığınızdır. Fakat bu beyanatınıza rağmen başınıza gelen bir vak'adan bir an evvel sıyrılıp kurtulmak arzusunda bulunduğunuzu da tahmin ederim. Lâkin beyefendi, şimdi bu vak'aya ne gibi bir netice verebileceğimizi lütfen beraberce derhal müzakere etmemize razı olur musunuz?

İkinci defa olarak beni hapseden bağlar bir lücce-i nazar müddetçe çözüldü. Ancak Hasan Bâkî Efendi'nin teklifine başımı eğerek bir cevap muvafakat i'tâ edebilecek bir müddet...

Hasan Bâkî Efendi'nin oturduğu sedirin yan tarafında tahta bir pervaz vardı. Sağ elini bu pervazın üstünde tutuyordu ve ben gayet beyaz olan bu elin, eski bir fildişini hatırlatan solgun rengine bakıyordum. İyice düşündüm, pençe bu mu idi? Hasan Bâkî Efendi başını arkaya, duvara doğru dayadı. Peder ve büyük pederlerini taklit ederek Ali Vasfî ve Mehmet Şerîf Efendiler de başlarını duvara dayadılar. Onların da dizleri üstünde daha büyük, etli ve kıllı olan ellerini gördüm. O zaman bu ziyansız insan ellerine benzeyen bî-aman pençelerin benim maneviyatıma, etime, kemiklerime, kanıma girdiklerini vazîhen görür gibi oldum. Şimdi Hasan Bâkî Efendi sözüne devam ediyordu:

— Ali Nâil Bey zât-ı âlînizi akıllı bir adam olarak telakki ederim. Binâenaleh zât-ı âlînize evâmîrinizin bilcümlesine kemâl-i itina ile tebaat olunacağı hakkında mükerrer bir surette teminat verirken, bunun her defasında ma'teessüf bir istisnası olduğunu söylediğim vakitler, ne demek istediğimi anlamış olacağınızdan katiyen şüphe etmiyorum. Eğer böyle bir şüpheyeye düşmüş olsam bu, sizin akıl, zekâvet ve dirayetinizden şüphe etmiş olmakla müsavi bir şey olurdu. Şimdi, bundan bendenizin de zât-ı âlîleri derecesinde ve belki de daha çok müteessif bulunduğuma emin olmanızı rica ederek, işbu is'âf edemeyeceğimiz arzunuzun hangisi olduğu bâbında sizi tenvîr ve bu bâbda müdavele-i efkâr etmenin sırası geldi. Efendim size söyledim ya, fakirhanemiz kâmilten sizindir. Fakat tahmin buyurursunuz ki malumunuz olan şeyleri öğrenmiş olduktan sonra, buradan dışarı çıkmak artık sizin için memnû'adır. Size hiçbir şeyi

reddedemeyeceğiz, hiçbir şeyi yalnız bir istisna olmak üzere şu yegâne şeyi reddedeceğiz: Hürriyetiniz! Sizi arzuınıza rağmen burada ibka etmekle emin olunuz ki efendim bizim de canımız fena halde sıkılıyor. Üçümüz namına da arz ediyorum. Ne mahdûmum ne de hafidim bu bâbdaki beyanatımı tekzip etmeyeceklerdir, eminim. Lâkin ne yapalım? Çatımız altına girmenizden sizin için neş'et eden mahzurlardan biz vicdanen asla mesul olmayız. Ancak tesadûf ve bir de makul ve mazur olan merakınız, sizi bizim sükûneti muhafazaya mecbur bulunduğumuz bu tekkemize düşürmüştür. İnsanın tesadûf ve tâli'in elinde ne zebun bir varlık olduğuna ibretle bakınız. Bu gece hiçbir fani gözün görmemesi iktiza eden bir şeyi, Meliha Hanım'ın Rumeli Kavağı'ndan gece yarısı hâlî dağlarda bu tarafa doğru yürüdüğünü sizin de görmemeniz için yüzde yüz değil, binde bin sebep vardı. Lâkin tesadûf, sizi o saatlerde, o civara sevk etmekle iktifa etmeyerek, yolunuzu da şaşırttı. Yanlış bir yola saptınız. İşte bu yol üzerinde gözlerinize manzarası memnu olan bir şey göründü. Meliha Hanım'ın bu hâlî dağlarda bu tarafa doğru yürüdüğünü gördünüz ve o zaman merakınız yahut vazifeniz, ne dersiniz; biz de onu kabul edelim, sizi mühlik olacak bir derecede bizim civarımıza kadar çekti ve artık o zaman iş işten geçmişti. Artık siz yaşadığınızı, nerede yaşadığınızı ve nasıl yaşadığınızı yani burada vuku' bulmakta olan ne türlü ziyaretlerin sayesinde yaşadığınızı bildikten sonra, itiraf edersiniz ki bize ta'lik eden bu malumatınızı bizim de lüzumundan fazla bulmakta hakkımız vardır. Tabi takdir edersiniz ki, Sırrımızın müsmîr olabilmesi için bir sır olarak kalması suret-i kat'iyede icap eder. Bu Sır Canvermezler'in sırrı olarak kalmalı ve bütün faniler için de külliye meçhul bulunmalı, hatta onların ihtimal vermeyecekleri bir hakikat olarak kalmalıdır. Zîra işbu sırdan birtakım mahlûkat-ı âdîyenin yorulması, zayıflaması ve birtakım sıkıntılara ve belki tehlikelere girmesine vâbestedir. Bu kullar efendilerinin hayır ve

menfaati namına uğraşacak, yaşayacaktır. Hâlbuki geçirdiğimiz zamanda hâkim bulunan efkâr bu nokta-i nazarı muhıkk ve makul olarak kabul etmeye manidir. Malum devletiniz âvâmın, umûm-u halkın menâfi' ve hukukunu müdafaa sadedinde Meclis-i Mebusan denilen bir encümen-i mahsus küşâd olunmuş ve umumun işlerine karışan gazete denilen varakpâreler külli yevm neşredilmekte bulunmuştur. Halkın hoşuna gitmek için onu her türlü hukuk ve menafi'ini sıyânet zemininde en şerefli padişahlarımızın saraylarında kendisini göklere çıkaran nüdemâsından ziyade emek sarf eden dalkavuklar vardır. Eğer Maazallahü Teâlâ bunların içinden birisi, bir adamın yüz yetmiş beş seneden beri öleceğine, şunun bunun hayatının fazlasıyla kendi ömrünü temdit ettiğini duysa kıyametleri koparmaya kalkışır. Zîra bu, onların kabul ettiği tarzdaki fikr-i hakkâniyete muhaliftir. O kadar muhaliftir ki efendim işte biz üçümüz demin arz ettiğim vecihle dünyanın belki en namuslu olan ihtiyarları olduğumuz halde tıpkı dağ eşkıyası gibi bilinmesi de bulunması da güç olan bu sarp mahal-i münzevi içinde gizlenmeye adeta kendimizi saklamaya mecbur olduk. Binâenaleyh, ne müşkül bir mevkie düşmüş bulunduğumuzu kolaylıkla kabul ve tasdik buyuracağınızdan eminim. Diyebilirim ki belki uzun hayatımızda bu kadar mühlik bir vaziyette bulunmuş olduğumuz nadirdir. Bizim hiçbir şeyden haberimiz yokken, katiyen sebebiyet vermemişken siz kulübede bir örümcek ağına tutulan bir sinek gibi içimize düştünüz. Eğer sizi salıversek yuvamızı yıkacaksınız. Eğer geldiğiniz yere dönseniz, ayaklarınıza takılmış olan Sırrın parçaları gerilerek bizim fakiraneyi başımıza yıkacak. Mübalağasız konuştuğuma emin olun.

Efendim lütfen biraz düşününüz, ne kadar ihtiyat, emek, zahmet, zekâ ve sebat sayesinde şimdiye kadar hayatımızı ve istiklalimizi muhafaza ve müdafaa etmiş olduğumuzu tasvir ediniz!

Kaç defa muhaceret etmeye mecbur olduk, Kaç padişahın, kaç hükümetin zabıtasından saklandık... Bizim hayatımızın ne biçim bir serseri Yahudi hayatı olduğunu belki tasavvur edemeyeceksiniz. İş yalnız bu muhaceretle kalsa idi yine iyi idi!

Nâil Bey, demin size bahsettiğim üstadım vefat ettiği esnada ben daha ömr-ü tabî'i içinde ihtiyar olmamıştım ve gördüğünüz şu oğlum Ali Vasfî de daha ancak küçük bir çocuktı. Annesi yirmi sene evvel tezvîc etmiş olduğum gayet dilrubâ bir Çerkez kızı, bir saraylı idi. Hâlâ genç, güzel bir kocanın su'udetine hâdim olacak bir surette ne pek uslu ne pek deli idi. Onu ne kadar sevdiğimi belki siz de kendi gönlünüzün alakasını düşünebilseniz tasavvur edebileceksiniz. Sırrı öğrenir öğrenmez ilk önce refika-i hayatımı bu tâlî'me teşrik edebilmek saadetinden dolayı sevindim. Lâkin düşündüm: Benim de belki daha ihtiyar ve daha muktedir bir (Sen Jermen) olabilmek için mestur kalması iktiza eden bir sırrı kadına ifşa edebilir mi idim? Bir kadının aklına, hafızasına ve ihtiyatına emniyet ederek hayatımızı göze görünmez bir müddet temdit ettiren bir sırrı ona söyleyebilir mi idim? Mademki onun ağzından çıkacak bir tek fazla kelime bizim muhakkak bir surette mahvımızı intâc edecekti! Hayır, bunda tereddüt edecek hiçbir cihet yoktu. Binâenaleyh, oğlum Ali Nâil Bey, şu hazin ve feci neticeyi iyi düşününüz: Sevgili haremim ve yegâne çocuğumun annesinin gözlerimin önünde vefatına ses çıkarmadım. Hâlbuki ağzının tebessümünü ve busesinin tadını temdit etmek imkân dâhilinde idi. Lâkin Canvermezler'in hayatı bu sayede kabil olabilecekti. Tam yirmi sene sonra oğlum da kendi haremini böylece feda etti. Zîra uzun müddet muammer olmanın sırrı bir kadın kafası içinde emniyetli bir yerde telakki edilemeyecekti. İşte evladım, bu söylediklerim sizi bu muazzam Sırrın kıymeti hakkında tenvîr ve irşat edebilir. Binâenaleyh, ona şimdi ne kadar sizinki kadar kıymettar olduğundan şüphe edilmeyecek olan iki hayatı feda ettik. İki hayat

diyorum zîra kurban olanların miktarını aptalcasına mübalağa etmek istemem. Lâkin bu miktar hakikatte ikiden de fazladır... Deminden Meliha Hanım'ın ne kadar yorgun ve solgun olduğunu gördünüz.

Zîra etinden, kanından başkasına bir kısmını feda etmek az iş değildir ve bazı birtakım kazalar canımızı sıkmaktan hali olmadı... Fakat bu ender... Pek ender olarak! Her ne hal ise... Görüyorsunuz ki bizim hayatımız ve onun mesâbesinde olan bu Sırrın temdidi meselesi pek güç bir iştir. Fakat sevk-i tâl'i öyle iktiza ediyor ki bu zahmetin acısını çekenler bilhassa bizler değil, başkalarıdır. Siz de bunların birisi olarak tal'ie böyle bir borç ödemeye muhtaç kaldığımıza nafîle yere çokluk şaşmaya gelmez...

Binâenaleyh, siz de böyle bir borç ödemelisiniz ve bu borcu ödeyeceğinize emniyetim berkemâldir. Lâkin bu bâbda sizin tarafınızdan kendimize ne gibi bir surette te'diyâtta bulunabileceğinizi düşünmekteyim.

Bir müddet sustu. Birbiri arkası sıra oğlu ile hafîdinin yüzlerine istifhamkâr bir suretle baktı ve onlar da birbirini takiben "hayır" der gibi başlarını yukarıya doğru salladılar. Böylece bir iki dakika geçti. Hasan Bâkî Efendi yine birdenbire:

— Nâil Bey eğer 1329 senesinde olacağımız yerde 1229 senesinde olmuş olsa idik yapacağımız iş pek ziyade kolaylaşırdı. Zîra haberiniz olsun ki, ya hayatta yahut ölü, böyle sizin gibi hariçten gelen bir mecburi misafir ile müşkül bir mevkie düşmüş olmamız ilk defa olarak vâk'i değildir. Eğer doğru olmasına rağmen nazik olmayan mecburi misafir lakabıyla sizi cerihadâr ettimse aman lütfen beni mazur görünüz. Size yalnız bir tek vak'adan bahsetmek için bundan yüz sene makdem bir gece evimizde ölmüş olan bir Laz kayıkçının başımıza açtığı işi söyleyeyim: O zamanlar Karşı Yaka'da Yûş'a civarında ikamet etmekte idik. Sultan Mahmud-u Sâni zaman saltanatında idi. Sultanın zabıtası ne

kadar nâkâfî olsa da me'mur efendilerin müteveffanın ne sebepten nâşî hanemizden bu kadar uzakta ve deniz kenarında olacağı yerde dağ başında vefat etmiş olduğunu aramaya koyulurcasına bu vak'anın başımıza başka birçok işler açabileceğini hesap ederek nafile birtakım meraklara maruz kalmak üzere kendimizi bir müddet saklamaya karar verdim. Beykoz önünde büyükçe bir yelkenli hazır duruyordu. Adalara, Rodos'a gidecekti. Derhal daha şehirde kimse müteveffanın vefatından bile haberdar olmadan yelkenliye râkib olduk ve mahallemizde hiçbir kimseye borcumuz olmadığı cihetle bizim onunla ferîh ve fağfur seyahat etmemiz hakkında hiçbir kimse ses çıkarmadı.

Rodos'tan Sakız'a gittik ve Sakız'dan hemen hemen hâlî olan bir küçük adaya geçtik ve orada balıkçı ve kayıkçı gibi kaldık. Mevcudiyetimiz hiç kimsenin nazar-ı dikkatini celp etmedi. Birkaç sene zarfında Yûş'a civarında vefat etmiş olan adam kâmilten unutulmuştu heyhat! Bu son asır zarfında toprak insanlara pek darlaştı. Hususen telgrafın icadı bizim hayatımızı hayli işkâl etmekten hâlî kalmadı. Ali Nâil Bey, şüphem yoktur ki sabah sabah bir telgraf direğinden bir diğerine atınızın bir tarafta mecrûh ve maktûl bulunduğu ve sizin ise hiç bulunmadığınız haberi uçacaktır. Diğer cihette zamân-ı hâzırın öyle akıl ve hayale gelmez müşkülâtı vardır ki hâlihazırda bendeniz her bir köyden uzakta bir tepe üstünde, hâlî arazide mahfûzum, gizliyim ama fakiranenin ne civarda bulunduğu mukayyittir. Hem civar bir mahalleye tabiyiz, oraca malumuz. İmam ve heyet-i ihtiyariye bile bizden haberdardır. Bütün bu adamlar kim olduğumuzu bilir. Doğrusunu ararsanız bilmez ya, fakat bildiklerini farz ederler. Eğer böyle birdenbire dünya yüzünden zail olacak olur iseniz, ihtimal ki polis müdüriyetinin memurları gelip sizi fakiranenin enbârları içinde bile ararlar. Sözüme itimat edebilirsiniz Nâil Bey. Bilerek söylüyorum; bu tehlike mevcuttur ve sözün doğrusu işte gayet çapraşık bir çıkmaz sokak içindeyiz. Sizi

burada canlı ve serbest bırakamayız. Burada esir veya ölmüş olarak da ibka edemeyiz. O halde ne yapacağız bilmem.

Yine susarak başını bir tarafa eğdi. Dudaklarını uzatarak, iğrenmiş gibi bir işmizâz yaptı ve biraz sonra o zayıf, ince sesiyle güldü. Gülerek dedi ki:

Bilmem aldanıyor muyum? Fakat sizi müte'accib gibi görmedim. Sakın acaba Meliha Hanım'ın bu yere nasıl kolayca girip çıktığını mı düşünüyorsunuz ve onun gibi birçok "hayat ameleleri"nin de bu yere her zaman geldiklerini, gittiklerini ve tekrar geldiklerini ve bunun hiçbir mahzuru olmadığını mı söylemek istiyorsunuz? Evet belki! Lâkin öyle ise düşününüz, anlayınız ki onlardan hiçbirisi Sır hakkında en küçük bir teferruattan bile haberdar olmamışlardır ve her birisi de bize karşı yaptıkları bu iyiliği kendileri bîhaber olarak yaparlar. Nâil Bey, inzivadan duyduğumuz ses bize bulunduğumuz her şehirde gayet ikametgâhlar intihap ettirdi. Ta bizim kapımıza varan yol hem uzun hem sarptır ve eğer bu misafirlerimizi ipnotizmalı bir uyku ile uyutmasak, biçarelerin yolun zahmetinden şikâyet hakları olurdu. Esasen selamet ve istirahatimizin ancak bu sayede kabil olabileceğini kolaylıkla anlarsınız ve işte bu nedendir ki her on beş veya yirmi senede bir, çadırımızı yeni bir mahale, bazen yeni bir şehre kurduğumuz zaman, bidayette civar ahalisi içinde en sıhhatli ve kuvvetli olanlarını birdenbire intihap edebilmek güç oluyor. En evvel bunu bulmalı ki içlerinden hayatları ve adetleri itibariyle hür, serbest ve serâzât olanlarını seçebilelim. İşte ancak böyleleri bizim amelelerimiz olur. Söz sırası gelmişken, sizin muhtemel kıskançlığınızı teskin edebilmekle müftehirim. Meliha Hanım bizce ne o güzel gözleri, ne o güzel saçları için intihap edildi. Esbâb-ı tercihimiz işte büsbütün başkadır. Kocası, bilirsiniz İstanbul'dan ayrılmaz. Annesi bilakis Beykoz'dadır. Kendisi iki ev arasında daimî bir gidiş geliş

halinde, hariçte kaldığı geceler kimsenin nazar-ı dikkatini celp etmez. Zîra her iki taraf gayet tabî'î olarak onu öteki evde bilir. Binâenaleyh, artık bu hususta müsterih olacağınıza ümitvârım.

Kaşki ben de sizin şu başınıza gelen vak'adan nasıl kurtulacağınız hakkında müsterih olabilsem! Şimdiye kadar şu mesele kemâlen tenvîr etti ki bu fakiranemizden canlı ve serbest olarak çıkabilmenizin imkânı olmadığı gibi, burada mahpus veya ölü bulunmanıza da imkân yoktur. Şüphe yok ki size karşı rüçhanımızdan istifade ederek sizi katledebilir ve na'sınızı öyle bir yere götürebiliriz ki ta o yerden üstümüze hiçbir şüphe sıçrayamaz. Fakat söylediğiniz sözlere ve bilhassa düşündüğünüz şeylere rağmen biz katil değiliz ve olmayı katiyen kabul edemeyiz. Binâenaleyh, hayatınız bizim için pek pahalıya mâl olsa da temin ederim ki sizi katiyen öldürmeyeceğiz!

Fakat işte şimdi mesele buna geliyor: Sizi öldürmemek için acaba ne yapacağız? Bu mesele bana öyle müşkil'ül-hâl geliyor ki bu bâbda hepimizin ayrı ayrı reyine müracaatımızı zaruri görür, sizin de fikrinizi öğrenmek isterim.

Bunları söyledikten sonra Hasan Bâkî Efendi enfiye tabakasını oğlu ile torununa uzattı ve bu enfiyeden kendisi de çektikten sonra kemâl-i zevk ile uzun uzun, büyük mendiline aksırdı.

Peder ve büyük pederlerinin nazikâne bir işareti üzerine Ali Vasfî ve Mehmet Efendiler söze iştirak ederek fikirlerini söylediler ve ben Hasan Bâkî Efendi'nin incecik sesini o kadar uzun bir müddet dinlemiştim ki bunların seslerinin vakur ve kısa akisleri beni müte'accib ederek adeta bir müddet sıçrattı. Hâlbuki bu vak'a karşısında artık hayran ve ebkem, köşemde sinmiş kalmıştım...

Ali Vasfî Efendi, babasına hitap ederek:

— Velinimetim pederim, -dedi- Bütün buyurduklarınızda yukarıdan aşağıya kadar hakkınız var. Bilhassa misafirimiz Ali Nâil Bey'in bizi nasıl bir tehlikeye ilka ettiği hakkındaki beyanatınız pek musîbdir. Yalnız ilaveten şunu söyleyeyim ki Meliha Hanım'ın tam bu gece bizim misafirimiz bulunuşu itibariyle işbu tehlike çoğalmaktadır. Kendisine bu gece yarısında avdet yorgunluğunu tahmil etmek Rumeli Kavağı civarında, sonra da Beykoz'da sarfına mecbur olduğu gayret ve kuvveti esasen yıpranmış vücut ve maneviyatından beklemek pek insafsız bir şey olur. Za'fiyeti daha kemâlen üstündedir ve ne zât-ı âlînin ne de bendeleri, kendimizin en vahim zamanlarımızda olsak bile istirahat-i şahsiyemiz için masum bir hayatı tehlikeye koymak mesuliyetini katiyen kabul etmeyiz. Ma'ahâzâ yarın sabahtan itibaren de Nâil Bey'in akrabasından olan ve Büyükdere'de ikamet eden Râmi Paşa'nın bütün bu civarları arayıp taramak için birtakım adamlar ve belki

inzibat askerleri göndermesi melhuzdur. Hatta burayı bile arayacaklarına ihtimal verebiliriz. Fakat hûdangerde eğer başımıza böyle bir felaket gelecek olursa demek bir yerine iki kişi saklamak iktiza edecektir. Onun için eğer benim gibi düşünüyorsanız bir yerine iki tehlike mevcut olduğunu tasdik edersiniz.

Hasan Bâkî Efendi:

— Şüphesiz!

dedi. Ali Vasfi Efendi başını eğdi

ve sonra sözüne devam ederek.

— Burada fazilet pek ziyade müşkülât ile kendine bir mahal-i sarf bulacak! -dedi- Zîra bizi bu müşkülden çıkarmak için faidesi dokunacak olan çareler ve vesileler mebzûlen mevcuttur. Mesela gerek Beykoz, gerek Büyükdere veyahut Rumeli Kavağı cihetlerinden Ali Nâil Bey’le Meliha Hanım’ı... Nasıl anlatayım; birleştiren rabıtayı bilmeyen yok gibidir. Binâenaleyh, aşığın kaybolması üzerine uyanacak şüpheleri maşukanın üzerine davet etmek kolaylıkla elimizden gelecek bir şeydir ve bu bâbda emin olabiliriz. Yarın müstantık mıdır, komiser midir o memur efendiler, Ali Nâil Bey’i aramaya kalkıştıkları zaman Ali Nâil Bey’in öldürülmüş atına ve Kartaltepe civarında da Meliha Hanım’a rast gelirlirse... Bütün izleriyle kesb-i hakikat eden bu zan kifayet eder. Fazla delâil katiyen iktiza etmez. Derhal bir cinayet-i âşıkaya inanılır. Bu cinayetin bir seyerân, bir kıskançlık ilh neticesinde vukua geldiği tezahür eder ve biz hatta isticvap edilmeden kurtulur, köşemizde kalırız. Bilhusus ki Meliha Hanım böyle bir ithamdan kendini hiçbir vecihle suret-i kat’iyede olarak tebriye edemez. Mâdâm ki ilk önce kendisi müte’accib olacak, kendisi şaşırıp kalacaktır... Bu zavallı kadın hâkim efendilere nasıl olup da bu akıl ve hayale gelmez mahallerde bulunduğunu ve bu ahvalin nasıl başına geldiğini bir türlü anlatamaz. Mâdâm ki bunu kendi kendisine bile izah edemeyecek, bütün bu macera kendisi için nâkabil-i izah kalacaktır! Öyle değil mi?

Oğlu Mehmet Şerif Efendi söze başladı:

— Böyle haksız bir muamele bizim kabul ve tatbik edeceğimiz usul ve ahlaka o kadar muhaliftir ki, ellerimizi hem kana bulamış, hem de manen kirletmiş oluruz...

Oldukça sert bir tarzda söylemişti. Babası kendisine doğru döndü ve bu sözlerini tasdik etti.

— Tabi! -dedi- Hiç bizim gibi namuslu olan tabiatın en tabi ve sıhhî kuvvetine tabiiyetle yaşadığını iddia eden adamlar bir kadını böyle bir vaziyete giriftar etmeye ve Allah göstermesin, haksız birtakım cezalara çarptırmaya razı olabilir mi? Elbette olamaz. Lâkin burada dikkat edilecek bir cihet daha var ki o da hâkimlerin Meliha Hanım'ın mücrimiyeti hiçbir delil-i kat'i ile kâbil-i isbât olmadığından mutlaka beraatına hüküm vereceklerdir. Yalnız zevahire bakmakla bir kadını mahkûm etmeye cesaret edemez.

Oğlu Mehmet Şerif Efendi söze başladı:

— Evet, hâkimler belki affedecekler -dedi- Lâkin halk hiçbir vecihle affetmez ve yalnız kalbinin emrine râm olmak günahını irtikâp etmiş olan bir kadın da bizim yüzümüzden mâtâm'ül-hayât umumun hakaretimiz muamelesine hedef olur ve bilhassa aile ocağı mahvolmuş, bu saadet kendisi için ilelebet bitmiş olur.

Babası yine:

— Doğru!

dedi. O zaman büyükbabaları ince sesiyle gülerek onlarla istihza etti:

— Yetişir artık canım! Lütfen bu yoldaki sözlerinize bir hatme veriniz. Orta yerde bir yetim ve dul sözü başladı mı artık sizi susturmak bir türlü kabil olmaz. Aman ya Rabbi! Ağzınızı böyle beşeriyet, hakkaniyet, tabiat, aşk, hukuk-ı beşeriyeye gibi büyük ve boş sözler doldurmaktan ne zaman vazgeçeceksiniz? Bu neye yarar ki? Bizim selametimizle hayatımızın bir hanımın iskambil kâğıdından yapılmış ve pöh desek yıkılıverecek olan aile ocağına tercih edilmesi lazım geleceğini bir türlü anlayamıyor musunuz? Bu hanımın aile hayatından bahsederken, nasıl oluyor da bütün İstanbul halkının bildiği bir şeyi, yani hanım mûmâileyhânın işbu ailesine hiçbir vecihle sadakati bulunmadığı, Ali Nâil Bey'in ta karşısında oturmuş olan sizler güya bilmiyormuş

veyahut unutmuş gibi idare-i kelam ediyorsunuz? Bu mevzu-ı bahs ettiğimiz çare-i hal doğrusu şayan-ı tedkîktir. Öyle ceffalkalem reddedilemez. Fakat yapabileceğimiz şeylerin en âlâsı bu olduğunu da zannetmiyorum, doğrusu ve bu bâbda karar vermeden evvel hepimizin de vazifesi her bir çareyi düşünmektir. Şerif! Şimdi de sen söyle! Senin bizi faideli olabilecek gibi bir fikrin var mı, bakalım?

Mehmet Şerif Efendi bir müddet tereddüt etti, nihayet:

— Efendim! -dedi- Acaba aradığımız çare-i hal hepimizin ve alelhusûs zât-ı âlîlerinin bizimkilerine kat kat fâik olan manyetizma kuvvetiyle elde edilemez mi? Bendelerine kalırsa ben sanırım ki Ali Nâil Bey’i biraz sonra zâhirde serbest olarak kendi işine gönderebilir fakat saye-i âlînizde zihni üzerine öyle bir tesir icra edebiliriz ki artık ağzından çıkan sözün her biri bizim arzu ve idaremize tabi olur. Hülâsa kendisine yalnız, söylenilmesini bizim arzu ettiğimiz sözleri söyletebiliriz. Böylece beş on gün geçer. Ondan sonra...

Hasan Bâkî Efendi yine müstehzi bir tarzda tebessüm ediyordu:

— Ondan sonra?

dedi. Fakat Mehmet Şerif Efendi cevap vermedi. Onun yerine babası cevap vererek dedi ki:

— Sonrası hiç... Bu pandomimanın sonrası gelmez sanıyorum. Bir kere düşünün: Bu vazifeyi her ne kadar üçümüz arasında taksim edecek olursak bile tâkât-i beşeriyyenin fevkinde olan bu yorgunluğa uzun müddet nasıl mukavemet edebiliriz? Durup dinlenme bilmeden bu genç, sağlam vücutlu ve sağlam fikirli (beni göstererek) zât-ı şerîfin irade ve muhakemesine râm etmeye uzaktan uzağa çalışacağız! Bari karşımızdaki kötüleşmiş bir ihtiyar olsa idi haydi neyse! Fakat öyle küll zinde, tevânâ biri... Binâenaleyh ben Mehmet Şerif’in ümidine katiyen iştirak edemiyorum ve buna cinnet derim, Mahz cinnet... Daha iyi ara oğlum,

daha iyi ara! Ben de bir düşüneyim. Bir müddet sükût edelim de hatırımızda belki bu söylediklerimizden daha iyi ve daha canlı bir suret mülhem olur inşallah!

— Fakat ne Ali Vasfi Efendi, ne de Mehmet Şerif Efendi artık bir şey ilave etmediler ve sükût içinde yalnız Hasan Bâkî Efendi'nin incecik, müstehzi handeleri duyuldu...

20

Köşemde uyumuş olduğum halde birdenbire kanımın daha seri bir surette cevelana başladığını duydum ve demin bir kere daha vâk'î olduğu gibi bütün azamda bir karıncalanma duydum. Beni sıkan tazyik bir kere daha açıldı lâkin geçen defa hayretim bana nâtamam bir tarzda ve ancak birkaç dakika için iade olunmuş olduğu halde bu kere kendimi başımdan ta ayaklarıma kadar serbest, tamamen serbest hissettim ve bu serbesti hissi imtidâd etti. Mütehayyirâne başımı kaldırmıştım. Hasan Bâkî Efendi'nin gözleri gözlerimin üstüne merkûzdu fakat bu gözlerden artık beni kendine râm eden hiçbir emir sâdır olmuyordu.

O zaman içimde birdenbire şiddetli bir arzu uyandı: Sıçramak, atılmak ve silahsız olsam bile uğraşmak, çarpışmak... Yahut daha iyisi kaçmak... Fakat bu esnada ve hemen hemen kendime rağmen omuzlarımı silktim, hakikat bu sanki neye yarayacaktı? Benim süratimden elbette daha seri ve benim sarf edebileceğim kuvvetten elbette daha kuvvetli olan bu adamın tek bir nazarı beni bulunduğum noktaya yine mıhlamaya kifayet etmeyecek miydi? Bunu sanki

biltecrübe bilmiyor mu idim? Mahpusun kollarındaki kelepçeler, hapishanenin kapısı kapandıktan sonra çözüldüğü gibi beni bağlayan o manevî bağlar da çözülüyorsa bunun elbette bir sebebi olacaktı. Nasıl olsa ben yine mahpustum demek ve demek ki kendimi aldatan bu muvakkat kuvvetim karşımdaki düşmanlarıma korkunç gözüküyordu.

Bu fikirlerle yerimden bile kımıldamadım. O zaman bana gayet müşfik ve gayet tatlı bir sesle hitap eden Hasan Bâkî Efendi söze başladı:

— Ali Nâil Bey -dedi- İddia ederim ki daha selametle muhakeme etmeye ve bizim ne biçim adamlar olduğumuzu daha iyi anlamaya başladınız. Emin olun biz de tıpkı size benzeyen namuskâr insanlarız. Bilakis yaşıımız daha geçkin, tecrübemiz daha çok ve bu uzun hayat bizim için daha ziyade kesb-i kıymet etmiş! Evet, işte meselenin esası budur: Bugün bizim olan bu harikulade hayatı korumak, kurtarmak ve bundan sonra da sizin hayatınızı imkân nispetinde kurtarmaya çalışmak!

Esasen biz daima, evvelce size anlatmış olduğum vecihle, bize iyiliği dokunan bilcümle adamların hayatlarını da kurtarmaya çalışır dururuz. Size karşı da nasıl hüsn-ü muamele etmiş olduğumuz hakkında bize hüsn-ü şehadet edeceğinize ümitvârim. Aleyhinizde hiçbir vecihle şiddete tevessül etmedik. Hatta bizi oldukça şiddetle tahkir etmiş olduğunuz halde bile size bu yolda cevap vermedik. Maksadımız sizi asla bir düşman gibi değil, bundan emin olun, fakat tıpkı bir müttefik veya bir şerik gibi telakki etmektir. Eğer iyi düşünülür ve işin neticesine bakılırsa burada biz hepimiz aynı maksat ve gaye için uğraşan adamlarız.

Binâenaleyh, müsaadenizle bu meselenin halli için şimdi de sizi dinlemek arzusunda olduğumuzu söyleyeceğim. Efkârınızı açıkça anlatın. Bizim kendi aramızda hulûs-i niyetle neler düşünüp konuştuğumuzu tamamen işittiniz. Ma'alteessüf işte gördüğünüz gibi bu istişaremizden fiili bir netice de hâsıl olamamıştır. Bu işin içinden kurtulmak için acaba siz bir çare bulabilir misiniz? Bu سوالimi pek merak ve helecân ile irâd etmekteyim, lütfen cevap verin.

Ah! Şimdi ta ucuna kadar yenmiş bir kurşun kalemin bakıyyesiyle ve bu zavallı titrek elimin son kuvvetiyle yazmakta olduğum bu satırları okumaya çabalayan ey bilmediğim kâri' veya kâri'em! İnanınız ki anlattığım bu vak'a pek korkunç, beşeriyetin ve hayatın fevkine varan bir korku ile korkunç bir şeydi. Bütün bu gece - yani benim en son gecem- tıpkı bir kâbusun içinde bunalıyor, bocalıyorum ve bu zulmetin en koyu bir anında bir an için bir insan olduğumu unuttum ve insanların hukukunu çiğnemeye ve bu fani insanların hakkını Canvermezler'in haksızlığına kurban etmeye kalkıştım. Ah! Ey bu itirafımı duyacak okuyacak olan insanlar! Beni sakın bu zaafımı kendinizinkiyle ölçmeden evvel mahkûm etmeyiniz!

Eyvah! Evet, ben bu günahı işledim: Hem de nafile yere işledim. Hasan Bâkî Efendi bana suali iki defa tekrar etti:

— Ya siz? Bizim dördümüzü de bu badireden kurtarmanın çaresini bakalım bulabiliyor musunuz?

dediği zaman ben de: -Aman ya Rabbi! Ben, Ali Nâîl, alnımı eğerek, yanaklarımın mahcubiyetten ateş gibi kızarıp yandığını hissederek dedim ki:

— Sizden yalvarır istirham ederim, kapınızı açın ve beni serbest bırakınız. Lütfen müsaade ediniz de Meliha Hanım'la birlikte buradan çıkıp gideyim. Bu hanımın bir daha eve çağırılmayacağına dair bana

namusunuz üzerine söz veriniz! Ben de bilmukabele size temin ederim ki kadın veya erkek, softa veya franmason dünyada hiçbir kimseye ne burada gördüklerimden ne de hatta sizin mevcudiyetinizden bile harf-i vâhidle bahsetmem! Bu bâbda ağzımı açmayacağıma size namusum üzerine söz vereyim.

Ben bunları söyler söylemez Hasan Bâkî Efendi ayağa kalktı:

— Hay Allah senden razı olsun evladım! -dedi- Mertçesine konuştuk, hoşuma gittin, aferin sana! Bu teklifin pek ziyade celb-i dikkattir ve ben onda anlaştığımızı ve bir ittifaka doğru yaklaştığımızı görmekle pek memnun olmaktayım.

Yerine oturdu, enfiye kutusunu aradı, düşündü, sonra da başını sallayarak:

— Doğrusu, vallahi! -dedi- bu kadar hoşuma giden bir teklifi birdenbire kabul etmemek bana pek ağır geliyor. Sakın sizin sözünüze büyük bir itimadım olduğundan şüpheyeye düşmeyiniz. Ben de sizin sözünüze aynıyla sizin bizimkine verdiğiniz ehemmiyeti atfetmekteyim. Ben yemin ederim ki size tam bir itimadım vardır. Lâkin evladım, acaba düşündünüz mü? Kemâl-i hiffetle kabul ediverdiğiniz bu mesuliyet bana pek ağır geliyor. Bu sözün açılıvermesi için ne iktiza eder? İhtiyatsızca söylenmiş tek bir kelime! Ya bu tek kelimeyi dilsiz olmayan hangi beşer ağzının içinde âlînihâye saklayıp onu kazara düşürmeyeceğinden emin olabilir? Evet, hakikat bu, ne deseniz boş! Lütfen bana olduğu gibi cevap veriniz: Siz uykunuz arasında hiç sayıklamaz mısınız? Daima yalnız mı yatarsınız? Bazen hastalanıp humma içinde sayıkladığınız olmaz mı? İşte bu kadar kâfi... Bu kadar mühim bir işte hüsn-ü niyet beş para etmez. Katiyen kifayet edemez. Hem benim hayatım hem sizin namusunuz için bu kadar tehlikeli olan bu teklifinizi redde mecbur oluşumu fenaya almayın!

Bunları pek vakur bir ses ve kemâl-i ciddiyetle söyledikten sonra tavrını değiştirdi:

— Lâkin her ne hal ise -dedi- Neticede her neye karar vermiř olursak olalım en evvel adamakıllı dūřūnūp anlayacaęımız bir mesele var: Tahmin ettięimiz tehlikeyi lūzumundan fazla i'zam etmiř olmayalım. Ali Nâil Bey, bu hususta zât-ı âlîiniz bizi başkasından daha iyi tenvîr edebilirsiniz. Lūtfen bütūn malumatınızı bize bildiriniz. Yarın sabahtan itibaren gerek Râmi Pařa'ya gerek hūkūmete mensup adamların bizim civarımızda taharrîyâtta bulunacaklarını farz etmekle aldanıyor muyuz, aldanmıyor muyuz?

Ben sūkût ile başımı eğdim. O zaman Hasan Bâkî Efendi iřin ehemmiyetini seziyor gibi:

— Bakın... Gördünüz mü işte?

dedi ve bir müddet daldı, kaldı.

— Atınızın ayaęı kırılarak kayalıklar üstüne dūřmūř kalmıřtı deęil mi?

dedi. Ben tekrar başımı eğdim. Yalnız kendisi için konuşuyormuş gibi yavaş yavaş söylenerek devam etti:

— Demek ki taharrîyâta buradan beda edecekler. Pek uzağa gitmemeleri müreccah olur. Bu taharrîyatın en yakın bir noktasından önüne geçmeliyiz.

Enfiye tabakasını açmış ve ne yaptığını bilmiyor gibi bir parmağıyla kutunun içindeki enfiyeyi karıştırıp duruyordu.

— řūphe yok ki bir tehlike ne kadar az bir müddet devam ederse ehemmiyetinden o nispette kaybeder. Arayanlar bir řey bulamadıkları takdirde elbette uzun bir müddet arayacaklar ve araya araya buraya kadar gelecekler. Demek ki ancak aradıklarını bulurlarsa...

Benim yüzüme dikkatli dikkatli baktı. Sonra iki defa başını salladı.

— Ancak aradıklarını bulurlarsa taharriyât biter. Üst tarafına gitmeye lüzum kalmaz. -dedi- Lâkin ne bulabilecekler? Şüphe yok ki sizi bulmalıdırlar yoksa... Başkasını değil! Ölü ya diri sizi bulmalıdırlar... Diri bulacaklarına ölü bulsalar da daha iyi...

Sandım ki bir cinayet lüzumuna kanaat getiriyordu. Buna hazırlanmış gibi idim.

— Nasıl isterseniz öyle olsun! dedim, fakat kaşlarını çatarak dedi ki:

— Aman Ali Nâil Bey! Bizim için bundan ne gibi mahzur olursa olsun! Her halde sizi katletmek niyetinde olmadığımızı zaten söylemiştim.

Şimdi oğlu ile hafîdine dönerek:

— Demek ki yegâne çare-i selamet budur. -dedi- Taharriyâtta bulunacak heriflerin aptallığından bilistifade göz boyamak ve aradıklarını bulmuş olduklarına kendilerini ikna etmek! Bunun için de uçurumun içinde bir ceset daha doğrusu bizden büsbütün uzaklaştırmak ve atın civarında bulunmak için Domuz Dere içinde bir ceset... Üst tarafı kolay!

Gözlerini yere dikerek derin derin düşünmeye başladı. O zaman hafîdi Mehmet Şerif Efendi cevap verdi:

— Fakat bu cesedi nerden bulacağız? -dedi- Mezarlıktan bir ceset çıkarmaya mı çalışacağız?

Hasan Bâkî Efendi başını kaldırdı ve gülmeye başladı:

— Şerif! dedi, roman meraklıları gibi her şeye ihtimal veriyorsun! Acayip! Amerikan romanlarında olduğu gibi şimdi de mehtapta üçümüz

gidip mezarlık içinden gece yarısı ceset aramaya mı kalkışacağız? Olur şey değil! Hem olsa bile, bu da kâr etmez!

Aramaya gelen heriflerin aptallığı ne olursa olsun senin önlerine koyacağın ilk cesedi kabul edecekler ve Ali Nâil Bey'in ölmüş olduğuna kanaat edecekler midir? Zîra işte vasıl olmak istediğimiz netice bu: Ali Nâil Bey umum-u İstanbullular için ölmüş, hem de en tabii, en sade bir tarzda ölmüş addedilmelidir. Bizim istirahat ve hayatımız bu sayededir.

Şimdi yeniden ciddi, adeta ağır başlı olmuştu. Dikkatli dikkatli yüzüme baktı:

— Oğlum -dedi- Senin için acıyorum zîra başına gelen tuhaf bir eser-i tali'dir. Hiç de hoşuna gitmeyeceğini farz ederim. Bugünden itibaren ismini, sıfatını, hüviyetini kaybettin. Söylediğim gibi, seni öldürmeyeceğiz, yaşayacaksın. Lâkin İstanbul mezarlıklarından bir tanesinde senin mezar taşın ve altında da seninki olduğu mefrûz bir ceset bulunacaktır. Buna razı olmaktan başka yapacak çare yok!

Tıpkı üşüyen bir adam gibi, bir ra'se bütün vücudumu sarstı. Ölmeye hazırlanmışım fakat artık anlıyordum ki mevzu-ı bahs olan ölmek değil fakat belki ölmekten daha güç, daha elim bir şeydi.

Mehmet Şerif Efendi el'ân bu projeye itiraz ediyordu.

— Lâkin bu cesedi nerden bulacağız?

Hasan Bâkî Efendi bir kehrübâ sarısındaki elini bu cümleyi keser gibi ufkıyyen sallayarak dedi ki:

— Burada bulacağız!

Bu sözleri takip eden sükût içinde kalbimin dehşetle çarptığını ve şakaklarımın terlemeye başladığını duydum. Korkuyor fakat muayyen bir şeyden değil; karanlıktan, hayaletlerden, gecelerden korkulduğu gibi

korkuyordum. Hasan Bâkî Efendi'nin ince ve sinirli sesi asabımı tedhiş etmekte devam etti. Şimdi bana hitap ederek dedi ki:

— Leh ve aleyhteki esbâbı uzun uzadıya hitap ettim. Lâkin şimdi artık kararımı verdim. Bizi bu badireden kurtarmak için mâtâm ki siz bile düşünüp bir şey bulamadınız demek buna karşı sizin de bir söylemeye hakkınız olamaz. Şimdi duyacağınız bu kararımı artık nâkâbil telakki etmelisiniz. Bu saniyeden itibaren siz, Ali Nâil Bey değilsiniz. Ali Nâil Bey dediğiniz zâtın hayatı Canvermezler'in hayatı için bir tehlike sırasına geçmiş olduğu cihetle bu zât bir ay sonra vefat edecektir. Size gelince, bu saniyeden itibaren artık hangi isim hoşunuza giderse onu taşıyınız. Ben sizi oğlum diye çağıracağım. Evimizin bir mahpusu olacak, muvakkat bir zaman için olsun artık burada yaşayacaksınız. Sizi ebedî bir surette hapsedmeye niyetimiz yoktur. Biz bile burada iskân etmekten vazgeçebilir ve sizin hatırınız için bundan iki üç sene sonra nakl-i mekân etmeye razı olabiliriz. Olur olmaz ve ötekinin berikinin emniyetsizliğini celp etmeyeceğimizden emin olur olmaz buradan kalkar gideriz; sizi de götürürüz. Ondan sonra da buradan uzak olmak şartıyla istediğiniz bir şehirde sizi salıveririz ve o zaman ifşaatta bulunmamanızı ricaya falan ihtiyaç kalmaz. Çünkü artık ne söylemeniz bir tesiri olmaz ve Ali Nâil Bey olduğunuzu iddiaya kalkışmanız da sizi ancak yeniden iki üç sene için bir tımarhaneye kapatmaya sevk eder. O zaman bunu siz de takdir eder ve binâenaleyh sükût ederek büsbütün başka bir yeni hayat yaşamaya başlarsınız. Bu ikinci hayatınız içinde başınıza böyle bir vak'a gelmesini ve onun da vefatından evvel böyle, şimdi ilk hayatınızın bitişi tarzında bir hatme ile neticelenmemesini temenni ederim.

Bu sözleri ta kalbimin içine kadar titreye titreye dinlemiştim. Hasan Bâkî Efendi önüne doğru eğildi:

— Bu kararımı kemâl-i hulûs ile kabul ediyor musunuz?

diye sordu. Benden kaçıp giden kuvve-i iradeyi bulmaya çalıştım ve o zaman başımı kaldırarak dedim ki:

— Sizin elinizdeyim. Kabul veya reddetmek artık bana ait değil. Ben tab’iyete mecburum o kadar!

Bu cevabım gayet tabii, basit, doğru olduğu ve binâenaleyh kimseyi şaşırtmaması iktiza ettiği halde karşımdaki hâkimi şaşırttığını kemâl-i ta’accüble gördüm.

Dudaklarını ısırarak sağa sola hayran bir nazar atfediyordu. Nihayette Hasan Bâkî Efendi bana büsbütün yeni görünen bir tavr-ı serzenişkârânede dedi ki:

— Doğrusu sizden daha iyi bir cevap beklerdim ve size açıkça söyleyeceğim ki takındığınız bu güya zoraki inkıyat tavrı benim hiç işime gelmiyor. Lütfen bizim nasıl adamlar olduğumuzu bir daha düşünün canım! Bu odanın içinde ne cellat var ne de mahkûm var ve bizim sizden beklediğimiz şeye siz ya irade ve ihtiyarınızla inkıyat edecek veyahut adem-i mutâevatla bunu reddedeceksiniz.

Utanmadan bana karşı bunları iddia eden adamın suratına bakıyor ve sükût ediyordum. Hasan Bâkî Efendi ısrar etti:

— Ne yapayım, bir kere daha tekrar edeceğim -dedi- Kemâl-i hulûs ile makdemini Ali Nâil Bey’in vefatına kail oluyor ve aramızda sükûn ve âsûdegî ile geçecek birkaç senelik bir mahpûsiyete mukabil onun vefatından sonra yine yaşamakta devam etmeye razı oluyor musunuz?

Artık anlamaya bile çalışmıyordum. Omuzlarımı silkerek:

— Hayır!

diye cevap verdim. Hasan Bâkî Efendi başını salladı:

— Haksızsınız evladım -dedi- Reddediyorsunuz ama fena yapıyorsunuz!

Cevval ve seri gözleri tasvîpkâr olmayan bir nazarla yüzümde dolaşıyordu.

— Yaşıma hürmet ile müsaade edin son bir defa olmak üzere size tekrar edeyim. Kemâl-i cesaretle iddia edeceğim ki pek fena hareket ediyorsunuz. Şimdi siz tâlî'nize küskünlük ediyor ve onu mümkün mertebe düzeltmeye çalışacağınız yerde bilakis bozmaya sebep oluyorsunuz. Doğrusu bunu size hiç yakıştıramadım ve zekâvetinize veremedim. Sakın bu adem-i kabulünüz ile mukarrerâtımıza ciddi bir surette bir mânia teşkil edebileceğinizi farz etmeyiniz. Bizim size vermek istediğimiz imkân-ı halâsı kabul etmeyerek bizi intihara sürükleyeceğinizi farz etmeyiniz. Evet, her ne olursa olsun sizi öldürmeyeceğiz, burası muhakkak! Lâkin bizdeki bu kan dökmek nefreti üstüne bina-yı hayal etmeyiniz. Zîra deminden kadınlara ne kadar az ehemmiyet vermekte olduğumuzu gördünüz. Hepimizin selameti namına sizin sevgilinizin suret-i zahirede namusunu kurban etmenin bizim için ne kadar kolay bir şey olduğunu deminden size anlattık. Bundan kolay bir şey yoktur. Maksudımız bunu deminden size açıkça anlatmış olduğumuz gibi gerek resmî gerek şahsî memurları hakkınızda aldatmak ve ammenin mütalaasını hataya sevk etmektir. Herkes sizi ölü gibi telakki etmeli, makâm-ı âidesi vefat etmiş olduğunuza dair bir zabıtname yazmalıdır. Hatta sizin mezarınız kazılmalı ve siz içine gömülmelisiniz. İşte bunlar yapıldı mı artık kimse gelip sizi ta bu evin içinde aramaya lüzum görmez ve siz de muvakkit bir zaman için bizim yaşadığımız bu hayatı yaşarsınız. Az bir müddet sonra demin söylediğim vecihle başka bir şehre gider ve bu suretle kemâlen serbest olursunuz. Siz ölü olmadığınız ve çocuğunuz bulunmadığı, hatta doğrudan doğruya kendinizin de bir evi olmadığı cihetle değişikliklerden pek çok mütezzî olmazsınız. Lâkin bu komedyanın ilk kısmı için bana muavenetiniz lazım gelmektedir. Sizi gömüyoruz diye gömecekleri cesedi eski zaman

pîrleri gibi yoktan var edemeyiz ya! Ma'hazâ bizim de gözleri hataya düşürmek için sihir kuvvetiyle yapacağımız da böyle bir şeydir. Fakat bu bâbda bana yardım etmeniz ve size söylediğim gibi hüsn-ü niyetle yardım etmeniz lazım gelmektedir.

Artık bu sözler ne ta'accübümü ne yeisimi çoğaltıyordu. Bu sözleri söyleyip sustuğu esnada Ali Vasfî ve Mehmet Şerif Efendilerin başlarını peder ve büyük pederlerine doğru aynı zamanda çevirdiklerini ve gözlerinde -benim anlayamadığım bu muamma onları güya birdenbire kavuşturmuş gibi- ani bir şule ile parladı. Ben son defa olmak üzere artık kendimden ayrılan kuvve-i ma'nevîyemi toplamaya hasr-ı nefis ettim ve dedim ki:

— Bu kadar söz sanki neye yarar? Burada hâkim olan siz değil misiniz? Sonunda neye karar verip yapacaksanız bunu bir an evvel icra ediniz. Meliha Hanım'ın hayatını kurtarmak için feda-yı nefis etmeyi size zaten teklif ettim. Bu teklifimi bilmem kaçınıcı olarak size tekrar ediyorum.

Hasan Bâkî Efendi canı sıkılmış bir adam gibi sağına soluna sallandı ve dedi ki:

— Ne inatçı adammışsınız! Lâkin size anlattık ya canım, burada kimsenin hayatı ve ölümü mevzubahis değil. Mevzubahis olan bir kadının... namusu diyeceğimiz yerde şöhreti veyahut sui şöhretidir diyelim. Bu hüsn-ü sabiti vikaye etmek -size demin anlatmış olduğumuz vecihle- elimizdedir. İlaveten bir şey daha söyleyeyim ki müdafaa ettiğiniz hanım-ı mumîleyhâyı bir daha buraya davet etmeyi ve kendisini kullandığımız hayat ameleleri arasından çıkarmayı da size kati olarak vaat ediyoruz. Pekâlâ! Bakınız şimdi mesele neye müncer oluyor: Meliha Hanım'ı kurtarmak için siz mi bu fedakârlığı yapacaksınız yoksa sizi kurtarmak için bu fedakârlığı biz Meliha Hanım'a mı yaptıracağız?

O bu şartı, bu tehdidi bitirmeden evvel ben başımı eğmiştim.

Hasan Bâkî Efendi ayağa kalktı. Oğlu da, hafidi de kalktılar.

— Ne yapacağımızı anlamış olduğunuzu gördüm -dedi- Artık her ne gibi istihzârâtta bulunmak lazım ise bunu bir an evvel ifa ediniz. Boş yere vakit kaybetmeye gelmez. Zîra her nerede ise sabah olacak! Ben bütün kuvvetlerimi toplamak için biraz sükûnete, başımı dinlendirmeye muhtacım!

Yavaş yavaş köşedeki sedire doğru yürüyerek, minderin üstünde yastıklar, tesbihler, kitaplar ve kâseler birikip karıştığı bir mecra önünde oturdu. Fena halde yorulmuş gibi derhal gözlerini kapadı.

21

Ben köşemde kımıldamadan duruyor ve gözlerimle etrafımı tarassut ederek olacağı bekliyordum. Ali Vasfî Efendi'yle Mehmet Şerif Efendiler sükût içinde bir şeyler hazırlamakta idiler. Odanın köşesinde çanak ve çömleğe doğru eğilerek orada bir şeyler yaptılar. Şüphe yok ki birçok kereler yaptıkları için adeta ezber bildikleri şeyleri tekrar ediyorlardı.

Sonra peder ve büyük pederlerinin yanına yaklaştılar. O hâlâ köşesinde uyuyor gibi idi. Ben hâlâ bakıyordum. Bir sükût başlayıp imtidâd etti. Uzun bir sükût...

İlk önce bütün kuvvetimle lakayt kalmaya çalışıyor, yüzüme geçirmiş olduğum kibir ve tahkir maskesini düşürmemeye çalışıyordum.

Fakat biraz zaman sonra sükûn demimi kaybettiğimi gördüm. Başıma gelen vak'a şimdi fevkattabî'a hârûlâde bir şekil alıyor, meçhulâtın müphem bir tehdidi demin maddi kuvvetlerimi iptal etmiş olduğu gibi şimdi de cesaretimi imha ediyordu. Nihayet beni serâpâ istila etmiş olan bu korkuyu düşmanlarıma izhâr etmekten çekindim ve ayağa kalkarak hutût-ı vechiyyemi düşmanlarımla gözlerinden saklamak için odanın içinde birkaç adım attım...

Hasan Bâkî Efendi köşesinde kımıldamadan duruyor, belki uyuyordu ve bu hareketimi görmemiş gibi ses çıkarmadı. Lâkin Ali Vasfî Efendi ve Mehmet Şerif Efendiler istihza gibi tesir eden bir nezaketle keyfimin nasıl olduğunu, canımın sıkılıp sıkılmadığını sordular. Mehmet Şerif Efendi:

— Betâetimizi mazur görün -dedi- Fakat eğer büyük pederimin tavsiyesini iyice anlayabildimse emin olun ki bu betâet ve cedit pek lazımdır. Filhakîka eğer gayet cesurane olan bu maksadı iyi kavrayabildiyse yapmak istediği en müşkül olan bir manyetizma ameliyatıdır. İşte bunun içindir ki büyük pederim köşesinde kendisine biraz sonra lüzumu gözükecek olan bütün kuvve-yi maddiyye ve maneviyyesini toplamak için uğraşmaktadır.

Şimdi ayakta durmuş Mehmet Şerif Efendi'nin gözlerinin içine bakıyordum. Kendisinde büyük bir âlimin yapacağı mühim bir ameliyata yardım etmekle müftehir bir çırak hali vardı. Bana izahat vermeye başladı.

— Büyük pederimiz gerçi fikrini vâzihen bildirmediği için bu bâbda şimdilik ne desek boştur -dedi- Lâkin tahminim şudur ki üstadı Kont dö Sen Jermen'in talim etmiş olduğu manyetizma usullerini zât-ı âlînize karşı tatbik edecek. Hiç bir sihirbazın bir hayalet gösterdiğini gördünüz mü?

Bu sual bana sırasız, manasız bir şey gözüktü ve hiçbir cevap vermedim. Mehmet Şerif Efendi bu sükûtumun nazar-ı itibara almayarak devam ediyor ve diyordu ki:

— Ben böyle bir şeyi gözlerimle görmüş olduğumu el’ân hatırlarım. Gayet maharetli iki şarlata bizim karanlık bir odada hemen hemen ziyadar, öyle aydınlık gibi bir hayalet göstererek, bu hayaletin ölmüş bir adamın ruhu olduğunu iddia ettiler. Bunun yalan olduğunda şüphe yok, lâkin hayaletin de mer’î ve ziyadar oluşu itibariyle inkârına imkân olamazdı. Hiç şüphe yoktu ki bunu şarlataınların biri ötekinin vücud-u maddiyesinden bir kuvve-i maneviye ile istihraç etmişti. Böyle bir tecrübenin âdîliğine rağmen, bizim her gün yapmakta olduğumuz tecrübelerimize teşbih edilebilir. İşte biz de böylece hayat tevzi’ne gelmiş olan kadın ve erkek amelelerimizden bize biraz hayat verecek fedakârlığı yapmalarını bekliyoruz ve size karşı biraz sonra icra olunacak ameliyat da tamamen buna benzer. Fakat çok gevezelik ettim...

Biraz mahcup olmuş gibi sustu ve o zaman güya oğlunun bu son sözlerini unutturmak ister gibi babası derhal söze başladı.

— Ali Nâil Bey -dedi- Bu lüzumsuz sözleri derhal unutunuz. Yapılacak şeyi şimdi göreceksiniz ve ne dersiniz deyin şimdi ben sizi tâli’nizden dolayı tebrik edeceğim. Siz de bir fani olduğunuz halde Canvermezler’in arasına düştüğünüz ve bu tesadüf, bu tâli’ eseri olarak bir müddet onların arasında, onlar gibi yaşayacaksınız. Sakın sözlerimi istihzaya hamletmeyiniz. Pek ciddi söylüyorum. Sizin gibi müddet-i hayatları bir asır bile imtidâd etmeyenler ve binâenaleyh fikirlerini de, sözlerini de, hareketlerini de isti’câl ile söyleyip yapmaya mecbur olanlar kendilerini böyle bir şeyden mesut telakki etmelidirler. Hakikat aranırda yaşamanın ne olduğunu siz bilmezsiniz. Hayat kelimesinin ihtiva ettiğı lezzetlerden haberiniz bile yoktur. Dakika be dakika

yaklaşan bir ölüm fikri sizi kâinatın güzelliğiyle mest olmaktan, hayatı yudum yudum tatmaktan men eder. Gençliğimizi değil fakat ihtiyarlığımızı temdîde karar verdiğimiz zaman nâf' fakat elim bir fedakârlıkta bulunduğumuzu farz eden üstadımız, hayat-ı beşeriyyenin ummanı üstünde seneler ve senelerce çalkanmaktan yorulmuştu. Fakat nihayet lepiska saçlara ve mai gözlere çarparak bu umman içinde battı, boğuldu, gitti. Saadetin ta yanı başından geçip gitmiş olduğunu galiba anlamıştır. Sizin de esasen buna layık olan bir kadına karşı gösterdiğiniz aşk ve alakanın şiddetiyle anlıyorum ki aşkın ihtirasına mukabil zekânın ve hissin tattığı lezzetlerin ve tecrübe-dîde gözlerle bakılırsa mesela batan bir güneş ile doğan bir ay manzarasının ne kadar daha müreccah, daha güzel olduğunu anlayamıyorsunuz.

O zaman yine Mehmet Şerif Efendi söze iştirak etti:

— İnsan böyle manzaraların güzelliğini görmeye başladı mı artık bundan usanmak, bıkmak bilmez -dedi- ve Canvermezler'in misafiri olacağınız müddet esnasında size bu iki mucizeyi, gündüz ile geceyi anlatıp beğendirmeye, sevdirmeye muvaffak olacağımdan dolayı bahtiyarım.

Fani insanlar artık bunların zevkini tatmayı bilmiyorlar. Zavallılar, hayatın müşkülâtı içinde bu saadeti unutmuşlar. Asrınız alafrangalığı taklit ederek nafi bir zahmet ve gayretle yoruluyor ve vasıl olduğu neticenin felaket olduğunu hesap edemeyerek üstelik buna bir de “medeniyet” diyor. Fakat gözleri bu kaba şeylerle dolduğu için asıl halis güzellikleri görüp onlardan zevk-yâb olabilmesini artık bilmiyor, ne kadar yazık! Siz bile eminim ki deminden çiseleyen yağmur altında ve hayal meyal seçilen bu sis içinde yürürken ancak yolun fenalığına dikkat etmiş, düşmekten korkmuş, gecedен ürkmüş fakat gözlerinizi kaldırıp bir

defa olsun etrafınızdaki muhteşem güzellikleri, gecenin renkleri içinde yavaş yavaş boğulan tabiatın muazzam manzaralarını görmemişsinizdir.

Bu sözleri duyunca ta'accübüm korkumu bir defa daha yendi. Başkasının eti, başkasının kanı ile beslendikleri cihetle katil, yamyam olan bu heriflerden dinliyor, ince ve şairane bir tarzda idâre-i kelâm ettiklerini görüyor, o zaman evlerine etli ve canlı, sağ ve salim girerek, buradan solmuş ve bozulmuş, sendeleyerek çıkan kurbanların halini düşünüyor ve üç vahşi canavarın semanın bedii manzaralarıyla zevkyâb olması için kaç biçarenin hayat ve kuvvetinden neler zayi ettiklerini düşündükçe büyük bir dehşet ve ta'accüb içinde kalıyordum.

22

Onlar sözlerini, işlerini bitirmişler ve köşesinde ölü gibi hiçbir hareket etmeden duran Hasan Bâkî Efendi'ye bakıyorlardı. Benim büsbütün sâmit görmekte olduğum bu sima üstünde göremediğim bir mânâ mı sezdiler, bir işaret mi gördüler? Her ne olduysa oldu. Ali Vasfi Efendi bana dönerek dedi ki:

— Efendim, ameliyat zamanı yaklaştı. Lütfen derûnunuzu yoklayınız. Kendinizi iyice tartınız ve bir hafî emel ve arzunuz kaldıysa onu bize söyleyiniz. Biliyorsunuz ki bu evde maksadımız sizin istediklerinizi tamamen icra etmektir. Binâenaleyh bunu ihmal etmememiz için bu bâbda sizin bize yardım etmeniz, maksadınızı anlatmanız iktiza eder.

Hiçbir arzum bulunmadığını izah etmek için başımı yukarıya doğru sallıyordum ki birdenbire bir fikir, bir emel beni yukarıdan aşağıya kadar bir yıldırım gibi sarsarak bütün maneviyatımı tenvîr etti; adeta yaktı ve olduğum yerde gözlerim meçhul bir noktaya merkûz kalakaldım.

— Söyleseniz a canım!

diye ısrar ediyordu. Derhal cevap veremedim. Düşünüyor ve kendi kendime hesap ediyordum. Lâkin bu tefekkürâtımın neticesinde kararımı veremeyerek ve üçüne birden bakarak:

— Evet, hakikat sizden bir şey rica edeceğim -dedim- Ümit ederim ki bu ricamı is'âf etmekte hiçbir mahsur görmeyeceksiniz. Bana gelince, bunun kabulüne harikulade bir ehemmiyet atfetmekteyim. Eğer bu ricamı kabul ederseniz o kadar memnun olacağım ki ben de bilmukabele arzunuza karşı yalnız mutâveat etmeyi değil hatta bu arzunuzu yerine getirmek için elimden geldiği kadar çalışmayı vaat ederim. Hatta doğrudan doğruya benim aleyhimde bile olsa her istediğinizin husûl bulması için can ve yürekten çalışırım. Fakat bu ricamı kabul ediniz. Demin bana Meliha Hanım'ı göstermiştiniz. İşte şimdi son defa olmak üzere bir defa daha bu hanımı görmek arzu ediyorum. Fakat bu defa ona hitap edebilmek, ondan cevap almak isterim. Ona veda etmek ve onunla yalnız başıma bir saat kalmak isterim. Evet, son bir saat... Yalnız bir tek saat... Ondan sonra derhal arzunuza, emrinize tabii olacağım. Ne kadar isterseniz, nasıl ister iseniz, maksadınız hâsıl olsun diye ben de uğraşacağım. Fakat istediğim bu bir tek saati bana çok görmeyiniz!

Bu sözlerime cevap olmak üzere ne Mehmet Şerif, ne Ali Vasfi Efendiler bir şey söyleyemediler. Tereddüt ediyor gibi idiler ve gözlerinin ucuyla birbirine bakiştıklarını gördüm. Sonra ikisi de peder ve büyük pederlerine doğru teveccüh ederek sükût edince onu izah ettiler ve

ben bu defa da göz kapakları kapalı bu simanın üstünde hiçbir mânâ çıkaramadım fakat şüphe yok ki Ali Vasfi Efendi bir şey görebilmiş, bir şey anlamıştı. Zîra derhal ve artık hiçbir vecihle tereddüt etmeden bana dedi ki:

— Peki efendim! Arzunuzu yerine getireceğiz.

Büyük bir memnuniyet, bir saadet hissi beni imla ederek olduğum yerde vücudumu sarstı. Ali Vasfi Efendi hâlâ babasının yüzüne bakarak bana söylediği emirleri ondan telakki ediyor gibi idi.

— Peki efendim -diye tekrar etti- Sizi Meliha Hanım'ın yanına götüreceğiz, sizi onunla baş başa yalnız bırakacağız ve biz çekilir çekilmez arzunuz vecihle bu hanım da uykusundan uyanacak. O zaman kendisiyle siz istediğiniz gibi konuşabileceksiniz ve bilâistisna her ne arzu ederseniz onu söyleyebileceksiniz. Zîra şunu iyi biliniz ki Meliha Hanım yanınızda tamamen uyanmış ve kendisine sahip bulunacak, sizi tanıyacak ve sizinle bulunmaktan pek mahzûz olacak, fakat gözlerine bizim bağlamış olduğumuz o nâ-mer'î perde yine yerinde kalacak ve binâenaleyh kendisini, nerede bulunduğunu anlamayacak meçhul bir odada size tesadüf etmiş olduğuna hiç şaşırmayacak. Çünkü bu odayı ikinizin her zaman buluştuğunuz oda zannedecek. Hülâsa Canvermezler'in menfaati onun neyi bilmemesi icap ediyorsa bunu anlamayacak. Hatta siz bu cehli uyandırmak için elinizden geldiği kadar çalışsanız bile size haber vereyim ki buna muvaffak olamayacaksınız. Zîra size vermiş olduğumuz bu saatin altmışıncı dakikası gelir gelmez Meliha Hanım tekrar uykusuna dalacak ve o zaman bu görüştüklerinizin hepsini birdenbire ve ebediyen unutuverecek. Hafızasında bütün o sözlerden asla ve kat'â bir hafif iz bile kalmayacak. Ona göre isterseniz nafîle yere uğraşın, istemezseniz bu zahmete giriftar olmayın. Şimdi benimle birlikte gelir misiniz?

Odanın kapısını açıyor ve arkasında oğlu olarak geçen defa gibi sofadan karşı tarafa geçiyordu. Ben de arkasında yürüyor ve sarhoş gibi sallandığımı hissediyordum.

Altı aralık olan kapının önünden sevdiğim leylak rayihası hâlâ sızıyor, ılık bir hava ile gönlüme kadar sızıyordu. Onu koklar koklamaz bayılacağım sandım.

Ali Vasfî Efendi şimdi yavaş bir sesle söyleyerek:

— Burada bir saat kalacaksınız. Bu saat zarfında bu oda sizindir. Burada kendi evinizde gibi serbestsiniz.

23

Meliha hâlâ uyuyor, hayattan ziyade ölüme yakın görünen dehşetli bir uyku ile uyuyor, kenarları çekmiş gözlerinin siyahlanmış kapaklarında, solgun dudaklarında soğumuş vücudunun görünen kısımlarında damarlarından akan kanın velev uzak ve derinden olsun bir kırmızılığını görmek istiyor, göremiyordum...

Pek uzun süren bir dakika geçti. Yatağın yanında ayakta duruyor, ne yorganlara, ne çarşafa sürünmeye cesaret edemeden ona doğru eğiliyordum. Nihayet, nihayet göğsünde daha az nâmahsus olan bir teneffüsün hafif mırıltısını duydum. Sonra da iki yanakları üstünde güya yorgun ve uzaktan gelir gibi hayal meyal seçilen bir pembelik gördüm ve gözlerimin önünde güya bir mucize gibi yeniden bir hayata doğuş başladı. Derece derece bütün yüzü daha kırmızılaştı. Kalbi daha

muntazam ve kuvvetli çarpmaya başladı ve daha sağlam bir nefes ile yorganların kalkıp indiğini gördüm. Hâlâ daha kapalı gözlerin ilk açılışını öpmeye hazır dudaklarımın altında hararet-i hayatiyyenin yanaklarını, alnını, ağzını yavaş yavaş istila ettiğini gördüm. Nîm bir tebessümle açılmaya başlayan dudaklarından hafif ve tatlı bir inilti duyuldu ve artık busemi tutamadım. Benim busemin altında uyanarak

kendisine geldi. Aman ya Rabbi! Bundan evvelki busemle bu son buse arasında neler neler olmuştu!

Bana dedi ki:

— Aman ne kadar çok uyumuşum, değil mi? Bak, sen de giyinmişsin! Kollarını

boynuma sarıyordu ve çarşafların altında gerilen, bana doğru uzanan hafifliğini duyduğum vücudunu hissediyorum. Bana daha:

— Aman ne kadar yorgunum, bilsen! -dedi- Başıma geleni gördün mü? Artık bir daha kalkıp gidemeyeceğim. Yürüyüp eve kadar gidemeyeceğim sanıyorum. Kendimi küçük bir kız tıpkı yürümeye başladığı zamanlar gibi halsiz, mecalsiz hissediyorum. Yaptığını beğendin mi?

Sustu. Zîra daha fazla dinleyemedim. Bu sözlerini buselerimin altında boğdum.

Şimdi yastıkların üstüne dayanmış, altın saçları vücuduna doğru taşarak ve bembeyaz kollarıyla beni boynumdan sarmış, gülüyor

odamızda beraber buluştuğumuz zamanlar kaç kere olduğu gibi mukavemetsiz bir fûsun ile gülüyordu...

O gülüyordu ve ben bir elimle çıplak omuzlarını okşayarak ve gözlerimin nazarını onun gözlerindeki bîpâyân bir umman gibi vasi, garip, mütehavvil nazarlara daldırıyor, her şeyi, her şeyi sahiden unutuyordum...

Cidden gizli odamızda buluştuğumuz günler ayrılığın yorgun saatlerini yaşıyor gibi idik. Meliha kendini o kadar yorgun hissediyordu ki “Kollarım, ayaklarım vücudumdan ayrılmış mı yoksa hâlâ bütün âzâm yerli yerinde mi bilemiyorum” diyordu. Bu yorgunluğunu bana atfediyor, serzeniş ediyor, “ Bütün iğnelerimi kaybetmişim, saçlarımı şimdi nasıl toplayacağım?” diyordu. Ben bu evvelkiler gibi tatlı, ruhen bildiğim bu sözleri dinliyor, bütün ruhumla, garip bir eza duyarak dinliyordum.

İlk önce kendisini sarartan bir zahmetle yerinden kalktı ve etrafına korka korka bir nazar atfetti. Ben bomboş duvarları, demir çubuklu pencereyi, yerdeki yegâne kahvehane iskemlesini görmesin diye korkmuş, bunlara şaşmayın, üzülmesin, ağzındaki o tatlı, sevgili tebessüm birdenbire haşyetle açılmasın diye titremiştim. Fakat bu korkum nafîle idi. Kurbanın gözleri önünde bağ çözülmemiş, sımsıkı duruyordu ve körleşmiş bu gözler için bu hapishane odasının şaşılacak bir ciheti kalmamıştı.

Meliha dedi ki:

— Saate baktın mı? Sakın çok geç olmasın! Vapur kaçta idi?

Ben de
tebessüm ederek,
hatta gülerek cevap
verdim:

Hayır canım! -
dedim- Hiç merak
etme, daha çok zaman
var...

Memnun,
saçlarının lülelerini
okşadı ve mahzûz
olan bir yorgunlukla

kendini şiltelerin üzerinde bıraktı. O kadar hafifti ki vücudunun yatakta hiçbir yer yapmadığına dikkat ettim.

— Aman ne ise! Öyleyse biraz daha dinleneyim! -dedi- Eğer vapuru kaçırsam da zarar yok... Son vapura kalırım... Bana yemek ayırırlar. Ah, bilseniz beyefendi, sevgiliniz ne kadar, ne kadar yorgun...

Artık kımıldanmadı. Yorgunluktan cidden kırılmış gibi idi ve ben bu yorgun tene temas etmekten çekinen buselerimle hürmetkâr, meyus, onu uzun uzun öptüm...

Hayır, şüphesiz kendisine bir şey söylemeyecek, hiçbir şey anlatmaya kalkışmayacaktım. Bir şey bilmiyordu. Hiçbir şey bilmemenin geniş, büyük saadeti içinde yürüyordu. Bu saadeti ondan almaya kalkışmayacaktım. Sanki bu neye yarayacaktı? Ümitsizliğim, yeisim, felaketim bana kalmalıydı. Bundan bir zerresini olsun ona vermeye kalkışmamalıydım. Mâdâm ki ben yegâne kurban, yegâne mahkûm idim, felaketimi, talihsizliğimi yalnız başıma çekmeliydim. O bîhaber, demek mesut, şen, hür hayata, kendi nazlı hayatına dönecekti. Ben kalacak,

burada mahpus kalacak dilsiz, anısız, buranın ölümden beter hayatı içinde kalacaktım. Fakat hiç olmamış sükûtumun mekânı olarak bu sonuncu mülâkât-ı aşkın ötekilerden derin, çünkü son zevkini lekesiz, saf olarak tatmış, bu inanılmaz derece tatlı dakikaların zevkine hâlel getirmemiş olacaktım.

Şimdi daha iyi uyanmış ve güya senelerle geride kalmış çocukluk, kızlık hayatına rücu etmiş gibi tıflâne bir neşe ile sevişip duruyordu ve bu hafif ve tatlı sözlerle siyah hapishanenin içine küçük şuleler ve -gariptir- bir an için hür, serbest cümleler giriyordu. Bana mesela diyordu ki:

— İnanır mısın, geçen salı günü terzide prova ederken...

Yahud:

— Biliyorsun canım! Hatırlasana... Sâime Hanım! Hani seninle münasebetimiz şâyi' olduktan sonra bir gece Râmi Paşa'larda sana herkesin içinde açıktan açığa kur etmişti de ben bunu bizim hizmetçiden duymuştum.

Sonra da:

— Bir daha biz seninle Yuşa Tepesi'ne çıkarsak...

dedi. Ben iki ellerimle ipek gibi yumuşak saçlarını tarıyor, sıcak tenini okşuyor, saadetin elimin altındaki bu canlı timsaline temas etmekten mest ve mahzûz oluyordum ve kendimi bahtiyar telakki ettiğim bu esnada da bir ölü olduğumu, tıpkı altında çürüdüğü toprağın içinden başının üstünde yaşayan ve gülen insanları duyan bir ölü olduğumu düşünüyorum. Evet, ben bir ölü gibi idim. Bir deniz gibi mai ve vâsi' bu gözlere bakıyor, tatlı tatlı gevezelik eden bu bahtiyar ağıza bakıyor ve kendi kendime hafiyyen sanki bağıırıyordum.

Beni öldüren sensin, sen! Yolumun üstünden geçtin ve ben de seni takip etim ve bana yolu göstererek, güya elimden tutarak beni bu mezarın ta başına kadar getirdin. Hakikat, mezarlardan çıkan o muğfil ziyalar gibi bu çukura düşürmek için beni sen avladın ve ben düştüm. Şimdi her şey bitti. Artık şimdi ben bir ölüyüm. Fakat sen bunu nasıl görmüyorsun? Benim felaketimi, ölümümü bu halet-i nez'imi nasıl görmüyorsun? Neden, nasıl oluyor da sen hâlâ gülüyorsun? Alnımın üstünde yazılı olan yazıyı, seni bir daha göremeyeceğimi... Eyvah, eyvah! Seni şimdi son defa gördüğümü ve bir daha artık göremeden burada mahpus, sensiz âlinihâye sensiz kalacağımı nasıl oluyor da okumuyor, anlamıyorsun? Fakat bak, felaketim alnımda yazılı çünkü her şey tashih kabul etmez bir tarzda yazılıdır. Aşkım da, mahkûmiyetim de, ölümüm de... Eğer bu talihipimi okuyamıyorsan demek ki beni sevmiyor, beni derin bir tarzda anlamıyorsun. Heyhat! Ey hayatımdan daha çok sevdiğim sevgili! Ey dünya yüzündeki yegâne azizem! Bu acı felaketi ne iyi anlıyorum. Sen beni sevmiyorsun! Fakat ne zarar? Mâdâm ki beni sevmiyorsun, demek beni kaybettiğin zaman daha az meyus olacaksın! Daha evvel teselli bulacak, gençliğin daha çabuk neşesine dalacak, belki de, yeniden bir aşk bulacaksın ve bu daha iyi! Pekâlâ! Bana gelince, ben seni seviyorum ve seni kurtarıyorum; seni sevdiğim içindir ki seni kurtarıyorum ve o zaman bana söylenilmiş bütün bu müteferrik sözlerin güya cevabını veriyormuşum gibi dedim ki:

— Seni seviyorum!

Birdenbire sustu. Bana hayretten açık kalan bir ağızla baktı ve sonra neşesinden kahkahalarla gülerek dedi ki:

— Beni seviyor musun? Bunu daha ilk defa duyuyorum! Lâkin azizim, eğer bundan ümitvâr olmasam hiç burada bulunur mu idim?

Ve dudaklarını benimkilerine uzatarak bana uzun ... bütün asabım eriyinceye kadar devam eden bir buse verdi. Bu lezzetle ben sarsılıyordum. Onun da hafifçe yastıkların üstüne yıkılıverdiğini gördüm. Göz kapakları birdenbire o sevgili, güzel yüzün gözlerini kapadı.

— Aman, aman! Yine ne kadar yorgunum! -diye söylendi- Saatine baktın mı sahih? Doğru söyle! Saat kaç? Vapur ...

Fakat uykuya daldığını, artık uyuduğunu gördüm...

O zaman kapı açıldı.

24

Hasan Bâkî Efendi bana dedi ki:

— Bizden istemiş olduğunuz vecihle bu bir saatlik mülakatı size mümkün kılmakla pek memnunum ve ümit ederim ki bundan siz de memnun kalmışsınızdır.

Bu sözleri söylerken kendisiyle beraber girmiş olduğumuz basık tavanlı odanın ortasında ayakta duruyordu. Gözleri daha ziyade büyümüş, daha doğrulmuş ve gözleri daha âmirâne gibi gözüküyordu. Duvarlarda ötede beride yanan bütün mumlar şimdi söndürülmüştü. Yalnız ocağın iki başındaki lambalar yanmaya devam ediyordu. Ali Vasfi Efendi onların fitilini kısıyordu. Hasan Bâkî Efendi:

— Şimdi de artık kararımız vecihle yapacağımız işe başlamak üzere oturur musunuz?

dedi. Bana eski ve bir ayağı galiba kırık bir koltuk gösteriyordu. Hiçbir suretle tereddüt eder gibi görünmek istemedim. Koltuğa doğru yürüdüm ve oturdum. Hasan Bâkî:

— Şerif!

diye torununu çağırdı. Vücudum derin ve geniş koltuğa gömülüyordu. Oturduğum yerde pek rahattım. Lâkin bana doğru yaklaşan Mehmet Şerif Efendi'nin elinde demin bizi tenvîr etmiş olana müşabih bir fener tutarak bununla bana dair bir şey yapmak istediğini anlar anlamaz ürkerek yerimden biraz doğruldum, başımı kendisine doğru çevirmiş olduğumu gören Mehmet Şerif Efendi:

— Aman dikkat edin! Gözleriniz kamaşmasın!

dedi ve bir eliyle kapadığı fenerin önünden elini çekti. Başımdan aşağıya kadar bir ziya, bulunduğumuz oda şimdi büsbütün karanlık olduğu cihetle gayet şedit gelen bir ziya içinde kaldım. İlk önce gözlerimi kapadım, sonra yine açarak bana doğru tutulan bu fenerin ziyasına bakmayıp odanın zulmeti içinde karanlık, müphem bir noktaya doğru teveccüh-ü nazar ettim ve biraz sonra kendime rağmen titremeye başladım. Bulduğum koltuğun sırasında demin boş olmuş olduğunu gördüğüm diğer bir koltuk üstünde şimdi bir şey, bir gölge vardı. Oturmuş bir adamın ziyadan akseden gölgesi, benim gölgem vardı. Bunu derhal anlamak kabil oldu. Zîra bir kolumu biraz kaldırır kaldırmaz gölge de kolunu oynattı ve o zaman anladım. Fenerin ziyasıyla koltukların ikincisinde hâsıl olan gölgem tıbbî ve fennî bir hazine idi ve kendi kendime ilk önce nafîle yere ürkmüş olduğuma kızdım. Fakat Hasan Bâkî Efendi'nin incecik sesi sordu:

— Nasıl, gölge iyice görülüyor mu?

Ve Mehmet Şerif Efendi'nin vakur ve derin sesi cevap verdi:

— Pek güzel görünüyor!

Ben başımı tekrar koltuğa dayamıştım. Odanın içinde dolaşarak hâlâ daha lambaları kısan ve ziyalarını küçük iki kandil derecesine indiren Ali Vasfî Efendi'yi görüyordum. Fakat biraz sonra Hasan Bâkî Efendi de karşıma geldi ve gözlerimi çevirir çevirmez onunkilerini gördüm. Etvârında ve sinninde büyük bir nezaketle bana hitap ederek dedi ki:

— Biraz sonra gün doğacak! Artık daha bekleyecek zamanımız kalmadı. Ameliyata derhal başlamamız için hazır mısınız? İtiraz edeceğiniz bir şey var mı?

Sonuncu bir tesir adeta boğazımı sıktı. Fakat birdenbire başımı önüme bir tazyik işareti ile eğerek hiçbir itirazım olmadığını anlattım. O zaman Hasan Bâkî Efendi:

— İşte bu âlâ! -dedi- Bu bâbda size ne kadar müteşekkir, hatta minnettar olduğumu tarif edemem! Bana şimdi hemen hemen müte'accib bırakacak bir hissiyatla bakıyordu. Az bir müddet tereddüt ettikten sonra:

— Bugün insafsız ve gaddar birtakım adamların eline düşmüş olduğunuza dair yanlış bir fikir beslemenizi arzu etmem! dedi. Ta'accübten benim gözlerim açılıyordu. O devam etti:

— Sizin üzerinizde hem de ilk defa olarak teşebbüs edeceğim bu ameliyat, doğrusunu söylüyorum, tehlikeden hâlî değildir. Buna lüzum bırakmamak benim elimde değildi. Fakat bu hususta her halde hiçbir acı duymayacağınızı size temin ederim. Esasen yapacağımız ameliyatın tehlikesi azalması için sizi evvelce uyutacağım. Hâlbuki bu benim için daha çok yorulmaya sebebiyet verecektir. Fakat siz uyumamış olmakla kuvâ-i bedeniyye ve asabiyyeniz de uyanık olacağı cihetle onların iktiza eden ziyasına daha kolay mütehammil olursunuz.

Derken değişmiş bir sesle:

— Sahih, iyi ki hatırıma geldi -dedi- üstünüzde şüphesiz kendi eski namınıza yazılmış bir kâğıt yahut belki kâğıtlar vardır. Maksudımıza bir hâ'il olabilecek olan bu kâğıtları lütfen bana teslim eder misiniz?

Bir şey söylemeden ceketimin iki düğmesini çözdüm ve iç cebimdeki kâğıtları aradım. Askeri vesikamı birkaç kart dö viziti, üç dört zarfı ve balıkçılardan aldığım son mektubu ihtiva eden kâğıt, cüzdanımı çıkararak uzattım. Hasan Bâkî Efendi:

— Teşekkür ederim...

dedi. Şimdi sesi yeniden vakur ve hemen hemen resmi olmuştu:

— Şimdi her şey yolunda -dedi- Lâkin mâdâm ki sizi uyutmuyorum, sizden rica edeceğim ki uyuyor taklidi yapınız; kendinizi bütün bütün bırakınız; bütün vücudunuz dinlensin; kuvâ-yı akliyyeniz uyuklasın; böylece uyumuş bir adama dönünüz. Emin olun ki bu istirahatim yapacağımız işi teshîl etmek için ve ikimizin de menfaati namınadır!

Göz kapaklarımı kapayarak bir kabul işareti yaptım.

— Pekâlâ! -dedi- Şimdilik Allahâısmarladık!

Ortadan kaybolmuştu. Fakat bir saniye sonra mevcudiyetini arkamda hissettim ve ayakta durarak gözlerini bana dikmiş olduğunu kemâl-i emniyetle anladım. Gözleri enseme, omuzlarıma çarpıyor ve bu nazarların beni adeta dövdüğünü hissediyordum. Beni taşların üstünde

uyurken gören Mehmet Şerif Efendi ve onun kapısının önünden istikbal eden Ali Vasfi Efendi de böyle nazarlarla ezmişlerdi. Lâkin bu şimdikiler şüphesiz kıyas edilemeyecek derecede daha şiddetli, daha ağırdı. Üstüme düşen adeta yumruk kadar kuvvetli nazarlardı ki altlarında şaşıyor, vücudumun acıdığını duyuyordum.

Derhal başım dönmeye başladı. Karşımdaki koltuğun da, köşedeki çanak çömleğin de ve bu odanın badanalı duvarlarının da etrafımda karma karışık bir surette döndüklerini, gittikçe daralıp bana yaklaşan, beni ortasına alıp sürükleyen bir halka teşkil ettiklerini görüyordum. Başımı koltuğa iyice dayamış olduğum halde bile bastığım yer, başımın üstündeki tavan yıkıldı sandım ve ellerimle koltuğun kenarlarına tutundum. Zîra sanıyordum ki koltuğum arada bir sonu gelmez uçurumlara yuvarlanıyor, sonra yetişilmez yükseklerle çıkıyor ve oradan korkunç bir surette sarkarak yalpa vuruyor, tersine çevrilen bir sepet gibi düşüyordu ve bulunduğum yerin altında azîm bir boşluk görüyor, nasıl olup da bu boşluğa düşmediğime son derece hayret ediyordum.

Aman, aman! Bu korkunç, pek dehşetli bir surette korkunç fakat hamdolsun ki çok sürmeyen, kısa bir felaket oldu. Çok geçmeden bir yorgunluk bu baş dönmesini azalttı, sonra büsbütün durdurdu ve artık ben yalnız hayatımda daha hiç duymamış olduğum bir dehşetli yorgunluk duyuyordum. Bilhassa başım, güya üstüne vurulan o nazarlarla bütün beyninden boşalmış ve şimdi bomboş kalmış gibi koltuğa benden ayrılmış bir şey tarzında dayanmış duruyordu. Gözlerim nazarlarımı bir cihetten bir diğerine çevirinceye kadar dünyayı yerinden oynatmış gibi bir kuvvet sarf ediyordum ve parmaklarımın ucunda sonra kollarımı hafif bir karıncalanma peyda olarak ellerimi, ayaklarımı, bacaklarımı istila etti ve o zaman ben üşümeye başladım. Artık saniyeden saniyeye daha ziyade muğlak, müphem olan hislerimi tefrîk

edemiyor, duyduğum acıyı, çektiğim ezayı teşhis edemiyordum. Yalnız sandım ki vücudum yavaş yavaş çözülüp her bir âzâm birbirinden ayrılıyor, güya boşalıyor ve güya tayin edemeyeceğim bir mâyi' ile doluyor, kandan çok kere daha hafif, daha sulu bir mâyi' doluyor. Sandım ki bütün âzâm bu mâyi' içinde adeta yüzüyor... Ve o zaman öleceğim sandım...

Artık bundan ötesini yazmasam daha iyi olacak! İşte çoktan beridir ki ucuna kadar bitmiş, elimde müşkülât ile tuttuğum kurşun kalemi bıraktım. Hâlâ daha tereddüt ediyor ve etrafıma korka korka bakıyorum...

Öğle güneşi mezarlığın siyah selvilerini yaldızlıyor. Kış rüzgârları bu vakur ağaçları ancak hafif hafif sallayabiliyor. Masmavi semada tek bir bulut göremiyorum ve ihtiyar kemiklerimi donduracak kadar acı soğuğa rağmen bu muhteşem günün güzelliğini görmekle son bir zevk daha tatmış oluyorum...

Bundan sonrasını yazmasam daha iyi olacak...

Zîra yazsam da neye yarar ki? Bana inanmayacaklarını biliyorum. Benim bile bu inanılmaz, tasvir edilmez hatıranın karşısında, “Acaba doğru mudur?” diye şüphe edeceğim geliyor. Eğer burada olmasam, eğer dayandığım bu taş üstünde artık ebediyen silinmez, bütün bir ebediyet için lâyetegayyer kalan harfleri sözleri okumasam ve titrek parmaklarımla beyaz sakallarımın kıllarına dokunmasam ben de inanamayacağım ve şüphesiz rüya gördüğümü veyahut çıldırdığımı, şimdi deli olduğumu farz edeceğim. Fakat hakikat, bunlardan daha acı olan hakikat meydanda duruyor ve gözlerime batıyor.

Hakikat meydanda. Binâenaleyh benim de susmaya hakkım yok. Evet, vazifemdir; bundan ötesini de yazmalıyım. Vaktiyle benim

kardeşlerim ve hemşirelerim olan insanların selameti, sükûnu, bilmesi için vak'ayı kemâlen anlatmalı, söyleyeceklerimi kemâlen söylemeliyim.

Ey bu vaziyeti, benim vaziyetimi okuyacak olan insanlar! Aman, Allah aşkına sakın bana inanmamazlık etmeyiniz. Okuyun, düşünün, anlayın, inanınız!

26

Evet, artık öleceğim sandım...

Tehassüslerim arasında yegâne vazih bir surette hissetmekte bulunduğum o garip karıncalanma, şimdi saçlarımdan ta topuklarıma kadar bütün vücuduma sirayet etmişti ve artık bu garip karıncalanmanın çıkardığı sesi bile duyuyor gibi oluyordum. Bu, sanki beynimle kalbimden ellerime ve ayaklarıma doğru akan bir kumun hışırtısı idi ve bu kan, bu kum parmaklarımdan geçiyor. Parmaklarımin ucundan güya damlıyor, bütün parmaklarım sanki ıslak ve yumuşak gibi kalıyordu.

Düşmanım omuzlarımin ortasına ve enseme şedit nazarlarla vurmakta devam ediyordu.

Ben gittikçe kuvvetimden kaybediyor, zayıflıyordum. Şimdi artık gözlerimi bile kımıldatamıyordum. Sanıyordum ki göz kapaklarımin bile irademe tabi değildi. Gittikçe küçülen vücudumun her tarafından hayatın aktığını duyuyor gibi oluyordum.

Birdenbire harikulade bir şey vukua geldi. O kadar ki bunun tesiri ve ilham ettiği hayret karşısında gözlerimi açabildim ve bir müddet de kapayamadım...

Deminden kendi gölgemin oturduğunu görmüş olduğum koltukta şimdi bir başkasının oturduğunu hayal meyal seçiyor gibi idim.

Bu, gölgeler içinde biraz daha koyulaşan bir gölge gibi, bir hayalet gibi idi ve kımıldamıyor, gittikçe büyür gibi idi...

27

Bu, ilk önce hemen hemen gayrimahsustu. Bir gölgenin gölgesine benziyordu ve tıpkı esmer bir cam gibi adeta şeffaf idi. Ben onun altındaki koltuğun bütün teferruatını yine görebiliyordum. Şekli belirsiz, bir parça duman gibi bir şey, fakat şüphe yok ki göze var gibi görünen bir şeydi. Onu yalnız gözlerimle görür gibi olduğum gibi, cismim de hissediyor, aklım da biliyor gibi oluyordum.

Evet, onu yalnız gözlerimle tahmin etmiyor, cismimle, zihnimle de farz ediyordum. Yavaş yavaş bu faraziyem de kesb-i cedîd etti. Bir kanaate benzedi. Bu gölge bir nevi noksan ve nebât-ı hayat ile yaşıyor sandım. Bu sayede bir boşluk, bir yokluk değil, benden çalınmış, vücudumdan, kalbimden alınmış bir parça idi. Mâdâm ki hâlâ onu kendim gibi hissediyordum. Evet, o gölge bendim ve zaafla aczimin içinden aklımın, vicdanımın uyduğu bir mevt-âsâ yorgunluk içinde ancak işte bu kanaat belirliyor ve Canvermezler'in bana evvelce muğlak

ve pek müphem gülmelerle söylemiş oldukları şeyleri şimdi vazih, pek vazih bir surette anlıyordum.

Evet, benim karşımda duran bu gölge, benliğimden çalınmış bir şey, vücudumdan, kuvvetimden alınmış bir şeydi ve bu kanaat bana gelince daha ziyade zayıfladım. Artık görmekten, işitmekten kesildim. Beni kalın, siyah bir sis kapladı ve bunun altında ben güya ölmüşe döndüm...

Bilmediğim, müddetini tahmin edemediğim bir zaman sonra kendime geldim. Kendimi büsbütün kaybedeli iyice bir zaman geçmişti sanıyorum fakat emin olarak bildiğim bir şey yok. Kendime geldiğim esnada, geçen baygınlığımdan evvelki bütün hayatım bana bir ebediyet misali uzakta göründü. Yaşamış olduğum senelerin çok fevkinde bir uzaklıkla ba'id, geçmiş, mahvolmuş bir mazide kalmış bir şey gibi geldi.

Şimdi soğuk, buz gibi eller şakaklarımı ovuyordu. Alnıma bağlanmış bir ıslak mendilden yüzüme doğru damla sızıyordu.

Ali Vasfi Efendi benime meşgul oluyor, beni uyandırmaya çalışıyordu.

Kendime rağmen derinden derine inledim. Gözlerimi açtım. Avucumun içinde ıslak, yapışmış gibi duran parmaklarımı açtım. Ali Vasfi Efendi şakaklarımı bıraktı, alnımı sildi. Benden uzaklaştı.

O zaman yeni açılan gözlerimle karşıki koltukta oturan bir hayalet gördüm. Aman ya Rabbi! Güya benden ayrılmış bir gölge benliğimi aksettiren bir gölge gibi, tıpkı bana benzeyen bir hayalet gördüm. Yavaşça zahmetle bir kolumu kaldırdım ve buna ancak kolumun artık bir kuru yaprak kadar bile ağır olmadığı için muvaffak oldum. Etim azalmış, kanım sulanmış, vücudumun içine bir boşluk, bir gölge karışmış gibi idi. Ben kolumu oynattım fakat hayalet yerinden hiç kımıldanmadı.

Gözlerim deminden yeni olan esvaplarıma ilişti. Şimdi onlar da eskimiş, iplerine kadar fersûdeleşmişti. Tıpkı benim gibi!

Ah! Neye yazayım? Niçin anlatmaya çalışayım? Ey beni okuyacak olan kârî' veya kârî'em! Bilirim ki bana inanmayacaksınız!

Fakat çıldırmadığımı, deli olmadığımı düşününüz. Hiç deli olan böyle hatırlayabilir, tarif edebilir, anlatabilir mi? Şüphesiz hayır, değil mi? Bir de yakında öleceğimi düşünün; işte benim yalan söylememem ve sizin bana inanmanız için iki sebep!

Fakat heyhat! Ne kadar uğraşsam, çabalasam da sanki neye yarar? Yalana benzeyen doğruyu, nafile, hiçbir zaman söylememeli değil midir?

28

Hayalet, üstünde oturduğu koltuktan kalkarak kapıya doğru yürüdü ve kalkarken yaptığı hareketi ben bacaklarımda, kalçamda hissettim. Güya kalkmak için harekete gelen, bu zahmeti çeken bendim. Sonra adımlarımın hepsini bacaklarımla, ayaklarımla duyar gibi oldum. Kapının önünde elini tokmağa koyarak, bir saniye kadar durdu ve o zaman Hasan Bâkî Efendi'nin sesini duydum, tanıdım. Fakat bu ses şimdi uzaklaşmış, kırılmış, yorulmuş gibi idi. Bir sestten ziyade bir nefese benziyordu.

— Kâğıtları!

diye seslendi. Mehmet Şerif Efendi'nin iri vücudu hayaletle aramıza girdi ve ben onun demin vermiş olduğum kâğıt cüzdanımı ve balıkçıların mektubunu hayaletin cebine koyduğunu gördüm. O da:

— Oldu!

diye seslendi. O zaman hayalet kapıyı açtı ve gitti... Fakat sofaya geçerek aramıza bir duvar girmiş olduğu halde ben onu hâlâ görmekte devam ediyordum. Duvarın arkasından değil ve kendi her zamanki gözlerimle değil, güya onu takip eden, onunla beraber giden ve kendimi terk etmeyen gözlerim gibi onu terk etmeyen yeni gözlerle görüyordum ve sofadan kapıyı açarak dışarıya, çalılıkların arasına çıktığı ve yola düştüğü zaman onu yine görmekte devam ettim...

Bir defa daha, son defa olmak üzere Hasan Bâkî Efendi'nin incecik sesini duydum ve kat'î bir tembihte bulunmak için son kuvvetler, son bakıyye-yi mevcûdiyetiyle cehd ettiğini hissettim. Diyordu ki:

— Sizden çıkıp giden bu hayaleti görüyorsunuz ya, bu bir adam değil bir hayalettir. Göze görünür, fakat bir mevcudiyeti yoktur. Aramızdan çekilip gitti. Binâenaleyh onu yok etmek de bir hakkımızdır. Siz şahidimizsiniz ki bu yaptığımız bir cinayet değil!

Sesi büsbütün kısıldı ve sustu.

Ben o hayaleti görmekte devam ediyordum.

Pek çabuk yürüyerek, adeta koşarak çalılar üstünden hayret-âver bir sürat ve sehveletle geçiyor, gidiyordu ve bundan kaç saat evvel görmüş olduğum Meliha'yı hatırlıyor, sanki tekrar görüyor gibi oluyordum. Birkaç saat mi, birkaç sene mi, asır mı geçmişti? Bunu bilmiyordum. Tıpkı Meliha da böyle çalılar arasından hayret-âver bir sürat ve sehveletle kayıp geçiyordu...

Yavaş yavaş hafif bir şafak söküyordu. Mamafih dağların üstünden bu hafif ziya dökülmeye başlamasa ve karanlık bir gece devam

etseydi ben yine görmekte devam edecektim. Güya elimle tutuyormuş gibi görmekte idim. O hayaleti takip eden gözlerim tıpkı onu hâlâ bırakmamış olan, hâlâ tutan ellerim gibi idi. Bakıp görmekten ziyade sanki tutuyorlardı.

Hayalet gidiyor, pek çabuk yürüyordu. Onun etrafında, demin karanlıkta Mehmet Şerif Efendi'nin fenerinin ziyası altında geçtiğimiz yolları, geçtiğimiz yerleri görüyordum. O da tıpkı Meliha ve tıpkı Mehmet Şerif Efendi gibi bu yollar ortasında hiç tereddüt etmiyor ve gittikçe katileşen bir emniyetle hızını artırıyordu.

Ben bacaklarıma çalıkların sürtündüğünü hissediyor, dikenler güya ona değil, bana batıyormuş gibi hafif bir acı duyuyordum ve o yürümekte, koşmakta devam ettikçe benim yorgunluğum bacaklarımda ve diz kapaklarımda adeta büyük bir acı olacak derecede çoğaldı. Şimdi taşlar arasından geçmiş, deminden hatırımda kalmış olan yollarda ilerliyordum. Belki altı yedi saat evvel buradan geçmiştım. Kılavuzumun feneri önümde bu yolları tenvîr etmiş ve elindeki bastonu şimdi hayaletin ayaklarına battıkça acısını kendi ayaklarımda duyduğum dikenleri benim için açmıştı. Yorgun, bağırarak kadar yorgundum. Hayalet birdenbire durdu.

Yavaş yavaş şafak başlıyor, dünya hafif bir surette aydınlanıyordu. Birdenbire önümde bir uçurumu kapayan yüksek otlar gözüktü. Hayalet ayakta, kollarını göğsü üstünde tutarak, öne doğru sarkıyordu. Ben de onunla birlikte sarktım. Burada bir uçurum vardı. Deminden önünde titremiş olduğum hisleri de tekrar duydum.

Solgun semanın ufkunda taze bir kan gibi kıvıll bir leke şafağı gösterdi ve ben başımın dönmesine mani olmak istediğim esnada bütün asabımın gerilmesi beni koltuğun haricine fırlattı. Havaya cambazın vücudu gibi beni olduğum yerden kaldırdı, attı ve ne kadar bitkin, ne

kadar yorgun olmuş olsam bile gergin olan asabım böylece beni o kadar yükseğe fırlattı ki demin üstünde uyuduğum koltuktan üç adım öteye düştüm... Başım ve ellerim önüme doğru olarak düştüm ve bayıldım.

Fakat hayaletin başı önde, uçuşuma doğru yuvarlandığını, ezildiğini gördükten sonra...

29

Ve bundan sonrasını bilmiyorum. Bundan sonra artık bir şey bilmiyorum. Yine sabah, yağmurlu bir sabah, kafesli camdan bu hapisane gibi odaya günün ziyası yavaş yavaş sızıyor. Yatağın üstünde bitkin, baygın bir haldeyim ve kendime gelince etrafıma bakmak için nafîle yere dirseğimin üzerine dayanmaya uğraşıyorum. Fakat pek zayıfım, buna muvaffak olamıyorum. Ancak derhal uzakta başka bir yeri görmeye koyuluyorum.

Akan bir su... Yeşil yosunlar... Yüksek, yalçın bir kaya, bir uçurum... Akan sularla yıkanmış bembeyaz çakıl taşları ve onların sivri uçları üstünde bir ceset... Benim cesedim... Hayaletin cesedi!

Sular esvaplarını ıslatıyor, göğsünü, omuzlarını örtüyor. Yüzükoyun kapanmış olduğundan ağzına, burnuna, gözlerine giriyor. Fakat ben bu soğuk mâyi'in temasını hissetmiyorum ve suyun kenarında fakat haricinde kalmış olan ayaklarım ve bacaklarım üstüne sızan tefessüh yağmuru da duymuyorum. Artık bir şey hissettiğim yok. Ölmüşüm. Yani ben değil. O hayalet ölmüş demek istiyorum. Ben, mustarip, hasta, yatağın üstünde sızlamaktayım. Birkaç defa kımıldamak istedim, muvaffak olamadım. Hiçbir şeye muvaffak olamıyorum. Hafifçe

aralık edilmiş pencereden, yağmurla ıslanmış çam ağaçlarının taze rayihası sızıyor. Yalnızım. İlk önce Ali Vasfi Efendi de, Mehmet Şerif Efendi de burada idiler. Bana merak ve ta'accüble bakıyorlar, nabzımı yokluyorlar, bütün vücudumu ovuşturuyorlardı. Lâkin şimdi onlar çekildiler, ben yalnız kaldım.

Deminden beri anlatmış olduğum bu şeyler artık maziye karıştı. Mazi, hem de inanılmayacak kadar uzakta kalmış bir mazi oldu. Hayaletin yarı ıslanan cesedine bakıyorum, hatırlamaya çalışıyorum. Düştüm, evet. Önüme doğru eğiliyordum. Birdenbire şiddetli bir hamle beni arkamdan itti. İlk önce ensemden ve omuzlarımdan beni ezmiş olan o dehhâş nazarların ağırlığında ve tesirinde sanki bir yumruk... Ve ben sendeleyerek düştüm. Hayaletin cesedine bakıyorum. O, şimdiden eskimiş, tefessüh etmiş bir cesede benziyor. Üstüne bir sürü sinekler konuyor. Etrafında çalkanarak sular akıyor; akan bu sular cesede dokunuyor; onu bozuyor, tefessüh ettiriyor. Hakikat, bu şimdiden orada pek çoktan beri kalmış bir cesede benziyor. Onu kaldıracak olanlar acele etseler...

Ben de yatağımın içinde, ben de ihtiyarladım. Deminden de bu kadar ihtiyar mıydım? Yoksa semanın ortasında güneş durdu da seneleri mi bilemiyorum?

Evet, bunu iyi hatırlıyorum. Ben bayılmıştım... Uçurumdan düştüğüm, yani koltuğumdan kalkıp da yere düştüğüm esnada idi. Başım ve ellerim yere temas etti. O zaman bayıldım. Şüphe yok ki, Canvermezler o zaman beni yerden kaldırmış, bu odaya getirmiş, bu yatağın üstüne yatırmışlardır. Beni bu kadar ihtiyarlatmış olan belki bu akan sular, bu tefessüh yağmur ve kışın soğuk rüzgârları olmuştur. Zîra ben ihtiyarlamış, son, son derece ihtiyarlamışım ve dakikadan dakikaya, saniyeden saniyeye daha ziyade ihtiyarlamaktayım. Elimle çeneme dokundum. Çenemde bir sakal, kır bir sakal çıkmaya başlıyor. Fakat

abuk abuk, acele acele çıkıyor ve ellerimi akaklarıma götürdüğüm zaman alnımda çizgilerin buruştuğunu hissediyorum.

 defadır ki yavaşça kapı açıldı ve kapının öte tarafındaki küçük aralıktan Canvermezler'in mütecessis yüzlerini gördüm. Dikkatli dikkatli bana bakıyorlardı. Her defasında da gözlerimi kapadım fakat büsbütün değil. Altlarından kendim de onları tecessüs edebilmek için hafif bir surette aralık tuttum ve iyice gördüm ki Canvermezler müte'accib idi. şüphe yok ki onlar da birdenbire gelen bu ihtiyarlığımıza ta'accüb etmekte idiler...

şimdi saat kaç? Hangi gündeyiz? Hangi senedeyiz? Kır sakalım artık büsbütün ağardı. şimdi onu gözlerimle iyice görüyorum çünkü geniş ve uzun bir sakal. Uluların tefessüh eden etleri üstünde de aynen böyle sa sakal biter... Ellerim zayıfladı. İnce bir kâğda dönmüş derimin içinde kemiklerimi görüyordum.

Güneş batacak sanıyorum. Bu hapishane odasına gittikçe karanlık basıyor, demir kafesli pencereden içeri ancak lgn ve müphem bir ziya süzülüyor ve ötede gittikçe bozulan cesedin etrafında akan yeşil sular kararıyor ve ceset de yumuşuyor, bozuluyor.

Evet, işte gece oluyor. Canvermezler yeniden odama girdiler. Yalnız baba oğul geldi. Büyük peder kaybolmuş, gözüme görünmüyor. Tekrar yatağımıza yaklaştılar. Yüzlerinde bir endişe alametiyle beni uzun uzun muayene ettiler ve sonra harf-i vhid söylemeden çekilip gittiler.

zl şamdan üstündeki küçük mumların şimdi üçü de yanıyor, ötede gurubun karaltısı kyor, sular siyahlaşıyor...

Aman aman bu da nedir? Odanın içine meşaleler mi getiriyorlar? Bağırın kimdir? Sahih aldanmışım. Bunlar burada değil ötede... Nasıl oldu da yanlış anladım? Bunlar ötede uçurumun üstünde... Fenerler, meşaleler uçurumun üstüne doğru sarkıyor, nazarları uçurumu tarıyor. Jandarmaların, polislerin resmi elbiselerini tanıyorum. Bir sedye

görüyorum. Anladım, bütün bunlar bir hayalet için. Sesler, küfürler duyuyorum. Sonra âmirâne bir ses ötekilerine susulmasını emrediyor. Pekâlâ işitip anlıyorum:

— Gördüm be! Çukura düşmüş! Aşağıya inmeli de çıkarmalı!

— Yavaş yavaş ha! Sonra sen bilirsin, sen de yuvarlanırsın, karışmam!

— Korkma be canım! Ben bilirim çukura inmesini! Vay gidi be, bir de kokmaya başlamış ki!

— Böyle hep birden bağırmanın canım!

— Burada biri var ama o mu değil mi anlayabilirsek aşk olsun!

Herif çürümüş!

— Şunun söylediğine bak be! Düşeli daha yirmi dört saat olmamış.

Nasıl olur da çürür?

— Yirmi dört saat mi oldu, ne oldu onu bilmem! Bildiğim bir şey varsa burada kokudan durulur gibi değil! Suyu dalmış da ondan olacak! İpi sarkıtsanız a... Sıkı sıkı bağlayayım... Ceset değil turşu... Bunu kaldırmak için kepçe ister...

— Sakın acaba başka biri olmasın? Ne dersin? Ceplerini arasana ceplerini!

— Kâğıt var... Kâğıt çantası... Bir de mektup...

— Bağla şu ipe onları... Uzat bana... Ha şöyle! Kendisi canım, ta kendisi... Mektup da ona ait, kâğıtlar da onun!

— İpleri sarkıtsanız a, ipleri! Aman Allah!

— Ne var yine?

— Tuhaf şey be! Ceset kuru bir yaprak gibi hafif! Kaldıramayacağım sandım... Tartsam yüz dirhem gelmez!

— Acaba vücudu kırılmış, bir parçası ayrı düşmüş olmasın?

— Yok, merak etmeyin... Merak etmeyin efendi, tamam! Çekiniz yukarı! Çekiniz yukarı yavaş yavaş. Ha şöyle... Bir yere çarpmayın.

— Çarpsa da ne olur ki? Artık Allah rahmet eylesin... İş işten geçmiş!

Şimdi üstüne bağladıkları kefen başını sıkıyor, bütün vücudunu sarıyor ve hayaleti koydukları bu sedye yolun üstünde sallana sallana gidiyor, iyice görüyorum. Gecenin ayazında tutulan fenerlerin ziyasıyla odanın içindeki üçüzlü şamdanın mumlarından dökülen ziya birbirine karışıyor sanıyorum.

Şimdi kapkaranlık bir gece oldu.

Demir kafesli pencereden hiçbir ziya sızılmıyor ve yolun üstünde gecenin semasında hiçbir aydınlık inmiyor. Gözlerinin üzerine kapanmış olan kefen cinayeti görmekten men ediyor. Orada onun gözlerini kefen örtüyor ve burada benimkilerini uyku kapıyor.

Uyumaya başlıyorum. Uykuya, ölümün bu diğer türlüsüne düşünüyorum...

30

Yine şafak söktü. Bunu görmeden evvel tahmin ediyorum. Demir kafesli pencerenin dışarısı el'ân simsiyah, fakat gece bitiyor, anlıyorum. Kalın camların dış tarafında sabah ayazının soğukluğunu duyuyorum.

Üçüzlü şamdanın mumları yandı, bitti. Fitilleri son erimiş, son mum damlalarının içine devrilerek ancak müphem, titrek ve arada sırada sönen bir ziya dağıtıyor.

Uyku bana biraz kuvvet vermiş, fakat pek cüzi bir kuvvet... Belki bu yatak içinde biraz doğrularak dün istediğim halde yapmaya muvaffak olamadığım vecihle, kolumun üstüne dayanabilirim...

Kemâl-i müşkülât ile hesap etmeye çabalıyorum. Vak'anın iptidasından beri ne kadar zaman geçti? Bakalım... Bugün, bugün işte şafak söküyor. Dün ben yatağımdaydım. Evet, dün ihtiyarladım. Şafaktan guruba kadar muttasıl ihtiyarladım ve Canvermezler'in evine evvelki gün gece dâhil oldum. Demek mecmû'an iki gece ve bir tek gün geçti.

Bir tek gün! Aman ya Rabbi! Fakat bakın, ihtiyar yüzümün buruşukları ne kadar derin. Çenemden, yanaklarımdan sarkan bu sakalın rengi de ne kadar beyaz! Evet, tek bir gün geçti! Fakat bu tek gün beni bir asır yaşamışım gibi ezdi. Buna kim inanacak? Ah, şüphe yok ki kimse, kimse, hiç kimse!

Belki bu yatağın içinde doğrularak dirseğime dayanabileceğim. Fakat bunun için beni sımsıkı saran bu sargıyı açmaları lazım gelmez mi?

Hangi sargıyı? Mâdâm ki üstümde beni sıkmayan yorganlardan başka bir şey yok? Öyle ise ne var?

Ha, anladım, anladım. Bu ötekinin, hayaletin üstündeki sargı, kefen! Hâlâ daha onu görüyorum. Görüyorum ve görünce karıştırıyorum.

İşte, bu defa artık kati olarak şafak söküyor. Demir kafesli pencerenin öte tarafı bir siyahlık, bir karanlıktan ibaret değil.

Açılan kapıyı duymadım. Birdenbire gözlerimi yarı örterek altlarından tecessüs etmeye koyulamadım. Canvermezler'in ikisi de Ali Vasfi Efendi de Mehmet Şerif Efendi de içeri girdiler. Yüzüme bakıyorlar ve ben görüyordum ki dünkü gibi ta'accüb ediyorlar.

Ali Vasfi Efendi bana dedi ki:

— Rica ederim, lütfen kalkınız efendim!

Ve ben bilâmüşkülât kalktım. Evet, zayıf, pek zayıfım. Lâkin o kadar da zayıfım ki inanılır şey değil!

O zaman Ali Vasfi Efendi bana tekrar dedi ki:

— Sizden bir ricamız var. Pederim bugün fevkalade yorgundur. Yatağında kalacak ve odasından dışarı çıkamayacak! Biz de oğlum ile birlikte müsaade ederseniz sizi kendisinin yanına götürmeye geldik.

Razı oldum. Onları takip ettim. Doğrusu ha orada olmuşum, ha burada kalmışım bence ikisi de bir! Neme lazım?

Hasan Bâkî Efendi'nin kendisini göremedim. Odasına girince küçücük renkli cam kaplı bir bölme odanın yarısını ayırarak öte tarafta kalan yatağı bana göstermiyordu.

Fakat incecik sesi ve ne âmirâne ne de müstehzi olmadığı zamanlar sesinin iktisap ettiği son derece müşfik ve tatlı perdelerini duyarak onu tanıdım.

Şimdi o yatağın içinde söylüyor ve ben kapının önünde, ayakta dinliyordum ve yorulmuş, bozulmuş hafızamda mazinin silinti izleri birine Canvermez'in sözüne o kadar kuvvet ve şiddetle yerleşiyor ki bunlar artık son nefesime kadar silinmeyecek sanıyorum. O söylüyor ve bana diyor ki:

— Doğrusunu söyleyeyim! Gerek kendi manyetizma kuvvetimden ve gerek sizin mukavemet-i hayatiyyenizden daha iyi bir netice me'mûl

etmiştim. Yapmış olduğumu yaptığımı nedamet ettiğimi söyleyemem. Çünkü vazifemi yapmış olduğumu biliyorum. İstirahatımız, selametimiz, imtidâd-ı hayatımız bu sayede kabil olabilecekti. İşte bunlar beni yormuş olan bir zahmetin neticesinde şimdilik temin edilmiştir. Fakat isterdim ki bu zahmet beni yormuş olduğu gibi sizi de ancak yormuş olsun fakat böyle ihtiyarlatmasın. Şüphe yok ki yaptığımız bu tecrübe tehlikeli olmaktan hali değildir ve ben bunu size haber vermiştim. Siz ameliyatın muhtelif ve en tehlikeli safhasını maşallah selametle atlattınız. Lâkin bundan biraz sonra da gittikçe zayıflamaya ve şimdi sizi gördüğümüz vecihle ihtiyarlamaya başladınız. Benim bundan son derece nevmîd olduğuma emin olunuz ve lütfen inanınız ki bu şimdiki halinizden daha sıhhatli ve genç olmadığınıza ben de belki sizin kadar müteessif olmuşumdur.

O biraz susuyor, ben avdet etmek için geriye doğru bir adım atıyorum. Lâkin ihtiyarın sesi şimdi daha yavaş ve daha muazzam olarak devam ediyor, ben de dikkatle dinliyorum.

— Fakat mādâm ki hakikat istediğimiz gibi çıkmadı, şimdi tutulacak en kestirme tarîk nâkâbil-i tâmir olanı kabul etmektir. Dikkat ediniz ki hâlihazırda vaziyetinizin sizce istifâde-bahş olmaktan hâlî değildir. Filhakîka sizin hürriyetinizin derhal iadesi için evvelce görmüş olduğumuz mahzurlar şimdi kendiliklerinden ortadan kalkmış bulunuyor. Dün bu saatteki madden ve manen genç, dinç adama adeta edemeyeceğimiz serbestiyi ihtiyar ve her hususta nâkâdir olan bir adama karşı reddetmekte hiçbir sebep yoktur. Binâenaleyh, bu dakikadan itibaren serbest, bilâkaydüşart olarak serbestsiniz. Arzu ettiğiniz dakikada hafidim evimizin kapısını sizin için açacaktır ve siz de her nereye gitmek arzu ederseniz gidebileceksiniz. Bize lazım olan ancak burada Canvermezler'in evinde görmüş olacağınız şeylerden hiç kimseye

bahsetmeyeceğinizdir ve ümit ediyorum ki bu bâbda ihtiyar-ı sükût edeceksiniz.

Ben hâlâ dinliyorum ve birdenbire bana iade ettikleri bu serbestî her ne kadar garip olsa da katiyen şaşmıyorum, dinliyorum ve dakikadan dakikaya duymakta olduğum bu sözlerin, bu kelimelerin benliğime nüfuz ettiğini ve bende kati lâyetegayyer ebedi hatıralar kaydettiklerini görüyor ve pek, pek iyi olarak anlıyorum: Bu tecrübeden kuvve-i iradem, aklım, mantığım fevkalade zayıflayarak kurtulabilmiş. Sanıyorum ki başım yarı yarıya boştur ve bana söylenen bu sözler, bana verilen bu emirler hele hafızama nakşolan bu sükût emri başka bir akıl ve zekâ, başka bir mantık tarafından emir ve isdâr edilen bütün bu şeyler hafızam ve benim için de artık mevcut olmayan şeylerin yerlerine giriyor ve başımın iştika ettiğim o müthiş boşluğunu aşağı yukarı doldurmaya sâ'i olacak.

Hasan Bâkî Efendi'nin sinirli ihtiyar sesi neticeyi anlattı.

— Bundan ötesi için size söz verdik. Meliha Hanım evimizi dün terk etti ve artık hiçbir daha buraya gelmeyecek.

Meliha Hanım mı? Ha, evet! Artık onu düşünemiyorum. Filhakîka ne kadar ihtiyarım ve kalbim de ne kadar ihtiyarlaşıp değişmiş!

Meliha Hanım. Evet, Meliha Hanım. Buraya bir daha gelmeyecekmiş. Pekâlâ, öyle olsun!

Hasan Bâkî Efendi'nin müstehzi sesi haykırdı.

Allahısmarladık!

Artık her şey bitti!

Kapının benim için ardına kadar açtıkları evlerinin önünde Ali Vasfi Efendi ile Mehmet Şerif Efendi de bu sözü tekrar ederek bana:

— Allahısmarladık!

dediler.

Bahçeden geçtim. Demir parmaklık zaten açıktı. Kapıdan çıktım. Önümde doğan şafağa doğru, tesadüfe tabi olarak, yürümeye başladım.

31

Bu mai şafaktan, kızıl bir guruba kadar bütün gün yürüdüm. Üstünden geçtiğim yolu şimdi tekrar bir daha bulamam. Doğruca önüme müteveccih olarak yürüdüm ve yürürken bir yorgunluk duymadım. Yorgunluğu sonradan duydum ve geç, pek geç olarak vasil oldum. Gittiğim yeri adeta bilmiyor gibi idim. Hatta bir yere gitmekte bulunduğumu bile tasvir edemiyordum. Sonra birdenbire bir yol üstünde yürüdüğümü gördüm ve bu yolun sağında ve solunda evler vardı.

Bir köprü üstünden, tahta ve eskimiş bir köprü üstünden geçerken İstanbul'u tanıdım. Ben onun iç taraflarına doğru yürürken ufuk da garip, şimdiden kararıyordu. O zaman tekrar akşam olduğunu anladım. Ayaklarım toz toprak içinde idi. Kimsenin ayakları benimkiler kadar tozlu, kirli değildi. Fakat ben yürümekte devam ediyor, bir kehriba ile cezbedilen saman çöpü gibi benim bilmediğim ve sevk-i tabimin bildiği meçhul bir noktaya doğru gidiyordum...

Biraz sonra bir dükkân önünden geçtim ve yanı başımda son derece sefil, bitkin, iki kat, gözleri sönük, saçları beyaz, sakalı uzun, esvapları lime lime olmuş bir ihtiyar gördüm. Müte'accib durdum ve bu

ihtiyar da durdu. O zaman bu görmekte olduğum ihtiyar aynada akseden kendim olduğumu anladım.

Biraz daha sonra iki yol ağızına çıktım. Sağa saptım ve evimi gördüm. Meğer sevk-i tabî'îme bağılı olarak ve nereye doğıru gittiğimi bilmeden buraya girmişim. Bacaklarıma birdenbire felç gelmiş gibi bir adım daha atmak kabil olmadı ve o zaman evimin karşısındaki duvara yaslanarak bütün kuvvetimle bakmaya, bu eve bakmaya koyuldum...

32

Muktedir olduğum bütün dikkatle bakıyordum...

Bütün yol, benim bulunduğum kaldırımın üstüne kadar, yerinde duran yahut gidip gelen bir halkla dolmuş, buradaki adamlar yavaş yavaş konuşuyor. Fakat bu cem-i gafır içinde müphem bir surette çıkan sesler bir gürültü teşkil ediyor. Gelen siviller arasında zabıtalara ve esvabı ötekilerden daha sırmalı bir paşa görüyorum. Yüzüne dikkat ediyorum. Uzun boyu, iri vücudu, safvetli yüzüyle Râmi Paşa'nın biraderi Kerim Paşa'yı tanıyorum. şimdi başları sarıklı imamlar gidip geliyor, sokağın küçük çocukları bir diziye dizildiler. Hayretten açılan ağızlarla durup bakıyorlar. Az ötede bir şey bekleyen, bir sıraya toplanmış askerler var ve bütün bu adamlarda benim evimle meşgul olan bir hal var.

Bütün nazarlar evime doğıru nigrân oluyor. Anladım, cenazemi kaldıracaklar!

İşte halkı yarararak gelen sarıklı bir imam; işte aldıkları emirlerini ifa ettiklerini söylemeye gelen hizmetçiler. Halkı iyice seçemiyorum, iyice teşhis edemiyorum. Çok uzakta kalmış ve gözlerim çok zayıflamış. Belki biraz sonra alay önümüzden geçtiği zaman tanıdıklarımı fark edebilirim...

Halk, birbirine girer gibi oldu, sonra ortadan ikiye ayrıldı. Galiba cenaze şimdi kaldırılıyor. Evet, öyle. İşte tabutum. Hiç ağır olmadığı belli. Kaldıranların omuzları üstünde boş bir kutu gibi hafif duruyor. Onu daha iyi görmek için yerimden doğruldum. Üstünde bir şey örtülü. Tahtası hiçbir tarafından görünmüyor. Önümden geçmeye başladı, geçti, şimdi birer birer tanır gibi olduğum, tanıyamadığım adamlar cenazeyi takiben yürüyor, geçiyorlar. Onları iyice göremiyorum...

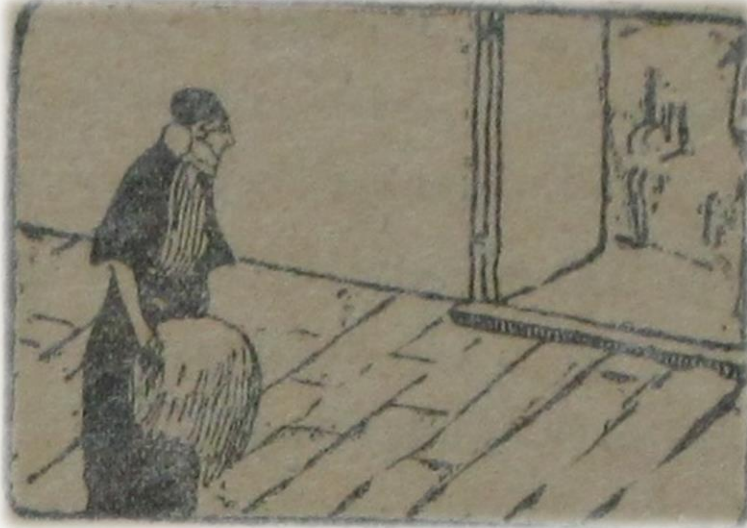
Ben başka bir şey görüyorum. Evet, o aldanmaz gayrimurâî gözler, duvarları, kayaları, çalıları delen gözler, meğer bir tabutun tahtasını da delip içindekini görüyormuş. Şimdi ben, aman ya Rabbi! Ölüyü, ölümü görüyorum!

Halk hâlâ önümden geçiyor. Bu, kalabalık bir cenaze... Fakat nihayet işte kemâlen geçti, gitti. Yolu saptılar, gözden nihan oldular ve yol şimdi kemâlen تنها kaldı... Evde camları kapadılar. Ben olduğum yerde, duvara yaslanarak oturmakta devam ettim. Bütün bu yorgunluğum birdenbire üstüme yığılmıştı ve ben ezilmiş gibi kalmıştım. Fakat mutlaka biraz daha yürümeye azmettim. Yolun öte tarafına geçtim. Evime doğru yürüdüm. Evime gitmeyeyim de başka nereye gideyim?

Avluya açılan sokak kapısı hâlâ açık duruyordu. Eşikten içeri geçtim ve orada durdum. Bir müddet bir tereddüt devresi geçirinceye kadar durdum ve sonra geriye döndüm. Gidiyorum. Bu ev vefat etmiş olan Ali Nâil Bey'in eviydi. Benim evim şüphesiz burada değil başka bir yerde olacaktır. Ben de ona doğru gidiyorum.

Yola çıkar çıkmaz acele etmeye başladım ve yorgunluktan topallaya topallaya yürüyorum. Yol meğer büsbütün kimsesiz değilmiş. Karşiki kaldırımın üstünde ayakta durmuş biri var. Biri var ki olduğu yerden câmid nazarlarla dikkatli dikkatli bu açık kapıdan içeriye doğru bakıyor. Biri var dedim. Bu bir kadın. Ben de olduğum yerde duruyorum ve ben de dikkatle onun yüzüne bakıyorum. Bu, gayet zarif, şık bir kadın. Siyah çarşafı pek güzel, sadeliğiyle beraber süslü bir kumaştan son moda göre dikilmiş. Küçük elleri eldivenlerinin içinde kaybolmuş ellerinde gümüş ağdan bir çanta tutuyor. Onu tanıdım. Bu o, Meliha. Evet, iyice tanıdım. Fakat ben ölmüş değil miyim? Bundan başka ve bilhassa ihtiyar değil miyim?

Bu hale meyyus, dilhûn değilim, hayır! Ancak mütehayyir ve hayranım. Evet, pek ziyade mütehayyir, hayır! Son derece hayran. Ne olursa olsun onun yanından geçmek istiyorum, yalnız merak ettiğim için!

Evet, işte o, gözlerini ölünün çıkıp gittiği kapıdan ayıramıyor ve ben... Aman ya Rabbi! Şimdi iri ve sessiz yaşlarla ağladığını

görüyorum. Ağlıyor mu? Bakın buna ihtimal vermemiş, bunu hesap etmemiştim. Ya şimdi ne yapmalı? Bir müddet yine tereddüt ediyorum, sonra ona yaklaşıyor:

— Meli...

Birdenbire titriyor, başını çevirerek beni görünce elinin tiz bir vaz'ıyla gözlerinin yaşını eldiveninin ucuyla siliyor, sonra çantasının içinden birkaç para çıkararak bana fırlatıyor ve kaçıyor...

33

Ve o zaman ben de kaçıyorum. Artık eminim. Bu hakikat sabit oldu ki ben ölmüşüm. Tamamiyle, imkânı olduğu kadar ölmüşüm. Bütün o cenaze alayı, ağlayanlar ve susanlar, asker ve siviller, sarıklılar ve yabancılar hep benim içindi ve şimdi yine benim için mezarlığın çamurları üstünde yürüyorlar. Ben de orada, onlarla beraber olmalı değil miyim?

Kızıl sema şimdi mor ve paslı bir renge büründü. Semada sanki geniş bir boşluk kazılıyor. Yemyeşil, zümrüde benzeyen bir renkte bir boşluk var... Belki de ölümün öte tarafında müphem, esrârâlud bir şeyler oluyor. Kim bilir neler? Acele acele yürüyor, topallayarak mezarıma kadar koşuyordum. Mezarımın üstünde bir hayli kalabalık var.

Hemen hemen demin evimin önünde toplanan kalabalığa yakın bir kalabalık... Ben geldiğim zaman teknil işi bitirmişler. Yarıdan fazla gömülmüş olan tabutun üstüne atılan toprağın çıkardığı gürültüyü duyuyorum. Geç kalmışım, pek yavaş ilerleyebiliyorum. O kadar yorgunum ki ve bu çukura atılan toprak bana sanki göğsümün üstüne dökülüyor gibi geliyor... Birkaç metre toprağın bu kadar ağır olabileceğine ihtimal veremezdim. Şimdi her şey büsbütün bitti. Hepsi

çekiliyorlar. Bu mezar doldu. Ben bir yere gitmiyorum. Sanki niçin, nereye gideceğim? Bundan sonra benim evim bu mezardır.

34

Şimdi artık her şeyi, bütün hakikati yazdım. Ucuna kadar yanmış, bitmiş olan kurşun kalemi mezarımın yanına bıraktım. Şimdi her şey yazılı. Cahil ve bihaber olan insanların öğrenmeleri, bilmeleri ve kendilerini müdafaa edebilmeleri için her şeyi yazmak lazımdı. Mâdâm ki ağzımın içinde dilim meflûcdur, bir şey söyleyemiyor, fakat işte her şey yazıldı. Ey beni okumuş olan meçhul kârî', kârî'em! Siz artık her şeyi biliyorsunuz. Allah için olsun şüphe etmeyin, anlayın, inanınız!

Güneş semada guruba yakın, akşam oluyor. Benim sonuncu akşamım... Evet, ben de biraz sonra öleceğim. Ucuna kadar yenmiş kurşun kalemi gibi hayatım da ucuna kadar yıpranmış. İçindeki yağın azaldığından fitil sönüyor ve yarın beni gömdükleri vakit o kabre değil başka bir kabre koyacaklar ve benim üzerime yeniden okkalarla topraklar yığacaklar. Ah, benim çektiğimi yeryüzünde belki hiçbir adam çekmemiştir.

Güneş guruba büsbütün yaklaştı ve gittikçe kızıllaştı. Şimdi semada sanki kanıyor. Ma'ahâzâ pek güzel. Bütün semada tek bir bulut yok. Kışın soğuk rüzgârı artık kesb-i sükût etti. Yüksek serviler soğuktan titreşip oynamıyor ve garip, siyah zirvelerini kanatmaya başlıyor. Semanın ve dünyanın üstünde muhteşem ve güzel bir sulh ve sükût var ve bu sulh ve sükûnet bana da sirayet ediyor. Elveda.

-Son-

KAYNAKÇA

Acaroğlu, M. Türker, *İlk Derleme Müdürü Selim Nüzhet Gerçek*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Aytür, Ünal. *Henry James ve Roman Sanatı*. Ankara: DTCTF. 1977

Birinci, Ali. *“Selim Nüzhet Gerçek”*. TDV İslam Ansiklopedisi, c.14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996:26

_____. *“Türk Matbuatının İlk Tarihçisi Selim Nüzhet Gerçek”*, Kebikeç. s.2. (1995). 7-20.

_____. Farrère, Claude. *La Maison des hommes vivants*. Paris, 1911

_____. *Ölmez Adamların Evi*. Çev. Hamdi Vaoğlu, İstanbul, Güven Yayın ve Basımevi, 1955

Gerçek, Selim Nüzhet. *Canvermezler Tekkesi*. İstanbul: Kitabhâne-i Sudî, 1922.

_____. *Unutulan Adam*. İstanbul: Evkaf Matbaası, 1923.

_____. *Hadikatü'l- Cevâmî Nam Eserin Elifbaî Fihristidir*, İstanbul, 1928.

_____. *Türk Matbuat Tarihi*. 1.bs. İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya, 1928.

_____. *Türk Gazeteciliği: 1831-1931*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.

_____. *Almanak 1933*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1933.

_____. *Türk Taş Basmacılığı*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1939

_____. *Türk Temaşası: Meddah, Karagöz, Ortaoyunu*. bs.2. İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1942.

_____. *Salıncak Sefası*. İstanbul: Akşam Matbaası, 1931.

_____. Rauf Yekta Bey. *Gülme Komşuna*. İstanbul: İkbâl Kitabevi, 1931.

_____. *Türklerde Tiyatro*. İstanbul: Ankara Başvekalet Müdevvenat Matbaası, 1933

- _____. *Tiyatro Bilgisi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1944
- _____. *Tiyatro Tarihi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1944
- _____. *Çifte Nikâh*. çev. Selim Nüzhet Gerçek. Türkiye Yayınevi, 1944.
- _____. *Türkiye Bibliyografyası*, İstanbul:1939.
- _____. Faik Reşit Unat. *Tanzimat Devri İçin Bir Bibliyografya*: İstanbul, 1940.
- _____. *Türk Harfleri*, İstanbul:, 1939
- _____. Sadi G. Kırımlı, *Atalar Sözü*. İstanbul: Kanaat Yayınları, 1939
- _____. *İstanbul'dan Ben de Geçtim*, haz. Ali Birinci- İsmail Kara. İstanbul: Kitabevi,1997.
- _____. Hisar, Abdülhak Şinasi. “*Selim Nüzhet Gerçek*”. Akşam Gazetesi, 12 Aralık 1949
- _____. Unat, Faik Reşit. “*Türk Kütüphaneciliğine Hizmet Edenler:5 Selim Nüzhet Gerçek1891-1945*”. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. c. 2. s.1-2. (1953)
- _____. Wurmser, A. “*Romanda Ben*”, İstanbul, S.69, (1.10.1946) (Aktaran: Tekin, Mehmet. Roman Sanatı, 2011)

ÖZ GEÇMİŞ

16 Ocak 1990 tarihinde Merzifon'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Çorum'da tamamladım. 2015 yılında Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden, 2016 yılında ise Hukuk Fakültesi'nden mezun oldum. 2015 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde başladığım yüksek lisans eğitimime halen devam etmekteyim.